



פנינים יקרים
מפרד"ס התורה
על סדר פרשיות השבוע

ויקהל פקודי-החודש

מאוצר שיחותיו ומאמריו
של הרה"ג מו"ר המקובל
רבי בניהו יששכר שמואלי שליט"א

התשפ"ו

כל הזכויות שמורות
למכון "בני יששכר"
שע"י ישיבת המקובלים "נהר שלום" תכב"ץ



ניתן להשיג את הספר בישיבתנו הקדושה

רחוב שילה 6 י-ם

02-6249000

או בחנויות הספרים,

הפצה ראשית

"סגולה"

02-6443300

ניתן לשלוח הארות והערות

למכון "בני יששכר"

באמייל: m6222560@gmail.com

אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה

לעילוי נשמת מר אבינו עטרת ראשנו
ראש ישיבתנו הקדושה "נהר שלום" תכב"ץ
האי חסידא קדישא ופרישא
עמוד התפילה ענוותן כהלל
שייף עייל שייף נפיק
ולא מחזיק טיבותא לנפשיה

כמוהר"ר **שלום אהרן שמואל** זצוק"ל

ב"ר שמואל ורחל ז"ל
נלב"ע ביום שב"ק כ"ג סיון התשפ"ד

ולעילוי נשמת
אמנו היקרה הצנועה והחשובה
שזכתה לזכות את הרבים
ולהעמיד דורות ישרים מבורכים
מסרה עצמה למען התורה הקדושה
הרבנית הצדקנית

מרת **שולמית רחל שמואל** ז"ל

בת נחמיה ומזל ז"ל
נלב"ע ביום השישי ז"ך אלול התשע"ט

ת.נ.צ.ב.ה



לזכר עולם יהיה צדיק

לעילוי נשמת

מורנו ורבנו

שר התורה ועמוד ההוראה

גאון ישראל ותפארתו

הרועה הנאמן פוסק הדור

ראש ממשלת התורה

מרן הראשל"צ הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א

נפטר ג' בחשון התשע"ד

ת.ג.צ.ב.ה.



ברכת האילנות

הנכם מוזמנים
לברכת האילנות ברוב עם

יחד עם המקובלים ובראשם
כבוד מורנו ורבינו המקובל הצדיק
רבינו **בניהו שמואלי שליט"א**
ושאר רבני הישיבה

ביום חמישי א' ניסן

בגבעון החדשה (ליד בית האריזה) בשעה 10:30
לפרטים במוקד: *6431



אשתקד מתוך למעלה מאלף בקשות לתמיכה
בזכותכם הגדלנו את הכמות

ויצאו בס"ד **900** משלוחי "קמחא דפסחא"
עד לביתם של האלמנות והנדקקים...

מאות בקשות נוספות באות לפתחינו,
ו... נאלצים לדחותם.

היתומים והאלמנות ממתינים לתשובה:
"כיצד יעבור עליהם חג הפסח
הבא עלינו לטובה".

גם השנה רצוננו להגדיל את הכמות
ככל שיתאפשר ולשמח עוד ועוד
משפחות בע"ה - - -

אנו פונים אליך...



בידך לשמח אותם...

6431* היגע עכשיו

הלכות פרשת החודש

הלכות פרשת החודש

- א. בשבת שלפני ראש חודש ניסן, מוציאים שני ספרי תורה, בראשון קוראים בפרשת השבוע, ובשני פרשת "החודש הזה לכם ראש חדשים", ומפטירין ב"כה אמר ה' בראשון באחד לחודש" (יחזקאל מה, יח) ולעולם אין להפסיק בין פרשת פרה לפרשת החודש^א.
- ב. אם ראש חודש ניסן חל בשבת, מוציאים שלשה ספרים בראשון קוראים ששה בפרשת השבוע, והשביעי משלים חובת היום בספר השני של ר"ה, ומתחיל "וביום השבת שני כבשים" וכשמסיים אומר קדיש, ואחר כך עולה המפטיר וקורא בספר השלישי בפרשת "החדש הזה לכם ראש חדשים" ואומר קדיש. ומנהג הספרדים לקרות אחר ההפטרות פסוק ראשון ואחרון של השמים כסאי^ב.

הלכות חודש ניסן

- א. שואלים בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום, והיינו מיום פורים עצמו, לפי שהוא שלושים יום קודם החג^א.
- ב. שבת מברכים דחודש ניסן היא חשובה וקדושה מאד כי יש בה את השורש והכח של כל החודש ומתברך כל אותו החודש מקדושת השבת, ולכן ידקדק בה מאד וישתדל ללמוד בה פנימיות התורה כי חודש ניסן הוא שורש ואב לכל חודשי השנה^ב.

עיונים והארות

ועי' במדן החיד"א בספרו לב דוד (פרק ל) שכתב, ומן הראוי לשים נגד עינינו מש"כ מו"ז החסד לאברהם זצ"ל שכל ל' יום קודם הפסח הקב"ה עושה לישראל משוא פנים ברוב חסדיו, ומתחיל להוציא נפשותם מהיכלות הטומאה מעט מעט, שיעור חלק אחד משלשים בכל לילה וכו', עד שבליל פסח כל פושעי ישראל יוצאין מכל היכלות הטומאה ואינן נכנסין בהם כלל, וכולם פטורים ובני חורין. וגזירת חכמתו יתברך להיות חירות נפשותם ל' יום מעט מעט, שלא ירגיש הסט"א כ"כ צער ולא יקטרג.

ב. עבודת חודש ניסן

כתוב "ושמרתם את הדבר הזה לחק לך ולבניך עד עולם והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם" (שמות יב, כד-כה) הנה "זאת" היא השכינה הקדושה, וכל עבודת החודש צריכה להיות לאקמא שכינתא מעפרא, כי המלכות השכינה נקראת זאת, וזה שאמר החודש הזה "לכם", אותיות מלך.

ראש חדשים וכו'. רא"ש ר"ת רצון אבינו שבשמים, שרצונו יתברך לאקמא שכינתא מעפרא, ולבנות בית לשכינה, כמו שכתוב ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, (שמות כה, ח) ושכנתי - פי' ושכינתי תהיה שם עמכם.

וכמו שדרש מו"ר המקובל האלהי כמוה"ר מרדכי שרעבי זצוק"ל במסיבה שהיתה בבהכנ"ס אוהבי ציון בהשתתפות פאר הדור והדרו מו"ר רבי עובדיה יוסף זצוק"ל בשנת התשכ"ד, ואמר כי בפסוק הזה גילה הקב"ה אהבה גדולה מאד מאד לעם ישראל, שבמקום שיעשה בית המקדש למעלה בעליונים, כפי הראוי לכבודו, מאהבתו הגדולה אלינו

א. **מגילה** (ט), רמב"ם (פרק יג מהלכות תפילה הלכה ט), טור שו"ע (סי' תרפה סעי' ד). ורש"י בגמרא שם כתב וז"ל: ששם פרשת הפסח, ובש"ס ירושלמי גרסינן א"ר חמא בדין הוא שיקדים החודש לפרשת פרה, שהרי באחד בניסן הוקם המשכן, ושני לו נשרפה הפרה ומפני מה הקדימוהו שהיא טהרתן של ישראל. עכ"ל.

ב. **כף החיים** סופר (סי' תרפה אות כה), ומו"ר בחזון עובדיה (הלכה ה).

א. **גמ'** בפסחים (ו). ונפסק בשו"ע (סי' תכט סעי' א) שואלין בהלכות פסח קודם לפסח שלשים יום. ע"כ. וכתב המ"ב (ס"ק ב) ומתחילין מיום הפורים עצמו.

וב"כ מו"ר מופת הדור בחזו"ע (פסח הלכות חודש ניסן הלכה א) וז"ל: שואלין בהלכות פסח קודם לפסח שלשים יום, (מפורים ואילך). אולם אין זה חיוב גמור, ומותר לכל תלמיד חכם להמשיך בלימודו במקום שלבו חפץ, ואין דין זה אלא להחשב "שואל כענין", וכמו שאמרו בתוספתא (סנהדרין פרק ז). ומכל מקום המורים הוראות רבים או הנותנים שיעורים ומרביצים תורה לקהל ה', צריכים ללמוד ולחזור על הלכות אלו להיות בקיאים בהלכות אלו להשיב לשואלם דבר ה' זו הלכה. ולהודיע לעם את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו, בדיני הגעלה ואפיית המצות וביעור חמץ וכו'. וכמו שכתבו האחרונים ז"ל שזהו העיקר מה שצריכים לדרוש לעם ה'. ולכל הדברות בימי החגים עצמם צריך ללמוד ולדרוש בהלכות פסח בפסח והלכות חג בחג, וכתקנת משה רבנו (מגילה לב). שנאמר וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל (ויקרא כג, מד). ודבר בעתו מה טוב, עכ"ל.

עיונים והארות

שהמורא הגדול נובע מחמת שלא היו הכלים מוכנים לקבל את האור הגדול של הלילה הקדוש הזה. וכלשון המקובלים תיקון הגדלות לפני הקטנות. וזה שכתוב "ופסח ה' על הפתח" כי הקב"ה דילג ופסח והעביר על מדותיו ולא הסתכל על הפשעים של עם ישראל ועל הריקנות שהיתה בהם.

וכידוע שכל האורות הגדולים הללו התגלו עוד לפני חג הפסח, כי יום זה של ליל הסדר הוא מוכן ומזומן מששת ימי בראשית, וכבר אבותינו הקדושים הרגישו בו, והאיר עליהם הארה גדולה של הלילה הקדוש הזה, כמ"ש על הפסוק "יהי כי זקן יצחק וכו', ויקרא לעשו ויאמר צא השדה וצודה לי ציד וכו' ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי". שכתב שם התרגום יונתן בן עוזיאל שקרא לו יצחק ביום י"ד בניסן, ואמר לו בני הלילה הזאת העליונים משבחים לרבוננו של עולם, ואוצרות טללי ברכה נפתחים וכו'.

ועוד כאשר הגיע ליל יו"ט הראשון של חג הפסח אמר אדה"ר לבניו בליל זה עתידין בני היקרים הנבחרים עם ישראל להקריב קרבן פסח ולכן גם אתם תקריבו היום קרבן לה'.

וכן ראינו במדרש "ויבא הפליט" אמר ריש לקיש בשם בר קפרא, הוא עוג הוא הפליט, ולמה נקרא שמו עוג, שבא ומצא את אברהם אבינו ע"ה יושב ועוסק במצוות עוגות, שהיה ערב פסח ועשה אברהם עוגות מצות.

וכן באותה הלילה רדף אחרי המלכים וכו'.

וכן בט"ו בניסן באו המלאכים לבשר על יצחק.

וכן בט"ו בניסן נולד יצחק.

וכן בט"ו בניסן נגזרה גזירת ברית בין הבתרים.

וא"כ אנחנו רואים איזה אוצר של ברכה יש בימים הללו כי יש בו השראת אורות "שמבראשית".

וכתב החיד"א שבתפילת ערבית של ליל פסח יכוין בה מאוד, כי רבו מאוד רזין עלאין וסודות ואורות גדולים בשמים, ולגמור ההלל בבית הכנסת סודו רם ונשא.

והלילה הזה מאיר כשמש בצהרים בתוקף האורות העליונים, וע"כ היצר הרע מחפש עילה להכנס, והחכם עיניו בראשו מוציא מצ'ה ומריבה, ומכניס אהבה. וכתב עוד שזה הלילה היחיד כמו יום הכפורים.

שמור את חודש האביב

רבותינו אמרו שחודש זה הוא אב לכל החדשים, וזה שאמר האביב א"ב-י"ב אב לכל י"ב חדשי השנה. וידוע שכל יום משנים עשר ימים ראשונים של החודש, בו הצדיקים יודעים ורואים מה יהיה בכל החדשים כולם, למשל יום א' דר"ח מה יהיה בחודש ניסן, יום ב' חודש אייר וכו'.

ומסופר על החוזה מלובלין שבכל יום מחודש ניסן היה אומר מה יהיה בחודש הבא והיה בא אצלו הרה"ק מרופשיץ לשמוע מה אומר ובשנה שנפטר החוזה מלובלין אמר רק עד ה' ניסן שהוא כנגד חודש אב ואז אמר הרב מרופשיץ שזה סימן שייפטר החוזה מלובלין בחודש אב ומהר השתיק אותו, אבל באמת באותה שנה נפטר החוזה מלובלין בט' באב.

בימים אלו יוצאים מן הטומאה ומיצה"ר, עד שמגיעים לערב פסח ואז שורפים את החמץ. וכמו שכתב רבינו

אמר, הדירה שלי, הבית שלי - אצלכם, שם אני דר, שם שכניתי, וכמו שאין לבורא יתברך סוף, כך לאהבתו אותנו אין לה סוף, ששכינתו נמצאת עם ישראל בניו אהוביו, והוא המקום הטוב ביותר ע"כ.

א"כ בחודש הזה נגאלנו, וגם אנו עתידים להגאל בעזרת האל, ובזמן שאנו עובדים את הקב"ה בכל לבנו, והמטרה שלנו לפדות את השכינה הקדושה, מיד תבוא הגאולה, והזמן המתאים לזה הוא החודש הזה, חודש ניסן, שבו נעשו ניסים גדולים לעם ישראל.

ואם אנחנו רוצים באמת לבטל מאתנו את היצה"ר ולאקמא שכניתא מעפרא, צריכים להשתדל ולהרבות לעסוק בתורה הקדושה ובפרט בחודש זה, כי אין לנו דבר אחר חוץ מהתורה כדי לגרש היצה"ר ולקרב הגאולה ולאקמא שכניתא מעפרא. חושך לא מגרשים במקלות, חושך מגרשים רק באור התורה. וכל שעבוד מצרים ואח"כ גאולת מצרים היה אך ורק במטרה אחת - "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", הרכוש הרוחני - קבלת התורה הקדושה.

א"כ חג הפסח תכליתו הוא כדי שנזכה לתורה, וזה שאומר התנא במסכת אבות (פרק ג משנה יז), אם אין קמח אין תורה, פירוש-פס"ח גי' 148 כמספר קמ"ח, אם אין קמח אין תורה, אם אין עבודת הפסח, לא זוכים לתורה, לא היינו מקבלים וראויים לקבל את התורה, אבל עתה שיש פסח יש תורה.

וזהו שכתוב "אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתים" (שמות יב טו), וכתב בעל הטורים א"ך גי' חוב"ה, פי' חובה ביום הראשון להשבית את היצה"ר שנקרא "שאור" - מהגוף הנקרא "בתיכם" בית של הנשמה.

וכיצד נוכל לעשות זאת, ע"י האור הגדול שאנחנו מדליקים באור לי"ד, אור לי"ד מבטל את השאור, פי' שאור ש' או"ר, ש' גימ' יצ"ר, כיצד הוא מתבטל ע"י ה-אור שהוא התורה הקדושה. כמ"ש "כי נר מצוה ותורה אור".

וכתב הרב "אבני נזר" ששעה אחת של לימוד בחודש ניסן שוה כמו יום שלם בחודש אחר, א"כ צריך להקפיד מאד לנצל את הזמן עתה. וזה שאמרו חמץ בפסח במשהו, פי' חמץ הוא יצה"ר, וכיצד הוא כובש את האדם בפסח בדברים בטלים וכו', ואפ"ל אם רק דבור קטן-משהו, כבר הוא סוחב את האדם לדברים חמורים יותר, וצריך לבטל היצה"ר שהוא חמץ ע"י פ"ה ס"ח, בדברי תורה, ואז יתבטל.

כל העבודה שלנו בחודש הזה היא לרומם את השכינה הקדושה, לפדות אותה מאחיזת החיצונים, ולאקמא מעפרא. ובפרט בימי הפסח הקדושים, שכידוע יש בהם גילוי אורות עצומים, ויורדים מוחין גדולים מאוד, בסוד "ותרבי ותגדלי ותבואי וכו' ואת ערום ועריה" שעם ישראל באו בעדי עדיים של אורות ומוחין גבוהים מאוד מאוד, וזכו להגיע בלילה הקדוש הזה לאור של יום ממש, אע"פ שהיו ערום ועריה מן המצוות ומעשים טובים, כי הגאולה הייתה מחמת החסד הגדול שעשה עמנו הי"ת, והביא בתחילה את האורות העליונים-הקומות הגבוהות, ואח"כ בנה את הקומות התחתונות של הפרצופים הקדושים.

וכן בתחילה מתקנים בפנימיות בתפילה ואח"כ בחיצוניות בסדר ההגדה. כמ"ש "ובמורא גדול" זה גילוי שכינה,

- ג. ישתדל מאד להתענות בערב ראש חודש ניסן ולומר סליחות ותחנונים וגם מי שאינו מקפיד בשאר ערבי ראש חודש, ישתדל בערב ר"ח זה^ג, וגם למקפידים שלא להתענות אחר המולד, מ"מ בערב ר"ח ניסן שרי לפי שר"ח ניסן עצמו, יום תענית הוא דבו ביום מתו נדב ואביהו^ד.
- ד. מנהג ירושלים לעלות לקברי הקרובים בערב ראש חודש ניסן^ה.
- ה. צריך ליתן מעות חיטין לצורך העניים, ובזוה"ק החמיר מאד במי שאינו נותן לעניים במועדים^ו. ומי שאינו משמח לב העניים והאומללים אין זו שמחת החג אלא שמחת כריסו^ז. ומעיקר הדין יכולין לכפות על זה^ח.
- ו. אין נופלים על פניהם ואין אומרים וידוי ותחנונים בכל חודש ניסן^ט, היות וכל החודש הוא ימי שמחה לישראל, לפי שבאחד בניסן הוקם המשכן ושנים עשר נשיאים הקריבו את קרבנם לחנוכת המזבח במשך שנים עשר יום, יום אחד לכל שבט ושבט וכל אחד היה עושה יום טוב ביומו, ולמחרת שהוא יום י"ג בניסן היה אסרו חג שלהם, ויום י"ד בניסן הוא ערב פסח יום הקרבת קרבן פסח, ולאחר מכן שבעת ימי הפסח, ויום כ"ב הוא אסרו חג של פסח, ובנין בית המקדש השלישי שיבנה במהרה בימינו יהיה ביום טוב של פסח והנוכת בית המקדש שתהיה נמשכת שבעת ימים תתקיים לאחר הפסח, מפני שאין מערבים שמחה בשמחה^י.
- ז. מנהג טוב ויפה לקרות בכל יום החל מראש חודש ניסן פרשת הנשיאים של אותו יום, כי כל נשיא ונשיא היו לו סודות גדולים אשר המשיכו שפע הרוחניות כל אחד לשבטו, ובקריאת הפרשה הוא מעורר קדושת היום, וביום י"ג בניסן קורין פרשת בהעלותך עד כן עשה את המנורה^{יא}.

עיונים והארות

התענית כי הס"א אין בה כח לידבק במי ששרוי בתענית. על ידי התענית יבוא לידי ענוה, כי יכיר מה הוא האדם, דבמניעת מעט פת יותש כוחו. השרוי בתענית אינו בא לידי נסיון כי השי"ת רואה שהוא מנסה עצמו בתענית. נקרא גבור הכובש את יצרו וראוי שתשרה עליו שכיתה. אין לו מקטרג ותפילתו נשמעת. אם חייב יסורין הוא מראה שמקבלם באהבה. יש מלאכים שאינם יכולים לעלות אלא בכח תעניות בנ"א. והוא סוד הקרבן, וחלבו ודמו החלו עולים לריח ניחוח, כמו שהאריכו בזוה"ק פ' שמות^א. ע"כ.

ד. **שו"ע** (סי' תקפ סעי' ב). ועי' רמ"א (סי' תקעג סעי' א) וכה"ח (ס"ק י"ד).

ה. **נתיב עם** (או"ח רכד).

ו. **זוה"ק** (שמות פח): וז"ל: ותא חזי, בכלהו שאר זמנין וחגיין, בעי בר נש לחדי ולמחדי למסכני, ואי איהו חדי בלחודוי ולא יהיב למסכני, עונשיה סגי, דהא בלחודוי חדי ולא יהיב חדו לאחרא. עלה כתיב: וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם. רמ"א (סי' תכט סעי' א).

ז. **רמב"ם** (פ"ו מהלכות שבתת יו"ט הי"ח).

ח. **עי' במ"ב** (סי' תכט ס"ק ג') אול"צ (ח"ג פ"ה אות א בביאורים).

ט. **כ"ב הטור**. רוקח (סימן רמה). שו"ע (סי' תכט סעי' ב).

י. **כף החיים** (שם ס"ק כא) בשם ספר מעשה רוקח על המשניות ריש מסכת פסחים. מיהו הב"י כתב כיון שיצא רובו בקדושה לכן אין להתענות בו כלל, וכ"כ במנהגים, ועיין חזון עובדיה (הלכות חודש ניסן הלכה ב).

יא. **של"ה** (דף ק"מ ע"ב), אורח חיים להרי"ח טוב (דף א'). כף החיים (שם ס"ק כב). ואמרו רבותינו כל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם. ויש נוהגים לקרוא פסוקים אלו מתוך ספר תורה.

אברהם אזולאי זצ"ל, כי שלושים יום קודם הפסח מתחילים לצאת מטומאת מצרים בכל יום עוד ועוד עד שבערב פסח כבר שורפים את החמץ ומבטלים את היצה"ר.

וצריך לבער את החמץ שהוא יצה"ר ולהגביר כח המצה. וההבדל ביניהם הוא שלש, כי מצ"ה עולה בגימ' 135 וחמ"ץ עולה בגימ' 138, ולכן בודקים את החמץ בחורים ובסדקים, וצריך לעשות סדק באות ח' כדי שיהיה ה', ויהיה אותיות מצה - יצה"ט, ויזכה למחוק את שלשת המדות הרעות שהם הקנאה השנאה והתאוה.

ג. **מורנו** הרי"ח הטוב בפתיחה לספרו משמרת החודש (אות ו). וידוע מעלת החזרה בתשובה ואמירת סליחות ותחנונים בכל ערב ר"ח וכתב הפר"ח ז"ל (או"ח סי' תיז) בשם הר"י בואינו ז"ל וז"ל: נהגו פה ירושלים תובב"א שביום ער"ח מאריכין בתפילות ובתחנונים על אורך גלותינו ואח"כ מתקבצים יחידי סגולה בבתי הכנסיות ובבתי מדרשות וקורין קודם חצות פרשת ויקרא כולה ופרשת צו את אהרן עד להקריב את קרבניהם לה' במדבר סיני, וישעיהו וכו', ואח"כ לומדים מסכת אבות ומסכת מידות ומסכת תמיד וסימנך אמ"ת. ואחר חצות קורין כל ספר תהלים ובין ספר וספר מאריכין בתחנונים, ואח"כ לומדים ספר ראשית חכמה עד שיתקבצו הקהל להתפלל מנחה, עכ"ל. והובאו דבריו בכף החיים סופר (שם ס"ק יג).

גם מרן החיד"א זלה"ה כתב בספרו הקדוש מורה באצבע (סי' ו אות קעד) כמורה ובא לרבים, וזה לשונו, מי שיכול להתענות כל משמרת החודש הוא דבר גדול, ועיקר התענית הוא לפשפש ולחקור היטב הדק מה שחטא בכל החודש ולחזור בתשובה, כי התענית היא הכנה להכניע גופו לשוב וכו', עכ"ל.

ועוד ראה לשונותיו הטהורים (בצפורן שמיר סי' יא אותיות קצו-ג): "אשריו מי שיוכל להתענות על חטאיו ורבו סגולות

ח. טוב ליתן מראש חודש ניסן לאחר קריאת פרשת הנשיא, שלשה פרוטות לצדקה, בעד מנוחת אביו או אמו או שאר קרוביו, ולומר הבקשה לעילוי הנשמות י' ותחת יום שבת יפריש ביום ראשון, ובשנים עשר

עיונים והארות

ענין מעלת קרבנות הנשיאים

מנהג חסידי ק"ק בית אל תכב"ץ שבימי חודש ניסן אומר השליח ציבור אחר תפילת שחרית פרשת הנשיאים דבר יום ביומו בקול רם (וכל הקהל עמו בלחש) ואח"כ התפילה של יהי רצון מעליית הנשמות (דברי שלום אות מ"ט).

על זה אמרו רבותינו במדרש (תנחומא ויקהל ב) שבזכות הנשיאים מתקיימים שמים וארץ, כמו שכתוב "אלה תולדות השמים והארץ" בזכות מי מתקיימים השמים והארץ וכל תולדותם, בזכות ואלה שמות בני ישראל, שהם י"ב נשיאים שהקריבו את קרבנם לחנוכת המזבח.

ובזוה"ק תחילת פרשת נשא כתב במעלת קרבנות הנשיאים, וזה לשונו: "אמר ר' שמעון אלמלא לא אקריבו אלין תריסר נשיאין לא יכל עלמא למיקם קמי תריסר נשיאי ישמעאל, דכתיב שנים עשר נשיאים לאומותם, מדאקריבו אלין דישראל נסיבו שולטנותא דכלהו. בגין כך נשיא אחד ליום. וכל מה דאקריבו כגוונא דלעילא אקריבו בגין דיתברכון כלהון", עכ"ל.

והנה עתה שאנחנו בגלות, ע"י שאנו מקיימים ונשלמה פרים שפתינו, תועיל אמירת הקרבנות הללו לבטל ולהשמיד י"ב נשיאי ישמעאל בכח סגולת אמירת הקרבנות של נשיאי ישראל, לעקר ולשבר ולהכניע קליפתם בעליונים ובתחתונים, כמש"כ (ישעיהו כד. כא) "יפקוד ה' על צבא המרום במרום ועל מלכי האדמה על האדמה", וכל הקמים עלינו הקב"ה ישמיד אותם ויעביר אותם מן העולם והאלילים כרות יכרתון לתקן עולם במלכות שדי ולקרב הגאולה.

והנה הלימוד הנ"ל מתחיל מיום א' ניסן, ויום זה ידוע בגודל מעלתו עד מאוד כמבואר בגמרא (שבת פז ע"ב) על הפסוק "ויהי בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחודש החדש הוקם המשכן", תנא אותו יום נטל עשר עטרות: א) ראשון למעשה בראשית. ב) ראשון לנשיאים. ג) ראשון לכהונה. ד) ראשון לעבודה. ה) ראשון לירידת האש. ו) ראשון לאכילת קדשים. ז) ראשון להשכנת שכינה. ח) ראשון לברך את ישראל. ט) ראשון לאיסור הבמות. י) ראשון לחדשים.

עוד יש דבר גדול שצריך להתעסק ביום זה והוא לימוד מעשה המשכן, כיון דביום זה הקים משה רבינו את המשכן, ואף שמלאכת המשכן נגמרה כבר בכ"ה כסלו, עמד המשכן מקופל עד ליום חנוכת המזבח בר"ח ניסן, ולא שרתה עליו שכינה אלא עד ר"ח ניסן [אף שהקימו משה קודם לכן בשבעת ימי המילואים], וכמבואר במדרש (רבה פרשת נשא יג ב), היה רבי יוסי אומר אימתי התחילו מלואים, בכ"ג באדר, ובא' בניסן שלמו ימי המלואים. וכל שבעת ימי המלואים היה משה מעמיד את המשכן, וכל בוקר ובוקר מקריב קרבנותיו עליו, ופירקו. בשמיני העמידו ולא פירקו, שנאמר "ויהי בחדש הראשון בשנה השנית בא' לחדש הוקם המשכן", ואותו יום שמיני א' בשבת היה, וראש חדש של ניסן היה, בו ביום עמד אהרן ובניו ורחצו ידיהם ורגליהם מן הכיור, עבדו את עבודתם וסדרו על הסדר, בו ביום הקריבו ישראל תמידים נדרים ונדבות חטאות ואשמות בכורות ומעשרות, על אותו היום הוא אומר עורי צפון ובואי תימן וגו', "עורי צפון" זו עולה שנשחטת בצפון, "ובואי תימן"

אלו שלמים שנשחטים בדרום, "הפיחי גני" זה אהל מועד, "זלו בשמיו" זה קטרת הסמים, "יבא דודי לגנו" זה השכינה, "ויאכל פרי מגדיו" אלו הקרבנות, "באתי לגני אחותי כלה" זה יום שמיני, "אריתי מורי עם בשמי" זה לבנות הקטרת ולבנות המנחה, "אכלתי יערי עם דבשי" זה אברי העולה ואמורי קדשי קדשים, "שתיתי ייני עם חלבי" אלו הנסכים ואמורי קדשים קלים, "אכלו רעים" זה משה ואהרן, "שתו ושכרו דודים" זה כנסת ישראל. דבר אחר "אכלו רעים" אלו הנשיאים, א"ר שמעון בן יוסניה, למה קרא לנשיאים רעים, שמכיון שהיה אחד מהם מקריב קרבן וקרבתו מתקבל היה עושה יום טוב לאוהביו לרעיו ולקרוביו. "שתו ושכרו דודים" אלו הנשיאים, למה קרי להו דודים, שהיו דודים אלו לאלו, לזה אמר להם אכלו רעים שתו ושכרו דודים.

וכשעמד המשכן היו ישראל אומרים יבא דודי לגנו לפי שמלאכת המשכן נגמרה בכ"ה בכסלו ועמד המשכן מקופל עד ר"ח ניסן והיו ישראל אומרים הרי עשינו המשכן מתי תבוא השכינה ותשרה בתוך מעשה ידינו, כשהגיע ר"ח ניסן וצוה הקב"ה להקים את המשכן שלח להם ע"י משה, מה אתם יראים כבר באתי לגני אחותי כלה, א"ר ישמעאל ב"ר יוסי באתי לגן אין כתיב כאן, אלא באתי לגני, לגנוני, למקום שהוא עיקרי מתחלה, לגן המיוחד שלי שהוא המקום שעם ישראל נמצאים שם.

והנה כיון שביום זה הוקם המשכן והשרה בו הקב"ה שכינתו, ובאו הנשיאים להקריב הקרבנות. ולמ"ד בניסן נברא העולם יום זה הוא גם בריאת העולם, והמשכן הרי הוא עיקר העולם ונשמת העולם, ולכן ראוי מאד לקרוא בו גם את מעשה המשכן והקמתו, כי אמרו רבותינו שהלימוד בענין המקדש וצורתו ותכונותיו מעלה עליו כאילו בונים בפועל את המקדש, ככתוב בילקוט שמעוני (יחזקאל רמז פפב): אתה בן אדם הגד את בית ישראל את הבית, בשעה שנגלה הקב"ה והראה ליחזקאל צורת הבית ותכונותו ומוצאיו, אמר הקב"ה הגד את בית ישראל את הבית. א"ל יחזקאל מרי, וכי עכשיו הם בונים שאמרת, וישמרו את כל צורתו וגו' ועשו אותם, א"ל לאו, אע"פ שאינם עושים אותו עכשיו יהו קוראים בצורת הבית ואני מעלה עליהם כאלו בבנינו הם עסוקים. שמואל אמר ואם נכלמו מכל אשר עשו צורת הבית, וכי יש צורת הבית, אלא אמר הקב"ה הואיל ואתם מתעסקים בו כאלו אתם בונים בו.

ולכן מנהג טוב הוא שביום ר"ח ניסן יקרא בחשק גדול פרשת הקמת המשכן, ואח"כ ג"כ פרשת הנשיאים, וימשיך בפרשת הנשיאים בכל יום ויום, וביום י"ג ניסן יקרא מפרשת בהעלותך עד "כן עשה את המנורה". ויש חסידים שנוהגים לקרות פסוקים אלו מתוך הספר תורה. וכתב מו"ר הגאון חיד"א שכאשר הנשיאים הקריבו את קרבנם בודאי שנמשך שפע גדול ואור גדול לכל עם ישראל וכן גם בקריאתנו בזמן הזה מתקיים בנו "ונשלמה פרים שפתינו" ועל ידי קריאתנו נמשך שפע וברכה לעם ישראל.

יב. והמעם משום שמצינו בזוה"ק (פר' בלק דף קצו ע"ב) שיש שלש שורות של נשמות העומדות על חומת גן עדן ומצפצפות כצפרים ומשבחים להשי"ת ומתפללים על חיי בני

יום יהיה כחשבון 36 פרוטות כמנין פעמיים ח"י, וביום י"ג יפריש שלוש ויהיה כחשבון ט"ל כי ט"ל אורות טלך, ואם יוסיף ביום י"ד יהיו כחשבון מ"ב כנגד שם מ"ב של "אנא בכח" וכו' ויאחז המעות בידיו ויקרא "אנא בכח" וכו', ואח"כ יאמר "שיר המעלות בשוב ה' את שיבת ציון" וכו' ומזמור "הללויה הללו את ה' מן השמים" ואחר כך יתן המעות לעניים י.

ט. אין גוזרים תענית ציבור בכל ימי חודש ניסן, אמנם תענית יחיד מותר להתענות, כגון ביום הפקודה של אביו או אמו, חוץ מיום ראש חודש ניסן ושבעת ימי חג הפסח ויום אסרו חג י.

י. מנהג הספרדים שלא לומר מזמור "יענך ה' ביום צרה" בתפילת שחרית בכל חודש ניסן וכן מזמור "תפלה לדוד הטה ה' אונך ענני", שנאמר בו "ביום צרתי אקראך" משום שאין להזכיר יום צרה בכל חודש ניסן שהם ימי גאולה ושמחה לישראל טו. ונוהגים שלא לומר צדקתך בתפילת מנחה של שבת בכל חודש ניסן טז.

יא. ראש חודש ניסן שחל בשבת מוציאים שלשה ספרי תורה, ומנהג ק"ק בית אל לומר פסוקים מי לא יראך וכו' ואומרים קדיש לאחר ס"ת שני וכן לאחר השלישי, אמנם אם היה צורך להעלות עולים נוספים יותר מחובת היום צריכים לומר קדיש גם לאחר ספר תורה ראשון וא"כ סה"כ יש ג' קדישים י.

יב. מי שצריך לסייד את ביתו, ראוי לעשות כן קודם הפסח י.

יג. אע"פ שמן הדין אין איסור באכילת מצה אלא בערב פסח, מכל מקום יש נוהגים שלא לאוכלה מר"ח ניסן יט, ויש נוהגים שלשים יום קודם הפסח כ.

הלכות ברכת האילנות

א. מברכים ברכת האילנות בחודש ניסן כדאיתא בגמרא א: היוצא בימי ניסן ורואה אילנות שמוציאים פרחים,

עיונים והארות

טז. **מִרְן** השו"ע (שם).
 יז. **מִו"ר** מופת הדור בשו"ת יביע אומר (ח"ד או"ח סי' כב) ובחוז"ע (שם הלכה ו) וז"ל: ראש חודש ניסן שחל בשבת, שמוציאים שלשה ספרי תורה, והיה צורך להעלות עולים נוספים על חובת היום, צריכים לומר קדיש גם אחר קריאת ספר תורה הראשון, כיון שהיו עולים נוספים ונשלמה חובת היום, ובסך הכל יאמרו שלשה קדישים.
 יח. **והוא** כדמיון מה שעשו בבית המקדש, שלבנוהו וסיידוהו אחת בשנה לפני הפסח. (עי' במשנה מידות פ"ד מ"ד, ובתורה לשמה סי' תקט).
 יט. **רמ"א** (סי' תעא סעי' ב) מ"ב (שם ס"ק יב).
 כ. **ובשו"ת** אגרות משה (או"ח ח"א סי' קנה) כתב שיש סמך למנהג הזה, שלפי מ"ד שאסור כל יום י"ד, היה שייך בעצם לאסור עוד משלשים יום קודם לרבנן וב' שבתות לרשב"ג, אך לא רצו חכמים להטריח כ"כ על הציבור, ולכן שייך שיחידים יחמירו על עצמם גם ל' יום קודם לרבנן וב' שבתות לרשב"ג, אך כיון שאינו מדינא החמירו רק ב' שבתות לרשב"ג, ויש גם יחידים שמחמירין גם בזה לנהוג איסור במצה כל ל' יום קודם לרבנן.
 א. **גמ'** ברכות (דף מג:) אמר רב יהודה האי מאן דנפיק ביומי ניסן (מי שיוצא בימי ניסן) וחזי אילני דקא מלבלבי (ורואה עצי פרי שמוציאים פרחים) אומר ברוך שלא חיסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות להתנאות (ליהנות) בהן בני אדם. ע"כ.

אדם שבעוה"ז, [ואמרו עוד בזוה"ק (שמות דף טז ע"ב) שאם לא בקשת המתים ותפלתם עבור החיים, לא היו מתקיימים אפילו חצי יום], וכיון שבימי ניסן ותשרי כל ישראל עסוקים במצוות, על כן הם בשמחה. וזהו הזמן לבקש עליהם רחמים, כיון שלא זכו ליכנס לגן עדן, ורק בחודשים אלו הם עומדים על החומה, ע"ש.
 ג. **הרי"ח** (שם). מועד לכל חי (סי' א אות ה), כף החיים (שם ס"ק כג) וכתב שם שצדקה זו כנגד נר"ן שלהם. וזוכה להעלות אפי' לעומדים בגלגול בהמה או בעופות או בעשב השדה.
 יד. **כתב** מרן בשולחנו הטהור (שם) ואין מתענים בו להזכיר בציבור, ע"כ. משמע שסובר דתענית יחיד שרי וכמ"ש בב"י. וברמ"א כתב שאין מתענים בו כלל (מג"א ס"ק ד), ועיין כף החיים (שם ס"ק כז). ודעת מו"ר מופת הדור (שם הלכה ד) דתענית יחיד מותר להתענות בחודש ניסן, חוץ מיום ר"ח ניסן, ושבעת ימי הפסח, וטוב להחמיר שלא להתענות גם ביום אסרו חג, שהוא למחרת הפסח. ובהגדה אורח חיים להרי"ח הטוב כתב שאם אין מנהג ידוע על זה לא יתענו על אב ואם בחודש ניסן.
 טו. **עיינן** כף החיים (סי' קלא ס"ק לז). וכ"כ בבא"ח (ש"א פרשת כי תשא אות יז) שהמנהג פשוט שבכל יום שאין אומרים בו וידויו אין אומרים יענך ולא מזמור תפילה לדוד ושכן מנהג ק"ק חסידים בית אל, וסיים ולא ידענו טעם למזמור תפילה לדוד ואומרים שכן הוא קבלה מהראשונים ע"כ. ומסתבר שהטעם הוא משום שנאמר בו, ביום צרתי אקראך.

- מברך: "ברוך אתה ה'... שלא חיסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות ליהנות בהם בני אדם", ופירוש הדברים שהקב"ה ברא בעולמו כל מה שנצרך. ולא חסר מאומה בעולם.
- ב. מברכין בשמחה ובמתינות ובכוונת הלב. ואינו מברך אלא פעם אחת בשנה ולא יותר.² וגם הנשים יברכו ברכת האילנות בחודש ניסן.³
- ג. זריזין מקדימים למצוות לברך בהקדם כל מה שאפשר, והטוב ביותר ביום ראש חודש ניסן. ועל כל פנים יכול לברך ברכת האילנות במשך כל החודש. אמנם אם עבר חודש ניסן ולא בירך, יברך בלי שם ומלכות.⁴
- ד. מעלת זריזין עדיפה על מעלת ברוב עם ולכן עדיף לאומרה ביחיד בתחילת החודש מאשר מאוחר ברוב עם.⁵
- ה. טוב לצאת מחוץ לעיר ולברך ברכת האילנות אמנם מי שהוא אנוס או שאין בו כח יכול לברך ברכת האילנות גם על האילנות שבתוך העיר. וכן טוב לשאול רשות מבעל האילנות גם אם רואה את האילנות מבחוץ מפני היזק ראיה.⁶
- ו. טוב שיצטרפו עשרה בכנסיה לשם שמים לצאת ולברך ברכת האילנות בכוונה גדולה, ויעשו כסדר זה: קודם שיתחילו לברך יטלו ידיהם ויאמרו "מזמור לדוד הבו לה' בני אלילים", ואחר כך "שיר המעלות בשושן ה' את שיבת ציון", "הללויה הללו את ה' מן השמים", ואח"כ לשם יחוד וכו' המודפס בס' לשון חכמים להרי"ח, ויהי נועם וכו', ואחד יברך הברכה בקול רם והשאר יאמרו עמו בלחש, ואחר הברכה יאמרו הבקשה מלשון חכמים, וגם יאמרו הבקשה של עילוי נשמות, פתח אליהו הנביא ז"ל, ושיר המעלות

עיונים והארות

ולא יבינו כי רבה. והנה רבינו הגרי"ח זיע"א (בדרוש לברכת האילנות) דקדק, שלשון הברכה "בריות טובות ואילנות טובות", ולכאורה בריות טובות מאן דכר שמייחו, אלא פירש דקאי על הנשמות שמתדבקין באילנות, שיברכו עליהם בני אדם ומתקנים אותם. ובזה"ק פ' בלק הפליג על הנשמות המשוטטות, ע"ש. ועיין עוד מש"כ לקמן בזה.

ג. כן פסק מו"ר מופה"ד (שם) שנשים חייבות בברכת האילנות, וכן פסק מהרצ"פ פרנק בהר צבי או"ח, והוא על פי מה שכתב הטורי אבן (מגילה ב) שלא נקרא מצות עשה שהזמן גרמא אלא מצוה שאינה נוהגת בכל זמן מצד עצם המצוה, אבל ביכורים שמחנכה ואילך אינו זמן הבאה מפני שאינם מצויים על פני השדה ואילו היו מצויים על פני השדה היו בני הבאת ביכורים, לא חשיב מצות עשה שהזמן גרמא עיי"ש, והכי נמי בנדון דידן, ודמי לברכת שהחיינו על פרי חדש שבאה מזמן לזמן.

ד. **ברכ"י** (אות ב) דברכה זו על דרך האמת שייכת דוקא לימי חודש ניסן עכ"ל, וכ"כ בספר מועד לכל חי (סי' א אות ט), וכן במורה באצבע (אות קצח) דהמקדקים נוהגים שיהא בניסן דוקא, ועיין כף החיים (שם), וחזו"ע (שם). וכן כתב מו"ר הרי"ח הטוב בלשון חכמים, וכן כתב השדי חמד במערכת ברכות (רס ע"ב) דספק ברכות להקל. ודעת מו"ר מופת הדור בחזו"ע (הלכות ברכת האילנות הלכה ז) דאף אם יצא ניסן רשאי לברך ברכת האילנות בחודש אייר ולא יאבד ברכה יקרה זו מידו. והביא דברי ספר האשכול שלא דוקא ביומי ניסן אלא בזמן שרואה הפרח פעם ראשון בשנה, ודברי הריטב"א ועוד פוסקים שכך נקטו להלכה, ולכן יש לסמוך על דבריהם.

ה. **שו"ת יבי"א** (ח"ב י"ד סי' יח), וכ"כ בחזו"ע (שם הלכה ו) זריזים עדיף על ברוב עם ואין להשהות הברכה כדי לברך בציבור.

ו. **אורח חיים** להרי"ח טוב, ועיין עוד בשו"ת רב פעלים (ח"ג אות סי' ט). ובענין היזק ראיה כן העיר לנו הגאון ר' מרדכי עבאדי שליט"א.

ב. **הרמב"ם** (פרק י' מהלכות ברכות), טוש"ע (סי' רכו סעי' א), חזון עובדיה (הלכות ברכת האילנות הלכה א).

ועיין עוד למו"ר (שם) שכתב שגם בלילה לאור החשמל מברך והוא פשוט וכ"כ בשו"ת ציץ אליעזר (חלק יב).

ודע כי ברכת האילנות היא ברכה יקרה וחיביבה שמברכין אותה רק פעם אחת בשנה. והיא ברכת ההודאה ומדינא דגמרא (ברכות מג:). ומחנכין גם את הקטנים לברכה, כדי להרגילם להודות להשי"ת על חסדיו בחידוש האילנות ופריחתם הנותן לחם לכל בשר ומחיייה פני תבל ברוב חסדיו.

ויתעצם מאד בכוונה ראויה בברכה זו, שיש בזה סודות נוראים, ובפרט כשיוצא חוץ לעיר, ועל ידו נתקנות הנשמות המגולגלות באותו הזמן בעצי השדה ובעשבים, ויבקש עליהם רחמים, והשי"ת ברוב חסדיו מזמין להם אדם כשר שיברך כראוי ויציל אותם שיבואו לידי תיקונם. ויש לאדם להתבונן שאפשר שהם מקרוביו, ונדח'ה קרו להו, ובנקל יכול להושיעם אם יברך בכוונה הראויה, ואין יאטום ליבו ולא יחוס עליהם כשיש בכח ברכותיו ועבודתו להצילם ולהביאם למנוחתם בשלום. ואם כך הוא עושה לברך בכוונה, ודאי שהנשמות יכירו לו טובה ע"ז ויעתירו בעדו שיוכל ביתר שאת לעבוד את השי"ת כראוי.

ומרן החיד"א במורה באצבע (סי' ז), ועי' בית הבחירה (אות ד) וז"ל: ישתדל האדם למהר לקיים מצוה זו בימי ניסן ביתר שאת ולברך ברכה זו בכוונה עצומה לתקן הנשמות המגולגלות בעצי השדה שיזכו לעלות בהר ה' ומצאן מנוחה ויעלה בדעתו שאפשר יש בהם נשמות קרוביו המיחלים לחסדו שיתקנם בברכתו ותפילתו, וליבו יחיל בקרבו להתעורר לשוב בתשובה שלימה, כדי שלא יגרמו לו עוונותיו להתגלגל נשמתו בדצ"ח, ואם באולי יתחייב להתגלגל ח"ו, מדה כנגד מדה לא בטלה, שכשם שהוא משתדל ומכוין לתקן נשמות אחרים, כך מן השמים ימצאו לו מי שיתקן נשמתו, ולכן לא יתעצל במצוה זו הקלה בעיני ההמון כי לא ידעו מה טיבה ולא ידעו

שמחתי וכו' וקדיש על ישראל, ויפרישו צדקה לעילוי נשמות ישראל:

ז. אין לברך ברכת האילנות אלא על אילנות של מאכל, וצריך שיהיו שני אילנות ואפילו שהם מין אחד, ויש מדקדקים שיהיו שני מינים ותבא עליהם ברכה. והמברך על מיני אילנות הרבה הרי זה משובח.

עיונים והארות

לנוח במקום המתוקן להם.

והנה הגאון המקובל מו"ר ח"ר יהודה פתיא בספרו "מנחת יהודה" (פרשת עקב עמוד ק) הביא את דברי האר"י ז"ל בשער הגלגולים שם, והאר"י לדחות את דברי מו"ר הגאון הרי"ח הטוב שע"י ברכת האילנות יכולים לתקן נשמות המגולגלים ולהעלותם ממדרגה למדרגה, וסובר שלא כן הדברים לפי רבינו האר"י ז"ל אלא בירורי הנשמות לא יעשו אלא ע"י אכילה, והאר"י שם להביא דברי רבינו האר"י בפרשת עקב בשער המצוות בכוונות האכילה, וסיכם שם וז"ל: באופן כי המתבאר מדברי רבינו האר"י כי בין ניצוצי הקדושה המעורבים במאכל שנפלו ע"י חטא אדה"ר בין מה שהיו מעורבים מתחילת בריאתם, בין ענין תיקון נשמות המגולגלות בהם "אינם נתקנים רק ע"י אכילה ממש".

ואפי' ישב אדם כל היום וכל הלילה בפרדס או בגינה אשר נמצאות שם נשמות מגולגלות ויעסוק כל היום וכל הלילה בתורה ובתפילה ובמצוות, אינו מועיל לתקן את הנשמות אשר בצומח ובדומם שנמצאות שם, ושגו בזה מקצת מן הלומדים האומרים שצריך האדם לצאת בחודש ניסן לברך על האילנות המוציאים פרח כדי שע"י יתוקנו הנשמות המגולגלות אשר שם, ובמחילה מכבודם שגגו בזה כי אינם נתקנים כי אם ע"י האכילה והברכה אשר עליה, ועוד מה ענין בפרח, הרי אפי' בעלים עצמם יש נשמות מגולגלים כמבואר בשער הליקוטים בירמיה על פסוק "אסוף אסיפם" יעו"ש. ועוד למה לא נברך גם על הצמחים, ועיין עליו עוד שהאר"י בדברים רבים.

ואפשר לומר כי מה שכתב רבינו האר"י ז"ל שהבירור הוא ע"י אכילה ואז מעלים הנשמות וכו' ומבררים ניצוצי הקדושה עם הכוונות הנוראות שסידר, אמת הדברים כאשר כבר אנחנו הורדנו הפירות מן העצים וקצרנו החטים מן השדות וכו' ואח"כ נטפל בהם ונכין אותם לאכילה הבירור שלהם הוא ע"י הברכה שעליהם והאכילה, ובדרך כלל כן הדברים, אמנם כאשר אנחנו הולכים לשדות והעצים בפריחתם שאז זמן הפריחה, וכן בחודש ניסן שהוא התחלת זמן, בודאי שאפשר לתקן את אותם הנשמות על ידי הברכה שתיקנו רבותינו ולא צריך שם אכילה, וכי למה תיקנו את אותה הברכה אם לא בשביל לתקן הנשמות וניצוצי הקדושה אשר שם. ועוד שהרי הרב כתב בשער הגלגולים שזמן העליה מן הצומח הוא מחודש ניסן אין זה בסתם כי גם בעולמות העליונים יש עתה פריחה, וכאשר כאן למטה אנחנו יוצאים לשדות בחודש ניסן בפריחה ע"י מבררים הרפ"ח ניצוצים ומעלים אותם.

ועוד ששמענו כבר מעשים, שע"י לימוד תורה שלומדים באיזה מקום שיש שם נשמות מגולגלות בדומם כגון באבנים, מתקנים את אותם הנשמות שנמצאות שם, וממש באותו מקום לאחר אותו תיקון התמוטט אותו הבית והאבנים נפלו ונהרס אותו מקום. וכמו שהביא המעשה רבינו יוסף חיים בספרו עוד יוסף חי.

ובן המעשה שסיפר מו"ר פוסק דורינו כבוד רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל שהיה בחלב עם אותו גוי בעל קרקע שהיתה לו גינה יפה והיו החכמים נכנסים שם לברך, ובשנה אחרת לא נתן

ז. **מורה** באצבע (אות קצט) כתב וז"ל, מאוד יתעצם בכוונתו בברכה זו שהיא לתיקון הנשמות שהם הנשמות המגולגלים בעצי השדה ועשבים בזמן הזה ויבקש עליהם רחמים עכ"ל. וקודם שיתן הצדקה יאמר לשם יחוד והכוונה של הצדקה כמו שנכתוב בספרנו (הגדה של פסח), ועיין כף החיים (סי' רכו ס"ק ח), לשון חכמים (ח"א סי' מב).

ת. **אורח** חיים להרי"ח טוב (דף ז), וכמשמעות הגמרא ברכות (דף מ"ג): "וחזי אילני דקא מלבלבי" ומיעוט רבים שניים. מיהו לכתחילה טוב לחזור על מקום שיש בו ריבוי אילנות ועשבים ולברך שם כדי להעלות ע"י ברכתו ניצוצי הקדושה מכל מה שיש שם. וכ"כ מו"ר מופת הדור בחזו"ע (שם הלכה א). אולם הדר תבר לגזיזיה בחזו"ע ט"ו בשבט (דיני ברכת האילנות במקורות להלכה ב) העלה שאם אינו מוצא אלא אילן אחד יכול לברך עליו בשם ומלכות.

וראה מה שכתב מו"ר הרי"ח הטוב בהגדה של פסח "אורח חיים" וז"ל: ולכן ברכת האילנות היא בחודש ניסן דוקא כדי לסייע בבירורים של הצומח המתחיל בחודש זה, שעל ידי הברכה הזאת וסודה יצליחו המברכים להעלות את נשמות המגולגלים בצומח שתי מדרגות בפעם אחת, דהיינו שיעלו מן הצומח אל האדם בלתי שיצטרכו להתגלגל לבעל חי, ועל ידי התורה שילמדו בעת הברכה יזכו להעלותם עוד למעלה להתקן, ולכן חסידים ואנשי מעשה משתדלים לברך ברכה זו בצירוף עשרה, כדי שאחר הברכה יאמרו פסוקי תורה ויאמרו קדיש והכל כדי להיות להם לימוד התורה והקדיש עזר אל בירור ועליית הנשמות אשר בצומח, עכ"ל.

והוא כמו שכתב רבינו האר"י ז"ל (בשער הגלגולים הקדמה כ"ב דף כ"א) שזמן עלייתם מן הצומח אל החי הוא בארבעת החדשים הראשונים ניסן אייר סיון תמוז עיי"ש, אם כן כל ד' חדשים של ניסן אייר סיון תמוז ראויים הם לעליית הנשמות מן הצומח לבעל חי ולא רק בניסן. אלא כנראה שיש חילוק בין בירורי הרפ"ח ניצוצות לעליה של הנשמות, כי עיקר בירורי רפ"ח ניצוצים מן הצומח הוא רק בתחילת פריחתם בפריחה שהיא אותיות רפ"ח, אבל אחר חודש ניסן שנגמר זמן הפריחה אז יש רק עליית נשמות אבל לא בירור רפ"ח, ורק בזמן זה שיש בירור רפ"ח, יכולות הנשמות לעלות ולדלג ב' מדרגות יחד מן הצומח אל המדבר, אבל לא כן בשאר החדשים שיש להם רק עליה רגילה מן הצומח למדרגת החי. והטעם כי בחודש ניסן שבו חג הפסח שפירושו-דילוג שהקב"ה פסח ודילג והעלה אותנו והאיר לנו אור גדול של מדרגות גדולות מאד בפעם אחת שלא כדרך הטבע, כן גם ברכת האילנות ברוב עם פועלת ומעלה הניצוצות הקדושות בפעם אחת מצומח למדבר, וזה נעשה על ידי שנתאסף יחד ברוב עם הדרת מלך, ונקרא המזמורים המסוגלים לזה לפני הברכה ואחר הברכה ונתנית צדקה, וכן אמירת הקדיש כל זה יחד יעזור לנשמות המגולגלות בצומח. ואפשר שיעזור לא רק במקום שאנחנו עומדים בו, אלא סדנא דארעא חד הוא, ויעזור לכל הנשמות שבעצים שבכל מקום ומקום, כי היציאה מחוץ לעיר וכל הקהל וכו' עושה רושם גדול בעולמות העליונים, ומתבררים בירורים ועולות הנשמות, ויש להם גאולה גדולה לנשמתם שעולות

ח. אילן המורכב באיסור אין לברך עליו, הואיל וקיומו נגד רצון הבורא יתברך ולעקירה עומד, אמנם אילן של ערלה מותר לברך עליו הואיל ולא נעשה באיסור ט.

ט. אין לברך לכתחילה ברכת האילנות בשבת ויום טוב, ואם יש חשש שיפסיד הברכה מותר לברך בשבת ויום טוב י.

י. אין לברך ברכת האילנות אלא על אילנות שרואה אותם עם פרחיהם, ואם לא בירך עד שגדלו הפירות אינו יכול לברך יא. ומכל מקום אילן שהתחיל לגדול בו חלק מפירותיו אם יש עדיין פרחים וניצנים מברך עליו ברכת האילנות.

יא. סומא לא יברך ברכת האילנות, שברכה זו תלויה בראיה והוא אינו רואה, וטוב שישמע מאדם אחר ויצא י"ח לכל הדעות יב.

יב. הרואה את האילנות מחלון הרכב, רשאי לברך, ואין הזכוכית נחשבת להפסק יג.

יג. אין לברך ברכת האילנות על ענף שנעקר מן האילן, אף על פי שיש בעליו פרחים, שהרי אין עתידים לצאת פירות מאותם פרחים יד.

יד. אין לברך ברכת האילנות על מיני ירקות וזרעים, אע"פ שהם מוציאים פרחים קודם שמוציאים פירות טו. טו. אילנות הגדלים בעציץ נקוב וגם בשאינו נקוב והם מלבלבים ומוציאים פירות כשאר אילנות אפשר לברך עליהם ברכת האילנות מכיון שלענין ברכת הנהנין אם הם פירות העץ מברכים עליהם בורא פרי העץ, וכן שהחינו הוא הדין שמברכים עליהם ברכת האילנות, אבל אילנות הגדלים על מים אע"פ שמוציאים פירות כיון שלענין ברכת הנהנין מברכים עליהם שהכל אין לברך עליהם ברכת האילנות טז.

עיונים והארות

י. עיין בכף החיים (ס"ק ז) שכתב בשם מועד לכל חי שאין לברך בשבת שמא יקח בידו הפרחים להריח בהם או שמא יתלוש, ועוד כתב (בסי' א אות ו) שיש בו עילוי גדול לנשמות שנתגלגלו בדומם וצומח, והוא מהזוה"ק (ח"ג דף קצו). ואע"פ שהרי"ח פ' חזר בו בספרו לב חיים והעלה להתיר, מכיון שלפי המקובלים אין לברך וכן נהגו, לכן לא יברך בשבת. וכן פסק הרי"ח טוב בספרו פירוש על ההגדה אורח חיים (דף ז). וכן העלה בספר ידי חיים להרי"ח הטוב (עמוד ז) שאפילו שהבירור בשבת הוא אוכל מתוך אוכל, ע"י ברכה זו נעשה בירור אוכל מתוך פסולת ולכן אין מקומה בשבת ויו"ט, וכן פסק בשו"ת ישכיל עבדי (חלק ח עמוד קפו) וכן פסק מו"ר האור לציון (ח"ג פ"א תשובה ה). אמנם מו"ר מופה"ד (שם הלכה ה) כתב שיכול לברך בשבת גם לפי סודן של דברים, ורק לכתחילה מהיות טוב יש לברך בימות החול כשיודע שלא יפסיד הברכה, ועיין שם ויררוח לך.

יא. אורח חיים להרי"ח, חזו"ע (שם הלכה ו).

יב. חזו"ע (שם הלכה ט).

יג. כ"פ מו"ר האור לציון (ח"ג פ"ו תשובה א).

יד. שו"ת מאור החיים (ח"א סי' ז). שו"ת להורות נתן (ח"ה סי' יא). הלכה ברורה (סי' רכו הלכה יא).

טו. ערוך השולחן (סי' רכו סעי' א). הלכה ברורה (שם הלכה יב).

טז. פסקי תשובות (סי' רכו ס"ק ה). הלכה ברורה (שם הלכה ז).

להם רשות כי אמר איך שיצאתם התחילו האילנות להתייבש, והיה להם הפסדים מרובים וכו', ועוד מעשיות לרוב שפועלת הפעולה הזאת לברר הבירורים גם בלא אכילה.

ועוד יש ליישב בס"ד שאה"נ אחר גמר ברכת האילנות יביאו פירות ומיני מגדים ויברכו עליהם ויכוונו לתקן כל הניצוצות הנמצאים במאכלים וכמו שהיה נוהג מו"ר הרב יהודה צדקה ע"ה ראש ישיבת פורת יוסף שהיינו הולכים ומברכים ברכת האילנות באיזה מושב ואח"כ בעה"ב היו מביאים פירות ומיני מגדים ומברכים עליהם וא"כ ממ"נ נעשה התיקון הן ע"י ברכת האילנות והן ע"י האכילה והברכות עליהם.

ותהלות לאל עליון גם אנחנו בישיבתנו ביום ר"ח ניסן יוצאים לאחר הלימוד בבוקר כל הקהל ברוב עם ויוצאים מחוץ לעיר ועושים ברכת האילנות בחשק והתפילות ובאים קהל גדול מאד ואח"כ הולכים לאיזה אולם קרוב למקום הברכה ועושים סעודה גדולה ברוב פאר ועושים סיום מסכת וכן עושים בסעודה מגבית לקמחא דפסחא לע"נ הנשמות והולכים לבית בשמחה. והיע"א.

ט. רב פעלים (אור"ח ח"ב סי' לו), חזון עובדיה (שם הלכה ז). והטעם הוא כיון שברכת האילנות היא ברכת השבח והודאה על הבריאה, אין ראוי לברך ברכת האילנות על אילנות המורכבים נגד רצונו יתברך. אולם על תפוזים אע"פ שמורכבים כתב באול"צ להתיר משום שזה מין במינו דדמי לברכה שהחיינו, אבל ערלה דרכו בכך ואינו נגד רצון הבורא. אולם באול"צ (פרק נ הלכה ז) החמיר בערלה.

מאמרי הזוה"ק

פרשת החודש

ח"ב ל"ט ע"ב

אָמַר רַבִּי יִצְחָק, לֹא אֶצְטְרִיךְ אוֹרֵייתָא לְמַכְתַּב אֱלָא מִתְחַדֵּשׁ הַזֶּה לְכֶם רֵאשׁ חֲדָשִׁים [א] לא היתה צריכה התורה להתחיל ולכתוב מבראשית אלא מהמצוה הראשונה שהיא מצות קידוש החודש. **מַאי טַעמָא** מה הטעם. **מִשּׁוּם דְּשִׁירוּתָא דְּסִיחָרָא הוּי** מפני שהתחלת התחדשות הלבנה היתה ביציאת מצרים היא התחלת תיקון השכינה, כי ע"י החטא של אדה"ר, נפגמה נשמתו ונפגמו כל הנשמות שהיו כלולות בו, וזמן תיקון היה בדור המבול ובדור הפלגה ובדור סדום וסימנם אמס"ה ר"ת אנוש מבול סדום הפלגה, עד שבדור מצרים התחילה להראות בחינת הזהב שבהם, ואז ביציאת מצרים נתקנו אלו הנשמות והיו ראויות לקבלת התורה והיה העולם מתוקן והשכינה ראויה ליחוד. **וְעַל דָּא, אוֹרֵייתָא הָוָה אֶצְטְרִיךְ לְמַכְתַּב מֵהַכָּא דִּהָא בְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אֶתְקַשֵּׁר מְלָה** ועל זה התורה הייתה צריכה להתחיל ולהכתב מכאן כלומר מהחודש הזה, שהרי מצוה זו של קידוש החודש בקב"ה שהוא ז"א נקשרת המלכות שנקראת [ב] ובדבר זה המלכות נתקנת ומזומנת לזווג.

וְלֹא קִשְׁיָא דְלֹא פְתִיב זֹאת תְּחַדֵּשׁ הַזֶּה ולא קשה מה שלא כתוב שהיא המלכות, כלומר שמורה על המלכות שעתה מתחדשת ונתקנת ומזומנת ליחוד, בכל זאת כתוב "הזה", **דִּהָא זֶה וְזֹאת פְּתַח מִתְקַשְׁרִין** שהרי זה שהוא ז"א וזאת שהיא המלכות כאחד מתקשרים בסוד היחוד. **וּבְאֵתֵר דְּאִית בִּיהַ דְּכַר וְנוֹקְבָא פְּתַח** ובמקום שיש בו יחוד וקשר של זכר ונקבה כאחד, **לִית שְׂבַחָא אֱלָא לְדְכוּרָא** אין השבח ראוי להינתן אלא לזכר, ולכן כתוב החודש הזה שהוא ז"א להורות שעיקר התיקון הוא ע"י ז"א שהוא הזכר. **וְעַל דָּא** ועל זה כתוב **רֵאשׁוֹן הוּא לְכֶם לְחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה** כי ז"א נקרא ראשון שיחודו עם הנוק' שנקראת חודשי השנה, כי החודשים בנוק' הוא "לכם" לעם ישראל לתועלת והשפעה והארה שלכם. **לְחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה וְדָאֵי** שהיא השכינה בחי' המלכות ודאי והיא משפיעה עלינו. **אָמַר רַבִּי יְהוֹדָה, לְכֶם תִּרִי וּמְנִי לְמָה** שאל

עיונים והארות

ומתחדשים התחדשות נפלאה, כי מקבלים עתה את התורה הקדושה, כן אחרי גלות בבל תתחדשו בחידוש נפלא היא תורה שבע"פ תלמוד בבלי וירושלמי. ואחרי גלות יון התגלו סתרי תורה. ובגלות הזאת האחרונה ג"כ עם ישראל יתחדש בחודש ניסן, כמש"כ, בניסן נגאלו ובניסן עתידים להגאל, והיא גאולת עולמים, והיא התגלות של מלך המשיח שיגלה את שער החמישים שהוא פנימיות תורת הקבלה כמרומו: משיח"ר ר"ת משיח יגלה 'שער חמישים, וכן משיח אותיות יש-מח.

א. רא"ש חדש"ם גימ' 863 כמס' "גלגלת נוקבא רחל", כי עתה בחודש זה מתקנים הגולגולת של נוק' רחל כנודע.
 ב. ביציאת מצרים נעשו ישראל חדשים כבריה חדשה, משום שקבלו על עצמם עול תורה ומצוות, וגר שנתגייר קטן שנולד דמי. וז"ש התחדשות זו שקבלתם עתה ביציאת מצרים היא שלכם בלבד, כי החידוש של בריאת העולם הוא לכל הברואים, אבל חידוש זה הוא רק שלכם, והוא העיקרי, והוא "לכם", בידכם לעד, כי כמו שעתה אתם נגאלים מהגלות הראשונה גלות מצרים

רבי יהודה את רבי יצחק שתי פעמים מדוע? שהרי כתוב החדש הזה "לכם" ואח"כ ראשון הוא "לכם". אמר רבי יצחק מנייהו, אשתמע יתיר לרבי יהודה, מהם מב' פעמים לכם נשמע ונלמד יותר שהיחוד של ז"ן הוא לטובת ישראל. כמה דבתיב, פי חלק ה' עמו אתקשרותא דא לכם כמו שכתוב (דברים לב) כי כל ישראל הם בבחי' וכל אומות העולם חשובים כבהמות ולא כבני אדם. ולכן, ההתקשרות הזאת של יחוד ז"ן הנעשה ע"י מצות החודש היא לכם לתועלת שלכם, ולא לשאר עמין ולא לשאר אומות העולם, כי השכינה מקבלת השפע ואנחנו בניה והיא משפיעה לנו.

ח"ב ט"ז ע"א

תא חזי בא וראה, בני יעקב בלהו תוו מתין ביהווא ומנא ונחתו אלין ואלין בני יעקב כולם כבר היו מתים באותו זמן וירדו אלו שהם נשמות השבטים ואלו השכינה הקדושה עם המלאכים בגלות [ג].

רבי יוסי ורבי אלעזר אמרו, האי פרשתא מלין עלאין אית בה זו הפרשה דברים עליונים יש בה, דתנן בשעתא דנחתו אלין רתיבין ומשריין קדישין שלמדנו, בשעה שירדו אלו המרכבות והמחנות הקדושות של השכינה, דיוקניהון דשבתין דגליפין לעילא בלהו עאלן למידר עמהון צורות נשמות של השבטים שחוקות למעלה, כולם נכנסו לגור עמהם בגלות. תדא הוא דבתיב וזה מה שכתוב, איש וביתו באו צורת נשמתם של השבטים ושל בני ביתם כולם באו להיות עם בניהם בגלות, ובתיב, ראובן שמעון לוי דהיינו צורת נשמתם, אבל עיקר נשמתם הם למעלה בג"ע במקומם.

דבר אחר, ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב וגו'. אתחזור פרשתא דא למה דאמר רבי יוסי ברבי יהודה, וכלא הוה חוזרת פרשה זו, לפי מה שאמר רבי יוסי בר' יהודה ופירש שכמו שהשבטים באו בחייהם עם יעקב, כן במיתתם באה צורת נשמתם והכל היה שהשכינה ירדה עם ישראל בגלות.

עיונים והארות

ג. וידוע שמאחד בניסן עד עשרה בו הוא כנגד עשרה ספירות שמקבלים מהם שפע גדול והארה גדולה, ויום שב"ק הוא כנגד המלכות שהיא "המטה", ולכן ציוה הי"ת, בעשור לחודש, לקשור השה לכרעי המטה שהיא המלכות כדי להכניע לגמרי הע"ז שלהם. ו"ג"כ י' ימים אלו הם כנגד אות י' של אדנ"י, ועד ער"פ עוד

וְתָא חַוִּי וּבֵא וּרְאָה, רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָה, פֶּד הָוּה מְטִי לְהָא פְּסוּק, הָוּה בְּכִי
 כאשר היה מגיע לזה הפסוק ואלה שמות בניו היה בוכה, דִּתְנִינָא שְׁשִׁינְו, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר
בֶּן עֲרָה, בְּשַׁעֲתָא דְאִזְלוּ יִשְׂרָאֵל בְּגִלּוֹתָא בשעה שהלכו ישראל בגלות מצרים, [ד]
אֶתְכַנְשׁוּ בְּלִהוּ נִשְׁמַתְהוֹן דְּשִׁבְטִין לְמַעְרְתָא דְכַפְלָתָא התאספו כל הנשמות של
 השבטים למערת המכפלה [ה].

צְוּחוּ וְאָמְרוּ: סָבָא סָבָא, כַּאֲנָא דְבְנִין לָאו בְּלִאוּתָא דְעֵלְמָא דִּין יַעֲקֹב
 יעקב הכאב של הבנים אי אפשר ללאות ולסבול בגלות (בגלותא) של העולם הזה, בְּנִידָא בְּלִהוּ
מִשְׁתַּעֲבְדִין בְּקִשְׁיָו בְּנִיךְ כּוֹלָם מִשְׁתַּעֲבָדִים בַּעֲבוּדָה קֶשָׁה, עִם אַחֲרָן עִם אַחַר עֲבָדִין עוֹשִׂים בְּהוּ
 בהם נוקמין נקמות גדולות שיש דְעֵלְמָא בעולם.

בְּהִתְיָא שַׁעֲתָא, אֲתַעַר רוּחִיהָ דְתַהוּא סָבָא באותה השעה נתעורר רוחו של אותו יעקב אבינו,
רְשׁוּתָא שְׂאִיל, וְנַחֲתִית בִּיקֶשׁ רִשׁוּת מִהַקְב"ה וַיֵּרֵד לְמִצְרַיִם. קָרָא קוּדְשָׁא בְּרִידָא
הוּא לְבַל רְתִיבִי וּמִשְׁרִייתִיה וּמְלִיכִיהוֹן בְּרָא שִׁיהוֹן ואז קרא הקב"ה מרכבותיו ומחנותיו,
וְהַמֶּלֶךְ הַקְב"ה בְּרָאשׁוֹם. וְנַחֲתוּ בְּלִהוּ עִם יַעֲקֹב וְעִם שְׁבַטוֹהִי וירדו כולם עם יעקב אבינו ועם נשמות
הַשְּׁבָטִים. וְא"כ אֲנַחְנוּ רוּאִים כִּי שְׁבַטִין נַחֲתוּ חַיִּין עִם אֲבוּהוֹן השבטים ירדו בעודם חיים ממש עם
יעֲקֹב אֲבִיהֶם, וְשְׁבַטִין נַחֲתוּ מֵתִים עִם אֲבוּהוֹן והשבטים ירדו במותם פי' צורת נשמתם יעקב אביהם,
הָדָא הוּא דְכְּתִיב זֶה הוּא מִשׁ"כ וַיֵּלֶךְ שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיִם וְגו',
וְכְּתִיב, רְאוּבֵן שָׁמְעוֹן לְוִי וְגו'. וְתָא חַוִּי, מֵתִים הוּוּ, וְנַחֲתוּ, וְכְּתִיב וַיּוֹסֶף הָיָה
בְּמִצְרַיִם ובא וראה כי כבר היו וירדו למצרים וכתוב שנשמתו של יוסף היה במצרים גם אחרי שמת. אָמַר
רַבִּי אַבְנָא, בְּהָא אֲתַקְרִי אמר רבי אבא בזה נקרא יוסף (תהלים ק"ג) **בְּרַחֵם אֱב על בָּנָיִם.**

עיונים והארות

של השבטים הקדושים שנקברו במצרים ובקשו מהם שיעוררו עליהם רחמים מרובים, ואמרו להם שנותנים להם עבודת פרך דברים שלא היו רגילים בהם. ואז השבטים הלכו למערת המכפלה וצעקו לאבות הקדושים, ואז נתעוררה רוחו של יעקב אבינו וביקש לירד עם בניו למצרים.

כתב הרמ"ק, כי השבטים לא נקברו במערת המכפלה, כי המערה סודה באצילות בסוד ה"ה ושם קבורים ארבעה זוגות שהם פני אדם הראשון. פני אריה חסד אברהם, פני שור גבורה יצחק, ופני נשר יעקב תפארת, ואילו י"ב השבטים היו חוץ למערה, ועוד שהיו אז בחוץ לארץ.

ד. דע לך אחי חביבי, כי כאשר היה יוסף מלך במצרים והיו שם השבטים, היה יחוד גדול עם השכינה, ולכן היו יושבים בני ישראל שם בשלוה. אבל לאחר שמת יוסף, אז עברה השליטה מן הקדושה אל החיצוניים, ואז היה בפירוד וגלות השכינה, וז"ש "אנכי ארד עמך" פי' כשתרד מגדולתך אל הגלות, יש ירידה כביכול גם למעלה ח"ו. "ואנכי אעלך" בעלייתך, כמו שכל אומה עולה עם השר שלהם ומנהיגים עולה וירד עמהם. וז"ש והכריתו את שמנו מן הארץ, ומה תעשה לשמך הגדול. וכן, צור ילדך תשי. וכן, לטובה רוכב שמים בעזרך.

ה. כי ידוע שהמדרש אמר, שעם ישראל ראו את צרתם הגדולה והכריזו יום תפילה, והתאספו כל השבטים והלכו אל הארונות

דף קפ"ב

תָּנָא, בְּשַׁעֲתָא דְמָסַר קוּדְשָׁא בְרִידָה הוּא לְיִשְׂרָאֵל לְשָׂרָא דְמַצְרָאִי למדנו בשעה שמסר הקב"ה את ישראל לשר של מצרים, **גָּזַר עֲלֵיהֶּן גֹּזֵר עֲלֵיהֶּם ו' גְּזֵרוֹת, שִׁישְׁעֲבֹדוּ בְּהוֹן מַצְרָאִי** שישתעבדו המצרים בעם ישראל. **הָדָא הוּא דְכְּתִיב** זה מה שכתוב, (שמות א') **א' וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם, ב' בַּעֲבֹדָה קָשָׁה, ג' בַּחֹמֶר, ד' וּבְלִבְנִים, ה' וּבְכָל עֲבֹדָה בְּשָׂדֵה, ו' אֵת כָּל עֲבֹדָתָם, ז' אֲשֶׁר עָבְדוּ בָּהֶם בְּפָרֹה. וְלִקְבְּלֵיהוֹן שְׂבָעָה לְטַב** וכנגדם גזר גזירות לטובה כדי שיוכלו לסובלם, **וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל א' פָּרוּ, ב' וַיִּשְׂרְצוּ, ג' וַיִּרְבוּ, ד' וַיַּעֲצְמוּ, ה' בְּמַאֲד, ו' מְאֹד, ז' וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ אוֹתָם.**

(שמות א') [ו] **הָבָה נְתַחֲכְמָה לוֹ. רַבִּי יוֹסִי אָמַר, אֵין הָבָה אֶלָּא לְשׁוֹן הַזְּמָנָה, לְמַעַבְדֵי דִינָא** שיזמינו את עצמם לעשות דין בישראל. **בְּמָה דְאֵת אָמַר** (בראשית י"א) **הָבָה נִרְדָּה** כמו שהפסוק אומר הבה נרדה, ונעשה דין בבני דור הפלגה. ושאל ויהונתן כשהפילו גורל אמרו (שמואל א' י"ד) **הָבָה תָּמִים** שיצא גורל אמת. **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הָבָה כּוּלָּם** המובא בכל מקום פי', **לְשׁוֹן הַסְּכָמָה וְהַזְּמָנָה. כְּמוֹ** (בראשית י"א) **הָבָה נִבְנֶה לָּנוּ עִיר** נסכים שנבנה ונזמין כל צרכי הבנין. (שופטים כ') **הָבוּ לָכֶם עֲצָה** הזמינו עצמכם ותנו ונסכים יחד עליה. (תהלים כ"ט) **הָבוּ לָהּ בְּנֵי אֱלֹהִים** הסכימו והזמינו להביא קרבן מבני אלים.

רַבִּי יִצְחָק אָמַר, הָבָה נְתַחֲכְמָה לוֹ סברא אמצעית הסכמה כר"י ודין כר"י, פי' **נְהוּי בְּהַסְּכָמַת דִּינָא לְגַבִּיָּה** נהיה בהסכמה לעשות דין לישראל כתיב הבה נתחכמה לו.

ח"ב ל"ט ע"ב

(שמות יב) **דְּבָרוּ אֶל כָּל עַדְתֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בְּעֲשׂוֹר לְחַדְשׁ תְּהֵא וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה וְגו', בְּעֲשׂוֹר, אִמְאִי בְּעֲשׂוֹר** ושאל למה ציוה הקב"ה ליקח השה בעשור לחודש? **אָמַר רַבִּי אַבָּא, בְּזִמְנָא דְאַנְהִיר יוֹבְלָא לְסִיְהָרָא** בזמן שמאירה היובל שהיא אימא בינה סוד היובל הנקראת

עיונים והארות

פרעה למנוע מהם ע"י שיחטיאם. ונראה שגם על דרך זה יובן הגזירה, "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וכל הבת תחיון", ידוע הבן הוא כינוי לנשמה והבת הוא כינוי לגוף. וז"ש כל "הבן" שהיא הנשמה הקדושה של עם ישראל שהיא חלק אלוה ממעל היאורה תשליכוהו שהוא הנילוס שהוא הע"ז של מצרים שזה עולם של תענוגות והבלי העולם הזה ושם תטביעו את הנשמה. וכל הבת תחיון זה הגוף הנגוף לאכול ולשתות ולהתענג, ועי"ז ח"ו אין עם ישראל.

ו. "הבה נתחכמה לו" פירושו נתחכמה אותיות נחתוך מ"ה, מ"ה גימט' אדם כנודע שפרעה רצה לחתוך את צורת האדם. שהרי בני יעקב הם ששופריה דיעקב כעין שופריה דאדם הראשון ורצה לחתוך את אות א' מאדם המרמז לאלופו של עולם ולהשאיר דם וכיצד יעשה זאת. שרצה להחטיאם ולהורידם לחמישים שערי טומאה ומימלא הקב"ה לא יבחר בהם כעמו כי עיקר אדם הוא שרודף אחרי התורה והמצוות ועושה אותם. ור"ת אד"ם דרך מצוותיך ארוץ. ואת זה רצה

"עשור" שכוללת בתוכה עשר ספירות דז"א ומאירה למלכות שנקראת ירח ונקראת ג"כ חודש, **דְּבַתִּיב בְּיוֹבְלָא** וראייה לזה שכתוב בענין היובל, **בְּעֶשְׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה יוֹם הַכְּפוּרִים הוּא** ויום הכפורים הוא בינה עליונה שמאירה למלכות.

וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שָׂה לְבֵית אָבוֹתָא, אַמְאִי מדוע דוקא יקחו שה? **בְּגִין דְּבִזְמַנָּא דָּא אֲצַטְרִיךְ לְמִינַד לִיָּה** לפי שבזמן הזה בעשור לחודש צריך למשוך אותו, כמש"כ משכו וקחו לכם צאן. **דִּהָא תְּנִינָן, בְּמִלְתָּא דָּא** שהרי למדנו בדבר הזה שלוקחים את הצאן וקושרים אותו לכרעי המיטה ועושים בו שפטים **אֲתַבַּר בְּתָרָא** (חֲדָא) **תְּתַאָּה** נשבר ונכנע הכתר התחתון של הקליפה הנקראת צאן, **דְּמִתְאַחֲרִין בֵּיהּ כּל שְׂאֵר בְּתָרִין תְּתַאֲוִן** שנאחזים בו כל שאר הספירות התחתונות של הקליפות, וכאשר היא נכנעת, כל הספירות של הקלי" נכנעות. **וְעַל דָּא פְּרִישׁ מִשָּׂה וְאָמַר** ועל זה פרש רבינו ואמר, **מִשְׁכּוֹ וַיִּקְחוּ לָכֶם צֹאן** שהוא בקלי", ובוזה תכניעו את כל הקליפות, כי הוא הראש שלהם כנגד מזל "טלה" שהוא נקרא בכור פרעה שהיו המצריים עובדים אותו, **בְּמָה דְּבַתִּיב, צֹאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה** כמו שכתוב שהם שלש קליפות חזקות מאד שהם שעבדו את ישראל במצרים ועתה הפילם הקב"ה.

אָמַר קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא, עֲבִידוּ אֶתוֹן עוֹבְדָא לְתַתָּא הקב"ה תעשו אתם מעשה למטה שתקחו השה ותקשרו אותו לכרעי המיטה להיות מוכן ליום י"ד בניסן, **וְאֲנָא אֲתַבַּר תְּקַפִּיהוֹן לְעִילָא** ואני עי"ז אשבור תוקפם וחזקם למעלה, **וּכְמָה דִּתְעַבְדוּן בְּנוֹרָא אֶתוֹן** וכמו שתעשו שתשחטו אותו ותשרפו אותו באש אתם כאן למטה, **דְּבַתִּיב כּמ"ש בִּי אִם צְלִי אִשׁ, אֲנָא אוֹף הָבִי אַעֲבִיר אוֹתוֹ בְּאִשׁ בְּנֶהַר דִּינְנוֹר** אני ג"כ כך אעשה אעביר את קליפת הצאן שלהם אותו באש בנהר להורידו מגדולתו.

אַמְאִי אֲתַנְגִּיד בְּעֶשְׂרָה ומקשה מדוע היה צריך למשוך הצאן לחודש ולהשאר שם עד י"ד **וְאֲתַנְגִּים בְּאַרְבַּעַה עֶשֶׂר** ולשחוט אותו ביום ערב פסח? **אָמַר רַבִּי אַבָּא בְּדָא אֲתַקְשְׁרוּן יִשְׂרָאֵל אַרְבַּע מָאָה שָׁנִין** הטעם הוא, כי בזה הקליפות האלו של הצאן נקשרו עם ישראל והיו תחת השעבוד של הקלי" הזאת ארבע מאות שנים. **וְאִף עַל גַּב דְּאַרְבַּע מָאָה שָׁנִין לֹא אֲשַׁתְּעַבְדוּ בְּהוֹ וְאֵע"פ שארבע מאות שנים לא השתעבדו בהם בעם ישראל אלא רק 210 שנים, מְכַל מְקוֹם, הוֹאִיל וְיָהוּ וּמִין לְאֲתַקְשְׁרָא בְּהוֹ** מכל מקום הואיל והיתה אותה הקליפה מזומנת להתקשר ולשלוט בהם בעם ישראל ארבע מאות שנה, **אֲתַחֲשִׁיב עָלֶיהָ בְּאִילוֹ אֲשַׁתְּעַבְדוּ בְּהוֹ כּל אַרְבַּע מָאָה שָׁנִין** נחשב עליו על אותה קליפה השתעבדו בהם אותם ארבע מאות שנים. **בְּגִין כִּךְ, מְעַכְבִּין לִיָּה אַרְבַּע יוֹמִין, קְטִירָא בְּרִשׁוּתֵיהוֹ דִּישְׂרָאֵל** כך, מעכבים את השה ארבעה ימים קשור

ברשותם של עם ישראל, וארבעה ימים אלו הם כנגד ארבע מאות שנה. ועי"ז יכנעו ד' מאות כוחות הטומאה ששלטו באותו זמן ארבע מאות שנה, וּלְבַתֵּר וְשַׁחֲטוּ אוֹתוֹ כָּל קֶהֱל עֲדַת יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעַרְבִים ורק אח"כ ואז נכנע אותו הסטרא אחרא דצאן והתבטל.

אִמָּאֵי בֵּין הָעַרְבִים ושואל מדוע היתה השחיטה דוקא בין הערבים? ומפרש **בְּשַׁעֲתָא דְדִינָא תִּלְיָא** בשעה שהדין תלוי ושולט בעולם והוא זמן שליטת אותה קליפה, ועי"ז מכניעים אותה. ו**בְּשַׁעֲתָא דְאִתְמַסֵּר** (דף מ' ע"א) **מְלָה דָּא לִיָּה** ובשעה שנמסר וניתן לאותה קליפה דבר זה לשלוט על עם ישראל, **עַל יְדוּי דְאֶבְרָהֶם** על ידי אברהם אבינו, **דְּכַתִּיב כַּמ"ש** (בראשית טו) **וַיְהִי הַשְּׁמַשׁ לְבוֹא** שהוא זמן בין הערבים **וְתַרְדֵּמָה** הרומזת על הגלות **נְפִלָה עַל אַבְרָם וְהִנֵּה אֵימָה חֲשֵׁכָה גְדוּלָה נּוֹפֶלֶת עָלָיו**. ומפרש **אֵימָה**: היא **כְּתָרָא חָדָא** ספירה אחת של קליפת בכור בהמה. **חֲשֵׁכָה**: **כְּתָרָא אַחְרָא** ספירה אחרת כנגד קליפת בכור השפחה. **גְּדוּלָה**: **הָאֵי דְהִיא רְבִרְבָּא מְכֻלָּא** זו היא הגדולה שמכולם כנגד בכור פרעה שהם ג' קליפות ששעבדו את אבותינו במצרים ונפלו ע"י ג' אבותינו הקדושים. **וְאֵתָּה עַל גַּב דְּאוֹקִימָנָא קָרָא דָּא עַל שְׂאֵר שְׁעִבּוּדֵיהוֹן דְּיִשְׂרָאֵל** ואע"פ שפרשנו פסוק זה על שאר שעבודים וגלויות שהיו לעם ישראל כמו שמובא במדרש, אימה זו גלות בבל. חשכה גלות מדי. גדולה גלות יון, **וְכֻלָּא הָוָה** האמת שהכל היה, כל הגלויות שדברנו בהם הכל רמוז. **בְּגוּוּנָא דָּא**, (שמות י"ז) **כִּי מָחָה אֶמְחֶה** כעין זה היה במחיית עמלק כתוב פעמיים שפירושו, **אֶתְיוֹן מִתַּתָּא וְאִנָּא מֵעִילָא** אתם מלמטה, ואני מלמעלה.

תִּנָּא למדנו, **לָא נִפְקוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם**, עד **דְּאִתְבְּרוּ בְּלָחוּ שְׁלִטוּנִין דְּלְעִילָא** (משלשוליהון) **מִשׁוּלְטָנִיהוֹן** שלא יצאו עם ישראל ממצרים עד שנשברו כל השליטים והשרים של מעלה ממשלתם, **וְנִפְקוּ יִשְׂרָאֵל מִרְשׁוּתְהוֹן**, **וְאֵעֲלוּ לְרְשׁוּתָא קְדִישָׁא עֲלָאָה בְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא** ויצאו ישראל מרשותם ונכנסו לרשות הקדושה העליונה, **וְאִתְקַטְּירוּ בֵּיהּ** ונקשרו ונתחברו להקב"ה באהבה גדולה כלומר שעוד בהיותו במצרים כבר נשברו כל כוחות הס"א וז"ש "וה' הכה כל בכור", **חָדָא הוּא דְּכַתִּיב** זה מה שכתוב, (ויקרא כה) **כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים עֲבָדֵי הֵם** מיד כאשר הוצאתי אותם ממצרים. **מֵאֵי טַעְמָא עֲבָדֵי הֵם** מדוע הם עבדי היות. **אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם**, פ"י **דְּאִפְקִית לְהוּ מִרְשׁוּתָא אַחְרָא**, **וְעֲאֵלִית לֹוֹן בְּרְשׁוּתֵי** שהוצאתי אותם מרשות הסטרא אחרא והכנסתי אותם ברשותי ברשות הקדושה.

וְהִינֵנוּ דְאָמַר רַבִּי שְׂמַעוֹן וזה מה שאמר רבי שמעון, **מֵאֵי דְכַתִּיב**, **אֵךְ בַּיּוֹם הַרְאִשׁוֹן תִּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר מִבֵּיתְכֶם**. ועוד כתוב **כִּי כָּל אוֹכֵל מִחֶמֶצֶת** ונכרתה הנפש ההיא מעדת ישראל, וצריך להסביר מה הטעם לזה שהתורה אסרה לאכול חמץ בפסח. **אֲלָא הָכִי אוֹקִימָנָא** אלא

כך העמדנו הדבר ופירשנו, **האי שאור, והאי מחמצת, דרנא חד אינון, וכלהו חד.**
רשו אוחרי שאור זה ומחמצת זו מדרגה אחת הם וכולם רשות אחרת של אלהים אחרים שהם רשות אחת של
 עבודה זרה, **אינון שלטנין, דממנן על שאר עמין** ובכללם הם אותם השליטים והשרים הממונים
 על שאר העמים, **וקרינן להו יצר הרע, רשותא אחרא, אל נכר, אלהים אחרים**
 ונאנחנו קוראים את החמץ יצר הרע, רשות אחרת, אלהים אחרים. **אוף חבי, שאור, ומחמצת, וחמין,**
וכלא חד כמו כן שאור ומחמצת וחמץ, כולם רומזים אל הסטרא אחרא והקליפות וכולם מין אחד. וכמו שכתב
 הרמ"ק, שאור הוא קליפת בכור פרעה, חמץ קליפת בכור השפחה, מחמצת קליפת בכור בהמה. **אמר קודשא**
ברוך הוא, כל הני שני, קיימתו ברשותא אחרא אמר הקב"ה לעם ישראל כל אלו השנים
 עמדתם ברשות הסטרא אחרא, **עבדין לעם אחרא** עבדים לעם אחר תחת שלטון הקליפות, **מכאן**
ולהלאה דאתון בני חורין מכאן והלאה אתם בני חורין, **אף ביום הראשון תשפיתו**
שאור מבתיכם. כל מחמצת לא תאכלו. ולא יראה לך חמץ ועל ידי זה תבטלו את
 הכח של ג' הקליפות ששלטו עליכם במצרים.

אמר רבי יהודה, אי הכי אם כך שטעם איסור אכילת חמץ כי השאור והחמץ והמחמצת הם ג' קליפות
 קשות ואז ישראל זכו לצאת מהקליפות הללו **כל ימי שתא נמי** אם כך, כל השנה ג"כ יהיה אסור
 לאכול חמץ ושאור כי על ידם יכולים להדבק בקליפות, **אמאי שבעת יומין** ומדוע דוקא שבעת ימים כמ"ש,
דבתיב שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם, שבעת ימים, ולא יתיר הרי שהתורה
 אסרה שבעת ימים ולא יותר. בשלמא אם הטעם הוא לזכר הנס שכתוב ויאפו את הבצק וכו' עוגות מצות כי לא חמץ מובן
 מדוע דוקא שבעת ימים, אבל אם מטעם שליטת הקליפות והסטרא אחרא הנ"ל א"כ כל השנה כולה יאסר החמץ. **אמר**
ליה, כל זמנא דאתחייב בר נש לאתחזאה גרמיה בן חורין, הכי אצטריך אמר
 לו רבי אבא לרבי יהודה כל זמן שצריך להראות האדם עצמו בן חורין כך צריך שלא לאכול חמץ, **כל זמנא דלא**
אתחייב לא אצטריך וכל זמן שלא צריך להראות עצמו בן חורין דהיינו כל השנה כולה לא צריך להזהר
 באכילת חמץ, ופירוש הדבר כתב הרמ"ק[ז].

עיונים והארות

וגו'. אמנם שאר ימות השנה שאין אנו צריכים להראות
 בזה כלל, כמשל מי שעלה לגדולה שאינו מראה זמן גדולתו
 בשמחה אלא מירי שנה בשנה באותם ימים אבל בשאר
 ימות השנה אין צריך הוראה. ואנו ג"כ אין צריכים להראות.
 א"כ גם כשנאכל חמץ ומחמצת לא מפני זה שולטים עלינו,
 שהרי אין חמץ ושאור תחת רשותם שישלטו בנו כמו
 ששולטים על איסורי תורה כל ימות השנה.

ז. שאין ענין חמץ ושאור כשאר איסורי תורה שנאמר
 שהאוכל אותם מנסיס עצמו תחת רשות הקליפות. כי
 איסור אכילת חמץ אינו אלא הוראת ענין לבד כדי להראות
 שגשתחרנו מהחיצונים ומכל הכחות הטמאים, ולכן אנו
 פורשים עצמנו משאור וחמץ ומחמצת. ולכן האובל אותם
 בעת הוראה זו שהוא ז' ימים, נדבק בהם ונכנס בקליפות
 מפני שהורה הפך הראוי, שכולנו מראים החירות מהם
 (מהחיצונים) והוא מורה היותו תחת רשותם, ולכן ונכרתה

לְמִלְכָּא דְעֶבֶד לְחַד בַּר נָשׁ רֹפִינִים משל למלך שעשה לאדם אחד שר גדול ומושל, **כָּל אֵינֹן יוֹמִין דְּסֻלִּיק לְהָאֵי דְרָנָא, חֲדַי וְלְבִישׁ לְבוּשֵׁי יֶקֶר** כל אותם הימים שעלה לאותה מדרגה היה שמח ולבש מלבושים יקרים מלבושי כבוד, **לְבַתָּר לָא אֶצְטְרִיד** אבל אחר עבור ימי השמחה לא צריך הוא ללבוש מלבושים אלו המיוחדים והמשובחים. **לְשִׁתָּא אַחְרָא נְטִיר אֵינֹן יוֹמִין דְּסֻלִּיק לְיֶקֶירוּ דָּא, וְלְבִישׁ אֵינֹן לְבוּשֵׁין** לשנה האחרת שמר והמתין לאותם הימים שעלה לגדולה ולבש את אותם מלבושי כבוד וגדולה, **וְכֵן בְּכָל שְׁתָּא וְשְׁתָּא** וכן עושה בכל שנה ושנה באותו תאריך שעלה לגדולה ולובש אותם המלבושי כבוד **כְּהָאֵי גְוֹנָא יִשְׂרָאֵל** כמו כן עושים עם ישראל, **כְּתִיב כְּתוּב, שְׁבַעַת יָמִים שָׂאזֹר לָא יִמְצָא** בבתיכם, **דְּאֵינֹן יוֹמֵי חֲדוּתָא, יוֹמִין דְּסֻלִּיקוּ לְיֶקֶרָא דָּא, וְנִפְקוּ מִשְׁעִבּוּדָא אַחְרָא** לפי שאלו הימים ימי חדוה, ימים שעלו עם ישראל לגדולה ויצאו משעבוד הסטרא אחרא. **וְכֵן בְּכָל שְׁתָּא וְשְׁתָּא, יוֹמִין דְּסֻלִּיקוּ לְהָאֵי יֶקֶר** ועל כן שומרים בכל שנה ושנה אלו הימים שעלו לאותה גדולה וכבוד, **וְנִפְקוּ מִרְשׁוּתָא אַחְרָא, וְעָאֵלוּ בְּרְשׁוּתָא קְדִישָׁא** ויצאו מרשות הסטרא אחרא ונכנסו לרשות הקדושה, **וְעַל דָּא כְּתִיב, שְׁבַעַת יָמִים מִצּוֹת תֹּאכְלוּ** ועל זה כתוב שרק שבעת ימים לאכול מצות להראות את החירות מהס"א אבל כל השנה לא צריך, וכמו שכתב רבינו האר"י והרש"ש זיע"א כי ימים אלו הם שורש של כל השנה ואם בהם האדם לא אוכל חמץ אז הכניע את הסטרא אחרא של כל השנה ויותר אין צריך להזהר.

דרוש לחודש ניסן

חודש ניסן הזמן שלנו

"החדש הזה לכם ראש חדשים" (שמות יב, ב) כתב רבינו עובדיה ספורנו: 'החודש הזה לכם ראש חדשים'. מכאן ואילך יהיו החדשים שלכם, לעשות בהם כרצונכם, אבל בימי השעבוד לא היו ימיכם שלכם, אבל [-אלא] היו לעבודת אחרים ורצונם, לפיכך ראשון הוא לכם.

כי העבדות מתבטאת בזה שהזמן לא שלך, הזמן הוא הדבר הכי יקר, כשאין לאדם זמן וחסר לו זמן, רחמנות גדולה עליו. עבד אין לו זמן משלו, הביטוי של העבד הוא שאין לו שעון, מה שבעל הבית מבקש ממנו בכל שעות היממה הוא מוכרח לעשות, כמו שמצינו שעבד עברי עובד ביום ובלילה (קידושין טו.), החירות של האדם נלקחת ממנו כשלוקחים לו את הזמן. ברגע שנוכל לעשות עם הימים כרצוננו, זו החירות. כשיש לאדם זמן והוא משתמש איתו כראוי, זהו מלך אמיתי.

כמוכן שכשיש לאדם זמן רב, ונדמה לו שהוא משתמש עם הזמן כרצונו, כדי לצפות בכמה מאות 'דוא"לים' ולהתעסק עם המכשירים הטמאים ה' יצילנו, אין לך משועבד גדול ממנו, אין הוא יכול להחליט מתי ללכת לבית המדרש, ואפילו כשהוא רוצה מאד ללמוד אינו יכול ללכת, הרי שהוא עבד משועבד, עבד נרצע שאין כמוהו. אם הוא היה 'מוֹלֵךְ על הזמן' שלו, היה סוגר את המכשירים, ונכנס לבית המדרש, שחרית שעה וחצי, אם אין לך זמן לזה, אתה עבד משועבד.

יהודי צריך להיות מלך, כמו שאמר רשב"י במשנה (שבת קיא.) "כל ישראל בני מלכים הם", צריך שיהיה בכוחו להשתחרר ולשלוט בזמן שלו, לצאת לחירות, שום דבר בעולם לא מונע אותי לעשות עם הזמן כרצוני.

החתם סופר מבקש תנו לי את הזמן הפנוי שלכם

פעם אחת התבטא מרנא החתם סופר שבאים אנשים לפניו ומתאוננים שאין להם מה לעשות עם הזמן והיה אומר להם החתם סופר 'תדחפו נא את הזמן אלי, כי לי חסר זמן'. (שפע חיים טו פרשת בהר).

החתם סופר לא הספיקו לו כ"ד שעות ביום, הוא היה צריך לכל הפחות ח"י אלף שעות ביום, כדי להספיק מה שהוא רוצה, לכן ביקש מהם שידחפו את הזמן שלהם אליו. אלא שאי אפשר לדחוף זמן, כי הקב"ה נתן לכל אחד למלוך רק על כ"ד שעות ביום.

והנה הרבה אנשים אין לוקחים ממלכותם מאומה, אלא הם ממליכים 'מלכים אחרים' על ראשם, כי לא מספיק שהוא יודע את מצב הבורסה בארץ ישראל, אלא מוכרח לדעת את המצב בכל העולם כי הוא חושב שהוא מלך... ואינו יודע שהוא עבד לתאוות וכו'. וזו הקפידה על עבד עברי, "אוזן זו ששמעה על הר סיני" כי לי בני ישראל עבדים" (ויקרא כה, נה) עבדי הם ולא עבדים לעבדים, הלך וקנה אדון לעצמו" (קידושין כב:), מה אתה מתחבר לעוד 'קבוצות', "אוזן זו ששמעה עבדי הם ולא עבדים לעבדים", איך אתה קונה אדון נוסף לעצמך?

וזהו מה שמפרש הספורנו, מהיום והלאה 'החודש הזה לכם', הזמן יהיה שלך, ואף אחד לא יאמר לך מה לעשות עם הימים שלך. זו גאולתנו בכל שנה ושנה, לקבל את הזמן שיהיה שלנו.

החודש הזה לכם ראש חדשים

חודש ניסן מזלו "טלה" (עי' רש"י ר"ה יא: ד"ה ואודו), ובחודש זה הכל פורח וגדל בצורה יפה, ואף מזג האוויר טוב מאד, והוא ראשון ואב לכל המזלות, ולכן נקרא חודש האביב, וכמו שכתב המגלה עמוקות (פרשת בא החודש הזה אופן י) 'אביב' אותיות א"ב-י"ב אב ל"ב חדשי השנה, והנה חשבו המצריים שזה המזל הוא הטוב ביותר עבורם, כיון שהכל פורח, והאוויר טוב, ולכך בחרו בו והיו עובדים את מזל טלה. ועתה בעיצומו ובתקפו של חודש זה שהם עובדים אותו ומכבידים אותו ומחשיבים אותו לאלוה שלהם, ניגפו המצרים, והקב"ה עשה בהם שפטים, ולא עוד אלא שבני ישראל הקריבו את השנה - הטלה, שהוא במזל שהם עובדים את אלהי מצרים, קרבן לה'.

ועוד אומר הפסוק (שמות יד, ח): "ובני ישראל יוצאים ביד רמה" - לא בסתר ובפחד אלא ביד רמה לעיני כל העמים, אף אומה לא האמינה שישראל יצאו ממצרים לעולם, ובוה היה האות כי כל אלהי העמים אין בהם ממש. והחודש הזה נהפך להם ליגון ואנחה, וכל זה למה מפני שהחודש הזה אינו שלהם, אלא אומרת התורה החודש הזה "לכם", הוא החודש שבו הרי פורח, ויש מזל טוב, הוא שלנו, כי בו נהיינו לעם, והחודש הזה מעיקרא נקבע עבורכם, כדי להיות הראשון לחדשי השנה לכבודכם, ולכבוד גאולתכם.

כשיצאו ישראל ממצרים אמר להם הקב"ה אין לכם חודש גדול מזה, לפיכך נאמר בו "ראש חדשים" (שמות רבה פרשה טו א).

מלבד שהוא ראשון לכל החדשים, הוא גם בחינת "ראש", הראש הוא האבר החשוב והמרכזי ביותר בגוף האדם, אשר בו משכן המוח והנשמה, וכך חודש ניסן הוא המוח והנשמה של כל השנה.

בחודש זה מקבלים אורות של חסדים גדולים ומקיפים עצומים, והנה אור המקיף נקרא כך, שהוא דוגמת הביטוי 'החנוני המקיף על פנקסו' כלומר החנוני מוכר סחורתו בהקפה בלא תשלום מזומן. כן בחודש הזה אף על פי שישראל אינם ראויים, שולח ה' בו את ברכתו בבחינת הקפה בלא תשלום מזומן.

טעם שנקרא חודש ניסן בשם זה

הרב רבי יצחק מבוהוש זי"ע ביאר באופן נפלא, מדוע נקרא חודש זה חודש 'ניסן', שאם נקרא כך על שם הנסים שארעו בו, יש לקרוא לו 'נס' או 'נסים' אך למה ניסן.

והסביר על פי אמרתו הידועה של רבי ישראל מרוז'ין זי"ע (הובא בדברי שאול נתנון חי' אגדות נט ע"א ד"ה הזהרו מבעלי) בביאור התפילה שאנו מתפללים ביום כיפור 'כי אתה סלחן לישראל ומחלן לשבטי ישורון'. ולכאורה, מהו 'סלחן' ו'מחלן', מדוע לא נאמר 'סולח' ו'מוחל', וביאר זאת על פי דברי הגמרא (ב"מ לג.) שהחיוב לעזור לפרוק ולטעון מחמור הרובץ תחת משאו, הוא רק בחמור רובץ, ולא חמור רבצן. ופירש רש"י: 'רובץ' - מקרה הוא לו שרובץ תחת

משאו בפעם הזאת, ולא 'רבצן' - 'הרגיל בכך'. אבל הקדוש ברוך הוא אינו סולח ומוחל פעם אחת בלבד, אלא 'מחלן' ו'סלחן', רגיל בכך פעם אחר פעם, ובכל דור ודור.

ולכן חודש 'ניסן' נקרא כך בלשון הזה, ולא 'נס', כי הנסים לא התרחשו רק פעם אחת ותו לא, כי זה החודש שבו נגאלו ועתידיים להיגאל, והרבה ישועות נעשו ויעשו בו, לכן גם אינו נקרא 'נסים' אלא 'ניסן' חודש שהנסים ממשיכים להתרחש בו בכל עת ובכל שעה. (ע"פ מגדל דוד אברמוביץ פסח עמ' ח).

טעם נוסף מדוע נקרא חודש זה ניסן, מפני שניסן מלשון 'ניצן' שיש בחודש זה את ניצוצות הגאולה שנראים ומתחזקים בו, כמו שאמרו (ר"ה יא). "בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל". וכידוע שחודש ניסן כולו חסדים ואין בו כל דין וקטרוג.

בספר משנת חסידים (מסכת ניסן א, א) כתב שהצרוף של החודש יוצא מן הפסוק (תהילים צו, יא): "ישמחו השמים ותגל הארץ". ומשמעות הפסוק הזה הוא שיש שמחה בעולמות העליונים, וגילה בעולמות התחתונים, ששאף כאן למטה הכל פורח, ויש גאולה כללית, ועוד כי 'בעשרה מאמרות נברא העולם' (אבות ה, א), והנה עשר פעמים ט"ו ב' הוא ק"ע כמספר 'ניסן', ויש בחודש זה שפע ברכה וישועה.

וכן אם נכפיל את הצירוף הנ"ל על הסדר, נקבל חודש ניסן, והוא כך: 'י פעמים ה' גימ' נ'. 'י פעמים ו' הרי ס'. 'י פעמים ה' הרי נ'. והיו"ד עצמה הרי ניסן. (ע"פ מעשיות ושיחות צדיקים ג ע"ב בשם הרב מראזדיל).

דבר נוסף 'ניסן' הוא מלשון נסים בלשון רבים, היות ובאדר נעשה לנו רק נס אחד, אבל בניסן נעשו נסים רבים - מכת בכורות, יציאת מצרים, וקריעת ים סוף, וכמו שכתב רש"י בגמ' (תענית כט). ש'אדר וניסן ימי נסים הם', ומזלם של ישראל עולה.

חודש ניסן בחי' הכתר והדעת

הנה נודע כי גלות מצרים היתה על מה שפגמו בספירת הדעת, כי כאשר פוגמים למטה באיזו ספירה ח"ו גם למעלה הקליפה יונקת כנגדה, וישראל שהיו בשעבוד מצרים, היו בסוד אותן טיפות של ק"ל שנים שפרש אדם הראשון מאשתו ישב בנהר חדקל לעשות תשובה, ובאו בשעבוד מצרים כדי לתקן זה, ומשה רבנו ע"ה היה מבחינת הדעת דקדושה בחינת שת, כמו שהאריך בזה רבנו האר"י בשער הכוונות (ענין פסח דרוש א). ובשביל כך נשתעבדו לפרעה במצרים שהם הקליפה שעומדת למעלה כנגד הדעת.

גם נודע שחודש ניסן הוא בדעת כי ניסן הוא בגולגלתא, שהוא הכתר, וחיצוניות הכתר הוא הדעת, שהוא שם אהו"ה, והנה אם נכפיל 'י פעמים אהו"ה על דרך זה - 'י פעמים א' הוא 'י', 'י פעמים ה' הוא נ', 'י פעמים ו' הוא ס', 'י פעמים ה', הוא ו', הרי ניסן. כי הם אותיות של שם אהו"ה בהכפיל אותם בי', והוא השם שחתם בו ה' את בריאת שמים וארץ, והוא ר"ת את השמים ואת הארץ (בראשית א, א), ולכן נברא העולם בחודש הזה (ר"ה יא), שהוא סוד הדעת, בסוד שם אהו"ה, ומה שהכפלנו עשר פעמים כל אות, היות שאין דבר בקדושה פחות מעשר. (ע"פ אמרי יוסף ספינקא פרשת החודש א ע"ב).

הגאולה העתידה ג"כ בניסן

ובחודש הזה היתה גאולת מצרים, וגם בעה"ת תהיה הגאולה העתידה, וכתב מרן החיד"א שזה נרמז בפסוק החודש הזה לכם ראש חדשים, "החודש הזה לכם" גימטריא "משיח בן דוד" שהוא גואל אחרון בגאולה העתידה שאנחנו מצפים ומחכים לה יום יום. וכן נרמז בה גואל הראשון, כי החודש הזה לכם' ס"ת משה, שהוא היה הגואל הראשון. (פני דוד פרשת בא ז).

לבחור בטוב

ובזוהר הקדוש (ח"ב דף ר"מ ע"ב) כתוב, על בחודש ניסן "ביומי דניסן ריש תוראי בדיקולא סליק לאיגרא תנינן" [ר"ל שור ביומי דניסן ראשו בתוך הסל (-שהצמחים עולם ולבו גם בהן ונוגח), ומי שרואה אותו יעלה לראש הדקל כדי שלא יפגע בו השור]. ומבואר שם בדבריו כי גם הסטרא אחרא [-שור] מתגברת בעולם, כי כשם שלמטה בארץ אצלנו הכל פורח וצומח, ומאיך צומחים גם קוץ ודרדר וכל עשב רע, אותו דבר בעולמות העליונים יש צמיחת קרן הגאולה והקדושה וחסד גדול ואורות עצומים לאין חקר. ולעומתם גם הסטרא אחרא - קרן השור המועד, מתגברת, וזה לעומת זה עשה ה'.

ואם כן, ב' דרכים לפני האדם בימים אלו, ואשרי הבוחר בדרך ה' יתברך ולהתקדש בקדושת הימים וקדושת הרגל, לבער החמץ פנימי וחיצון, כל יראה וכל ימצא.

וכמו שבחודש תשרי עושים תשובה ומתעלים בעבודת ה' יתברך ועל ידי זה זוכים לשנה טובה ולחיים טובים, כן בחודש ניסן, כי הם עומדים זה כנגד זה, ומשלימים זה את זה. חודש תשרי מזלו "מאזנים" והוא צירוף י"ה' כי

י"ה' פעמים י"ה' גימ' "מזל מאזנים" ו"ה' פעמים ו"ה' גימ' "מזל טלה". (מגלה עמוקות ואתחנן אופן קו). ודע, כי יש את החמץ החיצון והוא המאכלים, ויש את החמץ הפנימי, שהוא היצר הרע, והמידות הרעות, ואם לא יבדוק האדם טוב את עצמו ולא יבטל ויבער גם את החמץ הפנימי, מה יועיל כמה שמנקה את ביתו מחמץ החיצון. והרי זה דומה לנועל את ביתו לשמרו ואויבו נמצא בפנים ומבקש רעתו. לכן יתחזק האדם ויעשה חשבון נפש היאך יתקן את מידותיו ומעשיו וה' יהיה בעזרו.

הקב"ה שהוא ראשון יגאל אותנו בחודש הראשון

איתא במדרש (שמות רבה פרשה טו, ב) "החודש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה" הקב"ה נקרא ראשון שנאמר (ישעיהו מד, ו): "אני ראשון ואני אחרון", בית המקדש נקרא ראשון שנאמר (ישעיהו מא, כז): "ראשון לציון", עשו נקרא ראשון שנאמר (בראשות כה, כה): "ויצא הראשון". יבא הקב"ה שנקרא ראשון, ויבנה את בית המקדש שנקרא ראשון, ויפרע מעשו שנקרא ראשון - בחודש הראשון.

הנה עכשיו מצחקים עלינו אומות העולם אבל לבסוף הקב"ה יביא עליהם מפלה גדולה ויפיל את כל שונאיהם של ישראל כולל אירן וחבריהם, ואפילו שעכשיו הם חושבים שהם חזקים ומהתלים בנו, בסוף הם יפלו.

והדבר יובן על פי משל: היו ב' עניים שהיו הולכים מעיר לעיר, אחד היה בריא, וחזק, וטוב, ומרויח הרבה כסף, ואחד היה חולה ומלא ייסורים מוכה ותשוש וכפוף, והעני החזק היה מצחק עליו, ואומר לו תראה איך אתה לא מצליח ואני מצליח.

אמר לו יבוא יום ונראה מי יצחק אחרון והיה מתחנן לפני ה' יתברך, והנה המלך של אותה העיר היה לו רופא גדול וטוב שנפטר מן העולם, וכן היה למלך שר צבא גיבור מלחמה אין כמוהו וגם הוא נפטר, והמלך חיפש אדם אחד במקומם, שגם יהיה חזק מאוד וראוי להיות שר צבא, וגם יהיה רופא גדול וישיהיה רופאו האישי.

והנה באו והביאו אדם כזה למלך, שגם היה גיבור גדול, וגם רופא גדול, ובשביל להוכיח זאת, היה צריך להביא אדם אחד חזק שילחם איתו, וכך נראה אם הוא באמת חזק, וגם אחד חלש כדי שירפא אותו, ואת מי הביאו, את שני העניים, והנה הביאו את העני הבריא והחזק להלחם עם הגיבור של המלך, והחזק של המלך בא ונלחם בעני החזק והרגו, ואת העני החלש ריפא והעמיד אותו על רגליו ונעשה בריא. (אהבת חיים פרשת בא עמ' סו).

כך עם ישראל, כעת חושבים אומות העולם עלינו שאנחנו חלשים, אבל עוד נראה איך הקב"ה יפיל את כולם, ואותנו ירפא במהרה בימינו אכי"ר.

עבודת חודש ניסן

אומר הכתוב (שמות יב, כד-כה): "ושמרתם את הדבר הזה לחק לך ולבניך עד עולם והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם" הנה "זאת" היא השכינה הקדושה (עי' זהר ח"ג רצו ע"ב), וכל עבודת החודש צריכה להיות לאקמא שכינתא מעפרא, כי המלכות - השכינה נקראת זאת, וזה שאמר (שמות יב ב): "החודש הזה לכם", אותיות מלך. עוד נרמז ראש חדשים וכו'. רא"ש ר"ת רצון אבינו שבשמים, שרצונו יתברך לאקמא שכינתא מעפרא, ולבנות בית לשכינה, כמו שכתוב (שמות כה, ח): "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", ובחודש הזה הוקם המשכן וירדה השכינה וכמו שאמר הכתוב ושכנתי - פי' ושכנתי תהיה שם עמכם.

וכמו שדרש מו"ר המקובל האלהי כמוה"ר מרדכי שרעבי זצוק"ל במסיבה שהיתה בבית הכנסת 'אוהבי ציון' בהשתתפות פאר הדור והדרו מו"ר רבי עובדיה יוסף זצוק"ל בשנת ה'תשכ"ד, ואמר כי בפסוק הזה גילה הקב"ה אהבה גדולה מאד מאד לעם ישראל, שבמקום שיעשה בית המקדש למעלה בעליונים, כפי הראוי לכבודו, מאהבתו הגדולה אלינו אמר, הדירה שלי, הבית שלי - אצלכם, שם אני דר, שם שכנתי, וכמו שאין לבורא יתברך סוף, כך לאהבתו אותנו אין לה סוף, ששכנתי נמצאת עם ישראל בני אהובי, והוא המקום הטוב ביותר ע"כ.

אם כן בחודש הזה נגאלנו, וגם אנו עתידים להגאל בעזרת האל, ובזמן שאנו עובדים את הקב"ה בכל לבנו, והמטרה שלנו היא לפדות את השכינה הקדושה, מיד תבוא הגאולה, והזמן המתאים לזה הוא החודש הזה, חודש ניסן, שבו הוקם המשכן, נעשו נסים גדולים לעם ישראל.

לימוד התורה בחודש הקדוש הזה

אם אנחנו רוצים באמת לבטל מאתנו את היצר הרע ולאקמא שכינתא מעפרא, צריכים להשתדל ולהרבות לעסוק בתורה הקדושה ובפרט בחודש זה, כי אין לנו דבר אחר חוץ מהתורה כדי לגרש היצר הרע ולקרב את הגאולה ולאקמא שכינתא מעפרא. חושך לא מגרשים במקלות, חושך מגרשים רק באור התורה. וכל שעבוד מצרים ואחר כך גאולת מצרים היו אך ורק במטרה אחת - "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" (בראשית טו, יד), הרכוש הרוחני - קבלת התורה הקדושה.

אם כן חג הפסח תכליתו הוא כדי שנוכה לתורה, וזה שאומר התנא במסכת אבות (ג, יז), "אם אין קמח אין תורה", פירוש - פס"ח גימ' כמנין קמ"ח, אם אין קמח, אין תורה, אם אין עבודת הפסח, לא זוכים לתורה, לא היינו מקבלים וראויים לקבל את התורה, אבל עתה שיש פסח יש תורה. (אמרי נעם פרשת בא אות כד).

וזהו שכתוב (שמות יב, טו): "אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתים", וכתב בעל הטורים א"ך גימ' חוב"ה, פירוש חובה ביום הראשון להשבית את היצר הרע שנקרא "שאור" - מהגוף הנקרא "בתיכם" בית של הנשמה.

ואיך נוכל לעשות זאת, על ידי האור הגדול שאנחנו מדליקים באור לי"ד, אור לי"ד מבטל את השאור"ר, ודבר זה נרמז במילה 'שאור' ש' או"ר, ש' גימ' יצ"ר, איך הוא מתבטל על ידי ה-אור שהוא התורה הקדושה. כמו שכתוב (משלי ו, כג): "כי נר מצוה ותורה אור". (ליקוטים מפרדס ערך פסח אות ב).

וכתב הרב "אבני נזר" (שו"ת אבני נזר או"ח ריש סי' שלו) ששעה אחת של לימוד בחודש ניסן הוא שווה כמו יום שלם בחודש אחר, אם כן צריך להקפיד מאד לנצל את הזמן עתה. וזה שאמרו (פסחים ל). שחמץ בפסח אסור במשהו, פירוש חמץ הוא יצר הרע, ואיך הוא כובש את האדם בפסח בדברים בטלים וכו', ואפילו אם רק דבור קטן - משהו, כבר הוא סוחב את האדם לדברים חמורים יותר, וצריך לבטל היצר הרע שהוא חמץ על ידי פ"ה ס"ח, שיסיח בדברי תורה, ואז יתבטל.

אור המשיח יתגלה בנפילת מלכות אדום

חז"ל אומרים במדרש (ויקרא רבה יג, ה): "את הגמל - זו בבל, כי מעלה גרה - שגררה מלכות אחריה. ואת השפן - זו מדי, כי מעלה גרה הוא - שגררה מלכות אחריה. ואת הארנבת - זו יון, כי מעלת גרה היא - שגררה מלכות אחריה. ואת החזיר - זו אדום, והוא גרה לא יגר - שאינה גוררת מלכות אחריה. ולמה נקרא שמה חזיר, שמחזרת עטרה לבעליה, הדא הוא דכתיב (עובדיה א, כא): ועלו מושיעים בהר ציון לשפיט את הר עשו והיתה לה' המלוכה".

כל המלכויות והגליות גררו בעקבותיהן מלכויות נוספות. אך המלכות האחרונה שהיא מלכות אדום, אינה גוררת גלות אחריה והיא עתידה להחזיר עטרה לבעליה, דהיינו להחזיר את המלכות למלך המשיח. כפי שמבאר רש"י על הפסוק (יחזקאל טז, יד): "ויצא לך שם בגרם מפידך כי כליל הוא" - כי כליל קרוני"א בלע"ז כמו נזר דקתרגמינין כלילא.

רבי אליהו דסלר זצ"ל שנפטר לפני כשבעים שנה, מביא בספרו "מכתב מאליהו" (ח"ג עמוד 205) דברים עדכניים ומפלאים שדומה כאלו נכתבו לדורנו:

מלכות אדום "אינה גוררת אחריה מלכות אחרת", מאחר וכח שליטתה הוא עד לסוף הנהגת העולם הזה עד ימות המשיח, "ומחזרת עטרה לבעליה", כלומר, מלכות משיח צומחת ומתגלה מתוך מלכות אדום, שעל ידי חורבנה של מלכות אדום עולה ומתגלה מלכות שמים "והיתה לה' המלוכה" (עובדיה א, כא). חורבנה של אדום יבוא רק על ידי חורבן העוה"ז. כאשר מביא הקב"ה את העולם למצב שיסודות חיי העולם הזה יתמוטטו: השלוח תתערער, חיי הפרט יהפכו לחיי דאגה, פחד ויסורים, וכל העולם כולו יעמוד תחת אימת הרס וחורבן, אז יתגלה לעין כל, שהתרברבותו של האדם וגאותו על התקדמותו בכיבוש הבריאה, כביכול, מביאות רק לאבדון; אז יכירו את ההעדר וההפסד שבחיי העולם הזה כשהם מרוקנים מכל תוכן רוחני, המובילים רק לכלייה ואבדון. כשיתאש האדם מלהשיג רצונותיו ותאוותיו, אז יתגלה אורו של משיח "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו", ותיראה ירידתה וחורבנה של מלכות אדום לעין כל. כך הורנו חז"ל (סנהדרין צ"ח): "משיח יתיב אפיתחא דרומי" (אף שבגמרא כתוב שמשח ישב על פתח העיר של רומא, וכתב המהר"ל בשער העיר: בסוף העיר מהר"ל, נצח ישראל פרק כ"ח, וע"ש), שמקום התגלותו של משיח הוא במקום ההעדר של אדום בסופה, כי רק על ידי השגת ביטול ואפסות העולם הזה, מסוגלים בני אדם להתרומם ולראות במבט רוחני, ותתבטל מלכות אדום, ואז יתגלה אורו של משיח.

זה ביאור מה שהבאנו לעיל, שירידת אדום תהיה על ידי בחינה עליונה שמעל לעולם הזה, בחינת בית המקדש, שהוא המבט הרוחני, אשר האדם יוכל להתעלות אליו אחרי שהקב"ה יערער את חומריות העולם הזה, ותתגלה אפסותו לעיני כל. זהו ביאור אמרם ז"ל שבתשעה באב נולד המשיח, היינו שחורבן בית המקדש, שממנו התפשטו שאר

החורבנות, עד התמוטטות יסודות העולם הזה, הוא שיביא לבסוף לידי גילוי אורו של משיח. נמצא שבעצם החורבן כבר טמונים גרעין הגאולה ואורו של משיח. (מכתב מאליהו).

כשמתבוננים בדברים נראה כאלו הם נכתבו במיוחד עבורנו. במהלך מגפת הקורונה התמוטטו יסודות חיי העולם הזה, השלוה התערערה חיי הפרט הפכו לחיי דאגה, פחד הסורים, וכל העולם כלו עומד תחת אימת הרס וחרבן. מדי יום אנו שומעים על מיישהו נוסף שנכנס לבדוד, ומיישהו נוסף שעלה לעולם שכלו טוב. אנשים כבר לא יכולים לצאת ולבלות כבעבר. כל המסעדות סגורות, ואין אפשרות לאכל נבלות וטרפות בפומבי. כל יצרי האדם ותאוותיו השבתו.

הגמרא (סנהדרין צח). אומרת שהמשיח יושב בפתחה של רומי. ויש להבין מדוע בחר המשיח לשבת דוקא בשעריה של רומי, ולא בשעריה של ניו יורק או כל מטרופולין אחרת ברחבי תבל?

מבאר המהר"ל (נצח ישראל כח) וזו לשונו: "כי כאשר מגיע העדר למלכות רביעית, מחייב התגלות המשיח. ולפיכך אמר שיושב על פתח מלכות רביעית, שהפתח הוא סוף העיר, ושם דבק המשיח בהעדר שלהם. ולפיכך בסוף העיר של מלכות רביעית שם דבק משיח".

התגלות המשיח יכולה להתקיים רק במקום בו אדום נעדר. ולכן יושב המשיח בפתח העיר רומי, שם מגיעה לקצה שליטתו החומרנית של אדום. רק על ידי אפוס ובטול הבלי העולם הזה, תתבטל מלכות אדום ויתגלה אורו של משיח.

מפליא לחשב על כך שאחד המקומות בהם השתוללה מגפת הקורונה והפילה אלפי חללים, היה באיטליה הלא היא רומי מעוז הנצרות של אדום. ויש בכך אות שהקורונה מבטלת את החמירות של אדום, ומכינה את הקרקע לביאת המשיח.

מאמרי הפרשה

"וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת כָּל עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת אִתְּם" (לה, א)

ענין סמיכת פרשת "ויקהל" ל"כי תשא"

האור החיים הקדוש זיע"א עומד על פשר הסמיכות של תחילת פרשת ויקהל, לסיום הפרשה הקודמת המדברת על קרני ההוד של משה. ומבאר כך: משה רבנו ע"ה חשש שמא יהיו מבני ישראל שייראו מגשת אליו מקרני האור שעל פניו, לכך נאמר כאן: "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל"...

ומוסיף האור החיים הקדוש ואומר, שנאמר כאן "עדת בני ישראל" ולא "עדת ישראל", לרמוז לנו, שכאשר הקהיל את כל העדה, האנשים עמדו בפני עצמם, והנשים עמדו בפני עצמן, ולא היו מעורבין.

ובעל הטורים מפרש את סמיכות הפרשיות באופן אחר, לפי מה שאמרו חז"ל (בראשית רבה יא, ב) "אינו דומה מאור פניו של אדם בשבת למאור פניו שבחול", לכך נסמך "כי קרן עור פניו" לפרשת ויקהל הפותחת בעניין שמירת השבת.

הכתרים שנלקחו מאיתנו חוזרים אלינו מידי שבת

ויש ביאור נוסף, מדוע סמכה התורה את שמירת השבת לסוף הפרשה הקודמת - כי תשא - שמדובר שם על קרני ההוד של משה רבינו.

וכדי להסביר זאת, יש להקדים כאן הערה בלשון הכתוב, מדוע דוקא במצות שמירת השבת נאמר "עדת בני ישראל", ולא "בני ישראל"?

ויש לתרץ, שהמילה "עדת" האמורה כאן, היא מלשון "עדי עדיים" (ראה יחזקאל טז, ז). והיינו, שבמעמד הר סיני כשאמרו ישראל "נעשה ונשמע", באו מלאכים והניחו שני כתרים רוחניים על ראש כל אחד ואחד, אחד כנגד 'נעשה' ואחד כנגד 'נשמע', והכתרים הללו נקראים "עדיים".

וכאשר חטאו בעגל, אמר הקב"ה למשה "לך רד", רצונו לומר: החליפו אות דל"ת שבמילה 'אחד' שבפסוק שמע ישראל, ברי"ש של לא תשתחוה לאל 'אחר', והשתחוה לעבודה זרה. ובזמן הזה שאין צדיק בארץ, והיינו שהרגו את חור [שהוא בגימט' הצדיק] ונתקיים בהם לך - ר"ד דהיינו שהלך חור [שכן ר"ד בגימט' צדיק] באותה שעה באו מלאכי חבלה ולקחו לעם ישראל את הכתרים.

וכשירד משה מן ההר, ראה את המלאכים וכתרים בידם, מיד גער בהם והם פחדו וברחו, וכל הכתרים נפלו מידם מפחד ורעד שהיה להם מנויפת משה, ומשה רבינו ע"ה קיבץ את כל הכתרים וחזר לפני הקב"ה ואמר, "רבנו של עולם, אלו הכתרים שקיבצתי, שלי הם או של ישראל?" אמר לו הקב"ה, שלך הם, מפני שיש דין שאם באו אנשי חיל לעיר ושללו שלל, ובא גיבור אחד והציל מידם, הרי השלל שלו, ואין לבני העיר שום טענה עליו מפני שנתן נפשו בכפו והלך לקראת החרב ואפשר שהיו הורגים אותו (עיין בגמרא בבא קמא קד.), ולכן גם כאן הכתרים שלך כי אתה הצלת אותם מיד המלאכים.

כאשר שמע כן משה, לקח את כל הכתרים והניחם בראשו, כמו שכתוב "ויתן על פניו מסוה", שהיו לו קרני הוד של הכתרים הרוחניים ונעשה פלא פלאות, וכמבואר בגמ' שבת (דף פח.).

והנה "מסוה" גימטריא "פלא" שהיה מספר קרני ההוד - "אלף" פחות אחד, כמו שכתוב (תהלים ה, ו): "ותחסרהו מעט מאלהים" וזה הרמז שאל"ף של המילה "ויקרא" היא זעירא. וכשבא משה וראה את העגל והמחולות חרה אפו, ובני ישראל - "וייראו מגשת אליו", מאלו הכתרים שהיו לו, שהם קרני האור. אמר להם משה לישראל: מן הדין אני לא חייב להחזיר לכם, אבל אני עושה לפנים משורת הדין ומחזיר לכם, זאת בתנאי שתשמרו שבתות כהלכתן. וזה שאומרים בשבת "ישמח משה במתנת חלקו", ששמח לתת לנו את "חלקו", שזה נקרא חלק שלו, כיון שעל פי הדין הכתרים הם שלו, וכמו שכתב רבנו האריז"ל (פרי עץ חיים שער השבת פרק ח'), שבכל שבת ושבת, משה רבינו מחזיר לעם ישראל את הכתרים.

ולכן נסמכה שמירת השבת, לפרשה הקודמת המדברת על קרני ההוד של משה. כי בזכות שמירת שבת נזכה שוב לקרני האור - הכתרים, ולכן גם נאמר בצווי על השבת "עדת" בני ישראל דייקא, כי "עדת" הוא מלשון "עדיים" דהיינו כתרים. (כסא רחמים, מלמד. וכעין זה בחידושי הרי"ם).

"וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת כָּל עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת אִתְּם" (לה, א)

כללות נפשות ישראל מהווים שלימות התורה

ידוע הדבר שיש שישים ריבוא אותיות לתורה, והם כנגד שישים ריבוא נשמות שבעם ישראל וכנרמז בר"ת יש שישים ריבוא אותיות לתורה, וכל אחד מישראל נשמתו קשורה באות אחת בתורה, ובכללותם הם שלימות התורה, (וכמבואר באריכות בספרנו בתחלת פרשת כי תשא).

וזה שאומר הפסוק: "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל" - ואז עמדו לפניו שישים ריבוא נפשות ישראל יחד, ויאמר אליהם: אלה הדברים אשר צוה ה', פירוש, כללות נפשות ישראל - הוא הדבר בעצמו אשר צוה ה', שהמה בעצמם מהווים את שלמות התורה! (בוצינא דנהורא רבי ברוך ממוזיבז נכד הבעל שם טוב).

"וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת כָּל עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת אִתְּם וכו'" (לה, א)

ט"ל תיבות בפסוקים הללו

כתב בעל הטורים: לעשות אותיות ל' תשע, וחסר ו"ו, לומר ל"ט מלאכות יעשו אותם בו' ימים ולא בשבת. וכן אשר ברא אלהים לעשות (בראשית ב, ג) הכתוב בויכולו תמצא עשיות ובריאות ומלאכות והיות והוצאות והבדלות כולם ל"ט, לומר ל"ט מלאכות הן חוץ מתולדות. וכן תמצא מ"ויקהל" עד "לא תבערו אש וגו' ביום השבת" (פסוקים א - ג) ל"ט תיבות, חוץ ממלת "השבת". עכ"ל.

והנה במסכת שבת (עג.) שנינו במשנה "אבות מלאכות ארבעים חסר אחת", והקשה התוספות יום טוב (שבת פ"ז משנה ב) למה לא אמר התנא בדרך קצרה וברורה: אבות מלאכות "שלושים ותשעה", ולמה האריך בלשונו לומר בלשון שאינה עצם המספר ואמר "ארבעים חסר אחת"? ועיין שם בתירוץ.

אמנם על פי הבעל הטורים הנ"ל מובן הדבר, שהרי יש ארבעים תיבות בפסוקי השבת שבמקרא קודש שלפנינו, אמנם "חסר אחת", כי תיבת הארבעים - "השבת", אינה נחשבת כנגד מלאכה, אלא כפי האמור שהט"ל מלאכות, המה האבות מלאכה של השבת (חיים של תורה).

"וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' (לה, א)

חשיבות חזרה על הלימוד

"אלה הדברים אשר צוה" - המילה צוה - בגימטריא ק"א, לרמוז לנו שצריך לחזור ולשנן את התורה מאה ואחד פעמים, וכמבואר בגמ' חגיגה (ט): "ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלהים לאשר לא עבדו" (מלאכי ג, יח), ומקשה הגמרא: "היינו צדיק היינו עובד אלהים, היינו רשע היינו לא עבדו?" ומתרצת, ש"עובד אלוקים" ו"לא עובד אלוקים" האמורים כאן, שניהם צדיקים גמורים, אלא ש"אינו דומה השונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד", ועד כדי כך זה חשוב, שמי שלא שנה פרקו מאה ואחד פעמים, אף על פי ששנה מאה פעמים, נקרא "לא עבדו"!

ומדוע צריך לחזור דוקא מאה ואחד פעמים? מסביר רבנו האר"י ז"ל (ראה שו"ע האר"י קריאה בחכמת הקבלה אות ח', ובכן יהודיע חגיגה שם שהביא כן בשם הרמ"ז אך לא מצאנוהו בספרי הרמ"ז), שהמלאך הממונה על השכחה, הנקרא "פוטח" עולה בגימטריא מאה, וזה המלאך, יש לו שליטה על האדם, רק אם חוזר עד מאה פעמים, אבל כאשר חוזר מאה ואחד פעמים כבר אין למלאך הזה שליטה עליו והוא לא ישכח, ולכן חזרה מאה ואחד פעמים, היא סגולה שלא ישכח לימודו. (ליקוטי אמרי אל בתוספת).

ומספרים על הגאון רבי צבי פסח פראנק זצ"ל שחזר על מסכת בבא בתרא [שהיא המסכת העיקרית של דיני ממונות], שלוש מאות פעם! וזה עוד חוץ מכל הגמרות והפוסקים שלמד, וכבר בהיותו בן י"ח שנים התמנה להיות דיין עם עוד גדולי תורה.

והוא שאומר הכתוב (משלי כב, כט) "חזית איש מהיר במלאכתו, לפני מלכים יתיצב" - שאם האדם הוא איש זריז ומהיר לחזור על לימודו, זכה לשבת ולדון לפני 'מלכים' דהיינו רבנים גדולים שהרי "מאן מלכי? רבנו!".

ולכן צריך האדם לזכור כל הזמן את החשיבות העצומה של החזרה על הלימוד. (רבינו יהודה מועלם זצ"ל).

"וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת כָּל עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכוּ' שִׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָּכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן לָהּ כָּל הָעֲשִׂיָה בּוֹ מְלָאכָה יוֹמָת: (לה, א-ב)

דוקא במצוות השבת נאמר לשון "ויקהל"

איתא במדרש ילקוט שמעוני (רמז ת"ח): רבותינו בעלי האגדה אומרים מתחילת התורה ועד סופה, אין פרשה שמתחילה במילה "ויקהל" אלא זאת בלבד, אמר הקב"ה למשה, עשה לך קהילות גדולות ודרוש לפניהם ברבים בהלכות שבת, כדי שילמדו ממך דורות הבאים להקהיל קהילות ולכנוס בבתי מדרשות בכל שבת ושבת, ללמד ולהורות לישראל דברי תורה איסור והיתר, כדי שיהיה שמי הגדול מתקלס בין בני. מכאן אמרו, משה תיקן להם לישראל לדרוש בענינו של יום, בפסח ובעצרת ובחג. אמר משה, אם אתם עושים כסדר הזה, הקב"ה מעלה עליכם כאילו המלכתם אותו בעולמו, שנאמר (ישעיה מג, יב) "ואתם עדי נאם ה' ואני אל", וכן בדוד הוא אומר (תהלים מ, י) "בשרתי צדק בקהל רב" וכי מה בשורה היו ישראל צריכין בימי דוד, והלא כל ימיו של דוד היו מעין דוגמא של ימי משיח? אלא שדוד היה פותח ודורש לפניהם דברי תורה שלא שמעתן אוזן מעולם. עד כאן דברי המדרש.

נמצא, שהטעם שבציווי על השבת נאמר "ויקהל", לרמוז שבשבת צריך לעשות קהילות קהילות, ולדרוש בפניהם על הלכות שבת, כי רבים המה. וגם לקבוע שיעורים בתורה, בפרשת שבוע והלכות ועוד.

והרב "שפתי כהן" (לרבי מרדכי הכהן מצפת) שהיה מגורי האר"י ז"ל, מדקדק מלשון הכתוב "את כל עדת", שמשנה רבנו כינס גם את הנשים ללמד להם הדינים השייכים להן, כהלכות שבת ואיסור והיתר וכד', וכן בא לרבות שאפילו את הילדים כינס משה כדי ללמדם מקטנותם לבוא לבית הכנסת ולא יהיו מיושבי קרנות.

השבת גורמת לאחדות הלבבות

ועוד טעם למה נאמר "ויקהל" בציווי על השבת: ללמדנו כי מתנה טובה זו שניתנה לישראל (ראה שבת י: שהשבת נקראת "מתנה טובה") שהיא השבת, תכליתה לאחד את ישראל והיו ללב אחד, כי בששת ימי המעשה, מתוך שעסוקים במשא ומתן וכו', יש ביניהם קנאה ותחרות, ולכן באה השבת לסלק ולחסל את הפרודים, ולאחד את כולם בבית הכנסת, בקהילה.

אור השבת מפיץ טל אורות בבתי ישראל, ונותן מנוחת הגוף ומנוחת הנפש מן הדאגות, כי משום "עונג שבת", מצוה על האדם מישראל שיסיח דעתו לגמרי מעסקיו, ויהיו בעיניו כאילו כל מלאכתו עשויה, כדי שיתפנה האדם ביום הקדוש הזה, ויתמסר כולו לתורה. וזהו 'שבת שבתון' אמיתי, שבת לגוף, שבת לנפש. (אמרי חן בשם קול יהודה).

מעלת לימוד תורה באחדות ובקהילה

כתב הגאון החיד"א זיע"א (רוח חיים דרוש י"ד לשבת תשובה וראה חדרי בטן דרוש לשבת זכור ד"ה ואפשר דהלל), כי "ויקהל" עולה בגימטריא "מקוה". ורומז שהקב"ה צווה להקהיל קהילות ולדרוש דרשות וללמד הלכות וזוהר הקדוש ובפרט בשב"ק חשובים הם ביותר כי הם מטהרים את האדם כמו 'מקוה'. [ורמז לזה המילים "דף יומי" עם הכולל, עולות בגימטריא "מקוה". והמילים "דף זוהר" עולות בגימטריא ב' פעמים "מקוה"].

וצריך שיהיה לימוד וקהילה זו באחדות אחת, בלב אחד באהבה ושלוש ורעות, כמו שכתוב (דברים לג, ד): "תורה צוה לנו משה מורשה קהילת יעקב" שנקהל יחד באחדות.

ועל ידי אחדות זוכים לכל התורה, כמו המעשה שהובא בגמרא בשבת (לא). באותו נכרי שבא אצל הלל ואמר לו "למדני כל התורה על רגל אחת", ואמר לו הלל: "דעלך סני לחברך לא תעביד", דהיינו, שיקיים מצוות "ואהבת לרעך כמוך". כי על ידי האחדות נחשב כאילו מקיים את כל התרי"ג מצוות, כי כולם ערבים זה לזה, ומה שחסר לזה משלים לו חברו, ונחשב לו כאילו הוא בעצמו עשה את אותה מצווה.

ודע שעל ידי האחדות גם אין צריך האדם לבוא בגלגול, כי מה שבאים בגלגול היינו לקיים מצוות שלא קיים בעולם הזה, אבל על ידי האחדות נחשב כאילו מקיים את כל התרי"ג מצוות כי כולם ערבים זה לזה.

מעלת הלימוד בצוותא בשבת

ומעלת הלימוד באחדות היא אף ביום חול, אמנם ביום שבת קודש, קהילה של אחדות, מעלתה כפולה, שהרי עסק התורה בשבת כוחו כפול אלף פעמים מביום חול (ראה בן איש חי שנה שניה פרשת שמות).

וכמו כן, גם השבת - כמו האחדות - שקולה כמו כל התורה כולה, כמו שמצינו (שמות רבה בשלח פרשה כה סי' יב) שהשומר שבת כאילו קיים כל תרי"ג מצוות.

ולכן הוצרך לצוות כאן: "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת", היינו שתהיה אחדות ולא תהיה מחלוקת כי "אש" הכוונה אש המחלוקת וכמבואר בתיקוני הזוהר (תיקון מח דף פה.), ולפי שכולם פנויים ממלאכה ביום השבת ואז מצויה המחלוקת יותר מבשאר הימים ויצר הרע מפתה מאוד על זה יותר מבחול הוצרך להזהיר זאת בתחילה הציווי על שבת קודש. (כלי יקר. דברים אחדים דרוש ו לשבת תשובה).

חיוב לימוד הלכות שבת וסגולתו

כתב הפלא יועץ, (ערך שבת) בשם בספר חסידים (סי' קנ"ד), שכשם שאמרו (פסחים ו.): 'שואלין ודורשין בהלכות פסח', כך חיוב מוטל לדרוש ולתור בהלכות שבת, ולעבור עליהם לפחות פעם אחת בשנה. וז"ל הספר חסידים: "מצוה לשנות ארבעים מלאכות חסר אחת, כדי שלא ישכח איזו מלאכה אסורה, כמו שיש לדרוש במעשה מועדים לפני המועדים, כך בענין שבת לפניו".

וה'חתם סופר' זיע"א בספרו 'תורת משה' (פרשת בשלח על הפסוק הוא אשר דבר ה') כותב כך: "איתא בספרים, שכשם שההכנה לשבת מביאה ברכה והשפעה יתירה, כך הלימוד בעניני שבת ובמסכת שבת אף ביום חול מביא השפעה יתירה".

אי אפשר להנצל מאיסורים בלי ללמוד הלכות שבת

המשנה ברורה בהקדמתו להלכות שבת, מעורר על לימוד הלכות שבת, וזה תורף דבריו: **זנות** שמירת שבת כהלכה מועיל למחול לאדם את כל עוונותיו, כמו שאמרו בגמרא (שבת ק"ח): כל המשמר שבת כהלכתו, אפילו חטא כדור אנוש מוחלין לו, שנאמר (ישעיה נ"ו, ב): "אשרי אנוש יעשה זאת וכן אדם יחזיק בה, שומר שבת מחללו ושומר ידו מעשות כל רע". אל תקרי 'מחללו' אלא 'מחול לו'.

ומה שנקטו בגמרא לשון המשמר שבת 'כהלכתו', [ולא 'המשמר שבת' בלבד], משום שידוע שיש ט"ל אבות מלאכות, ובכל אב כמה וכמה תולדות, ובירושלמי פרק כלל גדול (פרק ז הלכה ב) איתא, דרבי יוחנן וריש לקיש דייקו כל כך עד שמצאו בכל אב ט"ל תולדות. ולזה רמז הגמרא שישמור שבת "כהלכה", דהיינו שלא לחלל אותה בשום פרט. ו**כיצד** נוכל לבוא לזו המדרגה לשמור שבת בכל פרטיה? העצה היעוצה היא, שיזרו האדם את עצמו ללמוד הלכות שבת ולחזור עליהן תמיד, כדי שידע האסור והמותר, דאי לאו הכי אפילו אם ילמד כל עניני המוסרים המזרזים לשמירת שבת כראוי לא יועיל לו, וכדאיתא במדרש משלי (ס"ב ב על הפסוק במשלי א, ב): "לדעת חכמה ומוסר" - אם יש בידו של אדם חכמה, יכול הוא ללמוד מוסר, ואם אין בידו של אדם חכמה, אין יכול ללמוד מוסר". והכונה, דאם הוא טועה בעיקר הענין, שחושב שאין זה בכלל איסור, מה יועיל לו המוסר בזה? וכמו כן בענינו, אם הוא חושב על איזה דבר שאין זה בכלל מלאכה או שבות, לא יועיל לו שום מוסר.

דרך משל, שקרה שנדלקה המפה שעל השלחן בשבת, הנה אדם בהול על ממונו, ויתכן שמפני זה ימהר לכבות, גם אם יודע שהוא אסור, והכל מפני שאינו יודע אופן המותר, אבל אם היה לומד הלכות שבת, היה יודע אופן המותר בזה, דהיינו שישפוך מים על המקום שלא אחז האש, או שיקרא לגוי לכבות את השריפה.

וכן באיסור בורר מצוי מאוד להכשל מפני חסרון ידיעה, דרך משל, שיש לו בשר של שני מיני עופות מחולקים, ורוצה לברור מין אחד מחברו ולהניחו לאחר זמן, דאיסור גמור הוא, כמבואר בפוסקים, אלא יקח מה שהוא רוצה לאכול עתה, והשאר ישאר ממילא. וכן ללקוט השומן שעל החלב בצמצום, יש בזה משום בורר, אלא יניח מעט לצד החלב, או שיקח מהחלב עמה, ועוד כמה וכמה הלכות בעניני בורר.

וכן במלאכת דש, ולישה, ומלכן ובשאר אבות מלאכות, מי שלא למד, יוכל בנקל להכשל בהן, שנמצא בכל אחת כמה פרטי הלכות שנוגעים באיסור דאורייתא, ובפרט בענין בישול ושהיה והטמנה שבהם הלכות רבות מאד, והרבה חילוקי דינים בכל הנוגעים למעשה שבת.

וכבר העיד הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל בספרו 'יערות דבש' (חלק ב' דרוש ג') כי אי אפשר כלל במציאות שינצל מאיסור שבת, אם לא ילמד כל הדינים על בוריין היטב היטב. עד כאן דברי המשנה ברורה.

מעשה נורא עם יוסף בן סימאי שפרצה בביתו דלקה

הגמרא (שבת קכ"א). מביאה מעשה נורא שהיה עם יוסף בן סימאי שהיה אדם נכבד ומפורסם, והיה האפטרופוס של המלך, ואף הגויים כיבדו אותו. והנה בשבת אחת נפלה דליקה בחצרו של יוסף, אשר בעיר שיחין, האש היתה גדולה מאוד ונראתה עד למרחוק.

במרחק מה מן הבית ניצב מבצר של חיל הרומאים, כשראו החיילים את האש אמרו זה לזה: יוסף הוא אדם השומר על מצות דתו, ובודאי לא יכבה את השריפה, הבה נרוץ ונכבה אנו את האש, שאם לא כן ישרף כל ביתו. מיהרו החיילים ורצו אל חצרו של יוסף בן סימאי.

"מה לכם כי נזעקתם אל חצרי?" שאל אותם יוסף, "מובן מאליו שבאנו לכבות הדלקה", השיבו, כי הלא ידענו שאתה לא תכבה אש בשבת.

"גם לכם אסור לכבות בשבילי" [וטעה בזה יוסף בהלכה, וכמו שיובא בהמשך המעשה] "מעדיף אני שישרף כל רכושי ולא יחללו שבת עלי". נדהמו החיילים אך לא ניסו להתווכח עמו, כי ידעו שבעניני היהדות יעמוד הוא על דעתו.

והנה לפתע התקדרו השמיים בעבים וגשם עז ניתך ארצה. הגשם החזק שירד על הלהבות, כיבה אותן תוך דקות מספר, והאש שכבה. "איש קדוש אתה" - אמרו החיילים, ומן השמים סייעו בידך לכבות את השרפה. במוצאי שבת רצה יוסף להודות לחיילים על טרחתם ושלח לכל אחד מהם שתי מטבעות זהב, ולמפקדם שלח חמש מטבעות זהב.

כשנודע בבית המדרש על הנס הגדול שנעשה ליוסף בן סימאי, אמרו החכמים: "אמנם זו מדרגה גבוהה, אבל אילו היה לומד יוסף בן סימאי הלכות שבת, לא היה צריך להטריח כלפי שמים לעשות לו נס, שהלא כך שנינו: נכרי הבא מעצמו לכבות דליקה של יהודי, אין אומרים לו 'כבה', ואין אומרים לו 'אל תכבה'". עד כאן דברי הגמרא. ורואים כאן שלפעמים האדם מחוסר ידיעתו את ההלכות, עלול לחשוב על דבר מותר שהוא אסור, ולהחמיר לחינם.

שבת מנוחה - לכבודו יתברך

רבים מהטועים שואלים מדוע נאסרה עשיית מלאכה ביום שבת, מאחר שבשבילם עונג הוא לעשות מלאכה, להבעיר ולבשל, ועוד מלאכות כיוצא באלו, ואם כן למה נצטוונו לענג את השבת דוקא בשביתת המלאכה?

בספר סידורו של שבת (ח"ב הקדמה) מסביר זה על פי משל נפלא: מלך אחד רצה לעשות יום שמחה לבניו, וציווה עליהם לבוא לארמונו עם כל בני ביתם בלבוש מהודר ומצוחצח ובמצב רוח של שמחה, כי רצונו לעשות להם יום שלם של סעודה, אכילה, שתיה, מנוחה ולשמוח עמם, ושישמחו המה בו, ויעזבו כל עניינם ועסקם ויבואו לשמוח בשמחת המלך בלבד.

ואכן, באו כולם לכבוד אביהם המלך מלבד בן אחד שלא בא, וכששאלו אביו מדוע נפקדת מלבוא לשמוח בשמחתי? עונה לו אותו בן: הרי לא נתכוננת בזה אלא לשמחני, לי היתה שמחה אחרת בזה שהלכתי לבלות בבתי משתאות וקרקסאות, ובוה נהנתי ושמחתי יותר מאילו הייתי בא אליך...

וכי זו תשובה?! הרי זו חוצפה נוראה!

כמו כן הקב"ה, מזמין אותנו יום אחד בשבוע לנוח ולשמוח הוא איתנו ואנו עמו. ואם כן כיצד יעז אדם לומר: שמחתי והנאתי היא ללכת ולבלות יותר מלבוא אל אבי המלך, הרי בזה מורה שאין אהבת אביו בלבו, וכי לא יקצוף עליו אביו מלכו וידחהו מהיכלו ולא יחפוץ מלהביט בבן כזה יותר?

בדומה לכך כותב הרמב"ן בספרו על אמונה ובטחון: משל למה הדבר דומה, לשני אוהבים שכרתו ביניהם ברית, וכדי שלא תשתכח האהבה, קבעו יום אחד לשמוח בו יחדיו כשבת אחים גם יחד.

כן הוא יום השבת, שכל ששת ימי המעשה טרוד האדם בעניינים גשמיים, זה פונה לעסוק בעצי הזית שלו, וזה פונה לכרמו, לכן קבע הקב"ה את יום השבת לנוח בו ולעסוק בו בתורה ובעבודה, והשכינה שורה בישראל להתענג עמהם, ולחלוק להם מברכותיה ומשפיעה שפע גדול של ברכה וטובה רוחנית וגשמית הנמשכת לכל ימי השבוע, והזוכים לה הם רק אלו הבאים להתראות עם הכלה, שהיא שבת המלכה, מידי שבת בשבתו. (השבת והארץ, עניני קדושת השבת אות ס"ב).

וכן איתא בזוהר הקדוש פרשת אמור (דף צד): אשר יום השבת הוא יום שמחה, וזה לשונו (מתורגם): היום הזה הוא שמחת העליונים והתחתונים, כולם שמחים בו, שממלא ברכות בכל העולמות, וכל העולמות מתקנאים בו, ואפילו הרשעים שבגהינם נחים בו, [מלבד אותם שחללו שבת בפרהסיא], עד כאן דברי הזוהר.

המתקן נפשו - פניו מאירים בשבת

רבי אליהו לאפיאן היה שרוי בשבת באוירה שונה בתכלית, והיה מזכיר את דברי ה'חיי אדם' (בספרו זכרו תורת משה סי' א) שמי שתיקן את נפשו, ירגיש את ביאת 'הנשמה יתירה' בטבילת ערב שבת. פעם אחת רבי אליהו הוסיף והעיד, שכמה פעמים הוא עצמו הרגיש בזה.

והנה בעת ששהה רבי אליהו בבית החולים, בקשה המשפחה לא להזכיר לו ששבת קרבה, מכיון שהוא היה שרוי במצב של קרוב לעילפון, והזכרת השבת היתה מכניסה אותו לסערת רגשות, שהיתה מסוכנת במצבו. ולכן, לא הדליקו נרות בחדרו, ולא התהלכו בבגדי שבת. אולם דבר לא הועיל, כי מיד עם התקדש היום, היו פניו מאדימות מעט ושפתיו מרחשות פסוקי "לכו נרננה!" (מורשת אבות, גרינוולד).

התכוננות החפץ חיים לשבת קודש

והעיד תלמיד מובהק של ה'חפץ חיים': פעם אחת, סמוך לכניסת שבת, הלך לבית החפץ חיים לשאול אותו שאלה שנתקשה בה, וראה מחזה לא רגיל: ה'חפץ חיים' היה לאחר טבילת המקוה, ופניו היו זוהרים כמלאך ה', עומד

בזוית החדר, ומשפשף ידיו זו בזו כאדם שמוכן להרויח הון עתק, והיה אומר בהשתוקקות "עוד מעט שבת" וחזר על עצמו כמה פעמים. ואותו תלמיד סיפר: המחזה הזה נחרט בזכרוני למשך כל ימי חיי, שאז למדתי מהו גודל רום מעלת שבת מלכתא. (לבוש יוסף).

מצוה להקדים לקבל את השבת

מצוה מן התורה להקדים ולהוסיף תוספת שבת, ומובא בגמרא (פסחים קה:): שמצוה לקבל שבת כמה שיותר מוקדם, שחביבה מצוה בשעתה, וזריזין מקדימים למצוות.

ובנה שאדם מקדים לקבל את השבת, ומוסיף מחול על הקודש יותר מחיובו, בכך הוא מראה את חביבותה של השבת אצלו, שהוא שמח בביאת השבת, וזהו כבודה של השבת, שיוציאים ומקדימים לקראתה, כיוצא לקראת המלך. ובזה זוכה למבואר בגמ' בשבת (קיה.) לנחלה בלי מצרים.

וכך מובא במסכת שבת (קיה:): "אמר רבי יוסי: יהא חלקי עם מקבלי שבת בטבריא", ששם היו מקדימים מאוד לקבל את השבת. "וממוציאי שבת בצפורי" - ששם היו מוציאים את השבת מאוחר.

עוד מובא שם (קיש.) רבי חנינא מיעטף וקאי אפניא דמעלי שבתא, אמר: בואו ונצא לקראת שבת המלכה. רבי ינאי לביש מאניה מעלי שבת, ואמר: בואי כלה בואי כלה. [ופרש"י: מיעטף - מתעטף בבגדים נאים. בואי כלה - הכי קרי ליה לשביתת שבת מתוך חביבות].

וכתב רב עמרם גאון (סדר רב עמרם תחילת סדר שבתות) שמצוה להקדים לקבל שבת כמה שאפשר, ושכך נהגו במקומו. וכן כותב הרמב"ם בהלכות שבת (פרק ל' הלכה ב') "מצוה לכבד את השבת, ומהו כבודה? שיהא יושב בכבוד ראש, ומיחיל לקבלת פני השבת, כמו שהוא יוצא לקראת המלך! וחכמים הראשונים, היו מקבצים תלמידיהם בערב שבת, ומתעטפים ואומרים, בואו ונצא לקראת שבת המלכה".

וצורת כבוד השבת, שידמה בנפשו את השבת כאורח גדול וחשוב מאוד הבא אליו. ודימו את השבת למלך הבא אלינו. וכמובן, כאשר מלך בא לעיר, צורת הכבוד היא לצאת לקראתו, והיינו שצריך להיות בשעה זו שלפני כניסת השבת בהרגשה של מחכה ומצפה לביאתו כמחכה ומצפה מתי יבוא המלך, ולכן יש ענין וחשיבות לצאת לקראת השבת.

ומהות המצוה היא, להקדים ולקבל את השבת לפני הזמן בו היא נכנסת, ולהוציא את השבת כמה דקות אחרי הזמן בו היא יוצאת.

ואומר על זה החפץ חיים (על התורה בראשית ב, ג): כמה נואלו קטני אמנה, המאחרים לקבל את השבת, וממהרים לצאת, הרי כל ששת ימי המעשה, יונקים מן הקללה של "בזעת אפך תאכל לחם", ורק השבת נתברכה בברכת ה', ואלו המאחרים לקבל את השבת, הרי הם מאחרים לקבל ברכתה, וגם במוציאי שבת קודש ממהרים הם לצאת ממנה אל הקללה, ואילו אלו המכירים את ערך השבת, ממהרים להכנס לשבת כדי לקבל ברכתה, ומאחרים לצאת, כדי לא להכנס מהר לקללת ימי המעשה.

כיצד תחול תוספת שבת

וכיצד יקיים האדם מצוות תוספת שבת? הנה האשה יכולה לקבל שבת בהדלקת הנר כשמדליקה בשעה מוקדמת [ותכוון שמקבלת בזה את השבת]. והאיש, באמירת "מזמור שיר ליום השבת", או אמירת לכה דודי, ולסיים: "בואי כלה! שבת מלכתא!" או לומר "שבת שלום", ולכוון שבאמירה זו יחול עליו קדושת השבת, ומאז אסורים לעשות כל מלאכות שבת. ויש שאומרים "הריני מוסיף מחול על הקודש לקיים מצות תוספת שבת כמו שזונו הבורא יתברך שמו".

עשה שבתך - חול

כתוב בזוהר הקדוש (רעיא מהימנא קרח דף קעט:): "לא זזה שכינה מישראל, בכל שבתות וימים טובים, ואפילו בשבתות של חול". ולכאורה מהו "שבתות של חול" וכי יש שבתות קודש ושבתות חול?

ומבאר חכם אברהם ענתבי בספרו חכמה ומוסר (דרך הקודש ד"ה וראיתי בחי' הרי"ף) דמכלל שמירת שבת הוא, לקבל את השבת מבעוד יום ולהוסיף מחול על הקדש בכניסתו וביציאתו, כדי שיזכה מבעוד יום לנשמה היתירה,

יפה שעה אחת קודם. וזהו שרמזו חכמים בלשונם ואמרו, לא זה שכינה מישראל אפילו בשבתות של חול, דהכונה על ערב שבת בכניסתו שעדיין לפי האמת דהוא חול, ועל מוצאי שבת ביציאתו דהוי ג"כ חול, אפ"ה לא זה שכינה מהם. דאע"ג דהם חול דכיון שעשאום בני ישראל קדש והוי שבת לגביהו לא זה שכינה מהם, כלומר מיד באה הנשמה היתירה של שבת וגם מתאחרת לצאת שע"י שביציאתו ג"כ מוסיף מחול על הקדש, וזהו ג"כ כוונתם במכילתא שאמרו זכור את יום השבת זכור מלפניו ושמור מלאחריו, דהיינו שיוסיף מחול על הקדש בין מלפניו בין מלאחריו.

והרה"ק הרב משה טיטלבוים בספרו 'ישמח משה' (פרשת ויקהל עמוד ר' ד"ה ועפ"ז יתפרש) מבאר: שע"י שאדם מכין את עצמו במשך השבוע לשב"ק, בזה הוא ממשיך עליו את קדושת השבת לכל ימי החול. וזהו "שבתות של חול" שאף בימי החול יש השראת השכינה בישראל.

"לעשות" - את השבת

ובענין זה מסבירים את הפסוק (שמות לא, טז) "ושמרו בני ישראל את השבת, לעשות את השבת". שלכאורה קשה מהו הלשון "לעשות" את השבת, הרי את השבת לא שומרים בקום ועשה, אלא בשב ואל תעשה? ותירוצים רבים נאמרו על כך, ואחד התירוצים המפורסמים אומר האור החיים הקדוש: התורה מצוה עלינו לשמור את השבת על ידי שנטרח מערב שבת להכין את כל צרכי השבת בשעה מספיק מוקדמת, כדי שחלילה לא תתחלל השבת. ועל ידי זה שהאדם מכין את כל צרכי השבת מראש, יש לו אפשרות לקבל את השבת מוקדם ובה הוא "עושה" את השבת שהיום חול נהפך גם כן לשבת.

תוספת שבת - תוספת חיים

התנא הקדוש רבי שמעון בר יוחאי אומר בתיקוני זוהר (דף לח. ודף פה:), שאלו שמקדימים לקבל את השבת, זוכים לקבל תוספת חיים, וזה לשונו: "כל המוסיף בשבת מוסיפין ליה, ודא תוספת נשמה יתירה, ואיהי תוספת רוחא קדישא, וכל הגורע גורעין לו ההיא נשמה יתירה". וכך מביא הפרי מגדים (אשל אברהם סי' רנ"ו סק"א): "כל המוסיף מחול על הקודש מוסיפים לו חיים". חז"ל (גמרא שבת יב.) תיקנו לומר לחולה בשבת: "שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא", שבזכות השבת תבא הרפואה בקרוב.

ויש הרבה סיפורים, על חולים שקבלו על עצמם תוספת שבת, וזכו בתוספת חיים ניסית, נגד כל התחזיות של הרופאים.

המום בלב נעלם בזכות קבלת שבת מוקדם!

בימיזו האחרונים של הגאון רבי שמחה קפלן זצ"ל רבה של העיר צפת, בשכבו על ערש דווי, סיפר סיפור מופלא, שהוא עצמו היה עד אליו, אודות הגאון בעל החפץ חיים זיע"א, בנושא כבוד השבת. וכה נשא דברו:

היה זה בימי בחרותי בישיבת מיר, את לילותי העברתי בבית אחת המשפחות בעיר, כמנהגם של בני הישיבות באותם ימים. והנה יום ששי אחד, אנכי שומע את בעלת הבית שואלת את בעלה, האם הוא מתכוון לצאת לשוק בעיירה הסמוכה, משהשיב האיש בחיוב, אמרה לו האשה בקול רועד: השתדל לשוב הביתה בזמן, ואל תאחר את כניסת השבת, סיים את כל עסקיך ואל תתמהמה, כי הלא יודע אתה שבנפשנו הדבר.

בהגיע חצות של אותו ערב שבת, כבר עמדה האשה דרוכה בפתח ביתה כשהיא ממלמלת: עוד מעט שבת - עוד מעט שבת. תמהתי מאד ולא התאפקתי, סיפר רבי שמחה, ושאלתיה לפשר הפחד האופף אותה, הרי השבת נכנסת בעוד כמה שעות ומה לך להכנס לחרדה כה גדולה, הרי אין ספק שבעלך, הידוע ביראת השמים הגדולה שלו, ישוב בזמן ולא יכנס לחשש של פיקוח נפש?

האשה, כמענה לדברי, החלה לספר את שעבר עליה לפני כמה שנים: לבני הזוג - היא ובעלה - לא היו ילדים זמן רב, בניסי ניסים, לעת זקנותם, נפקדו בן. אך לפתע, הבן יקיר חלה במחלה מסתורית, והיה שרוי בסכנה עצומה.. שיחרה האשה את פניהם של כל גדולי הרופאים למצוא מזור לבנה, אך כולם השיבו את פניה ריקם. מלבד רופא העיירה שאמר שכנראה יש לילד מום בלב, ועלינו לנסוע לזילנא לרופא גדול המתגורר שם, תוך כדי מסעות האשה להצלת בנה, היא הגיעה לעיר זילנא, שם ישבו גדולי הפרופסורים בעולם כולו.

ניגשו לרופא הגדול ולאחר בדיקות שונות אמר הרופא באופן נחרץ וחד משמעו, "לילד הזה אין סיכוי לחיות יותר מכמה שנים, אין כל תרופה למחלתו, חיזרו לביתכם והשלימו עם המציאות".

המומים שבורים ורצוצים יצאנו מבית הרופא, לא ידענו לאן פנינו מועדות, בקושי הגענו לאכסניה שבוילנא, ושם פרצתי בבכי תמרורים ומיאנתי להנחם. אנשים באכסניה ששמעו על צרתנו אמרו לנו: הרי אתם נוסעים חזרה למיר, בדרך כדאי לכם להכנס לראדין, שם מתגורר ה'חפץ חיים', פנו אליו ובודאי תוושעו. מיד נסענו לראדין אך מה היה דוה לבנו בשמענו שאין מכניסים לביתו אנשים, כי מצבו חלוש ביותר ואין באפשרותו לקבל אנשים. במר נפש סרנו לביתו של החפץ חיים שהיה כבר זקן מופלג וכמעט שלא קיבל קהל.

בתחילה סירבו בני הבית להכניס. בעוד אנו עומדים ותוהים, והנה סייעתא דשמיא!! רואים אנו את בעל נכדתו של החפץ חיים, אברך צעיר שזה לא מכבר למד בשיבת מיר והיה מתגורר בביתנו. והנה, שלח לחמך על פני המים כי ברוב הימים תמצאנו... והוא הכניס אותנו לחדר סבו. החפץ חיים ישב אז על כסאו וספר עזרא הנביא בידו. ישבנו וסיפרנו לו על מחלתו של בנו כששמע החפץ חיים כל זאת, נענה ואמר: מה כבר יכולני להושיע לכם? כשהייתי צעיר יותר, היה לי כח לצום על חולי ישראל. היום, כבר אין ביכולתי לעשות זאת. אבל לא הרפתי, אלא פרצתי בבכי תמרורים. נכדו של הרב הוסיף ואמר לו: "סבא, הרי זה בן יחיד!" והסברתי שזהו בנו היחיד והצער הוא איום ונורא.

לפתע התרומם החפץ חיים ממקום מושבו, ואמר לי: אם תקבלי עליך שתי קבלות, מבטיחני שבנך ירפא בעזרת השם ממחלתו, נתעוררתי לחיים והבטחתי: אקיים כל אשר יושת עלי.

בסתר ליבי הייתי כבר מוכנה לצום שנתיים ימים, ובלבד שאזכה לראות ברפואתו של בני, אך הנה החפץ חיים לא מבקש ממני צומות, לא מטיל עלי מגבלות קשות.

קרא לי החפץ חיים זצוק"ל בלשון חיבה ואמר: "בתי, קבלי עלייך שתקדימי לקבל את שבת מלכתא". שאלתי אותו מה כוונתו והוא ענה: "כיום ששי בחצות תהיה כבר מפת שבת פרוסה על השלחן ופמוטי הנרות סדורים על השולחן, ומזמן הדלקת הנרות לא לעשות שום מלאכה, ויהי מה!"

הדברים יצאו מפי החפץ חיים וקיבלתי קבלה נחושה בלבי, שלא לשנות מאומה מדבריו.

כשהגענו לוילנא אמר לנו הרופא: "הלצון אתם חומדים לי, זה ילד אחר ולא אותו ילד שבדקתי לפני תקופה קצרה". אמרנו לו: "בן יחיד הוא לנו", אמר לנו הרופא: "האם הייתם בוניה?" [בוניה היה אז מרכז רפואי עולמי].

אמרנו לו: "לא". והוא המשיך: "אלא איפה". ואנחנו ענינו: "הלכנו לחפץ חיים והוא יעץ לנו את עצתו..."

אמר לנו הרופא: אנחנו הרופאים מנסים רק לתקן את הקיים, לב פגום - מנסים לתקן. אבל החפץ חיים, עשה "יש מאין". עכשיו אני יכול לגלות לכם שהלב של בנכם היה אכול לגמרי במצב של "אין"...

וסיימה בעלת הבית את דבריה: "מאז ועד היום, אנו מסיימים מוקדם מאד את ההכנות לשבת. לכן, אני דואגת לבעלי המאחר לשוב".

כדברים האלה סיפרה בעלת הבית לרבי שמחה קפלן בהיותו בחור בשיבת מיר, וזוהי הסיבה שהיא מאיצה בבעלה לבל יאחר וישוב בזמן לביתו, וזו הסיבה שעמדה בפתח הבית בשעה כה מוקדמת. (לשכנו תדרשו ח"א עמ' רמ"ג).

הרידב"ז הוסיפו לו בי"ד של מעלה עוד 20 שנה כי בליל שישי היה הבית והמאכלים מוכנים לשבת

מסופר על הרידב"ז כי בעת שכיהן כרבה של סלוצק, הגיע כבר לגיל זקנה ושיבה, וחלה לפתע במחלה קשה. ובעודו על מיטתו סובל מחוליו, עלתה נשמתו לבית דין של מעלה, שם המתינו לו הדיינים. והדין היה ברור לחלוטין. סיפר הרידב"ז נגזר עלי למות ולהחזיר נשמתי לעליונים. אלא שאפשרו לי לסגור על עצמי.

אמרתי לדיינים, בימים אלה אני שוקד על כתיבת פירוש לש"ס הירושלמי. וכידוע לכבוד מעלתכם לש"ס הירושלמי אין הרבה פירושים. וזו תרומה חשובה מאין כמותה לעולם התורה. היסו אותו הדיינים נו, נו, יש מספיק תלמידי חכמים שיוכלו לסיים את מלאכתך על הירושלמי זו לא סיבה מספיק טובה להאריך את חייך.

מספר הרידב"ז ניסיתי סנגוריה מכיוון אחר. אני מוסר נפשי לעזור לאלמנות ויתומים. והחסד מעלתו עצומה. והדיינים בשמי מרומים, גילו קוצר רוח. גם זו לא סיבה מספקת לתת לך אריכות ימים. תמיד נוכל למצוא גבאי צדקה מסורים ויקרים לפחות כמוך, שיעשו גדולות ונצורות למען יתומים ואלמנות. גבאים טובים לא חסרים.

הרידב"ז, חש באותן שניות שנדמו לנצח, חוסר אונים. הוא רצה לחיות, הוא ידע שיש לו עוד מה לתרום בעולם העשייה, אך לא מצא לעצמו כף זכות שתטה את המאזניים. לפתע הוא נזכר ואמר: רבותי הדיינים, לפני חיתום גזר דיני למיתה, אני רוצה לספר לכם שרעייתי ואנוכי מקבלים את פני שבת המלכה כבר בליל שישי. אצלנו הבית מבריק ומצוחצח בליל שישי. המפה פרושה על השולחן, הפמוטות המוכספים ניצבים להם על גבי מגש הכסף מלאים בשמן זית זך, התבשילים עשויים היטב, ניחוח השבת מתנוסס באוויר הבית.

בערב שבת, ביום שישי, אני נושא ונותן בדעתי מה אוכל להוסיף עוד לכבודה של שבת. זו היתה טענה ניצחת, ובית הדין שבעליונים פסק לרידב"ז עוד עשרים שנות חיים, במהלכן הוא הספיק לסיים את פירושו על הירושלמי, לעלות לארץ ישראל, להתגורר בצפת, ולהקים ישיבה מפוארת ובה מאה וחמישים תלמידים. (ע"פ עלינו לשבח דברים א עמוד קצ"ו).

קיבלה שבת חצי שעה קודם ונתרפאה מהמחלה

אל רבי משה שמואל שפירא באה אמא לאחד עשר ילדים ומררה בכבי שגילו אצלה את המחלה הנוראה ל"ע ועומדת לטוס לחו"ל לניתוח מסובך. אמר לה רבי משה שמואל, "היום יום שישי ועוד מעט נכנסת השבת, כתוב לקראת שבת לכו ונלכה כי היא מקור הברכה, תוספת שבת - יש בכוחה להביא ברכה וישועה גדולה, קבלי את השבת חצי שעה לפני הזמן הרגיל במקומך, ותראי ישועה גדולה".

שאלה האשה ומה יהיה עם הטיפולים הקשים? ומה יהיה עם הסבל הנורא? מה יהיה עם הילדים? אמר לה, "השבת היא מקור הברכה. את רוצה שאני אברך אותך? השבת היא מקור הברכות! קבלי את השבת חצי שעה יותר מוקדם, ותראי ברכות גדולות". ואכן עשתה האשה בשבת זו כדברי רבינו להקדים שבת חצי שעה קודם הזמן.

כשיצאה השבת נכנסה לגרמ"ש ואמרה לו בקול בוכים, "אני לא מוצאת מנוחה לנפשי מפחד הניתוח והטיפולים". אמר לה רבינו, לפני שתטוסי לחו"ל, יערכו לך שוב סדרת בדיקות, בואי אלי לפני שתערכי את הצילומים. וכשבקשה שוב ברכה, הוסיף וחזר על דבריו הראשונים "השבת, השבת, ברכת השבת - תלווה אותך. אם תקבלי שבת לפני הזמן, תזכי לברכה גדולה את לא זקוקה לברכה שלי".

ביום השלישי קודם הטיסה נסעה האישה לבית החולים תל השומר לסדרת בדיקות אחרונות, וראה זה פלא, הצילומים הראו תמונה אחרת לחלוטין. הרופאים לא האמינו חלקם סברו שהכל נקי לגמרי אפילו המחמירים אמרו שבודאי אין זה פיקוח נפש ולא צריך ליסוע לחו"ל וטיפול תרופתי בלבד יעזור. לאחר שבועיים שקבלה טיפול תרופתי באה לבאר יעקב להודות לרבי משה שמואל, אמר לה רבי משה שמואל "את לא צריכה להודות לי, השבת היא זו שבירכה אותך, השבת היא מקור הברכות, מי ששומר שבת כראוי, מקדים לקבל את השבת בנחת חצי שעה לפני הזמן, השבת שומרת עליו. השבת, מברכת אותו". תבטיחי לי סיים רבינו, "מכאן ואילך תקפיד לקבל שבת חצי שעה לפני הזמן כל ימי חיך ותראי ברכות וישועות גדולות, היש לך ברכה גדולה מזו?" (הרב מנחם שטיין).

מעשה נורא בהגר"י דינקלס זצ"ל שניצל מידם האכזרית של הרוצחים בפרעות תרפ"ט

ביום חמישי פרשת עקב שנת ה'תרפ"ט, יצאו לדרכם הגר"י דינקלס ורעייתו הרבנית, פניהם מועדות היו לירושלים עיה"ק להשתתף בשמחת החתונה של אחד מתלמידי הישיבה, ובכוונתם היה לשוב לביתם שבחברון למחרת בערב שבת, כדי להסב לשולחן השבת יחד עם אורחיהם הרבים. למחרת החתונה, ערב שבת קודש, יושבים הרב דינקלס והרבנית בתחנה, וממתנים לבואו של האוטובוס שיובילם מירושלים עיה"ק לעבר ביתם שבחברון, עוברות הדקות וחולפות השעות, אך האוטובוס בושש מלבוא.

מעט אחרי השעה 11 הופיע הרכב למול עיניהם המשתאות של המתמנים בתחנה, אך הנה פלא, הרב מביט בשעונו ופונה לרעייתו המסורה, "אנו נשארים פה, נעשה את השבת בירושלים", הרבנית שידעה כי ערך הזמן יקר וחשוב בעיני בעלה ולא יעלה על הדעת כי חיכו זמן רב לריק, שאלה אותו: "אבל חיכינו כל כך הרבה זמן, ויתירה מזאת,

האוכל מוכן, וצפויים לנו אורחים רבים, איך אפשר לאכזב אותם?". השיב לה הרב: "ידוע לך כי איני נמצא בדרכים לאחר חצות היום, ולפי מיטב ידיעתי מהלך הנסיעה אמור להימשך כעשר דקות לאחר חצות היום, וקבע הרב נחרצות: "לאור כך אנו נשארים לשבות אצל קרובים וידידים בירושלים".

לאחר השבת בהגיע הבשורות הקשות והמרות מהנעשה בעיר האבות, כשהפורעים הערבים צמאי הדם ביצעו את זממם בתושבי העיר, חיפשו הם את הרב דינקלס, בהיותו דמות ידועה ומשפיעה בין יהודי העיר. לבני הזוג דינקלס הייתה זו נחמה מהולה בהרבה עצב, והתוודעו מעל לכל ספק כי בזכות שמירת כבוד השבת ניצלו הרב ובני משפחתו, וזכה עוד רבות בשנים להגות בתורה ולכבד ולענג את השבת.

בשעה שמדליקים נרות שבת כל המזיקים מתבטלים

השל"ה הקדוש (בסידורו, מובא בערוך השלחן סי' רמ"ב סע"ה וסע"ה מ) כותב: צריך לקבל שבת בהקדם ככל האפשר, ומי שאומר "מזמור שיר ליום השבת" אחר השקיעה, מביא סכנה רבה, כי המזיקין שנבראו בערב שבת בין השמשות מתעוררים ממקומם להזיק. עד כאן דבריו.

ובספר סדורו של שבת (השורש השני, נרות שבת ז-ח) כתב: טוב להקדים לקבל את השבת, כי משעה שמדליקים נרות של שבת קודש, מסתלקים ומתבטלים כל כוחות הרע והטומאה מהבית.

קבלת שבת בבית מדרשנו

ואנחנו בבית מדרשנו, עוד מזמן מורנו ורבנו הגאון המקובל רבי מרדכי שרעבי זצוק"ל, היינו נוהרים לקבל שבת מוקדם, והיה עולה מורנו המקובל רבי ציון ברכה זצ"ל שליח ציבור, ופניו כלהבות אש, ומתחיל "שועתינו קבל" וכו' בנועם שיח שאין כמוהו, ואחריו הקדיש במקום נאו"ה עם כוונות הרש"ש זיע"א, והיינו מרגישים התעלות שאין כמוה, והניגון הזה כאשר שומעים אותו, סגולתו לבער הקליפות והמזיקים, ועד היום ברוך ה' אנחנו ממשיכים בזה, ה' יזכנו. וכידוע שהיה מנהגו של ר' אברהם הלוי ברוכים [שהיה משב"ק של האר"י ז"ל], להסתובב בכל בתי היהודים בצפת בשעות הצהריים של ערב שבת קודש, וכל מי שלא גמר את העבודות היה קונס אותו, ולקוח לו את הסירים של האוכל.

ברכות גשמיות - רק מתוספת שבת

האדמו"ר רבי נח מלעכוביץ ז"ל כתב, כי ההשפעה של השבת היא כה גבוהה, עד כדי שאינה יכולה להשתלשל ולרדת לעולם הגשמי אלא לעניינים רוחניים בלבד - תורה ותפילה ועבודת ה'. אבל ההשפעה של הדברים והצרכים הגשמיים באה מתוספת שבת, וככל שמקדימים לקבל שבת הרי ממשיכים על עצמם יותר שפע גשמי לששת ימי המעשה. והיה אומר, "לו היו בעלי בתים שומעים לי לעשות תוספת גדולה לשבת, היה להם שפע של פרנסה כל השבוע!" (מראות הצובאות פר' וישב, נועם שבת ענף ד' אות לח. בשם תורת אבות ודברי שמואל).

וכך מובא בספר תורת אבות (שבת אות י"ז) בשם מהר"ם מלעכוויטש זיע"א, שקבלת שבת מוקדם, היא סגולה וסוד גדול לפרנסה. וכ"כ חכם אברהם חמוי בספרו דב"ק מא"ח (מערכת ש' אות ב') וז"ל: סגולה וסוד גדול של תוספת שבת מחול על הקודש, עיין להרב סידורו של שבת והרב שערי ג"ע וס' סודות למהר"י ג'קאטיליה ז"ל כולם כאחד יביעו ידברו, על תוספת שבת מחול על קודש. וטעם לזה, לפי שהשבת קודש. וסביבותיה יושבים חיילות של חול, ולפיכך צריך האדם שלא יקצר גבול הקודש ולא יכניס טומאה בהיכל, שמא יאמרו עליו: "ארור משיג גבול רעהו". אבל צריך להרחיב גבול לשכינה ובהיותו מוסיף בשבת בכניסתו וביציאתו מחול על הקודש, נמצא שהוא מרחיב גבול הקודש, והיה שכרו איתו ובהיותו קורא לה' בצרה, מרחיב לו ה' גבול הקודש, ומקצר גבול הצרה, וזוכה לנחלה בלי מצר"ם. וע"ז כתיב: (בראשית כו, כב) "הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ". וזהו סוד רחובות הנהר וכו' ויע"ש.

סיפר יהודי שפרנסתו נפגעה מאד, וכשהגיע לאזניו כוחה הגדול של השבת, והתועלת העצומה שיש בהקדמת קבלת השבת, קיבל האיש על עצמו להקדים את קבלת השבת יותר מהזמן המקובל במקומו.

הישועה, כך סיפר, הגיעה מהר מאד. ראיתי בחוש את ברכת השבת, אמר, כשהרווח הכלכלי מצטרף לרווח העיקרי - להכנס לשבת קודש, ברגיעה בשמחה ובאושר.

הבה נלמד מנסיונו של היהודי הזה, שהקדמת קבלת השבת, היא עצה נפלאה, היכולה לסייע לכל אחד לקבל ברכה מרובה.

סגולות וישועות בתוספת שבת

האר"י היה אומר (סגולות ישראל ערך בנים אות כז) שסגולה למי שאין לו בנים שיזהר מאד וגם יזהיר לאחרים על תוספת שבת בערב שבת ובמוצאי שבת, ויתוספו לו בנים. וכמו שכתב בספר חמדת ימים (חלק א' פרק ה אות יד) בזה הלשון: וכן ראיתי למורי [האר"י] נר"ו היה מצוה על איש חכם מקרוביו שלא היו לו בנים ומתחנן לפניו ובמיררות נאנח מאד על הדבר, והזהירו על תוספת שבת להוסיף כפי כוחו ולהיות סובב ברחובות קריה בערבי שבתות ובמוצאי שבתות להזהיר את העם להוסיף מחול על הקדש ובכן ימצא תקון לנפשו, ואנכי שאלתיו על הדבר והשיבני בלשון הכתוב (ישעיהו נו, ד) כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי ונתתי להם יד ושם טוב מבנים ומבנות וטעם הדבר כמו שביארנו.

וכן כתב החפץ חיים (בספרו משנה ברורה סי' רנו ס"ק ב) וזה לשונו: נכון מאד שימצאו אנשים המתנדבים בעם לילך ולזרז בכל רחובות קריה ע"ד סגירת החנויות והדלקת הנרות וכעת נמצא כן בכמה עיירות גדולות חבורות קדושות המיוסדות על השגחת השבת ואשרי חלקם כי הם מזכים את ישראל לאביהם שבשמים ויזכו עבור זה המתחזקים תמיד במצוה זו לבנים גדולי ישראל. עכ"ל.

ויש להוסיף שהקדמת קבלת שבת היא סגולה למצוא את הזיווג במהרה. שהרי השבת היא הבת זוג של עם ישראל. עם ישראל הוא החתן והשבת היא הכלה, ומצוה על החתן להקדים לצאת לקראת הכלה.

האמרי אמת מגור היה אומר (הובא בפני מנחם יתרו תשנ"ד ד"ה בשבת) שכח מצוות תוספת שבת כל כך גדולה, שעל ידה זוכים למחילת כל העוונות, אפילו הקשים ביותר.

ובמסכת שבת (דף קיח:) כתוב: אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בר יוחאי אלמלי שמרו בני ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד נגאלים, ומבאר בספר חמדת ימים (ח"א פרק ה אות יב) ששתי שבתות הכוונה שמירת שביתת השבת עצמה, ושמירת שביתת התוספת שבת, שבזכות זה עם ישראל יגאל.

ומסופר על הבעל שם טוב הקדוש, שהקפיד לקבל שבת מוקדם. וכן מסופר על הרבה צדיקים שפעלו ישועות גדולות לעם ישראל, שהיו מקבלים את השבת מוקדם.

בזמן הסבא קדישא מהר"ם מלעכוביץ זצ"ל היתה גזירה לגייס את בחורי ישראל לצבא הגויים, ובאו אליו אסיפת נכבדים מהעיר מינסק לטכס עצה מה לעשות כדי לבטל את הגזירה, אמר להם הר"מ מלעכוביץ זצ"ל, שאם יצליחו להשפיע על תושבי ליטא, שיקדימו לקבל את השבת ויעשו תוספת גדולה לשבת, אני מקבל עלי לבטל את כל הגזירות מישראל! (מראות הצובאות פרשת וישב).

כשהיו הרבה אסונות בעיר לייקווד יעץ להם הרב שטיינמן זצ"ל לקבל את השבת מוקדם באומרו השבת היא מקור הברכה ובכוחה לבטל את כל הגזירות ואכן התחילו לקבל את השבת מוקדם והאסונות פסקו בדרך פלא.

וכן ידוע בזמננו שיועצים חכמי ישראל לכל מיני בעיות של שידוכים, ילדים וכד', לקבל את השבת מוקדם, כי השבת היא מקור הברכה ובכוחה לבטל את כל הגזירות, ואכן זוכים לישועות בדרך פלא. וכמו שהגראי"ל שטיינמן זצוק"ל היה אומר לנשים שכל מי שתקדים שבת עשר דקות יהיה לה ישועות בכל התחומים וזמן זה של הקדמת שבת הוא הזמן הכי גדול בשבוע ואלו השעות הכי יקרות מכל השבוע וכל הבקשות והתפילות מתקבלות אז.

לקלף את ה"חלודה" בנניסת שבת

השפת אמת (כי תשא תרל"ח) כותב, שלפני שנכנסים לשבת קודש ומקבלים אותה, צריך לשכוח מענייני המלאכה, ולא רק להמנע ממלאכה, אלא לשכוח מכל מעשי החולין.

ולמד זאת מהפסוק בפרשת כי תשא (לא, יג): "אך את שבתותי תשמורו", ומה הכוונה במילה "אך"? ומסביר השפת אמת, שבעוד מקום בתורה כתוב "אך", לגבי הגעלת כלים בפרשת מטות (במדבר לא, כב): "אך את הזהב ואת הכסף" [שצריך להגעילם]. ודרשו חכמינו (ספרי זוטא ראה רש"י שם): "אך" - להעביר את החלודה, כלומר, כאשר באים

להגעיל כלי כסף וכלי זהב, יש להעביר ולקלף מהם תחילה את החלודה ואת הפסולת, כי "אך" הכוונה רק הכלי זהב עצמו ללא החלודה שלו.

כיוצא בזה, אומר השפת אמת, מתכוונת התורה גם כאן בפסוק "אך את שבתותי תשמורו" שהמילה "אך" רומזת שהשבת תהיה נקיה בלי שום חלודה ושום פסולת, שלפני שנכנסים לשבת, יש להעביר תחילה את החלודה והפסולת של החולין, כדי להכנס לשבת נקי וזך, ואז "את שבתותי תשמורו", אפשר לשמור על קדושת השבת בשלימות.

כלה לא מחזירה מתנות!

דרש רבנו החפץ חיים (ראה חפץ חיים על התורה תחילת כי תשא, ובספרו נדחי ישראל פרק ל"ו): מה הטעם במה שאמרו חז"ל (שמות רבה בשלח פרשה כה סי' יב), כל המשמר שבת כאילו קיים כל התורה כולה, ולהיפך המחלל אותה, כאילו הפר כל המצוות?

אלא, לפי שמצינו בחז"ל (שבת י:) אמר הקב"ה למשה רבנו: "מתנה טובה יש לי בבית גנוז, ושבת שמה, ואני מבקש ליתנה לישראל", והרי אם כלה מחזירה לחתן את המתנות ששיגר לה, הרי זה מוכיח שאינה רוצה בו, והשידוך מתבטל. כך גם השבת: אם אין שומרים אותה כראוי, הרי שזה נחשב שמחזירים את המתנה שנתן לנו ה', ובזה מראים חלילה שאין לנו חפץ, לא במתנה, ולא בקשר בינינו לאבינו שבשמים, חלילה. (אמרי חן).

"שונא מתנות - יהיה"

מסופר שהגאון ר' יצחק אלחנן ספקטור, פגע באיש אחד נגיד מאוהביו בשבת כשהוא מחזיק סיגריה בידו. כשראה אותו איש את הגאון, טמן מיד את הסיגריה בכיסו. אבל לא הועיל לו, כי הגאון כבר ראה את הסיגריה בידו קודם לכן. אמר לו הגאון "גוט שבת" והשיב לד האיש "גוט שבת". אמר לו הגאון: מובטחני כך שתאריך ימים. שאל אותו האיש את הגאון: מה יום מיומיים כי תברכני? השיב לו הגאון: שנינו. "א"ל הקב"ה למשה: מתנה טובה יש לי בבית גנוז ושבת שמה ואני מבקש ליתנה לישראל". משמע מכאן שהשבת בגדר מתנה היא לישראל, וכתוב (משלי טו, כז) "שונא מתנות יהיה". מכיון שאתם שונאים מתנות, מובטחני בכם שתאריכו ימים. נתן לו הגביר תודה על מוסרו הנאה שאמר לו על דרך החידוד. ודברי חכמים בנחת נשמעים. (סידור שיה יצחק פינקלשטיין, עמ' קצה).

השפע ברוחניות וגשמיות בזכות השבת

יום השבת התברך על ידי הקב"ה שנאמר (בראשית ב, ג): "ויברך אלהים את יום השביעי", והמדרש (רבה בראשית פרשה יא סי' א) מביא על זה את הפסוק (משלי י, כב): "ברכת ה' היא תעשיר". וכמו שראינו בגמ' למעלה שהקדוש ברוך הוא בעצמו מעיד על השבת שהיא מתנה טובה, ושולח במיוחד את משה רבנו, להודיע לנו, כדי שנבין את ערכה של השבת, כדי שנוכח לקבל על ידה את כל הברכות שבעולם.

ומפרש רבנו יוסף חיים זצ"ל (עוד יוסף חי בראשית על הפסוק ויברך אלקים את יום השביעי ובבן איש חי פקודי שנה ב) כי השפע בא ממה שראינו שכתוב (דברים ז, יג): "וברכך והרכך וברך פרי בטנך ופרי אדמתך, דגנך, תירושך, ויצהרך". ובדגן תירוש ויצהר כלולות כל הברכות.

והנה ראשי תיבות של דגן תירוש יצהר, זה "דת"י - דגן תירוש יצהר. וידוע שהספירות הקדושות הן עשר ומתחלקות לשני קוין: קו ימין - חח"ן [חכמה, חסד, נצח], קו שמאל - בג"ה [בינה, גבורה, הוד], קו האמצע - דת"י [דעת, תפארת, יסוד]. ודרך קו האמצע בא השפע.

ולכן בכניסת השבת אנחנו מקדשים את השבת בשלשה אלה שסימנם "דת"י - "דגן תירוש יצהר": "דגן" - לחם, לבצוע על י"ב ככרות, "תירוש" - קידוש על היין, "יצהר" - שמן של הדלקת נרות שבת. כל זה רומז שהשפע של יום חול בדגן תירוש ויצהר נמשך בזכות השבת.

עשירים שבישראל זוכים בזכות השבת

וכן ראינו בגמרא (שבת ק"ט). בעא מיניה רבי מרבי ישמעאל ברבי יוסי, עשירים שבארץ ישראל מפני מה הן זוכין [לעשירות]? אמר לו, בשביל שמעשרין שנאמר "עשר תעשר" - עשר בשביל שתתעשר.

עשירים שבבבל מפני מה הן זוכין? בשביל שמכבדים את התורה.

ושבשאר ארצות במה הן זוכין? בשביל שמכבדים את השבת. דאמר רבי חייא בר אבא, פעם אחת נתארחתי אצל בעל הבית אחד בלודקיא, והביאו לפניו שולחן של זהב משאוי ששה עשר בני אדם, ושש עשרה שלשלאות של כסף תלויים בו, וקערות וכוסות וקישוניות וצלוחיות קבועים בו, ועליו כל מיני מאכל וכל מיני מגדים ובשמים, וכשמניחים אותו אומרים "לה' הארץ ומלואה" וכשמסלקים אותו אומרים "השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם". אמרתי לו, בני במה זכית לכך, אמר לי, קצב הייתי, ומכל בהמה שהיתה נאה אמרתי 'זו תהא לשבת', אמרתי לו אשריך שזכית וברוך המקום שזיכה אותך לכך.

הוצאות שבת - כמו הלוואה לקוב"ה

ושמא יאמר האדם, אני אין בכוחי ובממוני לכבד את השבת בהוצאות מרובות ואין באפשרותי לעשות כך. אף אתה אמור לו כי הנה החכם מכל האדם, שלמה המלך בקהלת (ה, טו) אומר: "ושבחתי אני את השמחה אשר אין טוב לאדם תחת השמש, כי אם לאכול ולשתות ולשמוח הוא ילוונו בעמלו ימי חייו והוא אשר נתן לו האלהים תחת השמש".

וצריך להבין, מה הפירוש והוא ילוונו? אלא אומר הזוהר הקדוש (פרשת פקודי דף רנה): זה האדם שאוכל ושותה בסעודות שבת לכבוד השבת וכל מה שמוציא לאכול ולשתות הוא מלוה אותו בהלוואה לקב"ה כי הוא מוציא לכבודו, והקב"ה משלם לאדם כפל כפליים מכל מה שהוציא לצרכי שבת קודש, כי הסעודות הם של הקב"ה ואנחנו מוציאים אותן עבורו והוא מחזיר לנו. יוצא כביכול שהקב"ה לווה מאתנו. וא"כ ע"י שהאדם יוציא לכבוד שבת כך יהיה לו יותר ויותר.

השבת - מקור השפע והברכה לכל העולם

כל השפע והמזון שיורד לעולם, הכל בזכות השבת. ויום השבת הוא בחינת המלכות, שהיא השכינה המשפעת ומחלקת המזון לבניה. וכמו שאומרים בפיוט "לכה דודי": "לקראת שבת לכו ונלכה, כי היא מקור הברכה", השבת היא המקור של הברכה, של כל הברכות שבעולם שבאות בזכות שמכבדים את יום השבת, כי כך קבע הקב"ה מאז בריאת העולם. וכן איתא בזה"ק (יתרו דף פח.) כל השפע שיש בעולם, בא רק בזכות השבת. וממילא ככל שמכבדים יותר את השבת ומקדימים לקבלה, כך מקבלים יותר ברכות ויותר שפע גשמי ורוחני ואשרי מי שזוכה להוסיף מחול על הקודש. והנה המילה "אמונה" עם הכולל, עולה בגימטריא ק"ג כמנין "מזון", כי על ידי שהאדם מאמין ובוטח בבורא יתברך, בזה הוא גורם ומביא על עצמו ברכה ושפע, ומזונו מצוי לו ברווח. ושפע ומזון זה יורד ממקום המקדש העליון למקום המקדש התחתון המכוונים זה כנגד זה (ראה ירושלמי ברכות פרק ד הלכה ה), וזה 'שער השמים' שמשם יורד השפע והמזון לציון וירושלים, ואחר כך לכל ארץ ישראל, ומשם לכל העולם כולו.

וכשבא אברהם אבינו למקום המקדש - הר המוריה, והתפלל שם, אמר הקב"ה אברהם אהובי בא אצלי והתפלל ושימח אותי, בזכותו אני כופל המזון לבני, והוריד הקב"ה פעמיים מזון לעם ישראל שהם בגימטריא 206 גימטריא "הר" עם הכולל, ולכן קרא לו אברהם "הר" המוריה.

וכשבא יצחק למקום המקדש והתפלל ותיקן שם תפילת מנחה כמו שכתוב "ויצא יצחק לשוח בשדה", אמר הקב"ה בזכותך אני מוריד עוד "מזון" לבני, ואם כן שלש פעמים מזון עולה בגימטריא 309, שזהו כמנין "שדה", ולכן קרא יצחק למקום המקדש "שדה".

וכשבא יעקב והתפלל במקום המקדש, אמר הקב"ה צדיק זה בא לבית מלוני בזכותו אני נותן עוד מזון לבני, והנה ארבע פעמים מזון עולה 412, גימטריא "בית" ולכן קרא למקום "בית אל".

וכשבא משה רבנו ורואה את המקום מרחוק, אמר לו הקב"ה אתה לא צריך לבוא, די שאתה רואה ומתפלל, אמר הקב"ה בזכותך אני מוריד עוד מזון לבני, נמצא חמש פעמים מזון שעולה 515, שזהו בגימטריא "תפלה", וזה שכתוב "תפלה למשה".

וכל האמור נרמז בתיבת "השבת" שהיא ראשי תיבות: הר שדה בית תפילה. שכל השפע הזה יורד בזכות האבות הקדושים ובזכות "השבת", שאם עם ישראל שומר את השבת כראוי ומענג אותה, כל ימי השבוע מתברכים בזכותו, ויורד השפע מבית המקדש. (ליקוטים מפרדס ערך בית המקדש, בתוספות).

מעלת עסק התורה בשבת

במצות שמירת שבת צריך לדעת שחלק נכבד מהמצוה הוא להרבות בתורה ביום הקדוש הזה, כמו שאמר רבי ברכיה (ירושלמי שבת פרק ט"ו הל' ג): "לא נתנו שבתות לישראל אלא לעסוק בהם בתורה".

ותכלית יום השבת, היא ללמוד בו תורה, כמאמר הכתוב (שמות כ, ח): "זכור את יום השבת לקדשו", ובודאי שמשגיגים קדושה רק על ידי לימוד התורה, ולא על ידי קריאה בעיתונים או כשישבים ומדברים דברים בטלים וכדומה. וכמו דאיתא במדרש: (הובא בטור סי' רצ) "אמרה תורה לפני הקב"ה, רבש"ע כשיכנסו ישראל לארץ, זה רץ לכרמו וזה רץ לשדהו, ואני מה תהא עלי, אמר לה יש לי זוג שאני מזווג לך, ושבת שמו, שהם בטלים ממלאכתם, ויכולין לעסוק בך". ועוד איתא במדרש: (הובא בב"י שם) "אמר הקב"ה למשה רד ועשה לי קהלות גדולות בשבת, כדי שילמדו כל הדורות הבאים אחרריך להקהיל קהלות בכל שבת, להכנס בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, ללמוד בהם תורה לרבים. עוד איתא במדרש: אמר להם הקב"ה לישראל אם אתם נקהלים בכל שבת ושבת בבתי כנסיות ובבתי מדרשות וקורין בתורה ובנביאים, מעלה אני עליכם כאילו המלכתם אותי בעולמי, שכן ישעיה הנביא (ישעיהו מג, יב) מפרש ואתם עדי נאם ה' ואני אל, אתם מעידים עלי שאני אלוה בעולם.

וכן איתא בתנא דבי אליהו (רבה פרשה א אות ד) וז"ל: כך אמר להן הקדוש ברוך הוא לישראל, בני לא כך כתבתי לכם בתורת, (יהושע א, ח) לא ימוש ספר התורה הזה מפיך, אף על פי שאתם עושים מלאכה כל ששה ימים יום השבת יעשה כולו תורה, מכאן אמרו, לעולם ישכים אדם וישנה בשבת, וילך לבית הכנסת ולבית המדרש, יקרא בתורה וישנה בנביאים, ואחר כך ילך לביתו ויאכל וישתה, לקיים מה שנאמר (קהלת ט, ז) לך אכל בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינך, לפי שאין לו מנוחה להקב"ה אלא עם עושי תורה בלבד, שנאמר (ישעיהו סו, ב) ואת כל אלה ידי עשתה.

ועיין בספה"ק שבט מוסר (פרק כא אות טז) שכתב שאין דבר שיוכל לתקן ולבנות ההריסות, כי אם החידושים שאדם מחדש בתורה. ולמפרסמות אינם צריכות להרבות בראיות, שהרי כשם שתחלת בנין העולם היה ע"י התורה, כדברי רבנו ז"ל (ב"ר א, א): אמרה תורה, בי היה מסתכל הקב"ה וברא את העולם וכו', כך תיקון ההריסות שבא ע"י העונות אינו אלא כי אם ע"י התורה. הקב"ה יזכינו בה לעולם אמן סלה ועד. ולכן אמר הקב"ה אחר פרשת העגל, שיקהיל את ישראל וידרוש להם ברבים בשבתות ובימים טובים.

וכך כתב רבנו יוסף חיים (בן איש חי הלכות שנה שניה פרשת שמות) שכתבו המקובלים ז"ל שגדול עסק התורה שנעשה בשבת **אלף פעמים יותר** מעסק התורה של חול.

הגאון המקובל כמוה"ר שלום בוגלו בעל "מקדש מלך" כתב בספרו כסא מלך על תיקוני הזוה"ק שכל שעה בשבת קודש של לימוד תורה נחשב **כשנה** ואם לומד קבלה כל שעה נחשבת כמו **שבעים שנה**.

ובספר שערי רחמים (ה"ג סימן קצה) לרב רחמים שרים זצ"ל כתב וז"ל, ושמענו מפי הרב יוסף חיים שהלומד בשבת עולה י"ז אלף פעמים על החול מפי מגידי אמת. עכ"ד.

ובהיות ויום זה הוא מתנה מהקב"ה לבני ישראל כמו שהגמרא (שבת י:): אומרת: "מתנה טובה יש לי בבית גנוי ושבת שמה". לכן צריכים לדעת כיצד להשתמש במתנה זו, באכילה ושתיה ובלמוד תורה, ולא בדברים בטלים.

בשבת מתגברים כוחות הנפש

בספר 'שער בת רבים' (פנסטר) כותב באריכות בשם ספר לחמי תורה (הורוויץ, דף נו. ודף פו.), שיום השבת יש לו מעלה גדולה, שאפשר להתעלות בו ביראת ה', מה שלא נוכל להגיע אליו בימות החול, וכמו שרואים בירושלמי (דמאי פ"ד ה"א) שמפרש הטעם שעם הארץ נאמן על המעשרות בשבת, כי אפילו עם הארץ "אימת שבת עליו".

ומוסף שזה מרומז גם כן במילה הראשונה של התורה "בראשית", שאומר הזוהר (תיקוני זוהר תיקון כ"ג דף סט.) שהיא אותיות "ירא שבת", והיינו שבשבת מתגברים באדם כוחות הנפש שלו ולכן יש לו יותר יראת שמים.

ויש על זה עוד רמז בפסוק (תהלים קיא, י) "ראשית חכמה - יראת השם", דהיינו שבמילה הראשונה של התורה [-החכמה] שהיא "בראשית", יש בה רמז ליראת ה'.

ואם כן יש חובה כפולה לנצל את היום הזה כמה שיותר, שכל לימוד תורה ויראת שמים בשבת מביא להתעלות גדולה הרבה יותר מימות החול, כיון שהנפש של האדם מצד עצמה כבר יש לה כוחות יותר גדולים והיא גבוהה יותר.

עונג שבת - עונג רוחני

אדם עובד קשה בששת ימי השבוע ומצפה ליום השבת שינוח בו. אך המטרה במנוחת השבת, היא לא בשביל לצבור כוחות לעבודת שבוע הבא, דאם כן הרי המנוחה היא גם עבודה, שהרי הדבר דומה לסוס עבודה שנותנים לו כמה שעות לנוח, שהמטרה היא כדי שיעבוד אחר כך ביתר שאת וביתר עוז, וברור שמנוחה כזו היא חלק מהעבודה.

אבל מטרת השבת היא אחרת ככתוב: "ויום השביעי שבת לה". לא נאמר שבת לגוף, אלא שבת לה' וכן אמרו: "כל המענג את השבת נותנים לו נחלה בלי מיצרים", לא נאמר: "כל המתענג בשבת", אלא המענג את השבת, שצריכים לענגו, ובמה מענגו? בתורה, כמאמר חז"ל (ירושלמי שבת פרק ט"ו ה"ג): "לא ניתנו שבתות וימים טובים לישראל אלא לעסוק בהם בתורה", כי האדם בששה ימים אין לו פנאי ללמוד, כי עסוק בעבודתו, אך כשמגיע יום השביעי, צריך לחשוב שכל מלאכתו עשויה.

ויש לזה רמז בכתוב: "ששת ימים תעבוד - ועשית כל מלאכתך", וקשה, וכי אדם יכול לעשות את כל מלאכתו בששה ימים? אלא הביאור הוא, שכאשר מגיעה השבת צריך לחשוב שכל מלאכתו עשויה, ולהתנהג כאילו היא עשויה, שלא ירהרר בעסקיו ובודאי שלא ידבר בהם, אלא כל דיבורו ועיסוקו יהיה בתורה.

וכן כתוב (תהלים עה, ג) "כי אקח מועד, אני מישרים אשפוט", והיינו שבאור העולם שופט את האדם בצדק וביושר, ולוקח את המועד והשבת לדוגמא, אם האדם עוסק בתורה בשבת, הרי מקבל שכר לא רק על השבת, אלא גם על עבודתו בששת הימים, ולא יענש על ביטול תורה שביטל בששת ימי המעשה, כי יכול לטעון שהיה טרוד בפרנסתו ולכן לא עסק בתורה, ואם לא היה טרוד בודאי שהיה עוסק, והראיה - שבשבת שהיה לו חופש מעבודתו, היה יושב ועוסק בתורה, אך אם גם בשבת מתבטל ומבזבז זמנו לבטלה, הרי נענש גם על ביטול תורה שביטל בששת ימי המעשה, ולא יכול לטעון שלא היה לו זמן, כי בשבת הרי היה לו זמן ולא עסק בתורה, וזהו מה שאמרו חז"ל (מכילתא דרשב"י טז ד): "לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן", כי המן סיפק להם כל צרכיהם ולא היתה להם דאגת הפרנסה וישבו ועסקו בתורה, לכן ביום שבת קודש שאין דאגה לפרנסה, הרי צריך לעסוק בתורה וזה דומה לאוכלי המן.

וזהו כוונת הכתוב כאן: "וביום השביעי יהיה לכם קודש שבת שבתון לה", שהשבת תשמש לקדושה וטהרה ולימוד תורה, וזהו העונג שנצטוינו לענג את השבת, ומי שעוסק בתורה בשבת, הרי מקבל שכר גם על אכילתו ושאר צרכיו, כי כולם מתקדשים וזהו עונג שבת האמיתי.

האכילה והשתיה בשבת לא נועדו כדי לישון בה

המגיד מדובנא (ראה אהל יעקב ומשלי יעקב) נשא משלו: אחד עזב את משפחתו והלך לגור בארץ אחרת, לאחר כמה שנים התגעגע למשפחתו ורצה לברר מה שלומם, חיפש מי בא מהארץ ההיא לשאול אותו על משפחתו. ויהי היום ולביתו הגיע עני שבא מהארץ ההיא כדי לאסוף כסף, כאשר בא אצלו העני הזה התחיל לשאול אותו בשלום משפחתו, אמר לו העני: אני מאוד ממהר ללכת לקבץ כסף ואיך אוכל לשבת לדבר אתך? אמר לו: תגיד לי כמה כסף אתה יכול לקבץ כאן, אמר לו: שלושה זהובים, אמר לו: קח ג' זהובים ועכשיו תוכל לשבת ולדבר איתי. ישב העני לדבר איתו וסיפר לו על כל המשפחה שלו, ועל כל הקורות אותם בכל השנים האלה.

לאחר זמן אמר לו העני, קשה לי לספר יותר כי אני חלש ואני רוצה לשתות יין, אמר לו: אביא לך יין, אחר כך אמר לו העני: אני רעב ורוצה לאכול, אמר לו: אביא לך גם כן לאכול. לאחר ששתה ואכל, נרדם, ובעל הבית ממשיך לדבר אליו ולשאול אותו ואין קול ואין עונה, כעס עליו בעל הבית, וכי נתתי לך לאכול ולשתות כדי שתירדם אחר כך? הלא נתתי לך רק בשביל שיהיה לך כח להמשיך לספר לי על משפחתי.

וכך הוא הנמשל: הקב"ה ברא את האדם, ונתן לו נשמה שמקורה מתחת כסא הכבוד, והיא עזבה את העולם העליון וירדה למטה לעולם הזה, והקב"ה מחכה כל הזמן לראות שהאדם יעשה מעשים טובים, אבל כיון שהגוף יש לו הרבה טרדות בצרכי הפרנסה אין לו הרבה זמן לעסוק בתורה ומעשים טובים, ולכן נתן לנו הקב"ה מתנה את יום השבת שיום זה אסור במלאכה וצריך לנוח ולשבות בו, וכך יוכל לשמוע על הנשמה שירדה למטה שהיא עושה מעשים טובים, ויש לנו גם מצוה לקדש על היין ולאכול סעודות שבת וכך יהיה לנו כח אחר כך לעסוק בתורה, אמנם יש בני אדם שאוכלים ושותים, ואחר כך מבליים את רוב היום בשינה ודברים בטלים, ועל זה טוען הקב"ה: וכי הכוונה במצות אכילה

ושתייה בשבת היתה בשביל הגוף שילך לישון?! הרי עיקר המטרה היתה לטובת הנפש שתוכל לעסוק בתורה! וכך הנשמה תוכל להתחבר להקב"ה שזהו המקור שחוצבה משם.

לימוד קבלה בשבת

כתב מרן השלחן ערוך (אורח חיים סי' ש"ז סעי' י"ז): אסור ללמוד בשבת ויום טוב, זולת בדברי תורה.

ועיין בכף החיים שם (אות ק"כ) שכתב: טוב ללמוד קבלה בשבת כמו שהיו נוהגים הקדמונים והטעם הוא כי הקבלה בעולם האצילות, אשר הוא משפיע בתחתונים ביום השבת. והנה עולם האצילות הוא קודש גמור, אשר אין שם קליפה כלל וזה רמוז בפסוק (תהלים כ"ב) "השתחוו לה' בהדרת קדש" ראשי תיבות "קבלה", והוא באצילות הנקרא "קדש", וכן השבת נקרא "קדש", והוא עולה עתה באצילות הנקרא קודש גמור, אשר שם הוא סוד השתחוויה, לכן ירמוז בתיבות אלו קבלה (פרי עץ חיים שער י"ח פרק כ"א), ומי שאינו יודע קבלה ילמוד זוהר או אדרא או תיקונים, כידוע כי הקבלה היא מן הזוהר. עד כאן דברי הכף החיים.

מעלת לימוד רש"י על החומש

סדר לימודו של ה"חפץ חיים" ביום השבת [כפי שהעידו תלמידיו המובהקים] היה כך: לימוד חומש עם פירוש רש"י והרמב"ן, וכל הזוהר הקדוש על הפרשה, ומדרשים. וכמו שכתב מרן השולחן ערוך (אורח חיים סי' רפה סעי' ב), ירא שמים יקרא גם תרגום וגם ילמד פירוש רש"י.

וידוע, שיש קבלה שמי שנוהר להתמיד בפירוש רש"י, יצא רש"י לקבל את פניו בעת פטירתו וגם יזכה לישב בישיבה של רש"י בעולם העליון. וכמו שכתב האורחות חיים מספינקא (סי' רפה ס"ק ג) וזה לשונו: ועיין בספר דברי יצחק (אות יג) שכ' ששמע בשם הקדוש מהרש"ש מבעלזא זצוק"ל שמי שלומד וגומר בכל שבוע ושבוע פי' רש"י עה"ת אזי הוא מובטח שבעלמא דקשוט יהיה עכ"פ ממתיבתא דרש"י הגם שיש מתיבתות יותר גבוהים ועליונים אבל עכ"פ לא ידחיי ממתיבתא דרש"י. עכ"ל.

והשל"ה הקדוש (מס' שבועות, פרק נר מצוה, אות יד) כתב, בכל דיבור ודיבור של רש"י יש בו נסתרים עניינים מופלאים, כי חיבר החיבור שלו ברוח הקודש, צאו וראו ברש"י על התורה שהקורא סובר שהוא קל, ראו במזרחי ובכל מפרשי דבריו ותמצאו נפלאות, ורש"י על הגמרא גם כן הוא, כולם מרועה אחד נתנו.

ובספר אמרי פנחס (שפירא עיני לימוד, אות י) כתב, הרב שמע שמצויים פוחזים ורוצחים, וציוה ללמוד פרש"י בחומש, כי פרש"י בחומש הוא סגולה למחשבות רעות. ואמר הוא ז"ל למורינו הרב בנימן זאב הלוי זצ"ל: כשיוכלו בניכם ללמוד רש"י על החומש, מובטחני שיהיו אנשים כשרים, ולא יהיו להם מחשבות עבודה זרה, ויהיו נקיים בברית קודש.

ומעשה שהיה בבחור שלמד בישיבה ונפטר צעיר, ובא בחלום לחברו וגילה לו שיושב הוא במתיבתא של רש"י, ושאלו במה זכה לכך, ענה לו משום שכל שבת היה לומד חומש עם פירוש רש"י ז"ל. (לבוש יוסף).

השטן מחליש את לימוד התורה בשישי ושבת

עד כדי כך הצליח השטן לבלבל את הלומדים, שהביא אותם לידי מחשבה שהליכה לשוק בערבי שבתות, היא מצווה ששווה לבטל עליה את לימוד התורה...

אחד החיזוקים המדוברים ביותר בישיבות, הוא הצורך לבצר את הלימוד בערבי שבתות ובשבתות. האווירה שנוצרה בענין זה, היא כל כך לא טובה, עד שאי אפשר שלא להרגיש את ה"מעשה שטן" שבכך. כי אין כמו השטן היודע את ערך הלימוד בימים אלה.

הגאון רבי אליהו לאפיאן זצ"ל העיד (מובא במזקנים אתבונן ח"ג עמ' 166 בשם לב אליהו, ובמאיר עיני ישראל ח"ג עמ' 545), שכאשר ביקר פעם את ה"חפץ חיים" בשבת קודש, עשה לו החפץ חיים את החשבון הזה: שקולה שבת כנגד כל התורה כולה, [ויום ששי, הסמוך לשבת, סופג כבר את קדושתה של השבת, כידוע], ולכן כל מצוה שעושים בשבת שווה תרי"ג מצוות, ולפי הגר"א הסובר שכל תיבה של לימוד תורה, היא מצוה בפני עצמה, הרי כשלומדים בשבת מוכפלת כל תיבה ב-613. ואם נוסיף לזה ששקול תלמוד תורה כנגד כל המצוות, הרי שנכפיל שוב ב-613, אם כן, כאשר יושב אדם ומנצל את שעוטיה של השבת ללימוד תורה, הרי אין סוף למצות שיש בידו לאסוף.

ה'חפץ חיים' (ראה מעשי למלך על החפץ חיים תחילת פרשת קדושים) היה נוהג לומר, שיש שני סוגי סוחרים: האחד הוא הסיטונאי, המרויח אחוזים ניכרים מאוד בכל מה שהוא מוכר, אבל הקשרים המסחריים שלו הם רק עם בעלי החנויות, ורק מהם הוא מרויח, ואין לו הרבה אנשים להרוויח מהם.

לעומתו יש את בעל החנות המרויח רק אחוזים ספורים מכל מוצר, אבל הוא מוכר את הסחורה להרבה לקוחות, נמצא, שהאחוזים המועטים שלו, עשויים להכפיל את הרווח הגדול של הסיטונאי.

בשבת, אמר החפץ חיים, אפשר להרויח גם כמו חנוני וגם כמו סיטונאי, שהרי המצוות שמקיימים בה, מתחלקות לחלקים רבים... (יד על כס).

אך כנגד כל זה, עומד השטן, שיודע כי אם יצליח לפתות את הלומדים לבטל מלימודם, או לפחות להוריד קצת מכמות הלימוד ואיכותו, הרי שהצלחה גדולה תהיה בידו...

אמנם בשנים האחרונות יש שיפור ניכר בנושא, וכוללי ימי שישי נפתחים כמעט בכל מקום יישוב, אך עדיין יש מה לשפר ולחזק בענין זה, שהוא כנראה אחד הדברים הצריכים ביותר חיזוק בדורנו, שכן ללא רציפות הלימוד אי אפשר לגדול בתורה.

תלמיד חכם מפורסם המתגורר בירושלים, סיפר ששמע בנושא זה דברים כדורבנות מפי הגאון רבי אהרון קוטלר זצ"ל, ראש ישיבת לייקווד. ונאה דורש נאה מקיים, כי באמת בישיבת לייקווד היה חיזוק גדול בלימוד בימי שישי ושבת, ואווירת הרפיון לא רק שלא היתה נראית שם כלל, אלא אדרבה ימים אלה הם המרכז הרוחני של הישיבה, עד כדי כך שאפילו ה'שיעור הכללי', נאמר בישיבה ביום שישי. וכל זה כדי להקנות לבחורים את הידיעה על חשיבותו של הלימוד דוקא בימי שישי ושבת.

ערך התורה והמצוות

החפץ חיים (מעשי למלך על החפץ חיים דברים יד, כב) מביא משל לסוחר כפרי שהיה בא לעיר למכור ארגזי סחורה של פירות משובחים ויקרים, אך היה לו קשה בזמן שפרק והוריד סחורה גם להוריד סחורה וגם לספור כמה ארגזים הוא הוריד, לכן מצא עצה לקח קערה גדולה ופרטות כסף ואמר כי על כל ארגז שהקונה יקבל, ישים בקערה מטבע ובסוף יספרו את המטבעות, התחילו לשים מטבע אחר מטבע והכפרי הזה ראה שהקונה עסוק במלאכתו אז הוא הושיט ידו לקערה ולקח ממנה חופן מטבעות ושמח מאוד שחשב שהצליח לגנוב, אך מה עשה הטיפש הזה - הרי על כל פרוטה היה יכול לקבל דינרי זהב ונמצא שהחליף דינרי זהב בפרוטות.

והנמשל הוא כי האדם שלומד תורה יש בידו אלפי מצוות שערבן יקר מאוד, וחושב שאם הצליח בין הדברים לדבר איזה דברים בטלים או לשמוע איזה חידוש מענייני העולם הזה, שהוא הרוויח בזה, והאמת שמפסיד על ידי זה הרבה מאוד כדוגמת הכפרי הזה.

ולכן צריך להזהר מאוד שלא לדבר דברים בטלים כלל ובפרט בשעת לימוד תורה, ומה גם שהמשנה באבות (פ"ג מ"ז) נתנה לזה עונש חמור מאוד, שאמרו שם: "המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו ואומר מה נאה אילן זה ומה נאה ניר זה, מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו", ובגמרא (חגיגה יב:) אמרו שכל הפוסק מדברי תורה ועוסק בדברי שיחה מאכילין אותו גחלי רתמים. והיינו גחלים שלא נכבים, וכל הזמן יהיו בפיו, ויצטער צער מרובה בר מינן.

משל אוצר המלך

הרב בעל המכתב מאלוהו כותב על הפסוק (תהילים א, ב) "כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה" - כלומר, האישי שמאמין שהתורה מהשמים אז כל חפצו יהיה לתורת ה', וכל מעשיו הגשמיים יהיו משמשים לצורך עבודת ה' וישתדל רק ללמוד תורה ולקיים מצוות.

משל למה הדבר דומה, לאותו אדם שאמר לו המלך שיכנס לאוצרו למשך כמה שעות ויקח מהאוצר מה שירצה אבנים טובות ומרגליות, אותו אדם חשב שזה רק אשפה ושהמלך סתם מעמיס עליו עבודה קשה, מה עשה הטיפש הזה כל היום היה הולך בטל ומסתובב בחדר אנה ואנה והיה אוסף מעט מאוד דברים, כי לא רצה שכאשר יצא בסוף היום שיהיה לו משא כבד, וכשהגיעה שעת היציאה מיהר לאסוף את הדברים הקלים הללו ויצא שמח וטוב לב כמנצח בקרב, על חכמתו הרבה שהצליח לרמות את המלך, וכשהגיע לביתו החל לספר לאשתו ולקרוביו על חכמתו הרבה.

כששמעו קרוביו את אשר עשה תיכף התחילו כולם צוחקים ואומרים לו: שוטה שבעולם, גנזי מלכים היו בידך ובקלות איבדת את כולם, ואז הוא התחיל להבין מה שעשה והתחיל לצעוק, אבל זה כבר היה מאוחר כי המלך לא הסכים להכניסו שוב וכך הפסיד טובה גדולה.

והנמשל מובן על האדם שניתן בידו כלי חמדה וזוהי התורה שהיא יקרה מכל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות וכמו שכתוב (משלי ג, טו) "יקרה היא מפנינים וכל חפציך לא ישוו בה", אם כן ודאי שצריך להיות חכם ולנצל את האוצר היקר הזה ועל ידי זה נזכה לרב טוב הצפון בתורה, וה' יזכנו לילך בדרכיו ולעבדו בלבב שלם אמן. (דרש יהודה).

השבת כתבה איגרת לאבן עזרא!

ספור המעשה הזה שנביא עכשיו, נדפס לראשונה בסוף שלחן ערוך של האריז"ל (הוצאת פפד"מ שנת תנ"א) ואחר כך נדפסו בהעתקה מדויקת בסוף ספר "מבחר מאמרים" (לרבי נתן ב"ר שמואל הרופא, ליוורנו תק"צ) שהועתקה מספר כתב יד שנכתב בלידא בשנת ה'קמ"ב, וכה היה המעשה:

בימי הגאון החסיד הרב אברהם אבן עזרא ז"ל היה מין אחד, שעיקם ועיקש לומר, שיום שבת התחלתו מיום השביעי בבוקר, וממשיך כלילה שלאחריו [במוצאי שבת עד בוקר יום ראשון], והביא ראיות של מינות ואפיקורסות לדבריו הנידחין, והאבן עזרא ז"ל סתר את דבריו המעוקשים לחוק דתינו ודעתינו כדעת חז"ל הקדושים.

וכך מספר האבן עזרא: ויהי בשנת ארבעת אלפים ותשע מאות ותשע עשרה, בחצות ליל שבת בארבעה עשר יום לחודש טבת, ואני אברהם הספרדי הנקרא בן עזרא, הייתי בעיר אחת מערי האי הנקרא קצה הארץ, בגבול השביעי מגבולות הארץ. ואני הייתי ישן ושנתי ערבה עלי, ואראה בחלומי מלאך עומד לנגדי כמראה גבר ובידו אגרת חתומה. ויען ויאמר אלי: קח זאת האגרת ששלחה אליך השבת. ואקוד ואשתחוה לה' ואברך את ה' אשר כבדני זה הכבוד הגדול, ואתפסנה בשתי ידי, וידי נטפו מור.

ואקראנה [בפניו] ותהי בראשיתה בפי כדבש למתוק, אך בקוראי הטורים [השורות] האחרונים, חם לבי בקרבי וכמעט יצאה נפשי, ואשאל את העומד לנגדי: מה פשעי ומה חטאתי? כי מיום אשר ידעתי את השם הנכבד והנורא אשר בראני ולמדני מצוותיו, לעולם אהבתי את השבת, ובטרם בואה הייתי יוצא לקראתה בכל לבי, גם בצאתה הייתי משלחה בשמחה ובשירים, ומי בכל עבדיו כמוני נאמן, ומדוע שלחה אלי זאת האגרת? ויען ויאמר לי: הגד הוגד לה את אשר הביא תלמידך אתמול אל ביתך ספרים פירושי התורה ושם כתוב לחלל ליל שבת, ואתה תאזור מתניך לכבוד השבת להלחם מלחמת התורה עם אויבי השבת ולא תשא פני איש.

ואיקץ ותפעם רוחי עלי, ונפשי נבהלה מאוד, וחמתי בערה בי, ואקום ואלבש בגדי וארחץ כפי, ואוציא הספרים חוצה אל אור הלבנה, והנה ראיתי שכותב שם בפירושי: 'ויהי ערב ויהי בקר', והוא כי כאשר היה בקר יום שני, אז עלה יום אחד שלם אתמול, כי הלילה הולך אחר היום. וכמעט קרעתי בגדי וגם קרעתי זה הפירוש, כי אמרתי טוב לחלל שבת אחד ולא יחללו ישראל שבתות הרבה אם יראו הפירוש הרע הזה, גם נהיה כולנו ללעג וקלס בעיני הגוים. ואתאפק בעבור כבוד השבת, ואדור נדר אם אתן שנת לעיני אחר צאת יום הקדוש עד שאכתוב אגרת ארוכה לבאר מתי ראשיתו של יום לפי התורה, להרים מכשול ולהסיר פח ומוקש, כי כל ישראל הפרושים גם הצדוקים יודעים כי לא נכתבה פרשת בראשית להגיד מעשה השם ברוך הוא בכל יום, רק בעבור שידעו שומרי התורה איך ישמרו השבת, כאשר שבת השם הנכבד לספור ימי השבוע, והנה אם היה סוף יום הששי עד בוקר יום השביעי - יש לנו לשמור הלילה הבאה. והנה זה הפירוש מתמה כל ישראל במזרח ובמערב, גם הקרובים גם הרחוקים, גם החיים וגם המתים. והמאמין בפירוש הזה, השם ינקום נקמת השבת ממנו, והקורא אותו בקול גדול, תדבק לשונו לחיכו. גם הסופר הכותב אותו בפירושי התורה, זרועו יבוש תיבש, ועין ימינו כהה תכהה, ולכל בני ישראל יהיה אור.

וזה דבר האגרת ששלחה השבת

אני שבת עטרת דת יקרים / רביעית בעשרת הדברים / ובין השם ובין בניו אני אות / ברית עולם לכל דורים ודורים / ובי כל מעשיו כלה אלהים / וכן כתוב בראשית הספרים / ולא ירד ביום השבת אזי מן / למען אהיה מופת להורים / אני עונג לחיים על האדמה / ומרגוע לעם שוכני קברים / אני חדות זכרים גם נקבות / וששים בי זקנים עם נערים / ולא יתאבלו בי האבלים / ובי לא יספדו על מות ישרים / והשקט ימצאו עבד ואמה / והגרים אשר הם בשערים

/ ינוחון כל בהמות הם ביד איש / כסוסים כחמורים כשורים / וכל משכיל בינו הוא מקדש / וגם מבדיל חשובים כנוזרים / בכל יום ימצאו שערי תבונה / ביומי נפתחים מאה שערים / מכובד מעשות דרך / וכן מן מצוא חפץ ודבר כל דברים / ושמרתך בכל ימים / למען שמרתני מאד מימי נעורים / בזקנותך שגגה נמצא בך / אשר הובאו אל ביתך ספרים / ושם כתוב לחלל יום שביעי / ואיך תחשה ולא תדור נדרים / לחבר אגרת דרך האמונה / ותשלחה אל כל העברים.

שלושה חלקים בקדושת שבת

כתב בספר הקדוש ראשית חכמה (שער הקדושה פ"ד א-ג):

קדושת שבת נכללת בשלושה דברים שהם: מחשבה, דיבור, מעשה. שלושה דברים הנזכרים בקדושה, פירש רבי שמעון בר יוחאי בתיקונים (תיקון כ"ב דף סח): שהם נשמה, רוח ונפש. מחשבה, כנגד הנשמה. דיבור, כנגד רוח. מעשה, כנגד נפש. ואלו דבריו שם: "בארבע יסודות הגוף שורה הוי"ה, וזהו מה שכתוב (ישעיה מג, ז) "כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו", "בראתיו" זה על הנשמה הקדושה שהיא עולם המחשבה, "יצרתיו" זה רוח המדברת שמזה חיות מדברים, "עשיתיו" זו נפש ששם עשייה, ועליו שורה רמ"ח מצוות.

נמצא שכוונתו יתברך לקדשנו בשלש קדושות, כדי שנקדש נפשנו ורוחנו ונשמטנו מקדושת האצילות הנשפעת בכל העולמות, והיינו מה שכתוב (ויקרא כ, ז): "והתקדשתם וכו' כי אני ה' אלהיכם", וכן (ויקרא יט, ב) "קדושים תהיו, כי קדוש אני ה' אלהיכם", ושלש תיבות אלו, "אני ה' אלהיכם", הם כנגד נפש רוח ונשמה, והכוונה כי ממנו יתברך נשפעת הנפש הרוח והנשמה, וכל שלש בחינות אלו הם קדושות שהם מתדבקים בו והוא בהם. והטעם שאמר בכינוי שכנגד הנשמה "אלהיכם", מפני שאין התדבקות לאדם בשם יתברך אלא על ידי הנשמה, שהוא מעולם המחשבה, וכשיזכה אל הנשמה העליונה, שאז מתדבק בבוראו, אז הקב"ה מתכנה שהוא אלוה שלו והשכינה שורה עליו. ודרך זה צודק בכל המקומות שזכרו בפרשת קדושים: "אני ה' אלהיכם", שהכוונה שהשלש מידות הנזכרים, הם כלל כל העשר ושוכנות על הנשמה המתקנת את המצוות. ולכן בריש פרשת קדושים אמר: "קדושים תהיו כי קדוש אני", פירוש כמו שאני קדוש כך תהיו קדושים, והכוונה על התקדש האדם עצמו בנפש רוח ונשמה על ידי המצוות ותורה ותיקון מחשבותיו וכוונותיו. ובזה "אני ה' אלהיכם" - שהם המידות הנזכרות שוכנות בכם. והיינו מה שפירשנו בפרק קמא (בשער הקדושה פרק א' אות ה') שצריך שיהיו הנשמות כלי מוכן לקבל קדושתו, כדפירשנו במאמר מדרש תנחומא (קדושים ב) שהבאנו בראש פרק א' (אות ב'). ושלשה אלו משפיעים בכריאה יצירה ועשייה. וכנגד שלושה עולמות אלו ציונתה תורה (ויקרא יא, מד): "והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני". עד כאן דברי קודשו.

השבת נקראת אות

הסיבה לכך שהשבת יש בה מעלה גדולה כל כך, שהנה הפסוק (שמות לא, ז) אומר: "ביני ובין בני ישראל **אות** היא לעולם" - השבת נקראת "אות" בין הקב"ה לישראל, וה"אות" היא על האמונה, וכמו שממשיך הפסוק שם: "כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש", וכיון שזה יסוד האמונה שהקב"ה ברא את העולם, וממשיך להנהיג את העולם, לכן זה אות בין הקב"ה לישראל, ובזמן הזה יש לנו כוחות נפש גבוהים יותר. **החפץ** חיים (משלי החפץ חיים פרק כו) אומר משל להסביר מה המשמעות של "אות": משל לאדם שפותח חנות ותולה שלט בפתח כדי שידעו מה מוכרים כאן, ואפילו אם הוא הולך מהעיר לכמה ימים כולם יודעים שעדיין זה המקום שלו וכאן יש לו עסק מסויים, אבל אם הוא מוריד את השלט ומעביר אותו למקום אחר, אז יודעים שהוא הלך לגמרי וכבר לא גר כאן.

והנמשל בזה הוא לכל איש ישראל שמאמין בהקב"ה ומקיים מצוות, אפילו אם הוא נכשל קצת בעבירות, הרי כל זמן שהוא שומר שבת זה כמו השלט שמעיד עליו שהוא יהודי מאמין בה', אבל אם ח"ו הוא לא שומר שבת הוא מסלק מעליו את האות שיש בינו להקב"ה והוא כבר לא שייך בכלל לעם ישראל.

וכך כותב הרמב"ם (פרק ל מהלכות שבת הלכה טו) "השבת ועבודת כוכבים כל אחת משתייהן שקולה כנגד שאר כל מצוות התורה, והשבת היא האות שבין הקב"ה ובינינו לעולם, לפיכך כל העובר על שאר המצוות הרי הוא בכלל רשעי ישראל, אבל המחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כעובד עבודת כוכבים ומזלות" עד כאן לשונו.

עונג שבת של הסטייפלר

את הסיפור שלפנינו סיפר הגאון רבי שלמה ברעוודה זצ"ל, באחת משיחותיו בבני ברק, בשם הרבנית גריינימן, אחותו של מרן החזו"א זצ"ל, ואחותה של הרבנית קנייבסקי, אשת חבר של מרן הגרי"י קנייבסקי זצ"ל.

"הרבנית גריינימן סיפרה לי מה ששחה לה אחותה הרבנית קנייבסקי", אמר הגר"ש ברעוודה

באחת הפגישות שלנו לפני האירוסין - שחה הרבנית קנייבסקי לאחותה - אמר המשודך שהוא רוצה לספר לי סיפור, ומעשה שהיה כך היה:

כפי שהינך יודעת, פתח הסטייפלר, הייתי מגויס לצבא הרוסי. כאשר הגיעה השבת הראשונה שלי בצבא, ניגשתי אל המפקדים ואמרת לי להם בנוסח חד משמעי: "יהיה מה שיהיה, אני לא אחלל את השבת!"

המפקדים, נדהמים מתעוזתו של היהודי, תפסוני והביאוני לפני המפקד הראשי שלהם, והלה הרעים בקולו: האם סבור אתה שבצבא עושים כל מה שרוצים?! דינך להיענש באופן חמור רק בשל תעוזתך להוציא מלים כגון אלו

מן הפה!

אבל - וכאן הפתיע המפקד את כל הנוכחים - מוכן אני לאפשר לך לשמור את השבת בתנאי אחד, מיד קטע אותו הסטייפלר בדבריו, ואמר מיד שהוא מוכן לקבל עליו כל תנאי, ובלבד שיאפשרו לו שלא לחלל שבת.

למשמע הדברים העלה המפקד חיוך שטני על שפתיו, כמי שידוע איזה תנאי עומד הוא להשמיע בפני היהודי. "אם רוצה אתה לשמור שבת, תצטרך לעבור בין שתי שורות של חיילים קוזקים, וכל אחד מהם יכה על ראשך בקת הרובה שלו, אם תקיים תנאי זה, הינך רשאי לשמור את השבת שלכם".

ראוי להדגיש כי החיילים הקוזקים לא היו 'סתם' חיילים פולניים או רוסיים. אכזריותם הנוראה כלפי היהודים היתה לשם דבר, והפחד הגדול ביותר של כל יהודי היה להיתקל בחייל קוזקי.

והסטייפלר, כמובן, אמר "הן". מוכן הוא לקיים את התנאי, וכך עשה. החיילים הקוזקים מצידם הבינו איזו הזדמנות נקרתה לפניהם, והנחיתו כל אחד בתורו, מכה ניצחת על ראשו.

פנה רבי יעקב ישראל קנייבסקי למשודכת, העתידה להיות הרבנית הצדקנית שלו, ואמר לה: האם יש לך מושג לאיזו התעלות הגעתי באותו זמן?! הדקות הללו שבהן עברתי בין שורות החיילים, היו לי לעונג רוחני עילאי במיוחד,

כשידעתי שהמכות ניחתות עלי בשל רצוני לשמור את השבת!

רצון יראיו יעשה

פעם אחרת נצטוו לערוך כיום שבת קדש אימונים בקליעה למטרה. מרן הסטייפלר כמובן סירב כדרכו, אך המפקד כעס עליו מאד. הוא כיוון אליו את רובהו, ואמר לו: אם אינך ממלא אחר הפקודות, אטול את נשמתך!

הסטייפלר לא נבהל, ואמר לו: אין לך זכות להורגני, רק הממונים עליך יכולים להחליט על כך!

המפקד בכעסו מיהר להתקשר למפקדיו, ודיווח להם על מרידת החייל, וגם משם יצאה ההוראה להורגו אם יסרב לפקודה. משראה זאת הסטייפלר הבין שזו ממש שאלה של פיקוח נפש, והחל מהרהר כיצד ינהג. אמנם פיקוח

נפש דוחה שבת, אך אפשר לצמצם את האיסור על ידי שיעשה בשינוי, ואז לא יהיה בזה איסור דאורייתא. מאידך גיסא אם יעשה כך יצטרך לירות שוב ושוב עד שיקלע למטרה ונמצא מרבה בחילולי שבת דרבנן.

לבסוף החליט לירות בשינוי, והשליך על ה' את יהבו. הסטייפלר היה איטר ולפיכך נטל הרובה ביד ימין וירה בו בלי לכוון למטרה. למרבה הפלא, ירה בירייה הראשונה בדיוקנות אל המטרה. בתגובה על כך אמר שהקב"ה אמר:

הוא עשה את שלו, אף אני אעשה את שלי כדי שלא יצטרך לירות שוב ושוב. ורצון יראיו יעשה.

רבי קלמן פינסקי זצ"ל היה מוסיף ומספר כי המפקד שהבחין במה שאירע, אמר לו: "עכשיו אני רואה שאינך 'פנאטי' אלא איש קדוש" ומאז פטרו מאימונים בשבת,

מאז אותו מעשה היה מפקדו מתייחס אליו כאל איש קדוש, ועם כל בעיותיו וספקותיו היה בא אל הסטייפלר ומבקש את הכרעותיו. (שיח יוסף ח"ב עמ' קסב).

שומר שבת לא ידע דבר רע

את המעשה הבא סיפר הרב יעקב מאיר שכטר, מעשה שהיה באדם אחד קבלן גדול ירא שמיים מתושבי העיר יפו. שהיה מבוני ארץ ישראל באותם ימים, והוא בנה את עשרים הבתים הראשונים בעיר יפו, באותם ימים, ההוצאה הגדולה ביותר בבניה, היתה המלט, שהוצרכו להביאו מחוץ לארץ תמורת הון רב.

הסיפור שלפנינו ארע כאשר אותו קבלן הזמין כמות גדולה של מלט, והמלט הגיע באחד מימי השישי בתחילת הקיץ בחביות מגולות. והנה אחר הצהריים של אותו יום שישי, כשכל המלט היה כבר מונח בשטח של הבניה והפועלים כבר חזרו לעיר מגוריו יפו.

והנה לפתע נתקדרו השמים בעבים, ובכל רגע היה עלול לירד גשם זלעפות, הופיעו הפועלים אצלו בבהלה והזהירוהו אודות כמות המלט הגדולה הנמצאת בחביות מגולות במקום הבניה, ואם ירד עליהם המטר יתקלקל המלט לגמרי וההפסד בממון יהיה בל יסוער, ואין לו ברירה אחרת למען הצלת ממונו אלא שהם יסעו לשם עם עגלות טעונות קרשים לכסות את החביות היטב. אולם כפי הזמן שנתר להם עד שבת, בודאי לא ימלטו מחילול שבת ח"ו.

הקבלן שהיה איש ירא אלוקים, ענה אותם נחרצות: אני אינני מוכר את השבת תמורת כל הון שבעולם! ולכן אני מזהיר, ששום יהודי לא יחלל את השבת עבורי, גם לא בכדי להציל את רכושי!

ואמנם בליל שבת ירדו גשמים עזים בארץ, כך שהדבר היה ברור שכל הרכוש הגדול נאבד ונפסד. אולם יהודי יקר זה, ערך את שלחן השבת שלו בפנים מאירות, שר את הזמירות כרגיל, למד חומש ורש"י, ועסק באמירת תהילים כהרגלו כאילו שום דבר לא קרה ולא יקרה, כפי שאכן הורו חז"ל, שבשבת על האדם להרגיש כאילו כל מלאכתך עשויה.

רק בצאת השבת, לאחר שהבדיל על היין, החל לבו נוקפו על ההפסד הגדול באיבוד הכמות הגדולה של מלט שעלתה לו בדמים ויגיעה רבה ועכשיו ירד הכל לטמיון. מיד נטל עגלה לנסוע למקום הבניה. אולם, כשהגיע לשם הופתע ונדהם ממראה עיניו, כל חביות המלט שלו היו מכוסות היטב בקרשים ופחים ואבנים כראוי וכיאות, ולא נגרע ממנו דבר. הוא לא האמין למראה עיניו, ורצה לממש את הנס בידו, הוא תחב ידו לתוך המלט והנה הוא יבש וטוב לשימוש, וחשב בדעתו, מי יודע אולי נשלחו מלאכי עליון לשמור על השקעתו הגדולה, ולכסות את חביות המלט השייכות לו שלא ינזקו במטר...

לאחר מכן נודע הדבר: לחברת "סולל בונה" היו גם כן חביות מלט רבות פתוחות במתחם סמוך, וכאשר שמעו על הגשמים הקרבים, שלחו אנשי "סולל בונה" פועלים שיכסו את חביות המלט שלהם [תוך כדי חילול שבת רח"ל]. אך הפועלים התבלבלו, ובמקום לכסות את המלט של "סולל בונה", הם כיסו חביות מלט בשטח סמוך ששם היו החביות של מיודענו הקבלן השומר שבת... ונמצא שהם כיסו במסירות את החביות שלו במקום לכסות את אלו של סולל בונה... וכך ניצל רכושו של השומר שבת כמו שנאמר (קהלת ה, ה): "שומר מצוה לא ידע דבר רע", ומאידך גיסא מי שהתכוון לחלל שבת - הפסיד הון עתק. (אוצרות התורה, כהן).

הפסיד הון בשביל השבת וזכה לבן קדוש

בספר 'רחמי האב' (קטינא, ערך שבת שלום) מביא מעשה מהגביר רבי איסרל זלה"ה, שהיתה לו חנות גדולה של בדים יקרים וכל מיני משי, והיה מנהגו שכאשר מגיע חצי היום בערב שבת, היה סוגר החנות כדי להכין את עצמו לקדושת השבת.

פעם אחת נתקנא בו הס"מ ורצה לנסותו, ובא אליו בערב שבת בדמות שר גדול, והחל לברור לעצמו הרבה סחורות יקרות, והתעכב בחנות לעשות השואות מחירים של הסחורות, בתוך כך הגיע חצי היום, ופנה רבי איסרל לסגור את החנות כדרכו, אולם השר התחנן לפניו שימתין מעט ויגמור עמו העסק. אולם רבי איסרל לא הסכים בשום פנים ואופן, כי תמורת כל הון שבעולם לא יוותר על הכנתו לשבת קודש. השר יצא מייד את החנות, ורבי איסרל הפסיד סכום גדול. בשכר זאת זיכהו מן השמים בבן קדוש, הלא הוא רבנו הרמ"א [רבי משה איסרליש] מאורן של ישראל.

דמעות רותחות של החפץ חיים עשו פלאות

הגאון רבי אריה ליב גרוסנס זצ"ל ראב"ד לונדון, בהיותו בחור למד בישיבת 'כנסת בית יצחק' קאמניץ אצל הגאון האדיר רבי ברוך בער ליבוביץ זצ"ל. וכך סיפר: יום אחד, הגיע לשיעור של רבי ברוך בער, תלמיד של הגאון הצדיק בעל החפץ חיים זי"ע, ולאחר השיעור ראיתי שאותו תלמיד משוחח עם רבי ברוך בער, והטתי אוזני לשמוע, ושמעתי שרבי ברוך בער ביקש ממנו לספר איזה מעשה שראה אצל "החפץ חיים".

פתח אותו תלמיד וכך סיפר:

יום אחד הגיע יהודי לעיירה ראדין, ושפך את מר לבו אצל החפץ חיים ז"ל, על אודות בנו, שאין לו עוז ותעצומות לעמוד בקשרי מלחמה עם יצרו הרע הבעור בקרבו, וכבר נכשל בחילול שבת רח"ל. החפץ חיים הזדעזע, ואמר שיקרא לבנו כי ברצונו לשוחח עמו. הבחור הגיע לחפץ חיים ונכנס פנימה, ולאחר זמן קצר יצא הבחור מחדרו בעינים נפוחות מבכי, ואף אחד לא ידע מה אמר לו החפץ חיים, אך היה ניכר מיד שאותו בחור נהפך לירא ושלם ומני אז הקפיד מאוד על שמירת השבת. עד כאן סיפר תלמיד החפץ חיים לרבי ברוך בער, ורבי ברוך בער שיבח מאוד עובדא יקרה זו.

ברבות השנים עלה הרא"ל גרוסנס לכהן פאר כראב"ד לונדון, והוזמן יום אחד לדרוש ברבים בכנס באמעריקא דברי חיזוק על שמירת השבת, וסיפר את הסיפור הנ"ל על החפץ חיים זצ"ל ועל גודל הכאב שנגע אל לבו כאשר היה מדובר בענין חילול שבת, ואיך שדברים שיצאו מלב צדיק עשו רושם. אך הוסיף כי אינו יודע מה אמר החפץ חיים לאותו בחור, והיה מאוד רוצה לדעת...

לאחר הדרשה, עת התרוקן האולם, אחד מהמשתתפים, יהודי מבוגר, ניגש בהיסוס להגרא"ל גרוסנס, ופלט משפט שהיכה את הרב בתדהמה: "אני הייתי אותו הבחור!!!" והוסיף ואמר: "ואספר לך מה אמר לי החפץ חיים", וכך סיפר בהתרגשות:

"כאשר שמע החפץ חיים שהתדרדר מצבי עד שהגעתי לחילול שבת ר"ל, היה החפץ חיים מזועזע עד עומק נפשו, ולקח את ידי והתחיל לשפשפה ואמר רק מילה אחת, "ש-ב-ת!!!" ["שאבעס"] וכך חזר על מילה זו מעומק הכאב שבלבו: "ש-ב-ת", "ש-ב-ת", "ש-ב-ת!!!" ושני מעיינות של דמעות התחילו לבצבץ מעיניו ונפלו על ידי, והמשיך החפץ חיים לקונן: "ש-ב-ת", "ש-ב-ת", "ש-ב-ת!!!" ומרח ושפשף את דמעותיו החמות בידי, והרגשתי כמו סכינים שחותכים את בשרי! וכך המשיך החפץ חיים בזעקת לבו על הכאב של השבת, עד שקיבלתי על עצמי שאת השבת אני בחיי כבר לא אחלל!! ורק לאחר מכן עזב החפץ חיים את ידי. (אוצר פלאות התורה).

חלום הפלא על חילול שבת

סיפר המגיד הירושלמי הגאון רבי שלום שבדרון זצ"ל באחת משיחותיו, שנמצא בכתבי היד של זקנו הגאון המהרש"ם זצ"ל שהיה רב בברעזאן, פתק כתוב בכתב ידו על חלום פלא שהיה לו בליל שבת קודש בעוד שכינה רב בק"ק יאולאביץ, והיה כתוב שם, שפעם אחת חלם שהוא עצמו עומד בבית דין של מעלה, ורואה איך דנים שם אברך אחד מבני קהילתו על אשר חילל שבת במלאכת איסור, ונגמר דינו של אותו אברך למיתה בידי שמים בשל עוון זה.

בשבת בבוקר שקל המהרש"ם בדעתו האם לספר לאותו אברך מה שחלם בלילה או לא, וגמר בדעתו שיעשה סימן, שאם יגש אליו האברך אחר התפילה לשוחח עמו בדברי תורה אזי יספר לו מה שחלם בלילה שלפניו, ואם לא יגש, לא יספר לו כלום.

אחר שגמרו להתפלל, עזבו רוב המתפללים את בית הכנסת, ונשאר המהרש"ם ללמוד את פירושו של האור החיים על פרשת השבוע, והנה לפתע ניגש אליו אותו אברך וברכו בברכת 'גוט שבת', אמר לו המהרש"ם שימתין לו מעט כי רוצה לשוחח עמו על ענין מסוים. מיד פרץ האברך בבכי, ועוד לפני שהמהרש"ם סיפר לו את דבר החלום, מעצמו החל לספר את אשר אירע עמו אמש בכניסת השבת, שישב ולמד ביום שישי ומקטרו בידו וכך המשיך ללמוד, ולא שת אל לבו שבינתים כבר שקעה חמה והתקדש היום, ושאף בפיו מהמקטרת והמשיך לעיין בתלמודו. פתאום הבחין שכבר קידש היום ונבהל מאוד על זה שנכשל בעון חמור של חילול שבת. ולכן בא לרב לבקש ממנו דרך תשובה וכפרה על מעשיו.

מיד סיפר לו המהרש"ם על החלום, והתפרץ האברך בככי מר ובדמעות שלישי. הרב הרגיע אותו וסידר לו פדיון נפש ותיקון תשובה המבואר בפוסקים למי שנכשל בעוון חמור זה, ואכן נשאר אותו אברך בחיים ולא אירע לו מכשול. (מובא ספר תכלת מרדכי, שבדרון, בהקדמת "בן יכבד אב").

מי גדול יותר, היהודי או השבת?

מורינו ורבינו ראש הישיבה הגאון רבי יהודה צדקה זצוק"ל (קול יהודה פר' כי תשא "מחלליה מות יומת", בשם ה'משך חכמה) מקשה קושיא נפלאה: הנה אם יהודי חולה ונמצא בסכנה, הרי מחללים עליו את השבת כדי להצילו, ומשמע מכך, שנשמה של יהודי גדולה וחשובה מן השבת.

ומאידיך גיסא - יהודי שמחלל שבת אומרת התורה עליו "מחלליה מות יומת" וכו', שממיתים יהודי שחילל שבת [בעדים והתראה], ומזה משמע שהשבת חשובה יותר מנשמה של יהודי, אם ככה צריך להבין, מי חשוב יותר,

היהודי או השבת?

ומתריץ הרב: מה שאמרו שמחללין שבת, זה על נשמה טהורה השומרת שבת, שעליה אמרו (שבת קנא): "חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה". אבל ברגע שאדם חילל שבת, כתוב בתורה: "ונכרתה הנפש ההיא מקרב עמה", כלומר, הנפש היהודית פרוחה ממנו, ובמקומה נכנסת נפש בהמית, לכן לא מחללין את השבת על נפש כזאת טמאה.

וכעין זה כתב הרב 'צפנת פענח' (ראה צפנת פענח על התורה שמות לב, טו), לגבי משה רבנו ע"ה ששבר את הלוחות, והרי הלוחות מעשה אלהים המה, ויש בהם קדושה גדולה, וכיצד מותר לשבור אותם? אלא, שראה משה שהאותיות פורחות באויר, ואם כן אין יותר קדושה בלוחות ואפשר לשבור אותם.

והוא הדין כאן לגבי נפש היהודי, כאשר הוא מחלל שבת, אין בו את הנשמה היהודית אלא רק נפש בהמית, ולכן אפשר לסקול אותו.

ויש עוד ראייה לדבר, מבית המקדש שאומרים חז"ל (סנהדרין צו): שיצאה בת קול ואמרה לו לנבוכדנצר "קמח טחון טחנת", כלומר, השכינה הקדושה והאור הגדול שקדשו את בית המקדש כבר נסתלקו מן המקום, ולכן יכול בקלות להחריב את המקדש.

ואם כן, נלמד מכאן כמה חמור הוא מי שמחלל את השבת, ומצד שני כמה גדול הוא מי שמשמר את השבת כהלכתה ומנצל את הזמן שלו לדברי תורה, ויהי רצון שנוכח תמיד לנצל את ימי השבוע בקדושה ולהתעלות בהם וה' יעזרנו על דבר כבוד שמו, אמן כן יהי רצון.

"שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָּךְ קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן לָהּ כָּל הָעֲשֵׂה בּוֹ מְלָאכָה יוֹמָת" (לה, ב)

"פסוק בחומש מחזיק מפעל שלם!"

לכאורה צריך להבין, מדוע הצריך הכתוב להקדים ולומר "ששת ימים תעשה מלאכה", הרי עיקרו של הכתוב בא להודיענו איסור מלאכה ביום השבת ומה לו להגיד שיעשה מלאכה בששת הימים וכי היה צד לאסור המלאכה בימי המעשה?

את קושיא זו יישב הגאון בעל החפץ חיים זיע"א על פי מעשה שהיה עמו באחת ממסעותיו אל אחת העיירות, בעיר זו היה מפעל ענק שהיו מועסקים בו הרבה מבני העיר, אך דא עקא, בעל המפעל שהיה רחוק מתורה ומצוות התעקש שהמפעל ישאר פתוח בשבת. שמע זאת החפץ חיים, והחליט ללכת ולדבר על לבו ולהסביר לו את גודל העוון של חילול שבת. נענה בעל המפעל והשיב: "יום יום הנני מרויח סך ארבעת אלפים רובל האם רצונך שאפסיד סכום דומה מידי שבת בשבתו?"

השיבו החפץ חיים: ולהפסיד את בית החרושת כולו בשל חילול השבת עדיף בעיניך? הלא כתוב מפורש אומר "ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשבות". ואינו מובן, מדוע מודיעה לנו התורה מה נעשה כל השבוע, די אם תאסור עלינו לעבוד בשבת ובשאר הימים נעשה כרצוננו, אלא, כך אמרה תורה: רצונך שתהיה לך עבודה ששה ימים? שבות

ממנה בשבת! שאם לא כן, גם בששת הימים לא תוכל לעבוד. ללמדנו, שלא רק שלא מרוויחים מחילול שבת אלא אף עלולים להפסיד את כל מה שעושה ב"ששת ימים"!

השיב האיש בלעג, "וכי סבור הרבי שפסוק בחומש הוא שמחזיק את בית החרושת שלי?...!"

בלית ברירה עזבו ה"חפץ חיים" והלך לו.

לא עבר זמן והבולשביקים נכנסו לרוסיה ונטלו ממנו את כל מפעליו, והוא עצמו ניצל בנס ונמלט על נפשו ערום וחסר כל. או אז שיגר מכתב ל"חפץ חיים" והתוודה לפניו בזה הלשון: "עכשיו אני רואה שדבריך צודקים ונכונים, כי פסוק בחומש אכן קובע את גורלו של בית חרושת!" (דרכי מוסר, ניימן).

כל ימי השבוע מתברכים מהשבת

ובענין זה ידוע מה שאומר הזוהר הקדוש בפרשת יתרו (דף פח.): רבי יצחק פתח, כתיב "ויברך אלהים את יום השביעי", וכתיב לגבי המן שירד במדבר "ששת ימים תלקטוהו וביום השביעי שבת לא יהיה בו", ושואל רבי יצחק, כיון דלא אשתכח ביה מזונא מאי ברכתא אשתכח ביה? [כלומר, איך יתכן שהקב"ה בירך את יום השביעי, ודוקא ביום הזה אין לחם מהשמיים?]. ומתרץ רבי יצחק, אלא הכי תנא, כל ברכאן דעילא ותתא ביומא שביעאה תליין! ותנא, אמאי לא אשתכח מנא ביומא שביעאה? משום דההוא יומא מתברכאן מיניה כל שתא יומין עילאין, וכל חד וחד יהיב מזונא לתתא כל חד ביומוי מההוא ברכה דמתברכאן ביומא שביעאה וכו', דהא בההוא זמנא אזדמן ברכה לאתברכא כל שתא יומין דשבתא. עד כאן דברי הזוהר.

ופירוש דברי הזוהר הקדוש, שכל ימי השבוע מתברכים רק מיום השבת. כי בכל ימי השבוע השפע מגיע מהמלאך מט"ט שהוא הממונה ביצירה, אך ביום השבת השפע בא מהשכינה הקדושה, מהאצילות המתלבשת בלבושין דבריא, ואז מתבטלים החיצונים ואין להם יניקה ובא שפע גדול לכל המידות, ומזה מתברכים כל ימי השבוע.

אם כן למדנו, שכל מעשיהם ופעולתם של בני האדם בששת ימי המעשה בעסק הפרנסה להביא טרף לביתם, כולם אין בהם קיום, אלא מכוחה הגדול של השבת, כי על ידי שעם ישראל שומרים השבת בכל פרטיה ודקדוקיה, שורה הברכה במלאכתם בששת הימים, וכלשון הזוהר "כל ברכתא דעילא ותתא, ביומא שביעאה תליין".

ולפי זה מתורץ שלכן הפסוק פותח ואומר "ששת ימים תעשה מלאכה", כלומר המלאכה שאנו עושים בששת ימים אין לה קיום אלא על ידי יום השבת שכתוב בו: "וביום השביעי יהיה לכם קודש", כי השבת קודש "מינה מתברכין כל ימי המעשה" וזולתה אין הברכה נכנסת בששת ימי המעשה.

'תעשה' מלאכה - שנעשית מאליה

בדומה לכך, האור החיים הקדוש מדייק את הניקוד בפסוק: "ששת ימים תעשה מלאכה", שלא כתוב "תעשה" - בניקוד פתח תחת הת"ו, אלא תעשה - בניקוד צירה תחת הת"ו, שהמשמעות היא שהמלאכה תעשה מאליה, ומתי יזכה האדם לכך? ממשיך הפסוק: אם "ביום השביעי יהיה לכם קודש", שאם אנחנו מקדשים את יום השבת ושומרים אותה בכל הלכותיה ופרטיה ומענגים אותה, אז מתברכים כל ימי המעשה, והמלאכה נעשית מאליה.

החסיד והגדר

דוגמא נפלאה ל"תעשה מלאכה - מאליה", אנו רואים במעשה שמובא בגמרא (שבת קנ:): מעשה בחסיד אחד שנפרצה לו פרצה בתוך שדהו, ובשבת חשב עליה לגודרה, וזכר ששבת הוא, ומייד החליט אותו חסיד שכיון שחשב על זה בשבת לכן יקנוס את עצמו ושוב לא יגדור את הפירצה. ונעשה לו נס ועלה במקום הפרצה צמח אילן הנקרא צלף והוא נעשה במקום גדר, ומהצלף הזה היתה פרנסת אותו חסיד ופרנסת אנשי ביתו. ומפני מה זכה החסיד לנס כזה? מפני שעמד בניסיון, ולא רק שלא עשה מעשה לגדור, אלא אפילו לא הרחר במחשבתו כלום במשך השבת על ההפסד שנגרם לו. וכזה שעמד בניסיון עשו לו נס מן השמים להראות ולפרסם את הדבר.

ונמצא שהתקיים בו הכתוב: "ששת ימים תעשה מלאכה" - מאליה, ואפילו על ידי נס, וזה בזכות ש"ביום השביעי יהיה לכם קודש", שאם תדע בנפשך שהיום השביעי הוא קדוש ואין לחללו בשום אופן, אז תזכה שתעשה לך מלאכתך על ידי אחרים. (על פי המגלה עמוקות בהר דף מו טור ד).

וּכְתַב הָאֲרִיז"ל (ליקוטי הש"ס שבת ד"ה מעשה) דמה שעלה לו דוקא הצלף, הוא מפני כי החסיד זה הוא ר' יהודא בר' אילעי ואז נתנוצץ בו נשמת צלפחד הצדיק אשר חטא בעניין קשישת עצים בשבת כדברי ר"ע (שבת צו:): ועתה תיקן אותו חסיד בחסידות זה ומעשהו. וזה סוד שארז"ל, שיצא לו צלף חד וממנו היה פרנסתו ופרנסת ביתו, כי צלף חד היינו צלפחד והייתה מזה פרנסתו כי הוא תיקן מה שקילקל מקודם והזדונות נעשה לו כזכיות בתשובה מעליותא. ע"כ.

הטורח בשבת - טורח לחינם

המגיד מדובנא (אהל יעקב ומשלי יעקב סוף פר' יתרו) היה אומר, משל למה הדבר דומה, לאדם שטעה בדרך עם משאו הכבד שעומו, והתפלל לקב"ה שיזמין לו אדם שיקח אותו למקום חפצו. לפתע ראה עגלה עוצרת לידו, שאלו העגלון, להיכן אתה צריך להגיע? אמר: למקום פלוני. אמר העגלון, בדיוק אני נוסע לאותו מקום, שמח האיש שמחה גדולה ועלה לעגלה. באמצע הדרך רואה העגלון שהאדם הזה מניח את משאו על כתיפו, שאלו: מדוע אתה לא מניח על הרצפה, ענה: אין אני רוצה להכביד על העגלה בכדי שנוכל להגיע יותר מהר למחוז חפצנו. אמר לו העגלון: שוטה שבעולם! וכי סבור אתה שאם תניח המשא על כתפך יקל המשא על העגלה? בשביל הסוס זה לא משנה היכן אתה מניח המשא, הכל אותו כובד.

כן הקב"ה נתן לנו את שבת המלכה ואמר: "ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קודש", כל הימים מתברכים מקדושת השבת, לחינם אתה טורח ויגע ביום זה למצוא פרנסתך, ואדרבה טירחא זו בשבת, היא תגרום חלילה חורבן לשאר הימים ותפגע במחלל כשלא משמר אותה, לבד מהעונש החמור של הסקילה.

מעסקים בשבת - לא מרויחים

והחפץ חיים (משלי החפץ חיים פרק יא. מעשי למלך על החפץ חיים בשלח שמות יד, לא) היה אומר, משל למה הדבר דומה לאותו שוטה אשר דימה בנפשו, כי אם יתקין עוד ברז למיחם, יוכל להוציא ממנו יותר מים, ולא עלה על דעתו, שלא רק שאין הברז הנוסף מוסיף מים למיחם, אלא גם המים שנמצאים במיחם יגמרו יותר מהר כשיצאו מעוד ברז. **והנמשל**, ברור: הקב"ה זן לכל ומכין לכל בריותיו את מזונם לכל שבוע, נותן לפי רצונו לכל אדם כקצוב לו, והפרנסה המגיעה לכל אחד ניתנת לו בימי עבודתו, ששה ימים או פחות, רק שוטה הוא מי שחושב שאם יפתח ברז נוסף ויעבוד גם בשבת, תהיה לו יותר פרנסה, לא כן, אלא שאותה פרנסה תבוא אליו על ידי שבעה צינורות, ואם כך מה ירויח מחילול השבת שלו.

מאמרי הפרשה

סיום החלק השלישי מחלקי חומש שמות

הרמב"ן (על התורה בשיר שכתב בסוף ספר שמות) מכנה את ספר שמות: "ספר הגאולה", היות ובו מסופר באריכות קורות גאולת ישראל ממצרים. בספר שמות רואים את אהבתו וחבתו הגדולה של הקב"ה לעם ישראל, שמלבד שגאלנו ביד חזקה, נתן לנו את התורה, ועוד השרה שכינתו בתוכנו. והנה חומש שמות כולל שלושה עניינים מרכזיים: א. יציאת מצרים באותות ובמופתים גדולים, וקריעת ים סוף. [והענין הזה נתבאר בפרשיות שמות וארא בא בשלח]. ב. מתן תורה על הר סיני שהוא תכלית יציאת מצרים. [נתבאר ביתרו משפטים]. ג. בנין המשכן וכליו - מקום להשראת השכינה [נתבאר בתרומה תצוה כי תשא ויקהל פקודי]. ושלושת החלקים הללו, הביאו לנו את שלושת הרגלים: פסח - יציאת מצרים. שבועות - מתן תורה. סוכות - השראת השכינה וכבוד ה' שמילא את המשכן. והנה המשכן היה מקור ואמצעי לכל הברכה והשפע בעולם: הפרנסה - באמצעות השולחן [שולחן לחם הפנים]. החכמה - באמצעות המנורה. הקדושה - באמצעות הקטורת. והעיקר הגדול הוא: לוחות הברית - התורה הקדושה. (רבנו בחיי שמות כה, כד - לח).

דין וחשבון

פרשת פקודי היא כמו דו"ח ארוך ומפורט, של מאזן התרומות למשכן, מול ההוצאות, התורה מפרטת את התרומות, ועל מה הוציא כל חתיכת זהב, כל תרומה, עד הפרוטה האחרונה.

הסיבה לפירוט הזה, מביא בעל הטורים מהמדרש (תנחומא פקודי ד. רבה נא ו) שמשנה רבנו פקד לפניהם כדי שלא יחשדוהו שלקח מהכסף, שהרי כתוב (במדבר לב, כב) "והייתם נקיים מה' ומישראל". ומדייק בעל הטורים שלכן כתוב "פקודי" מלא בוא"ו, לרמוז שמשנה פקד בשביל כל אחד משש מאות אלף בני עם ישראל, [האות ו' רומזת לשש מאות אלף].

ואומר הזוהר הקדוש (פרשת פקודי סוף דף רכא.) שהטעם שעשה משה כן, היות והס"מ וגונדא דיליה היו מסתובבים להפיל מחלוקת בעם ישראל, כדי שלא תרד השכינה לשכון במשכן, ורצו להכניס בלבבות ישראל שמשנה רבנו חלילה מעל בכסף.

לכן משה רבנו אסף את כל עם ישראל אנשים ונשים וטף, ונתן להם דין וחשבון על כל פרוטה, ואחר כך השכינה הקדושה ורוח הקודש היו מדברים לעם ישראל ואמרו להם החשבון אחת לאחת, וגם השכינה הראתה להם במראה את כל מעשיו של משה ואיך הוא עומד על כל תרומה ותרומה ומה היה עושה עימה.

ולכן כתוב (לעיל כה, מ) "אשר אתה מראה בהר", והרי לכאורה היה צריך לומר "אשר אתה רואה" ומדוע אמר לשון "מראה", לומר לך שהיו מראים לעם ישראל ממש, בבחינת תא חזי את כל מעשה המשכן, עד שבא הס"מ בעצמו והודה על המספר שזה נכון, וגם הוא מנה את הכספים והזהב וכו'.

ואז ירדה השכינה הקדושה לשרות במשכן, ומשם השפיעה שפע של קדושה על כל עם ישראל.

למה בזהב העגל אף אחד לא דרש חשבון?

פרשתנו, פרשת פקודי, פרשה מופלאה היא, התורה הקדושה שחוסכת כל כך במילותיה, ויש לדייק בה כל אות ותג, שרומזת דינים ברמזי היקש וגזירה שווה, מקדישה להקמת המשכן ארבע פרשות שלמות: תרומה, תצוה, ויקהל ופקודי! פרשיות על הציווי וגם על העשיה, ופרשתינו הוקדשה למסירת דיווח מפורט לאן הכסף הלך.

הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל, ראש ישיבת חכמי לובלין (הובא בספר נצוצי אור המאיר פרשת פקודי עמ' קכו) היה תמה ומתפלא: כאשר בני ישראל חטאו בחטא העגל, נאמר בו: (שמות לב, ג) "ויתפרקו כל העם את נזמי הזהב אשר באוזניהם". "כל העם" - כמה היו כל העם? 600 אלף איש רק בגילאי 60-20, הוי אומר, שבכללותם מנו למעלה ממיליון איש! מלבד הערב רב.

רק לחשוב על מליון נזמים, עגילים, צמידים, רבידים, מחרוזות, שרשראות, תליונים: "וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל!" (הושע ב, י) וכך אמרו בגמרא (ברכות לב.) על הפסוק (דברים א, א) "ודי זהב": כך אמר משה לפני הקב"ה, שבביל כסף וזהב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו "די", הוא גרם שיעשו את העגל [וזה הכוונה "ודי" זהב]. אם כן, לא תרמו נום קטן, או טבעת זהב בלבד. מליון איש ומעלה הביאו הררי זהב - ומכל זה מה יצא? עגל... אפילו לא שור ראוי לשמו...

ואיש לא תמה, איש לא תהה, איש לא ביקש דין וחשבון, לאן הלך כל הזהב...

ואילו כאשר משה רבנו מבקש תרומות למשכן, וכשהאומנים רואים שיש די והותר, הם קוטעים את מסע ההתרמה. ומתרומה זו יוצקים מנורה שגובהה כקומת אדם (עיין רמב"ם בית הבחירה פרק ג הלכה י שכתב שגובהה היה ח"י טפחים כ-180 ס"מ) והיא מקשה אחת זהב טהור, וכדי להגיע לזהב טהור מספרת הגמרא במסכת מנחות (כט.) שהביאו אלף כיכרות זהב והכניסום אלף פעמים לכור, עד שנותר מהן כיכר אחד של זהב טהור, צרוף ומזוקק! וארון הברית, הכפורת והכרובים - זהב טהור. מזבח הקטורת מצופה זהב, השולחן מצופה זהב, עשרות עמודים נישאים, כששה מטרים גובהם [עשר אמות], והם מצופים זהב טהור, ובריחיהם מצופים זהב. הפרוכת והמסך ובגדי הכהונה רקומים זהב, הציץ והחושן ופעמוני המעיל עשויים זהב. והנה למרות שכאן ברור לאן הלך הזהב, משה רבנו עומד ומוסר דין וחשבון, לאן הלך הזהב... מדווח על כל פרוטה!

הרי זה מזעזע, הרי זה מקומם!

אלא שככה הוא מאז ומעולם, לענייני חולין וטומאה, אף אחד לא שואל שאלות, אבל לענייני קדושה, השטן תמיד מכניס בליבות האנשים ספיקות.

והנה גם בזמננו אנו, כסף רב נשפך כמים לתיאטרוני תועבה, במסווה של "תרבות ובידור", שחקנים שלועגים ובזים לכל הקדוש והיקר, מכפישים ומתלוצצים מערכי היהדות, ומנאצים את קודשי ישראל, זוכים לתמיכה ביד רחבה, ואיש אינו דורש דין וחשבון! מיליונים זורמים לקיומם של כמה עשרות אנשי בוהמה תלושים ומנוכרים, מיליונים אחרים זורמים לאגודות הספורט, שהרי חייבים להבריא את הגוף, חייבים להתעמל, ומה יותר בריא מאשר רבבות צופים שיוכלו לשבת בנוחות ולצפות כאשר הגויים האמריקאים של מכבי פלוני מתחרים בכושים האמריקאים של הפועל אלמוני?! אז אם חותמים חוזים בסך רבבות דולרים עם אותם כושים, ודאי שהמדינה חייבת לסבסד את האגודה, לתפארת עם ישראל וחזונו.

כמה כסף נשפך לקיבוצים, ל'בית בערל' ובית 'שמערל', לכל מיני מכונים ומוסדות, לאוניברסיטאות ולקרנות שונות ומשונות. ואיש לא שואל ודורש, איש אינו עוקב וכולש. היכלות שן דוממים, מוזיאונים שוממים ותערוכות מפקקות מתוחזקים במימון ממשלתי נדיב, וזה מובן, זו תרבות.

אבל אם מבקשים לתקצב גם פעילות חיה, תוססת ומפוארת של מורשת אבות ומסורת דורות של הנחלת תורה וחינוך שורשי, שיעורי תורה, חוגי לימוד, מועדוני נוער תורניים, או אז קמה זעקה, "הדתיים סוחטים", והכותרות רועשות, ובגציי"ם מוגשים, כיצד יעלה על הדעת לתת למשכן?! חלילה, יש לפטם את העגל...

כל זה נכון, אמת ויציב. אבל מה נוכל לעשות לנוכח סדר הקדימויות המעוות? סולם הערכים ההפוך? רק להתמרמר ולהוקיע, לא יותר.

אמנם, כן יש לנו הזדמנות פז לשנות דברים, אם רק נפנה אל המבט אל תוכנו פנימה, אם נזכור ונסקור את סדר הקדימויות שלנו - אנו, כמה זמן [שלא לדבר על כסף] מופנה לגוף, וכמה לנפש, כמה לבטלה וכמה לנשמה, כמה מפטמים אנו את 'העגל' וכמה נותנים אנו 'למשכן'!... (ע"פ מעין השבוע).

"אלה פקודי המשכן משכן העדת אשר פקד על פי משה עבדת הלוים ביד איתמר בן אהרן הכהן"
(לח, כא)

"אלה" - פוסל את הראשונים

יש להקשות דכלל ידוע (ראה רש"י תחילת פרשת משפטים), שבכל מקום שמוזכרת המילה "אלה" - כוונתה לפסול את הראשונים [לפסול דברים שהיו קודם שנאמרה המילה הזו], ואם מוזכרת המילה "ואלה" - [עם וא"ו], הכוונה היא להוסיף על הראשונים. ואם כן, צריך להבין, מה באה כאן התורה לפסול במילה "אלה"?

ומסביר האור החיים, שבא לומר לנו, שנדע שכל מה שמונה אדם מקניינו הגשמיים המדומים שרכש בעולם הזה, אין מניינו מנין, חבל לספור! אבל קניינים רוחניים שקיימים לנצח, אותם אתה יכול לספור עוד ועוד, כי הם קיימים לעולם!

וכמו שמצינו במשנה באבות (פרק ו משנה ט) "בשעת פטירתו של אדם, אין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב וכו', אלא תורה ומעשים טובים בלבד" וכו'.

וזה באה התורה ללמדנו: "אלה פקודי המשכן" - "אלה" - לפסול את כל המניינים המדומים שהנך סופר ומונה, אבל "פקודי" - המשכן! - את המנין ומספר של המשכן, של דברים קדושים, תרומות ונדבות, יכול אתה למנות ולספור עד אין סוף!

בדבר שבקדושה לא מזיק המנין

פירוש נוסף אומר ה'אור החיים' הקדוש: ידוע מה שאומרת הגמרא (בבא מציעא מב.): "אין הברכה שורה לא בדבר הספור ולא בדבר המנוי", אבל כאן, "אלה פקודי המשכן" - פסל את הראשונים, את כל הדברים שאסור לספור ולמנות, ודבר פסול הוא לספרם, כי אין הברכה שורה. אבל "פקודי" - המשכן, כאן במשכן שזה דבר קדוש, לא רק שזה לא יזיק, אלא ככל שתספור תרבה ותמנה, תתווסף לך הברכה, כי מדובר כאן במשכן ה', ובדבר ברכה וקדושה אין המספר מזיק.

אם חכם מונה - הברכה שורה בדבר המנוי

ובאמת הזוהר (סוף דף רכא): מקשה: איך מנו את הכסף? הרי אין הברכה שורה אלא בדבר הסמוי מן העין? ומתרץ הזוהר [באופן מעט שונה מה'אור החיים']: כיון שהכסף נמנה על ידי משה, והוא גם בירך אותם כמו שכתוב להלן (לט מג) "ויברך אותם משה", לכן הברכה שרתה אפילו שזה מנוי.

וזה מה שאומר הפסוק "אלה פקודי המשכן" - שמנו את הנדבות שנתנו למשכן, ואפילו שבדרך כלל לא מונים כי אין הברכה שורה בדבר המנוי, לכן ממשיך הפסוק: "אשר פוקד על פי משה", שהמנין נעשה בידי משה ולכן הברכה שרתה על זה.

וזה שאומר המדרש (שמות רבה פרשה נא א) על הפסוק (משלי כה, כ): "איש אמונות רב ברכות" - זה משה, שכיון שהיה איש אמונים והיה מונה את פקודי המשכן, והיה מברך אותם, לכן "רב ברכות", שהיתה על זה ברכה אף על פי שהיה מנוי.

"אלה פקודי המשכן משכן העדת אשר פקד על פי משה עבדת הלוים ביד איתמר בן אהרן הכהן"
(לח, כא)

אדם שהוא "משכן"

פירוש בספר 'מעיינות הנצח' הביאו בשם רב ייבי מאוסטראה זצ"ל (מופיע בספרו רב ייבי) פירוש נאה בדרך דרש ומוסר: "אלה פקודי" - אם אדם מקיים את פקודי ה' ומצוותיו, אז: "המשכן" - הוא עצמו נעשה 'משכן' לקב"ה, ששכינה שורה עליו.

"משכן העדות" - אם תראה אדם שהוא "משכן" לשכינה, הרי זה "עדות" שקיים את כל פקודי התורה. "אשר פוקד על פי משה" - ואותו אדם לא קיים רק תורה שבכתב אלא גם תורה שבעל פה, וזה רמוז במילים: "אשר פוקד על פי משה", "על פי" - רומז ל"על פה", שאותו אדם קיים גם את מה שקיבל משה "בעל פה".

זכדי שאדם יגיע לשלימות צריך ב' תנאים:

(א) "ביד איתמר", שהלימוד שלומד ישאר ויתקיים "בידו", כמו שאמרו (פסחים נ): "אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו". ולפי זה "איתמר", הוא מלשון "אתמר" - בארמית.

(ב) ועוד תנאי: "בן אהרן הכהן" - שיעבוד את הקב"ה מאהבה, ושלא על מנת לקבל פרס, כאהרן הכהן. [והוסיף וכתב ש"אהרן" הוא לשון "מהר ומתן", ו"כהן" מלשון שירות שהוא משרת ה', ואם כן "אהרן הכהן" היינו שמשרת את ה' כמו מהר ומתן מאהבה]. עד כאן מרבי ייבי.

"אַלְהַ פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן הָעֵדוּת אֲשֶׁר פָּקַד עַל פִּי מֹשֶׁה עֲבַדְתָּ הַלְוִיִּם בְּיַד אֵיתָמָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן"
(לח, כא)

פעמיים "משכן" - שנתמשכן בשני חורבנות

כתב רש"י - המשכן משכן, למה כתוב שני פעמים? רמז לבית המקדש שנתמשכן בשני חורבנות על עונותיהם של ישראל.

ונראה בס"ד להוסיף: "המשכן" ראשי תיבות: מפני העונות שלהם נחרב כפליים.

ובבעל הטורים כתב: "משכן" גימטריא 410 כנגד 410 שנה שעמד בית המקדש הראשון על מכוננו. ויש להוסיף ש"המשכן" עם האותיות בגימטריא "ת"כ" כנגד בית שני שהיה קיים ת"כ שנים.

משכן לשכינה ומשכן למושה

למה נאמר פעמיים "משכן"? מלמד ששני משכנות עשו, משכן שכינה ומשכן לבית מדרשו של משה.

דבר אחר, שעתידי להתמשכן על עוונותן של ישראל שתי פעמים. והוא שאמרו אנשי כנסת הגדולה (נחמיה א, ו) "חבלנו חבלנו לך". וכן אמר הקב"ה לישראל אם אתם עושים רצוני, שכינתי ואתם במקום הזה לעולם, ואם לאו, אז יתקיים הכתוב (דברי הימים ב' ז, כא): "והבית הזה אשר היה עליון לכל עובר עליו ישום ואמר במה עשה ה' ככה לארץ הזאת ולבית הזה". (מדרש הגדול).

עד מתי יהיה ביהמ"ק כמשכון בידי הקב"ה

וברבנו אפרים כתב (הובא בתוספות השלם אות ט') דהנה בפסוק זה יש פעמיים לשון "משכון" [המשכון משכון העדות] ופעמיים לשון "פקידה" [פקודי, אשר פוקד], והביאור הוא כך, אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה, רבוננו של עולם "פקדון" הוא אצלך "משכון" הוא אצלך, היה ממושכן ומופקד אצלך, והחזירנו לנו לימים מועטים.

ועתה מתי יבוא היום שתחזיר לנו המשכון שנתמשכון בעוונותינו? הלא בעצמך כתבת בתורה (דברים כד, יג) "השב תשיב לו העבוט כבוא השמש", וכמה ביאות שמש עברו ועדין הוא ממושכן ועומד?

פקודי מלשון חסרון

הרב חיד"א בספרו "נחל קדומים" כתב לפרש "פקודי", מלשון "חסרון" כמו "ולא נפקד ממנו איש" (במדבר לא, מט) [שפירושו "לא נחסר ממנו איש"], ואלה החסרונות הן שני בתי המקדש, וזה שאמר "המשכון משכון", שנחרבו שני הבתים, וזה שאמר "פקודי המשכון משכון", רמז לשני בתים, והראשון שהיה במילואו כתיב המשכון, ובית שני שהיה חסר חמשה דברים, כתב משכון בלא ה', ושניהם נחרבו, והטעם שנחרבו היה "העדות" - על עזבם התורה שהיא "העדות".

זכי תימא שהיו לומדים [כמו שאמרו על דור חורבן בית ראשון], לזה אמר "אשר פקד על פי משה" - שצריך שהלימוד יהיה לשמה, שכך נצטוינו ממושה רבנו, וזה שאומר "אשר פוקד על פי משה", שנצטוינו מהקב"ה ששלח משה בחירו, והם לא ברכו בתורה תחילה וכו' (כמבואר בבבא מציעא פה:).

ומתוך הצרה תהיה הרווחה: "על פי משה" - שהגאולה העתידה תהיה בזכות משה רבנו, וכמו שכתב רבנו אפרים "על פי" גימט' ק"ץ שזהו קץ המשיח ואז חוזר וניאו"ר "עבודת הלוים ביד איתמר בן אהרן הכהן".

אם היה נבנה בידי משה לא היה נחרב

פירש מרן רבי חיים פאלאג'י זצ"ל בספרו 'תנופה חיים' (אות א) דקדוק הכתוב "על פי משה", הכוונה שמושה עצמו לא השתתף בעבודה עצמה אלא רק הורה להם מה לעשות, וזה "על פי משה". ואמרו רבותינו ז"ל (ראה פרשת דרכים דרך הקודש דרוש ח ד"ה עוד נקדים דאמרינן במדרש) שאם בית המקדש היה נבנה על ידי משה, לא היה נחרב מעולם. וכן הדבר כאן במשכן שהוא לא היה עושה מעשה, רק בצלאל היה עושה על פי משה, ולכן נתמשכן בעוונותיהם של ישראל, אבל אילו היה משה העושה, היה המשכן אחד שלא יבטלו מעשה ידיו.

השתלשלות שבעת המקדשות

השראת השכינה בעם ישראל, היתה בשבעה מקדשות שנחרבו וזה היה סדר השתלשלותם:

משכן שבמדבר. בזמן שהיו ישראל במדבר, הקימו את המשכן, והיה לפי שעה, שנאמר (דברים יב, ט): "כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה" וגו', ומשכן זה עמד במשך כל הארבעים שנה ששהו בני ישראל במדבר.

משכן שבגלגל. כיון שנכנסו לארץ ישראל, הקימו את המשכן בגלגל, ועמד שם במשך ארבע עשרה שנה שבהן כבשו וחלקו את הארץ (זבחים קיה:).

משכן שילה. לאחר שכבשו וחלקו את הארץ, בנו בשילה קירות של אבנים, ופרשו עליהן יריעות המשכן של משה, אבל קרשי המשכן לא היו שם (זבחים קיב:). משכן זה עמד במשך שס"ט שנה (שם קיה:).

משכן נוב. כשמת עלי הכהן נתבטל משכן שילה, ובאו לעיר נוב והקימו שם משכן, שעמד במשך י"ג שנה (זבחים שם וסדר עולם רבה פרק י"ג).

משכן גבעון. כשמת שמואל הנביא נתבטל משכן נוב, ובאו לעיר גבעון והקימו שם 'משכן גבעון', שעמד מ"ד שנה (זבחים ובסדר עולם רבה פרק י"ג).

בית מקדש הראשון. מגבעון באו לירושלים עיר הקודש, שם בנה שלמה המלך את בית המקדש, שהיה משונה מתבנית המשכן, והשינויים כולם נעשו על פי נבואה, וכמו שאמר דוד המלך (דברי הימים א' כח, יט): "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל כל מלאכות התבנית". ובשנת ב' אלפים תתקכ"ח תם ונשלם בנין בית המקדש בירושלים עיר הקודש (רש"י מסכת עבודה זרה דף ט. ד"ה כי מעיינת ע"פ סדר עולם), ונגנזו יריעות המשכן קרשיו ובריחיו ועמודיו ואדניו 'תחת מחילות של היכל' (סוטה ט.), ונאסרו כל המקומות כולם לבנות בהם בית לה' ולהקריב בהם קרבן (זבחים קיב:).

בית המקדש הראשון עמד על תילו משך ארבע מאות ועשר שנים, עד שנחרב על ידי נבוכדנצר מלך בבל, בתשעה באב שנת ג' אלפים של"ח (רש"י שם).

בית מקדש השני. כשבעים שנה לאחר חורבן בית מקדש הראשון, עלה עזרא מבבל והתחילו עולי בבל לבנות את בית המקדש השני.

חמשה דברים שהיו בבית ראשון, חסרו בבית שני, ואלו הן: א] ארון וכפורת וקרובים, ב] אש על המזבח, ג] השראת שכינה, ד] רוח הקודש, ה] אורים ותומים, כדאיתא במסכת יומא (כא:). אמנם מצינו שהיו ניסים קבועים בבית המקדש השני, וכמבואר במשנה מסכת אבות (פרק ה' משנה ה') שהיו עשרה ניסים קבועים בבית המקדש.

בית המקדש השני עמד על תילו משך ארבע מאות ועשרים שנה (יומא ט.), עד שנחרב על ידי טיטוס הרשע, בנו של אספסיאנוס קיסר, בתשעה באב שנת ג' אלפים תתכ"ח (רש"י מסכת עבודה זרה שם).

בית מקדש השלישי. גדול יהיה כבוד בית האחרון מן הראשונים, כאשר ירד משמים בית של אש בנוי ומשוכלל (רש"י מסכת סוכה מא. ד"ה אי נמי). וכבר קרוב לאלפים שנה, מחזיקים בני ישראל באמונה שלימה בגאולה העתידה, ומצפים לבנין בית מקדשנו ותפארתנו שיבנה במהרה בימינו, אמן.

"עתידה תורה שתתגלגל לאמריקה"

מדי דברי בענין חורבנות בתי המקדש, נביא כאן מעשה נורא שהיה עם רבי חיים מוולוז'ין שחזה את חורבן הישיבות באירופה. תחושת האחריות לגורל הישיבות, והחרדה העמוקה לעולמה של תורה בכלל, היו מנת חלקו של רבי חיים מוולוז'ין תדיר, דבריו הלוהטים אודות לימוד התורה המחיה ומעמיד את כל העולם, ואיך לא יתלהב לב האדם ותיפול עליו אימה ופחד לבל יתרפה חס ושלום מעסק התורה תמיד. ומעשה שהיה כך היה:

בוקר אחד, במהלך תפילת שחרית בישיבה, פרץ רבי חיים לפתע בבכי מר ונרגש, מבלי כל רמז או סימן לסיבת הבכי, ועל פני תלמידי המבוגרים השתררה מבוכה. לא חלפו אלא דקות אחדות, והנה גל שני של דמעות שוטף את עיניו, וקולות ההתייפחות וסערת הנפש שוב נשמעים בחלל, התלמידים שהכירו וידעו את רבם, חשו והבינו אל נכון כי יש דברים בגו, וחרדה פשטה בלבם.

עם תום התפילה, כשנכנס לחדרו הפרטי כדרכו מדי יום ביומו, שיגרו בני הישיבה את תלמידו רבי דוד טביל, בעל ה'נחלת דוד', תלמידו ומקורבו הנאמן, וביקשוהו לדלות מראש הישיבה את פשר הבכיות הנסערות. בחרדת קדש נכנס רבי דוד לחדרו של ראש הישיבה, ותוך שהוא בורר את מילותיו, העיר את אזני רבו כי הוא ועמיתיו חרדים לסיבת ההתפרצות. רבי חיים, שלא סבר מלכתחילה לגלות את רזי לבו, נענה לבקשת התלמידים: "מאחר שכך סיבבו מן השמים שיבואו התפרצויות הבכי דוקא קבל עם ועדה", הסביר רבנו, "לכן רואה אני בזה אות ומופת שיש לי לגלות את מצפוני".

דע בני, לחש ראש הישיבה ברטט, כי יבוא יום וינועו אמות הסיפים של יהדות אירופה, וכל מוסדות התורה יחרבו ויעקרו ממקומם [ועל כן בכה רבי חיים], אולם בסופו של דבר תהיה תקומה לישיבות אלה בגלות אמריקה, המסע האחרון של עם ישראל לפני הגאולה, עשר גלויות היתה התורה צריכה לגלות עד הגאולה, ראשית גלתה לבלב, אחריה לצפון אפריקה, מצרים, איטליה, ספרד, צרפת, אשכנז, פולין וליטא ועוד עתידה היא למצוא משכנה באמריקה, מרכז אחרון לתורה.

תמה רבי דוד, "וההתייפחות השניה מה פשרה?" הוסיף הגאון רבי חיים וענה, "דואג אני וחרד עד מאד, מפני הקשיים והמכשולים העצומים שעוד יעמדו לרגלי מקימי התורה בגולה זו, היצליחו ליסדה באותה מתכונת ומסורת התורה הקיימת באירופה עד אז? מי יודע איך תיראה התורה בגלגולה האמריקאי?" הפטיר רבנו מתוך עגמת נפש.

אמירה זו מפי קדשו של רבי חיים, אשר במשך שנים נמסרה מפה לאוזן בתורת "הלכתא למשיחא" בלבד, הגיעה שעתה להתממש בראשית מלחמת העולם השניה, נס ההצלה של ישיבות ליטא ופולין דרך וילנא, שהוא סיפור נפלא בפני עצמו, התרחש במידה מרובה בצילה של אותה מסורת, רבים הם גדולי התורה ותלמידי הישיבות אשר בעקבותיה שמו פניהם אל הארץ החדשה, והצילו בתוך כך את התורה מחורבנה.

כידוע, עם פרוץ מלחמת העולם שעה שערפל כיסה את עין הארץ, וכל מוסדות תבל נעו, באו והתקבצו אל וילנא בירת ליטא אלפי בני ישיבות עם רבותיהם, הללו נזקקו לפתרונות מידיים למציאת דרכי מפלט ומקומות מקלט לאלפים רבים, הפליטים הרבים התלבטו והתחכטו אנה יפנו, ואנה ימלטו עצמם מגיא ההריגה, ונותרו חסרי אונים, מרוב מבוכה ובלית ברירה הפך גורל הגר"א לאחד האמצעים היותר מקובלים לעצה והכרעה באותם ימים.

מי שפיקד אז כמנהיג וכרב חובל של ספינת הישיבות המטורפת בים גועש, היה הגאון רבי חיים עוזר גרודזינסקי, גאון הדור, היושב בוילנא. דרכו עברו אז סכומי כסף רבים להחזקת כל הישיבות במקומות גלותם, ובהשפעתו חולקו רשיונות הגירה ומעבר לרבים מבני התורה. נבואה זו של הגאון רבי חיים עשתה לה כנפיים בין תלמידי החכמים שבוילנא בזכות רבי חיים עוזר, אחד מהם רבי אברהם יפהן סיפר כי בטרם יצא את וילנא לארצות הברית, אמר לו רבי חיים עוזר: כד הוינא טליא, שמעתי משמו של הגאון רבי חיים מוולוז'ין שאמר: "עתידה תורה שתתגלגל לאמריקה".

גיסו של רבי חיים עוזר, רבי אלחנן וסרמן, במהלך בריחתו מברנוביץ ונדודיו עם בני הישיבה בראשית שנת ת"ש, נהג להשמיע דברי חיזוק לבני לויתו, במיוחד הקדיש לכך דברים בשבת שובה בשנה ההיא, וכל השבת שוחח עמם על הציפיה לישועה והצלה, במהלך שיחות קודש אלו הזכיר אף הוא את דברי הגאון רבי חיים כי עתידה תורה שתתגלגל לאמריקה.

גם רבי אהרן קוטלר, אז ראש ישיבת קלוצק ולימים ראש ישיבת "לייקווד" באמריקה פעל על פי אותם דברים, כבר ביומו הראשון בנוי יורק דרש להעביר לאמריקה את מוסדות התורה הנטרפים, כל ימיו היו מוקדשים למטרה זו: הקמת עולה של תורה בארצות הברית.

הרי לנו בבואה מחרדתו הכנה של אבי הישיבות, לגורל פרי טיפוחיו - משכן התורה באירופה, עד ההתגשמות הטראגית של הזעם, והתקומה, אותה חזה ברוח קודשו, כי על כן, בד בבד עם שקיעת שמשו של אירופה אכן סיבבה

ההשגחה שהתורה מצאה לה משכן חדש בגולה עדי יבוא ינון. (אבי הישיבות, אליאך, עמ' 116 והלאה. אור אלחנן, סורסקי, ח"ב עמ' רמ"א הערה 13).

הקב"ה מעיד על משה שעל דעתו עשה

"אשר פוקד על פי משה" - אשרי תלמיד שרבו משבחו ומעיד לו שכך הקב"ה מעיד על משה שעל דעתו עשה. (תורה שלמה אות כ"ז בשם מדרש הגדול).

"אלה פקודי המשכן מעדת" (לח, כא)

אלה אותיות לאה

המשכן היה בסוד "לאה", והמקדש בסוד "רחל", וכן הוא אומר "אלה פקודי המשכן" אל"ה אותיות לא"ה. (ילקוט ראובני בשם כנפי יונה).

"אלה" - מסכתות הש"ס

"אלה" - בגימטריא ל"ו, לומר לך, שכל העוסק בל"ו מסכתות שיש בהן גמרא, כאילו הקריב נפשו לעבודות המשכן, וזוכה להיות משכן לשכינה הקדושה. (תוספות השלם אות ט).

משכן לשון המשכה ולשון שכינה

המשכן נקרא "משכן" מלשון "המשכה", משום שהוא 'משך' שפע מהמקדש העליון למשכן התחתון, ומשם לכל העולם כולו. (רבינו בחי).

ומשכן הוא גם מלשון "שכינה" (רבינו בחי שם) כי על השפע הזה ממונה השכינה שהיא המופקדת והממונה על כל העולם כולו. והנה סופי תיבות אלה פקודי המשכן גימטריא אדנ"י, שהיא השכינה המופקדת והממונה להמשיך השפע לעם ישראל.

"משכן" מלשון "משכון"

ובמדרש (דברים רבה פרשה ד פרק ד) כתוב: אמר להם הקב"ה לישראל "נרי בידכם ונרכם בידך" - נרי בידכם, זה התורה דכתיב (משלי ו, כג): "כי נר מצוה ותורה אור", ונרכם בידך, זו הנשמה דכתיב (שם כ, כז): "נר ה' נשמת אדם", אם תשמרו את הנר שלי - התורה, אשמור את הנר שלכם - הנשמה. ואם כן הנשמה היא בגדר "משכון", שאם ישמור האדם את התורה תישמר הנשמה שלו גם כן, ויהיו לו חיים טובים.

ויש לומר שכל זה רמוז כאן בפסוק: "אלה פקודי המשכן" - "פקודי" לשון פקדון, שהנשמה היא פקדון אצל האדם, "משכן העדות" - שממושכנת בשביל העדות של התורה, ואם ישמור את התורה, הפיקדון שלו גם כן ישמר, וזהו "משכן העדות". (דרש יהודה).

"אלה פקודי המשכן מעדת" (לח, כא)

פקודי - פוקד עוון אבות

"פקודי" מלשון "פוקד עוון אבות" (שמות לד, ז), שכל זמן שאין תשובה חס ושלום, באות כל מיני צרות. והכתוב אומר על אחרית הימים (ישעיה ד, ג): "והיה הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו", למדנו, שבסוף, ישראל יהיו חייבים לעשות תשובה, והגאולה תהיה דבר הכרחי.

והנה שאלו את הגאון הגדול ה'חתם סופר' זצ"ל, איך כתוב "הנשאר בציון", הלא נאמר שלא ישרה הקב"ה שכינתו בישראל עד שיהיו ששים ריבוא שרשי נשמות, כמו שכתוב בספרים הקדושים (של"ה הקדוש ומגלה עמוקות אופן קפ"ו), ראשי תיבות "ישראל" יש ששים רבוא אותיות לתורה? ועוד, כמו שהספר תורה אסור להיות חסר אפילו תג אחד, גם ישראל כך, ואיך תשרה השכינה רק על "הנשאר בציון"?

השיב להם החתם סופר: כשיבואו תשעה שבטים וחצי, והם כולם צדיקים ישלימו את המספר, אבל אם ישראל מקדימים את התשובה, יזכו בזה ובוזה.

עוד הקשו המפרשים (ראה ילקו"ש תרומה רמז שס"ה ופסיקתא דרב כהנא כי תשא פסקא ב אות י) היתכן שהקב"ה שהוא בלי סוף ובלי תכלית וכל העולם כולו מלא מקומו, איך נעשה עבורו משכן - עליה קטנה של עשרים קרשים בדרומו ועשרים בצפון?

והתירוץ הוא, כתיב (שמות כה, ח): "ועשו לי משכן ושכנתי בתוכם" זהו שנאמר (תהילים קיג, ד) "רם על כל גויים ה' על השמים כבודו". פירוש, שאומות העולם אומרים הקב"ה הוא רם ונשא גדול ונורא בלתי סוף ובלתי תכלית, לכן אין כבודו שישגיח בשפלים גשמיים חומרניים למטה בארץ, אלא "על השמים כבודו", ועל ידי זה הם כופרים בהשגחה, וכדי להוציא מליבנו את טעות האומות, על כן צוה הקב"ה שנעשה לו משכן קטן והבטיח לישראל כי כפי ההכנה והקדושה שלנו, כן ישכון בינינו וישגיח עלינו.

וכל זה אם אנחנו דבקים בתורתו הקדושה, אז בכל עת ובכל רגע משגיח על בניו בעינא פקיא, כמו שנאמר (זכריה ד, י): "עיני ה' המה משוטטים בכל הארץ". וכמו שראינו בדורות הראשונים כמה חכמים צדיקים בעלי מופת שהיו מקדשים שמו ברבים, מפני שגם הם היו משגיחים על המון העם שילכו בדרכה של תורה ובדרך הישרה, ואם קרה שאחד לא רצה לשמוע היה בכוחם להענישו כפסק בית דין. (אהבת חיים).

"וּבְצִלָּאֵל בֶּן אוֹרִי בֶּן חוֹר לְמִטָּה יְהוּדָה עָשָׂה אֵת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה" (לח, כב)

שמונה עשר צווים כתיב בפרשת המשכן

אמר רבי שמעון בשם רבי נתן, שמונה עשר צווים ["צוה" ה'] כתיב בפרשת משכן [פרשת פקודי פרקים לט, מ], כנגד שמונה עשרה חוליות שבשדרה, וכנגדן תקנו חכמים שמונה עשרה ברכות שבתפילה כנגד שמונה עשרה אזכרות שבקריאת שמע, וכנגד שמונה עשרה אזכרות שבמזמור "הבו לה' בני אליהם", אמר רבי חייא לבד מ'ואתו אהליאב בן אחיסמך למטה דן', עד סופו [לא כולל האמור בפסוק זה שהוא לפני "ואתו אהליהב"] (ויקרא רבה א ח).

ורבנו חיים פאלאג'י זצ"ל בספרו תנופה חיים (אות ב) כתב: את כל אשר צוה ה' את משה, הצצתי בפרשה הזאת ומניתי כל המקומות שנאמר "אשר צוה ה'", ועלו ובאו במנין תשעה עשר, לרמוז לתשע עשרה ברכות שבתפלת י"ח עם ברכת המינים י"ט, וידוע כי התפילות במקום תמידין תקנום, והרי כל עיקר הצווים הללו לבנות משכן ומקדש, להקריב שמה קרבנות תמידין כסדרם.

בצל א"ל היית

רש"י מביא מהמדרש (תלמוד ירושלמי פאה פרק א הלכה א): שלא נאמר כאן שבצלאל עשה "כל אשר צוה משה" אלא "כל אשר צוה ה' את משה", ללמדנו שהיה דבר שרצה לעשות שלא כצווי משה, ואחר כך התברר שכך באמת צוה ה'. שמושה צוה לבצלאל לעשות תחילה כלים ורק אחר כך את המשכן. אמר לו בצלאל למשה, הרי מנהג העולם לעשות תחילה בית ורק אחר כך משים כלים בתוכו? אמר לו משה, נכון, כך שמעתי מפי הקב"ה, בצל א-ל היית, כי בודאי כך צוה לי הקב"ה, וכן עשה, המשכן תחילה ואחר כך עשה את הכלים.

ולמה באמת משה ציווה לבנות קודם את הכלים?

רבי יהונתן אייבשיץ (יערות דבש ח"א דרוש ב) מבאר את הענין כך:

הקב"ה הראה למשה רבנו את תבנית המשכן והכלים, וכמו שכתוב (לעיל כה, מ) "וראה ועשה בתבניתם אשר אתה מראה בהר", וכאשר הקב"ה הראה למשה את תבנית המשכן והכלים, משה עמד מול השכינה, והכלים היו קרובים למשה יותר מהמשכן וגם רחוקים מהשכינה יותר מהמשכן, ומשה היה צריך לבנות לפי הסדר שרואה כמו שכתוב "כמשפטו אשר הראת בהר", קודם את הכלים שראה קרובים אליו, ורק אחר כך את המשכן.

עד שבא בצלאל ואמר לו שלא כן, אלא קודם צריך לעשות את המשכן ואחר כך את הכלים, אמר לו משה "בצל-אל היית" - שהיית עומד לצדו של הקב"ה וראית את המשכן קודם, וכך באמת היה הציווי של הקב"ה לבנות קודם את המשכן שיותר קרוב לשכינה, ואחר כך את הכלים.

"וְאֵתוֹ אֶהְיָאֵב בֶּן אַחִיסְמֶךְ לְמִטָּה דָן חָרַשׁ וְחָשֵׁב וְרָקַם בְּתַכְלֵת וּבְאֶרְגָּמָן וּבְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבַיָּשׁ (לח, כג)

השם גורם

"אהליאב" - אהלי אב, כלומר אהלי מזומן לאבי שבשמים לתורה ולהכנסת אורחים ולתפילה.

"אחיסמך" - אחי סמך, כלומר, סמך הוא לאחי שבאים ממקום אחר ועוסקים בתורה.

"למטה דן" - זוכה שמוסרים לו מקל ורצועה לדון דיני ממונות ודיני נפשות.
 "חרש" - כמו "החרש והמסגר" (מלכים ב' כד, טז) כלומר כשפותח פיו בתורה, הכל נעשים כחרשים ואילמים לפניו.
 "ורקם בתכלת ובארגמן ובתולעת" - כנגד תורה נביאים וכתובים.

"ובשש" כנגד ששה סדרי משנה. (תוספות השלם אות ב).

"כָּל הַזֶּהָב הָעֵשׂוּי לְמִלְאכָה בְּכֹל מְלֹאכֶת הַקֹּדֶשׁ" (לח, כד)

עיקר מלאכת הקודש היא הפנימיות

לכאורה ודאי שהמלאכה כאן היא "מלאכת הקודש", ומה בא הכתוב לומר?

אלא, אומר רבנו יוסף חיים ע"ה (ראה עוד יוסף ח''): לא יחשוב האדם מישראל שעיקר המשכן זה הזהב, שאמנם נכון שאצל בני אדם יש לזה חשיבות, אבל לא כלפי הקב"ה, כי צריך לדעת שאצל הקב"ה העיקר הוא "בכל מלאכת הקודש", לא הזהב העשוי למלאכה בחיצוניות, אלא "בכל מלאכת הקודש" - שם יש קרבנות, וכהנים בעבודתם, ולויים בדוכנם, והעיקר היא הפנימיות שלו (עיין ב"ב כא. תוד"ה כז). ולכן אומות העולם יכולים לעשות משכן יפה יותר, אבל זה לא שווה כלום כי תוכן אין בו!

ומשל לנער אחד בן עניים שראה שחברו בן העשיר הביא לתלמוד תורה תיק יפה ומשובץ זהב והתאוה לזה, אמר לו היכן קנית את התיק הזה, אמר לו את שם החנות, הלך לחנות ואמר למוכר תן לי תיק כזה, אמר לו זה עולה חמישים דינרים, אמר לו אני אתן לך את כל כספי - ארבע שנים שאני אוסף וסך הכל אספתי עשרים דינרים, צחק עליו בעל החנות ואמר לו מה אתה רוצה כזה תיק כמו החבר שלך? הרי החבר שלך בן עשירים וקנה תיק כזה שיכול לשים בו דינרי זהב, אבל אתה כל הכסף של העבודה של ארבע שנים אתה נותן, ומה תשים בו? פרוטות?...

והנמשל: אומות העולם יכולים לעשות תיק יפה יותר אבל היכן הקדושה שיש בו? אבל עם ישראל לא כך, הם עושים את המשכן שיש בו את העיקר: "בכל מלאכת הקודש", שיש פנימיות וקדושה בתוכו, ולא העיקר הזהב.

כל הזהב שנברא בעולם הוא עבור המשכן ועבור המקדש

איתא במדרש (שמות רבה לה, א): "אמר ריש לקיש, לא היה העולם ראוי להשתמש בזהב, ולמה נברא, בשביל המשכן, ובשביל בית המקדש" וכו', והביא החיד"א ז"ל בספרו חומת אנך (אות ב) בשם "הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל בפירושו בכתב יד" לבאר בזה את הפסוק:

"כל הזהב העשוי" והנברא בעולם, לא היה אלא בעבור "למלאכה בכל מלאכת הקודש".

והנה, המדרש מונה שם שבעה מיני זהב שנשתמשו בהם במשכן, ואחד מהם נקרא זהב טוב (עיין יומא מד:), עליו איתא בירושלמי (יומא פ"ד ה"ד הובא בתוספות שם ד"ה זהב טוב), שגם כאשר צורפים אותו ומכניסין אותו לאור אינו נחסר כלום. ובקרבן העדה על הירושלמי (שם ד"ה טוביו) ביאר: "שהזהב הזה סגולתו שמטיב ומאיר עיניו של אדם, לכן אמרו עליו בירושלמי (שם) "טיביו דו בבייתיה טיבו דו בלויתיה" - טוב הוא בבית, וטוב הוא פשיטא להולך בדרך, שדרך ממעט מאור עיניו של אדם".

זהב טהור אינו תופס מקום

ומה הענין בזהב כל כך טוב? בעל השבט מוסר כותב בספרו אגדת אליהו על ירושלמי (ביכורים פ"ג ה"א), שדבר רוחני אינו תופס מקום, ולכן אמרו חז"ל (אבות ה ה) שבבית המקדש היו עומדין צפופין ומשתחוים רווחים, וזהו "דוגמת הזהב הטהור שאינו תופס מקום, שאם תמלא כוס מלא מים עד שפתו, ותכניס אחר כך שלשלת של זהב טוב בתוך הכוס, לא יצאו מן המים לחוץ אפילו טיפה, והוא לפי שאינו תופס מקום".

"וַיְהִי מֵאֵת כֶּפֶר הַכֶּסֶף לְצַקֵּת אֶת אֲדָנֵי הַקֹּדֶשׁ וְאֶת אֲדָנֵי הַפְּרֻכָּת מֵאֵת אֲדָנִים לְמֵאֵת הַכֶּפֶר כֶּכָּר לְאֲדָן" (לח, כז)

האדנים עליהם עומד גוף המשכן - כנגד מחזיקי התורה

כתב ה"חפץ חיים" על התורה: צוה הקב"ה לעשות מן הנדבות הללו אדנים, שעליהם יעמוד גוף המשכן, והוא כדי שיהיה לכל ישראל חלק בזה, וכן הדין עם הלומדים את התורה והמחזיקים אותה, כזה כן זה מסייעים לקיום העולם ושניהם שותפים בזה.

והנה היצר הרע משתדל בכל כוחו להסית את הלומדים לבל ילמדו, ואת המחזיקים לבל יחזיקו בידי הלומדים, ומכיון שהוא רואה שהלומדים אינם נשמעים לו, שם פניו אל הבעלי בתים המחזיקים, וכאן מצליחים מעשיו, לרפות ידי המחזיקים, בשביל שאינם יודעים גודל חיובה של החזקת התורה.

וב'מעשי למלך' העיר המסדר, שכעין זה איתא בזוהר הקדוש (פרשת וישלח דף קעא.) על הפסוק (בראשית לה, כה) "וירא כי לא יכול לו ויגע בכף ירכו", כי המלאך של עשו התאבק עם יעקב אבינו להפריעו מלימוד התורה, וירא כי לא יכול לו, מכיון שלא יכל להתגבר על יעקב בעצמו, ויגע בכף ירכו, אלו מחזיקי התורה, שהלומדים נתמכים עליהם, כמו הגוף הנתמך על הירך, וכאן הצליחו מעשיו, כי הכתוב מעיד על זה, ותקע כף ירך יעקב, כלומר עלה בידו להחליש ידי המחזיקים באמתלאות שונות, לבל יחזיקו במעוז התורה ולומדיה.

ובענין החזקת התורה רבו המכשולים רחמנא ליצלו, יש מן העשירים שפוטרים את עצמם בנתינה מועטת המספקת אולי לאיש עני, אבל לא לעשיר, ורחמנא אמר: "אשר ברכך ה' אלהיך תתן לו" (דברים טו, יד) - הכל לפי הברכה. **ופעם** אחת, הצטדק לפני החפץ חיים איש עשיר על נתינתו הדלה לשיבות, באמתלא כי נותן הוא לכמה ישיבות, ואחרי אשר חישוב לו בפרוטרוט את כל הנתינות לשיבות, עלה סך תמיכתו לכל הישיבות לסך שנים עשר רובל לשנה, שאלהו החפץ חיים, כמה הוציא על וילונות המשי התלויים על חלונות ביתו, ואמר לו בערך עשרים וחמשה רובל, ואחר כך שאלהו כמה חלונות יש בביתו וענה לו ששה, ובכן הלא עולים כל הוילונות על חלונותיו לסך עצום של מאה וחמשים רובל, ומעתה הגע בעצמך, אמר לו החפץ חיים, בשביל דבר בלתי נכבד כזה הוצאת מאה וחמשים רובל, ובשביל להחזיק כבוד ה' ותורתו בעולם שלא יתמוטט חם ושלום שהיא חיי נפשנו בזה ובבא הסתפקת בשנים עשר רובל?! תמה אני עליך.

ופעם שאלו אחד מתלמידיו שנתעשר אחר חתונתו, מדוע נהפך לבו בקרבו בענין נתינת צדקה, כי מקודם כשהיה עני היה מתאוה ורודף לעשות צדקה וחסד, ומכיון שהצליח להתעשר, כבר נהפך לאחר וקשה עליו הנתינה, ועל זה ענהו החפץ חיים, כי זה נכלל בכלל מה שאמרו חז"ל "כל הגדול מחברו, יצרו גדול ממנו" (סוכה נב.), והמשיל את זה לאחד שבא לחנות לקנות קמח, בדעתו היה לקנות רק באלו פרוטות, אבל מכיון שהחנוני אמר לו שיקח בעצמו שק ויתן לתוכו את הקמח, נתן בו הרבה יותר מאשר היה בדעתו קודם, ומכיון שהקונה הוסיף קמח הרבה, הוסיף החנוני משקלות, וסוף דבר היה, כי עליו היה לשלם הרבה יותר מאשר חשב קודם.

והנמשל הוא, כי מכיון שנתעשר עכשיו עליו היה להוסיף על נתינתו, אבל היצר הרע גם כן נתגדל ומונע אותו מלתת אפילו הפרוטות שהיה רגיל לתת בעניותו.

וכשנשאל שוב מאי תקנתיה, ענה ואמר, שעליו לתת ולא לחשוב, כמו מי שבדעתו לטבול במקוה קרה, שאז עליו לקפוץ לתוך המקוה, ולא לחשוב מחשבות.

וסיפר לו גביר אחד, איך שצוה בצואתו לתת את הספרים שבכיתו לשיבה פלונית והניח הונו מה שנשאר לו במזונו לבניו.

ענה לו החפץ חיים, כי לדעתו לא טוב עשה, את הספרים הוא צריך להניח לבניו, למען ילמדו בהם, כי בישיבות הלא יש ספרים, ואת הכסף צריך למסור בידי עמלי תורה למען יוכלו להחזיק מעמד ולשקוד על התורה מתוך מנוחת הנפש.

מאה אדנים - מאה ברכות

"מאת אדנים" - כתב בעל הטורים מכאן סמך לחיוב מאה ברכות (כמבואר במסכת מנחות דף מג:) מהתורה, והיינו מפני שהם כאדנים, משום שברכות אלו המה יסודות בדרך החיים לברך את ה' באכילה ובשתיה בקימה ובשכיבה ובלמוד בתורת ה', שהכל ממנו יתברך שמו.

והרמב"ם (פ"ז מהלכות תפילה ה"ד) פסק, דמעיקר הדין חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, ובשבת חייב להשלים המאה ברכות, וכלשון הרמב"ם (הלכה טז) "כיצד, אוכל מעט ירק ומברך לפניו ולאחריו, וחוזר ואוכל מעט מפרי זה ומברך לפניו ואחריו, ומונה כל הברכות עד שמשלים מאה ברכות". ומרן הגרי"ז (הובא בספר תשובות והנהגות

חלק ב סימן קכט) דייק בלשון הרמב"ם שכתב 'ומונה' כל הברכות, שחייבים בשבת למנות דוקא, שאם לא כן לא ידע המנין, ונמצא שלא יברך מאה ברכות, וצריך מאוד לזהר בזה.

וכתב המהרש"א (חידושי אגדות ד"ה חייב אדם) יש במאה ברכות סוד נפלא להגיע ליראת שמים, והרמז לזה, דכתיב (דברים י, יב) "מה ה' אלהיך שואל מעמך, כי אם ליראה", ודרשו, חז"ל במסכת מנחות (שם) מה - היינו מאה ברכות, והמשך הפסוק - "כי אם ליראה" שמאה ברכות, מביאים ליראת ה'.

וכן היה נוהג מו"ר מופת הדור כמוהר"ר עובדיה יוסף זצוק"ל (ראה יחיד בדורו עמ' 60) למנות את הברכות, ובפרט בשבת היו שומעים ממנו בכל שעה את המספר שהוא אוהז בו, וכן כאשר היה מדבר על הלכות ברכות, כמה היה מזהיר על זה בעוז ותעצומות כידוע.

"וְאֵת הָאֶלֶף וְשִׁבְעַת הַמֵּאוֹת וְחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים עֲשָׂה וְיִים לְעִמּוּדִים וְצִפָּה רְאִשֵׁיהֶם וְחֶשֶׁק אֲתָם" (לח, כח)

משה שכח את זוי של העמודים

במדרש תנחומא (פקודי ז) איתא, משה רבן של כל הנביאים, דברו בו שנאמר (במדבר כא, ה) וידבר העם באלהים ובמשה. אמר משה, יודע אני שישראל רוגנים הם, הריני עושה להם חשבון מכל מלאכת המשכן. התחיל לעשות חשבון עמהם, "אלה פקודי המשכן" והוא נותן להם חשבון על כל דבר ודבר. לזהב, ולכסף ולנחשת. "וכסף פקודי העדה מאת ככר ואלף ושבע מאות ויהי מאת ככר הכסף לצקת ונחשת התנופה שבעים ככר". עם שהוא עושה חשבון, והולך על כל דבר ודבר שעשויין כסדר בתוך המשכן, שכח אלף ושבע מאות וחמשה ושבעים שקל, שעשה מהן ווין לעמודין, ולא היו נראין. התחיל עומד תמה ואומר: "עכשו ימצאו ידיהם של ישראל עלי לומר, שאני נטלתי אותם". והוא חוזר לבוא על כל מלאכה ומלאכה. מיד האיר הקדוש ברוך הוא את עיניו, ותלה עיניו וראה שהיו עשויין ווין לעמודים. התחיל להשיב להם בקול רם "ואת האלף ושבע המאות וחמשה ושבעים עשה וימים לעמודים". באותה שעה נתפסו ישראל. ע"כ. וברבנו בחיי כתב שיצאה בת קול וגילתה לו.

תיאור המעשה הנורא עם זוי העמודים

בשעה שעלה משה למרום אמר הקב"ה לרויאל המלאך, שיכריז ברקיעא בכל מתיבתא ומתיבתא שיש בשמים, כל צדיק וצדיק כפי מעלתו ומדרגתו יתן למשה כבוד ומתנה. כשהגיע למתיבתא דרבי עקיבא ראה כמה תלמידים לומדים תורה וזכותו הרבה, אמר לו למשה תבוא לך שעה שאין לך מקום לנוס ולא יהיה מי שיעזור אותך, תזכיר אותי ואנכי אעזור לך.

ומשה שמר בליבו את הדבר עד שהקים את המשכן והקהיל את הקהל, ואמר להם בואו ותקחו ממני חשבון של משכן לקיים מה שכתוב (במדבר לב, כב) "והייתם נקיים מה' ומישראל". אמרו הקהל ח"ו מי הוא שחושד בך, שעליך כתב הקב"ה בתורה: (במדבר יב, ז) "לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא", אמר משה, אף על פי כן רצוני ליתן חשבון, ונתן חשבון.

והנה אחרי החשבון היה חסר אלף ושבע מאות וחמשה ושבעים שקל כסף [שנתרמו ולא ידע משה איפה השתמשו בהם במשכן] והיה משה רבינו עומד ומתבייש. ורשעי הדור היו מצחקים ואומרים וכי משה מתפרנס מכיסו, אינו מתפרנס אלא משל צבור, ומפני כך יש לו קרני הוד ופניו טובות והוא בעל בשר, והיו חושדים במשה.

ויפול משה על פניו ארצה ויאמר וכי יש שעת צרה כשעה הזאת? ולכן אני צריך להזכיר את רבי עקיבא! מיד נשא עיניו לשמים והתפלל, שרבי עקיבא יבוא ויזכיר לו, תכף באה נשמתו של רבי עקיבא ונדמתה כצפור וישבה על ווי העמודים והיתה מצפצפת, עד שהרים משה עיניו ואמר בקול גדול ואת ה'אלף [ה"א הידיעה] ושבע המאות וחמשה ושבעים - עשה וימים לעמודים.

ואלו שחשדו במשה נהפכו פניהם כשולי קדרה וכעורבים, והיו שחורים כמו כנען עד יום מותם. וזהו מה שאמרו רבותינו ז"ל (שבת צז). "החושד בכשרים לוקה בגופו", בגופו - דייקא, שאין לו רפואה.

ולמה נשמתו של רבי עקיבא באה כצפור ולא כעוף. אלא רמז להם שמשה אוהב שלום, ואתם תדברו עמו שלום, ולא תעשו מצה ומריבה, שלא יתגברו עליכם ידי עשו, צפו"ר גימטריא שלו"ם, ואם אתם מפירים את השלו"ם תגבר

חלילה ידו של עשו, שלו"ם גימטריא עש"ו. (כסא רחמים, מלמד, פרשת ויקרא וסוף בחוקותי. וראה גם מגלה עמוקות אופן עג הובא גם בילקוט ראובני).

בפסוק זה טמון סוד הגאולה

כותב החתם סופר: הנה בזוהר פרשת וירא (דף קיז.) על הפסוק (בראשית ז, יא): "שש מאות שנה לחיי נח", מבואר, דזמן משיח מתחיל אחר ה' אלפים ות"ק שנה, ולא נודעו לנו הפרטים של אחר כך והחשבון סתום, וכן העליתי בפרשת בראשית על הפסוק "יום השישי" על פי דברי הרמב"ן שם (בראשית א לא. ודרשות חת"ס דף רסב טור ד).
והנה אד"ן גימטריא נ"ה, ומאה אדנים כפול נ"ה היינו ה' אלפים וחמש מאות (100 כפול 50 = 5000). והפרטים אחר כך נשכחו ממשה רבנו ע"ה שהוא זמן המשיח, ואמר שמוזה נעשה ונתקן ויום לעמודי בית ישראל, והיו 60 עמודים, לחצר ולפתח המשכן, שהם ששה עמודים תורה, עבודה, גמ"ח, דין, אמת, שלום. עשרה לכל אחד, מלבד ד' עמודים המבדילים בין קודש לקדשי קדשים, שהוא: תלמוד מקרא משנה הלכה ר"ת תממ"ה, תורת ה' תמימה, והיינו ויום לעמודי בית ישראל, וציפה ראשי העמודים וגם חשק אותם כי חשק ה' בנו. (עד כאן מדברי החתם סופר).

"ואת האלף" נוטריקון "את ו' האלף", כי עבר רוב אלף השישי ושכינה נודדת

כתב האמרי טוב (דף לב ע"ב) להרה"ק מסטרעטין זי"ע "ואת האלף" נוטריקון "את ו' האלף", היינו שישראל מבקשים מהקב"ה עד מתי יתארך הגלות, כי עבר רוב אלף השישי ושכינה נודדת מקינה, מתי תצמח ישועה שלמה ויתרומם קרן ישראל.

והטעם של "האלף" הוא "אזלא גריש", וזהו שאנו מתפללים: עד מתי אזלא וגלינו מארצנו וגרשוני מהסתפח בנחלת ה'.

"ושבע המאות" - מתי יהיה שבע רצון ועשה עמנו אות לטובה, וזהו "המאות" נוטריקון או"ת מ"ה, מתי יהיה אות לטובה שיתעורר קץ הפלאות. והטעם של "ושבע המאות" - "מהפך פשטא", היינו מתי יתהפך המאור"ת אותיות האומות, מתי יתהפך התפשטות האומות ושולטין בעולם והתפשט הקליפה ברקיעים של שוא, מתי יהיה "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ" (זכריה יג, ב).

"וחמשה ושבעים" - וחמשה לשון "וחמשים עלו בני ישראל" (שמות יג, יח), מתי יתעלו ישראל וילכו כמושים כגבור חיל ועטרת מלכם בראשם ויתהפך התפשטות הקליפה בעולם, "ושבעים" היינו שבעים אומות להמתיק התפשטות שלהם מן העולם. והטעם של "חמשה ושבעים" הוא "זקף קטן", מתי זקף ה' לכל הכפופים שהם נכפפים בין שבעים אומות, זקף קטן, מתי יזקף הקב"ה עם הקטן הם ישראל, וכטעם יעקב הוא הקטן, דוד הוא הקטן (חולין ס:).

ובעת שיהיה עת רצון, שיעמיד הקב"ה אותנו ויזקוף את הגוי הקטן - ישראל, בקומה זקופה נגד שבעים אומות, בבחינת "ואולך אתכם קוממיות" (ויקרא כו, יג) ואז יתקן הקומה שלימה.

"עשה ויום לעמודים" - עשה ותיקן את הקומה השלימה בכל הווים שנוטריקון וו ים, היינו י"ם פעם ו"ו עולה "משיח בן דוד" עם המילה "יוסף" במספרה השוה, ועם הגימטריא הקטנה שלה. וזאת ידוע שקודם יבוא משיח בן יוסף ואחר כך יבוא משיח בן דוד (עיי' מסכת סוכה נב.), וזהו "לעמודים" שאנו מבקשים שיבוא יחדיו משיח בן יוסף ומשיח בן דוד ואז "לעמודים" שיעמדו ישראל על מעמדם ואז תתוקן הקומה השלמה. (עד כאן מדברי האמרי טוב).

ויש בזה סיפור מופלא, שפעם קרא הרב בעל התניא בספר תורה את הפסוק 'ואת האלף ושבע המאות וחמשה ושבעים עשה ויום לעמודים', ולחש שבפסוק זה טמון סוד הגאולה. תלמיד אחד שמע דברי קדשו ולא יכל להתאפק וגילה הדבר לפני חבריו, ולא הוציא שנתו רחמנא ליצלן. (מובא בספר 'לילה שירה עמי' על הגדה של פסח עמ' תקכ"ג ד"ה תשעה מי יודע, ובספר 'כוננת מאו' מסכת בכורות ח.).

"וְאֵת הָאֵלֶּף וְשִׁבְעֵי הַמָּאוֹת וְחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים עָשָׂה יוֹיָם לְעִמּוּדִים" (לח, כח)

רמז לסימני השו"ע

רמזו כאן הסמנים של השו"ע שהם בסה"כ אלף שבע מאות וחמש [באו"ח יש תרצ"ז סימנים, וביו"ד - ת"ג, ובאה"ע - קע"ח, ובחו"מ - תכ"ז].

והשבעים הנותרים, אומר האדמו"ר מאונגרנד בא ללמדך שבמשך שבעים שנה צריך ללמוד הסמינים. (אמרי לב גרום בהקדמה).

רמז נוסף יש במנין הכסף 1705 גי' אדם קדמון אצילות בריאה יצירה עשיה (גי' 1700 ועוד התיבות) עם הכולל.
"כֹּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה" (לט, א)

ישיבה זה לא אוניברסיטה...

בעל הטורים כותב, ששמונה עשרה פעמים נאמר בפרשה "כאשר צוה ה' את משה", על כל דבר ודבר, וכנגדן תקנו את תפילת שמונה עשרה. פעם נוספת כתוב "כאשר צוה ה' כן עשו" כנגד הברכה הנוספת, ברכת המינים. יש להבין את הקשר בין שני הדברים.

מסופר על יהודי שהציעו לו שידוך עבור בתו. סיפרו לו כי הבחור חזק מאד בלימוד, למדן נפלא, בעל כשרון, מחדש חידושים, אלא שהוסיפו ואמרו כי הוא לא כל כך מיוחד ביראת השמים שלו.

היהודי נכנס אל מרן הגאון רבי מיכל יהודה לפקוביץ זצ"ל, שטח בפניו את כל המידע ושאל בעצתו. אמר לו רבי מיכל יהודה: "אני לא מבין בדיוק למה כונתך באמריך שהבחור לא כל כך מיוחד ביראת השמים שלו, אבל ברצוני לשאול אותך, האם שמעת אם הבחור בא להתפלל תפלת שחרית בישיבה?"
"אמרו לי", השיב האב, "שהוא לא מתפלל בישיבה."

נענה רבי מיכל יהודה ואמר לו: "עליך לברר תשובות לשתי שאלות. השאלה הראשונה: מדוע הוא לא בא להתפלל בישיבה? ישנם בחורים שלומדים בהתמדה גדולה עד השעות המאוחרות של הלילה מתוך ידיעה שיכולים הם לקום לתפילת שחרית בשעה קצת יותר מאוחרת מזו שמתפללים בישיבה, וכמובן מתוך הקפדה שלא להפסיד זמן קריאת שמע. בחורים שכאלו לא מתפללים תפילת שחרית בישיבה כדי 'להרוויח' כמה שעות של לימוד תורה! עליך לברר ביחס לבחור המוצע לך, האם זו הסיבה לכך שאין הוא מתפלל בישיבה, או שיש סיבה אחרת.
 השאלה השנייה: "הבנו שהוא לא מתפלל שחרית בישיבה. אבל היכן הוא כן מתפלל? האם הוא מתפלל במנין של בני תורה או במנין אחר?"

היהודי הלך לברר תשובות לשתי השאלות וכעבור זמן מה חזר אל רבי מיכל יהודה עם שתי התשובות: א. הבחור לא מתפלל שחרית בישיבה כי בישיבה "סוחבים" את התפילה וזה לא בשביל "העצבים" שלו... ב. לבחור אין כל נפקא מינה באיזה מנין הוא מתפלל, יהא זה מנין של בני תורה או של בעלי בתים, ובלבד שהמנין יהיה מהיר וזריז...
 ר' מיכל יהודה פנה לאבא ואמר לו: "הבחור הזה חושב שישביה זה אוניברסיטה... הוא אוחז שהוא כמו סטודנט באוניברסיטה... אם אתה מחפש סטודנט שכזה - קח אותו כחתן לבתך!..."

המילה "ישיבה" אינה כוללת בחובה רק לימוד תורה. המילה "ישיבה" כוללת גם דקדוק הלכה, מידות טובות, הקפדה על מצוות שבין אדם למקום, זהירות במצוות שבין אדם לחברו. "ישיבה" היא גם מקום תפילה, ותפילה, נוכח, היא כנגד שמונה עשרה הפעמים של "כאשר צוה ה' את משה!"

המדרגה הגבוהה ביותר בתפילה

כעת אבאר בסייעתא דשמיא את הקשר בין תפילת שמונה עשרה ל"כאשר צוה ה' את משה":

בצאל ידע לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ. כל סודות התורה היו גלויים לו. הוא גם ידע את כל התיקונים הטמונים בכל קרש וקרש, את כל סתרי התורה שבכל אדן ואדן. הוא שלט בכל הדברים הנשגבים והעליונים, השתלשלות העולמות, צינורות השפע, ובקיצור היה בקי בכל סתרי הקבלה...

אבל, כשהוא ניגש לעשות את כלי המשכן בפועל - הוא הניח את כל הידיעות שלו בצד, גזז את כל הסודות וסתרי התורה, ועשה אך ורק "כאשר צוה ה' את משה"! הוא לא עשה שום כלי בגלל שהשכל שלו מבין את סודו, תיקונו ועניינו. הוא עשה את הכלי רק מחמת שכך "צוה ה' את משה".

זו גם המדרגה הגבוהה ביותר שישנה בתפילה: הנה בכל תפילת שמונה עשרה ישנן שלוש עשרה ברכות הכוללות בקשות פרטיות של האדם. הוא מבקש על רפואה, פרנסה, גאולה וכדומה. התכלית האמיתית של כל הבקשות האלו

צריכה להיות אחת: לעשות נחת רוח לבורא יתברך שמו. הצדיק האמיתי מבקש רפואה - כדי שיוכל לעבוד את הקב"ה ביתר שאת וביתר עוז. זוהי גם מטרתו היחידה כשהוא מבקש פרנסה וכן את יתר הבקשות. **בבנין** המשכן ביטל בצלאל, ביטול מוחלט, את כל ידיעותיו והשגותיו האישיות. הוא בנה כל פרט ופרט מתוך התבטלות מוחלטת לעשות את רצון ה', וכנגד זה תיקנו שמונה עשרה ברכות בתפילה, בהן שומה על היהודי לבטל את "רוחיו" האישיים ולבקש הכל רק כדי שתהיה לו היכולת לעשות ככל אשר צוה ה', ולגרום לו יתברך נחת רוח.

על חנה נאמר: (שמואל א' א, י) "ותתפלל על ה'", ולכאורה צריך להבין מה פשר הלשון "על ה'"? הרי מתאים יותר לומר "אל ה'?" (עיי' בגמרא ברכות לא: מה שדורשת מזה). אפשר לומר שכונת הפסוק לומר שכל תפילותיה של חנה היו למטרה אחת: "על ה'!" אני לא מבקשת על הצער שלי באופן אישי, אלא שידועת אני שכאשר יהודי שרוי בצער - גם השכינה מצטערת עמו, "בכל צרתם - לו צר" (ישעיהו סג, ט), ועל כך אני מבקשת - על צער השכינה!

זוהי דרגה גבוהה מאד: "להחביא" את עצמו לגמרי ולבקש רפואה או פרנסה רק למען שמו יתברך, שתהיה לי היכולת לעשות רצונו ולגרום לו נחת רוח. כך מביא ר' חיים מוולוז'ין ב"נפש החיים" שזוהי המעלה העליונה בתפילה, שאדם מתפלל אך ורק לכבוד ה' יתברך, והכל, הכל: שכל, בריאות, פרנסה, חזרה בתשובה, גאולה וישועה - הכל למען שמו יתברך.

כשאדם זוכה להגיע למדרגה שכזו, נחשב הדבר שהוא מתפלל תפילת שמונה עשרה "כאשר צוה ה' את משה!" (יחי ראובן).

ובענין זה של ההתבטלות המוחלטת לבורא עולם שמעתי מהרב אלימלך בידרמן שאמר כך: אם רק יחשוב האדם טיפה מן הים ממה שהקב"ה חושב עליו, כבר היה מזמן בשמחה. הקב"ה חושב ומשפיע על כל אחד ואחד בכל רגע ורגע חיים טובים ומאושרים. סוף דבר, הכל תלוי במחשבותיו של אדם, ובמחשבתו הוא מחליט אם להיות עצוב ומדוכא או להרים את רוחו ולהיות בשמחה ולחיות חיים רוחניים ומרוממים.

הנה שתי תיבות אלו 'אני מאמין' נקראים הן בישר הן בהפוך - אם תעביר את האל"ף שבראש תיבת 'אני' לסוף תיבת 'מאמין', ובא לומר שעלינו להיות 'מקשה' אחת של אמונה, הן כשהכל הולך למישרין (ביושר) הן כשהמצב הפוך ח"ו, ובכל אשר הוא פונה הוא נופל ונכשל ל"ע, גם אז יזעק 'אני מאמין'... כי הקב"ה אינו עושה מאומה לרעתו, והכל לטובתו הגמורה.

מעשה באיש כפרי שנכנס לעיר הגדולה, בעודו מהלך ברחובה של עיר ונהנה מכל רגע של התבוננות בבני האדם דרי העיר השונים ממה שהורגל, הגיע האיש בסמוך ל'לוח המודעות', ולנגד עיניו נגלה מודעות גדולות מאוד באותיות של 'קידוש לבנה' המבשרות על קיום משחק 'כדור רגל', החל האיש לשאול מה זה, מי זה, מה עושים שם, ומה מטרת התאספות האלפים ורכבות שמה, מה מרוויחים שם ומה רואים שם, ענו לו, יש שם משחק כדור רגל... ועדיין תמה האיש, מה יש בדבר זה, האם זה מיועד לתשב"ר או רק לקטני קטנים. ענו לו, לא ולא! מיועד דייקא לאנשים מבוגרים בעלי דעת. ועדיין, לא הצליח הכפרי להבין. עד שפקעה סבלנותם של עוברי האורח, וכך אמרו לו: "שמע בני, אי אפשר להסביר למע"כ מה יש שם, תבוא תרגיש תבין... וכבר לא יצטרכו להסביר לך". בבואו מצא תור ארוך הצובאים על ה'קופות' בכדי לזכות לקנות כרטיס, ונעמד אף הוא ככל העם וקנה כרטיס בעד פרוטותיו האחרונות, הגם שלא הבין 'בחייכון וביומיכון' עבור מה הוא נמצא כאן ומה יזכה לראות שם - שהרי לאו בכל יומא הוא נמצא בעיר הגדולה, והרי זה 'דבר האבד'.

משנכנס ל'היכל' הגדול, ראה 'פארענצ'עס' גדולים העומדים הכן לקלוט את ההמונים, והנה 'החל המשחק' - באמצע ההיכל מתגלגל כדור הלוח ושוב, וכמה בריונים רצים סביבו ובוועטים בו ימה וקדמה צפונה ונגבה, חלק מהקהל בוכה וחלק שמח, הללו צועקין והללו מצווחין, והיה ה'כפרי' עומד ותמה, מה יש בו באותו כדור המתגלגל שהכל רוצים לחטפו לעצמן, מה ה'יחוס' לזכות באותו כדור פשוט... ולא ידע האיש את נפשו מרוב תדהמה, אך מאחר שהבין את המצב, והבין שאין לו עם מי לדבר כעת על כך, כשכולם 'שיכורים' מהמחזה הנגלה לעיניהם, על כן הסיק מסקנות בעצמו, שכנראה בתוככי הכדור שוכנים אחר כבוד לכה"פ כ-2,000,000 דולר ועל זה כל הרעש הגדול. אמור מעתה, שלא נותר לי אלא לסדר לעצמי איזה דרך ש'כדור' פלא זה יגיע לידי ואהפוך בין רגע לגביר העיירה, בגמר ה'משחק' הבחין האיש שהכדור התגלגל לאיזה חור ונשאר שם, החליט האיש להישאר באולם הגדול עד שיעזבונו אחרון

המבקרים, וכך כבר ימצא דרך להביא את הכדור לידו. משנשא בגפו באולם וכבר התקדם ממקומו עד מקום הכדור הבחין לפתע ששומר הפתח עדיין נמצא באולם, החל לבו לפרפר, מה אעשה אם השומר יתפוס אותי בגניבת את המיליונים', בוודאי יקרא לשופטים ושוטרים וישליכו אותי הבורה לבית האסורים כל ימי חיי, אך לאידך, חמדת לבו ל'מיליונים' לא נתנה לו להפסיד הזדמנות כזאת, משהסתפק הנה והנה החליט שעדיף לו להסתכן כי אין הדבר ברור שהשומר יראה וגם אם יראה אולי אצליח לברוח וכו', ובמסירות נפשו רץ, חטף הכדור וברח כל עוד נשמתו באפו... **בדרך** כשמצא איזה מקום מסתור במחתרת מקום שלא יוכלו השוטרים למצאו הוציא הכדור והתחיל לטפל בו, והרי הוא כמרחק נגיעה מאותם מיליונים האמורים לעיל - שבמו עיניו ראה איך שהכל רצים ומשתגעים כדי לחטוף את הכדור לידם... בלב רועד מיוחד מהשוטרים - שמא בכל זאת יחפשו אחריו לגדול סכום המעות שגנב זה עתה, יחד עם שמחת הלב על העשירות שנחל היום, נפנה לקיים 'על השחיטה' שחט הכדור ברוב סימנים, ו..אוי, אין כלום בתוכי הכדור, בקושי מעט אויר ורוח... כלום וכלום. בלב כבד יצא לרחובה של עיר, עצר עובר אורח שהיה נראה לו כי אין כל כך מה לחשוש ממנו, קרא לו לצדי הרכים, וכה אמר לו: שמע נא איש נכבד, את חטאי אספר לך, בתנאי כפול שלא תגלה לאיש, והנני מבטיח לך עבור זה סכום הגון (שהרי ממילא התעשר היום, ומה מקום יש לכמה פרוטות כנגד המיליונים) הנה הכדור נושא המיליונים הגיע ב"ה לידי, אך לא מצאתים כשפתחתיו אולי יגלה מר את אזניי, היכן טמונים הדמים, שמא בלועים המה בדופני הכדור... שחק האיש לשטויותיו של ה'כפרי' אשר עליו אמר קרא 'איש בער ולא ידע, כסיל לא יבין את זאת', על אלו מיליונים כבודו מדבר...

ולענייננו ייאמר, כל העולם כולו רץ ומרדף אחר הקנאה התאוה והכבוד, הכל רודפים ורודפים, על מה... על אויר ורוח... הבל הבלים אין בו ממש, אך העומד מן הצד מדמה בנפשו אם 'חכמים' אלו רודפים אחרי דברים הללו, בוודאי טמונים בהם 'מיליונים'... אמנם אם יתבונן, יתפקח ויראה כי אין בזה יותר מבלון נפוח, כאותו הכדור שעטפו את האויר והרוח בעיטוף יפה ונאה, עד שיכולים בני אדם לדמות בנפשם כאילו יש בקרבו איזה מעלה איזה תועלת וכיו"ב.

מספרים שאחד הבוסים באחד המפעלים בארץ, טייל יום אחד במפעל, הוא עבר והסתכל על העובדים, ורצה להראות ש'כוחו וגבורתו מלא עולם', שהוא תקיף, יודע מה להגיד והוא הבוס! כך הוא מסתובב בין העובדים ובוחן אותם. פתאום הוא רואה עובד אחד, עומד ולא עושה כלום, הוא אמר לעצמו - "אני אראה לו מי הבוס".
קרא לו אליו! - "בוא לפה!", המשיך ואמר לאחר שהגיע:

"אתה ברגע זה מפוטר מהמפעל! ברגע זה!", הוציא מכיסו עשרת אלפים ש"ח, נתן לו ואמר "תסתלק מפה, זה הכסף שלך, הפיצויים, עכשיו צא החוצה!". ואכן יצא אותו אדם. לאחר מכן ניגש הבוס לאחד העובדים ושאל אותו "מי זה החצוף שהעפתי אותו מהמפעל? כזה עצלן... לא עושה כלום."

עונה לו העובד - "כבוד הבוס היקר, זה השליח של הפיצה, הוא בכלל לא עובד פה..." תדעו לכם, שאנחנו מסתובבים בעולם ולא תמיד מפנימים את הדבר שיש מנהיג לבירה, מישוהו כאן מנהל את העניינים!

"**אנוכי** ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים" - מדוע לא נאמר 'אנוכי ה' אלוקיך אשר בראתי שמיים וארץ'? שהרי קודם הייתה בריאת העולם, ספר בראשית, אם כך למה יציאת מצרים? אלא, וודאי שלהאמין שהקב"ה ברא את העולם כולו זה פשוט, אבל החוכמה היא "אשר הוצאתיך מארץ מצרים" - להאמין שיש מנהיג גם כשאנחנו לא מבינים. עברנו גלות נוראה במצרים, ואנחנו לא אומרים - מה הקב"ה רוצה מאתנו?! אלא עם ישראל המשיכו להאמין שנאמר: "ויאמינו בה' ובמשה עבדו".

אומר בורא עולם: "אנוכי ה' אלוקיך", שיא האמונה זה - "אשר הוצאתיך מארץ מצרים" - והמשכת להאמין!
"וְחָשַׁב אֶפְדָּתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו מִמֶּנּוּ הוּא כִּמְעֵשָׂהוּ זֶהָב תְּכַלֵּת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מְשֻׁזָּר כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה" (ל, ט, ה)

"דע מה למעלה ממך" - מה שנעשה "למעלה" הריהו "ממך"

בספר 'כרם שלמה' (באבוב, אדר תשמ"ט עמ' מ"ה. הובא בניצוץ התורה ח"ב) מובא בשם הגה"ק מברעז'אן זי"ע, דאפשר לפרש את הכתוב בדרך רמוז, על פי מה שפירש הרה"ק בעל ה'תולדות יעקב יוסף' מפולנאה זי"ע (פרשת יתרו

ד"ה נראה דמה שאמר כי אם ליראה, ובעוד מקומות) את דברי המשנה (אבות ב א): "דע מה למעלה ממך" - שתדע שכל מה שנעשה "למעלה" - בשמים, הריהו "ממך", הוא תוצאה של פעולותיך אתה, האדם! כי כפי מעשיך כן נגזר מלמעלה! וזהו, "וחשב אפודתו" - חשב לשון מחשבה, שצריך להיות תמיד במחשבה, "אשר עליו" - כל אשר נגזר עליו, "ממנו הוא כמעשהו" - כי הכל לפי מעשיו של האדם.

"ויעש את מעיל האפוד מעשה ארג פליל תכלת" (לט, כב)

מדוע המעיל מכפר על לשון הרע?

נאמר בגמרא מסכת ערכין (דף טו): "מעיל מכפר על לשון הרע, אמר הקב"ה: יבוא דבר שבקול [-פעמוני המעיל נשמעין - רש"י] ויכפר על מעשה הקול.

בבלי יקר (לעיל כה, לא) כתב: לפי שהמעיל מכפר על לשון הרע על כן היה כולו תכלת, כי תכלת דומה לים, ועל ידי התכלת יסתכל בים וממנו יראה וכן יעשה, כי בים נאמר (איוב לח, י-יא) "ואשבור עליו חוקי ואשים בריח ודלתים, ואומר עד פה תבא ולא תוסיף", וכך נתן הקב"ה אל הלשון חומה ובריה, כמו שאמרו חז"ל במסכת ערכין (טו): "ולא עוד אלא שהקפתי לך שני חומות, אחת של עצם ואחת של בשר", ועל זה אומר הקב"ה (תהילים קכ, ג) "מה יתן לך ומה יוסיף לך" איזה עוד שמירה אפשר להוסיף, כדי שלא תהיה לשון רמיה?

כי הרי הלשון "יצא לחוץ ידבר" (תהילים מ, ז) "ישלח חץ שחוט לשונו" (ירמיהו ט, ז) לכל ד' רוחות העולם, ויעבור בריח ודלתים, והיה מן הראוי שילמד האדם מן הים אשר אינו עובר דלתים ובריה, ואינו פורץ גדרו.

וזהו טעם התכלת שדומה לים, כי בהסתכלו בתכלת יהיה נזכר אל הים שדומה לו בצבע, וממילא יתבונן אז כמעשה הים וממנו יראה וכן יעשה. (עד כאן מהכלי יקר. ועיין שמירת הלשון ח"ב פט"ו).

ושמעתי מתלמיד חכם אחד שאמר ש"מעיל האפוד" עולה בגימטריא בדיוק "חפץ חיים"!

"ויעשו פעמני זהב טהור ויתנו את הפעמנים בתוך הרמנים על שולי המעיל סביב בתוך הרמנים" (לט, כה)

"איסתרא בלגינא קיש-קיש קריא"

רבותינו אומרים שהרימונים הם רמז על פושעי ישראל, שעליהם נאמר: (שיר השירים ג, ד) "כפלח הרימון רקתך" - אפילו ריקנים שבך מלאים מצוות כרימון" (ערובין יט).

ובדרך צחות אפשר לומר: שלפיכך - "ויתנו את הפעמונים בתוך הרימונים", שכן פושעי ישראל, שעה שעושים מצוה או מעשה טוב, הם מרעישים בכך את העולם... וכמאמר חז"ל במסכת בבא מציעא (פה): "איסתרא בלגינא קיש-קיש קריא". (מאוצרנו הישן ח"ב. טעמו וראו).

"ותכל כל עבדת משכן אהל מועד ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה ה' את משה בן עשו" (לט, לב)

ותכל - שכלתה העבודה מעצמה!

בספר קרבן העני מביא את דברי הזוהר הקדוש (על הפרשה דף רכב): שלומד מלשון הפסוק דכתיב "ותכל כל עבודת המשכן" ולא "ובלתה כל עבודת המשכן", משמע שכלתה העבודה מעצמה! [וכן בבית המקדש כתיב (מלכים א' ו, ז) "והבית בהבנותו" משמע שנבנה מעצמו].

ממשיך הזוהר הקדוש ומסיים: "וכן בכל עבידתא דאיהי קדישא איהו אישתלימת מגרמה" [תרגום: וכן בכל עבודה שהיא קדושה, ויש בה מצד עצמה קדושה, היא נשלמת מעצמה].

מכאן ילמד האדם כיצד יתאמץ בדבר מצוה, אפילו אם נראה לו הדבר מעל לכוחותיו, כי מן השמים יסייעו לו לגמרה. ואילו, ה'אור החיים' הקדוש ז"ע מבאר: "ותכל כל עבודת משכן אהל מועד" - שירמוז פסוק זה, כי בני ישראל כבר נכספה וגם "כלתה" נפשם לעשות את כל העבודה בתשוקה וכלילות יופי [ותכל לשון כלתה], כדכתיב (תהילים פד, ג): "נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה'".

"וְתַכַּל כָּל עֲבֹדַת מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה כִּן עָשׂוּ וַיָּבִיאוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן אֶל מֹשֶׁה אֶת הָאֹהֶל וְאֶת כָּל כְּלָיו קְרָסָיו קְרָשָׁיו בְּרִיחָיו וְעַמֻּדָיו וְאֲדָנָיו" (לט, לב-לג)

העוסק במצוה פטור מהמצוה

יש להעיר בסדר הפסוק, שהוא מתחיל: "ותכל כל עבודת משכן אהל מועד", ואחר כך ממשיך: "ויעשו בני ישראל", ולכאורה היה צריך לומר קודם "ויעשו בני ישראל" ואחר כך "ותכל כל עבודת משכן אהל מועד"? (וכן העיר בשפתי חכמים).

זנאמרו בזה כמה תירוצים:

(א) הגאון ר' שלמה קלוגר זצ"ל (בעל חכמת שלמה על השו"ע) בספרו 'אמרי שפר', כי הפסוק רומז כאן לדין "העוסק במצוה פטור מהמצוה" (סוכה כו.). כי בזמן שעסקו ישראל במלאכת המשכן, הם היו פטורים משאר המצוות כי היו בגדר "עוסק במצווה", ועכשיו, אחרי שהם סיימו את מלאכת המשכן, הם כבר לא היו פטורים, ומעכשיו התחילו לעשות את כל המצוות כפי אשר ציוה ה'.

ומתורצת הקושיא, כי קודם נאמר "ותכל כל עבודת" על מלאכת המשכן, ומה שנאמר "ויעשו בני ישראל" לא נאמר על מלאכת המשכן אלא על כל התרי"ג מצוות, שעד עכשיו היה להם דין של עוסק במצוה פטור מן המצוה, ומעכשיו והלאה הם חייבים.

לא מספיק הבנין החיצוני אלא צריך לדאוג ללב המשכן - השראת השכינה

(ב) מהר"ם אלשיך (תורת משה) מתרץ כך: בני ישראל נצטוו במלאכת המשכן על שני דברים, וכמו שכתוב (לעיל כה, ח): "ועשו לי מקדש, ושכנתי בתוכם", שיש כאן ציווי אחד על עשיית המשכן על ידי הבניה של הקרשים והאדנים וכל הכלים. ובנוסף לכך יש עוד ציווי: "ושכנתי בתוכם", ומה שנאמר בתחילת הפסוק "ועשו" הולך גם על ה"ושכנתי בתוכם", שישאל צריכים לעשות שהקב"ה ישכון בתוכם, ולא מספיק להכין את הבנין החיצוני של המשכן, אלא צריך לדאוג ללב של המשכן, שזו השראת השכינה, וזו בעצם כל המטרה של בנין המשכן שיהיה מקום להשראת השכינה בישראל ותהיה לעם ישראל קדושה.

ואיך ישראל יכולים לעשות שתהיה להם השראת השכינה הרי זה תלוי לכאורה בהקב"ה?

אלא, באמת, ההנהגה של הקב"ה כלפינו תלויה במעשים שלנו, אם אנחנו מתנהגים בקדושה ועוסקים בתורה ומתרחקים ממידות רעות של גאווה, תאוה, כעס, קנאה וכו' וקונים מדות טובות, אז השכינה יכולה לשכון בתוכנו. וכך אנחנו מקיימים את הציווי של "ושכנתי בתוכם".

וזהו הביאור בפסוק "ותכל כל עבודת משכן אהל מועד" - שזה הולך על מלאכת בנין המשכן, ואחר כך אומר הפסוק "ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה ה' את משה" - זה לא הולך על מלאכת בנין המקדש אלא הם עשו את רצון הקב"ה וקיימו את כל התרי"ג מצוות, וכך קיימו את הציווי השני.

והנה הפסוק מסיים ואומר "כן עשו", והרי כבר אמר מקודם "ויעשו בני ישראל"? אלא, שכאן כוונת התורה לומר, שהם עשו את כל זה כהלכתו וכמצוותו והיו ראויים להשראת שכינה, ואם כן הם השלימו את שני הדברים שנצטוו עליהם.

משה רבנו הקים את המשכן

(ג) תירוץ נוסף ראיתי בספר 'בית אהרן' (רייזמאן) שכתב לבאר, על פי מה שמביא רש"י בפסוק הבא בשם התנחומא (פקודי י"א): "שהיה משה מצטער שלא עשה שום מלאכה במשכן, הניח לו הקב"ה את הקמתו".

ולפי זה הוא אומר, שהתורה רצתה לסמוך את עשיית המשכן לפסוק הבא "ויביאו" שמדבר על חלקו של משה בעשיית המשכן, ופירוש הפסוקים הוא כך: "ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה ה' את משה כן עשו", רוצה לומר 'כן עשו' בני ישראל הכתובים תחילה ויעשו בני ישראל, הם עשו זאת לבדם, אבל משה לא עשה בו שום מלאכה, לכן אומר הפסוק הבא: "ויביאו את המשכן אל משה" - להקימו, שזה היה החלק של משה בעשיית המשכן.

"וַיְבִיאוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן אֶל מֹשֶׁה אֶת הָאֹהֶל וְאֶת כָּל בְּלוֹי קַרְסָיו קַרְשָׁיו בְּרִיחָיו וְעַמֻּדָיו וְאֲדָנָיו" (לט, ג)
 רש"י: לפי שלא עשה משה שום מלאכה במשכן, הניח לו הקב"ה הקמתו, שלא היה יכול להקימו שום אדם מחמת כובד הקרשים. אמר משה לפני הקב"ה איך אפשר הקמתו על ידי אדם? אמר לו: עסוק אתה בידך נראה כמקימו, והוא נזקף וקם מאליו, וזהו שנאמר (שמות מ, יז) הוקם המשכן, הוקם מאליו, (מדרש רבי תנחומא).

כל ישראל והשכינה סייעו במשכן

אמר רבי שמעון בן לקיש, חביב משכן יותר ממעשה בראשית, שמעשה בראשית לא נבראו לא בעמל ולא ביגיעה, ולא סייעה בו כל בריה אלא "בדבר ה' שמים נעשו" (תהלים לג, ו). אבל משכן, משה וישראל נתעסקו בו, בצלאל ותלמידיו נתעסקו בו דכתיב "ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה ה'" ואף משה נתעסק בו ואפילו שכינה סייעה דכתיב (שמות טו, יז): "מקדש ה' כוננו ידך". (מדרש הגדול).

העוסק בצרכי ציבור יש לו סייעתא דשמיא מיוחדת

רבי רפאל הכהן רבה של המבורג, היה חייב לשוחח בעניני העיר עם השר הנכרי של אותו גליל, הלה היה שונא ישראל, ועדים נאמנים העידו, כי השר מחכה לו, לעשות בו שפטים ולייסרו...

התאזר רבי רפאל באומץ וגבורה ואמר, חלילה לי מלבגוד בצרכי ציבור בעבור הפחד גם אם ילקני מכות, הרי חי אצא ממנו, וה' ישמור רגלי מלכד.

ויהי כבוא רבי רפאל אל השר, נהפך פתאום לאיש אחר, ובמקום לשפוך עליו את כל חמתו, חלק לו כבוד גדול, ושמע את בקשותיו והפליא עמו טובות יותר מאשר בקש, כי ה' אשר שם בו הרב מבטחו ואשר בידו לב שרים, הטא לבבו עליו לטובה. (זכר צדיק, כץ, מכתב שלישי עמ' ס', הובא במורשת אבות, גרינוולד).

פריז לא תזיק לי!

רבי ישראל סלנטר סיפר בעצמו לתלמידו רבי יצחק בלאזר שבהיותו בפריז החליק פעם אחת ונפל מהמדרגות בגובה רב, כאשר הרימו אותו מעל הארץ כמעט לא היתה בו רוח, וה' עשה עמו נס ולאחר ימים אחדים שב לאיתנו. כשסיפר רבי ישראל על המעשה, אמר: אנכי לא נפל לבי בקרבי, ולא פחדתי פחד, כי בישיבתי בפריז אין לי שום נגיעה עצמית כי אם רצון ה' יתברך, לכן לא תוכל פריז להזיקני (מורשת אבות. אור ישראל למהר"י בלאזר נתיבות אור עמ' 122).

הישיבה תתקיים על חשבון האמונה בבורא עולם

בזמן מלחמת העולם הראשונה, כשגלו הישיבות שבליטא לעומק רוסיה, היתה קיימת חברה שתמכה בישיבות, פעם בא מפקח מטעם אותה חברה לרבי יוסף יוזל הורביץ הסבא מנובהרדוק, ודרש ממנו לצורך סידור הקיצבה שימסור לו דין וחשבון מהוצאות והכנסות הישיבות.

רבי יוזל לא הסכים לכך, ונימוקו עמו, ישנן הוצאות שאי אפשר לפרסמן, כגון שיחרור תלמידים מהצבא הרוסי, אלא מאי, שאני אערים ואמסור פרטים לא נכונים, הרי יש בזה משום שקר ומרמה, ואם החברה תאיים על הפסקת התמיכה, אינני מתפעל מכך, כי ממה נפשך, אם יתמכו בישיבה תהיה להם הזכות קיום התורה, ואם לאו הרי הישיבה תתקיים על חשבון הבטחון והאמונה בבורא עולם ולא יארע לה כל נזק! (תנועת המוסר ח"ד פרק כ"ג עמ' 336 הובא במורשת אבות).

"וַיֵּרָא מֹשֶׁה אֶת כָּל הַמְּלָאכָה וְהִנֵּה עָשׂו אֶתָּה כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' בְּךָ וַיִּבְרַךְ אֹתָם מֹשֶׁה" (לט, מג)

בית מקדש של מטה מכוון כנגד בית מקדש של מעלה

"עשו אותה, כן עשו", הלשון כפול, עיין באור החיים הקדוש שהקשה כן.

ואולי יש לתרץ: בתחילת הפסוק כתוב "וירא משה את כל המלאכה", וכי רק משה ראה? אלא, ידוע שמעשה המשכן ופרטיו רומזים למשכן של מעלה, ומי יודע מה יש למעלה שידע שיכוננו בדיוק? רק משה, לכך נאמר "עשו אותה" על עשיה החיצונית שלמטה, "כן עשו" על העשיה הרוחנית, שיצא בדיוק כמו למעלה לכן חזר ואמר "כן עשו", שהיה מכוון כנגד בית המקדש של מעלה.

ועל פי זה שמעתי מבארים מדרש פליאה (מדרש זה לא נמצא במדרשים לפנינו וראה ילקוט גרשוני אגדות הש"ס בשו"ת סי' טז אות יג, ח"ג עמ' קעט) שאומר כך: "בונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס" (תהלים קמז ב) - "אף על פי שבונה ירושלים ה', נדחי ישראל יכנס". עד כאן. והמילים "אף על פי" אינם מובנים, מה חידוש יש כאן, הרי אם בונה ירושלים ה' ודאי נדחי ישראל יכנס?

ושמעתי מפי הרב הגאון מורנו ורבנו רבי יוסף בבליקי זצ"ל אב בית דין עיר הקודש ירושלים, שמבאר כך: הנה ידוע כי בית מקדש של מטה מכוון כנגד בית מקדש של מעלה (עי' מדרש רבה במדבר ד יג), ואם כן, כשנחרב המקדש של מטה ממילא נחרב מקדש של מעלה, וה' אמר "לא אבוא בעיר" (הושע יא ט) - ה' תובע שנבנה את בית המקדש של מטה, כדי שיבנה עליו בית מקדש של מעלה.

ואמנם אין לנו כל כך זכויות לבנות את מקדש של מטה, אבל יש דין במשנה בסוף בבא מציעא (דף קיז). הבית והעליה של שנים שנפלו, בעל העליה אומר לבעל הבית של מטה שיבנה את שלו, כדי שבעל העליה יבנה עליה את העליה שלו, ובעל הבית טוען שאין לו כסף לבנות, הדין הוא במשנה שבעל העליה יבנה את שתיהם ויגור בשניהם עד שבעל הבית של מטה יתן לו את שלו, ואז יתן לו להכנס, וכל זמן שלא נתן לו את שלו לא יתן לו להיכנס.

ומעתה מובן המדרש, בונה ירושלים ה', כלומר, ה' יבנה את בית המקדש של מטה ומעלה כי אין לנו זכויות לבנות, אם כן הדין נותן שה' לא יתן לנו להכנס חס ושלום עד שנשלם בזכויותינו, לזה אמר אף על פי שבונה ירושלים ה' ולא אנחנו, בכל זאת נדחי ישראל יכנס, יתן לנו להכנס...

ויהי רצון שיקויים זה בנו, וה' יבנה לנו את בית המקדש של מטה ומעלה, במהרה בימינו אמן. (קול יהודה למורינו רבי יהודה צדקה זצ"ל).

"וַיֵּרָא מֹשֶׁה אֶת כָּל הַמְּלָאכָה וְהִנֵּה עֲשׂוֹ אֶתָּה כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' בְּן עֲשׂוֹ וַיְבָרַךְ אֹתָם מֹשֶׁה" (לט, מג)

ברכה של בעל ה"שאגת אריה"

כתב רש"י "אמר להם יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם, ויהי נועם ה' אלקינו עלינו ומעשה ידינו" וכו'. ובענין זה של גבורת ת"ח נביא סיפור שהיה עם באלת "שאגת אריה".

בוולוז'ין גר רבי יצחק שהיה בר אבהן, גביר ופרנס הקהילה, לצורך מסחרו הרבה לנדוד בקהילות ישראל, ובכל פעם בשובו ממסעות אלו היה נוהג לתת לאשתו רבקה מתנות.

יום אחד לפני שיצא לדרכו ביקשה ממנו אשתו הצנועה וחכמת הלב, שבמקום התשורות שהוא נוהג להביא, היא מעדיפה שיקנה לביתו 'ש"ס שלם', דבר שהיה נדיר ויקר המציאות באותם הימים. שמע רבי יצחק בקול אשתו, ובאחד ממסעותיו הצליח לקנות ש"ס שלם. אמנם לא כולם מאותו דפוס ולא באותו גודל, גם הכריכות היו שונות, אולם היה זה ש"ס שלם.

כדי לא להחזיק טובה לעצמם, החליטו רבי יצחק וזוגתו שישאלו את כרכי הש"ס לכל מי שחשקה נפשו בלימוד התורה, עד מהרה התפרסם הדבר בעיר, וכל בן תורה שרצה ללמוד היה ניגש לביתם ומבקש כרך מן הש"ס בהשאלה, כאשר גמר ללמוד, היה שב במהירות לבית הגביר ומקבל תמורתו כרך אחר.

מאחר והיה רבי יצחק נוסע לעניני מסחרו, מינה את אשתו שתהיה אחראית על השאלת הספרים מהש"ס.

לימים הגיע לעיר הגאון ר' אריה יהודה לייב זצ"ל בעל 'השאגת אריה', הוא התבודד באחד מבתי המדרש בעיר ושקד בהתמדה על לימודו, מדי פעם נכנס לבית הגביר רבי יצחק כדי ליטול אחד מכרכי הש"ס והיה משיב את הכרך שהיה ברשותו.

אשת רבי יצחק חשה שלפניה עומד אדם גדול, מגדולי ישראל ממש, על כן הרחיבה עוז בנפשה ואמרה לרב באחת הפעמים שבא לקחת גמרא, אל לו למר להטריח עצמו לבוא לביתנו בכל פעם שברצונו להחליף גמרא, ביטול תורה הוא, אני אשלח אחד ממשרתי הבית בכל בוקר למקום לימודו והוא יביא לכבוד תורתו את הגמרות הנחוצות לו.

סידור זה נמשך במשך תקופה ארוכה, כשנאלץ הרב לעזוב את העיר ניגש אליה וברכה, אני מברך אותך שיולדו לך שני ילדים, אשר יאירו את עיני ישראל, כיון שאפשרת לי ללמוד מן הש"ס שברשותך, בן אחד אני מברכו

שיזכה להקהיל קהילות ברבים וילמד את צעירי ישראל את הש"ס, ואילו הבן השני אני מברכו שלא יצטרך לש"ס כי יזכה לדעת את התורה כולה בעל פה. נתקימה ברכת הצדיק, בנה האחד היה הגאון הגדול רבי חיים מוולוז'ין [שנמנה על תלמידי השאגת אריה כפי שכתב בהקדמה לספרו נפש החיים], הקים את אם הישיבות היא ישיבת וולוז'ין, ובנה השני הלא הוא רבי זלמן [המכונה "רבי זלמליה מוולוז'ין"] שהתעלה מעל כל בני דורו כמעט, בידיעת התורה כולה בעל פה. (מורשת אבות).

סוד פסוק ויהי נועם

בבן איש חי (שנה ראשונה פרשת ויגש הלכה ו) כתב בענין "ויהי נועם" וזה לשונו:

פסוק ויהי נועם יש בו כוונות עמוקות ונשגבות וצריך שתכון לפחות בפשוטן של דברים. ויש בזה שתי כוונות: על פי הזוהר (ראה יתרו צג:) הכוונה היא: אף על פי שאין אנחנו יודעים לכּוּן בסוד המצות והתפילות, השי"ת הוא ישלים כוונתינו, ויעלה עלינו כאלו כווננו בכל הכוונות הראויות לכּוּן, ועל ידי כך מעשינו במצוות ועקימת שפתינו בתפילות, תהיה כוונה לעלות למעלה לעשות פעולתה.

ובסידור רבנו הרש"ש ז"ל (ח"ב דף קטו ע"ב) מבואר שצריך לכּוּן כך: אם חטאנו וגרמנו לסלק אור הקדושה שנמשכה עלינו על ידי מעשים טובים, הנה אתה האל ברחמיך תכונן ותתקן לאותם מעשים טובים ותחזור להמשיך עלינו אור אותה הקדושה.

שתי כוונות פשוטות אלו יכוין האדם בכל פעם שיאמר פסוק זה קודם כל מצוה ועסק התורה. ויש מדקדקים לכפול בכל פעם פסוק זה כדי לכּוּן כוונה אחת באמירה ראשונה, וכוונה אחת באמירה שניה, והוא מנהג יפה, משום דבלאו הכי יש טעם לאומרו פעמיים.

"וְהִקְרַבְתָּ אֶת אֹהֶרֶן וְאֶת בְּנָיו אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְרַחַצְתָּ אֹתָם בַּמַּיִם" (מ, יב)

ירחץ עונותיו בדמעות

"אותם" קאי על "אות" ברית קודש, ורוצה לומר, מי שפגם במדת היסוד, ירחץ עונותיו הרשומים לו על מצחו, בדמעות מים (עיין ראשית חכמה שער היראה ט ז) וגם בתורה ותפילה וגמילות חסדים, שכל אלו נקראים מים.

"וַיַּעַשׂ מִשָּׁה כָּכָל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֹתוֹ בֶּן עֶשְׂה" (מ, יז)

רמ"ח עשיות במלאכת המשכן

כתב רבנו בחיי: זה תשלום העשיות שבסיפור המשכן. ומפסוק: "ועשו לי מקדש" (לעיל כה ח) שבפרשת תרומה, ועד כאן, תמצא רמ"ח עשיות במלאכת המשכן וכליו, אחת לאחת, והם כנגד רמ"ח מצוות עשה שבתורה, ובלבד שתסיר את עשיות אלהי הנכר, שאותן עשיות אינן מכלל החשבון, מפסוק: (לעיל לב, א) "קום עשה לנו", עד: (לעיל לג, ה) "ואדעה מה אעשה", וכל השאר תמצאם רמ"ח בכּוּן. ולפי שישראל אמרו (לעיל כד, ז) "נעשה ונשמע" ובטלו "נעשה" כשעשו את העגל, לכן אותן עשיות שבסיפור העגל יצאו מן הכלל, לפי שאין עבודה זרה במקום יחוד. ועוד הם כנגד רמ"ח איברים שבאדם, כי כשם שהמשכן שקול כנגד העולם וכולל כל העולם, כן הוא כולל כל התורה ברמ"ח מצות עשה שבה, גם את האדם במאיתם וארבעים ושמונה איברים שבו, ולולא האריכות הייתי מרחיב לך באור בענין זה (קהלת ז, יד): "גם את זה לעומת זה עשה האלוקים".

"וַיְהִי בַחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן בְּשָׁנָה הַשְּׁנִיָּה בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַמֶּשֶׁכָּן" (מ, יז)

התורה כמקוה מעלה את האדם מטומאה לטהרה

"הוקם" אותיות מקו"ה שהמשכן נקרא אהל. אהלה של תורה ולימוד התורה מטהר את האדם כמי מקוה, כמו שאמרו רבותינו ז"ל במסכת ברכות (טז.) על הפסוק (במדבר כד, ו) "כנחלים נטיו כאהלים נטע ה'": למה נסמכו נחלים לאהלים? לומר לך מה נחלים מעלים את האדם מטומאה לטהרה, אף אהלים, דהיינו תלמוד תורה, מעלים את האדם מטומאה לטהרה. (נחל קדומים).

רמז נוסף במילים 'הוקם המשכן': "הוקם" גימטריא קנ"א שהוא מילוי אה"ה דהה"ן, (כן כתב באוצרות רמח"ל סוף כי תצא). וראשי תיבות של המילים הראשונות בכל אחד מחמשה חומשי תורה דהיינו ב' של בראשית, ו' של ואלה

שמות, ו' של ויקרא, ו' של וידבר, א' אלה הדברים, כולן יחד גימטריא אהי"ה (וכמו שכתב בעל הטורים בתחילת דברים), שהעוסקים בתורה שם אהי"ה עזרם ומגינם. (עונג לשבת גורג'י).

מלאכי השרת עשו משכן למעלה

אמר רבי סימון בשעה שאמר הקב"ה לישראל להקים את המשכן, רמז למלאכי השרת שיעשו אף הם משכן, ובעת שהוקם למטה הוקם למעלה, והוא משכן הנער ששמו מטטרו"ן שבו מקריב נפשותיהם של צדיקים לכפר על ישראל בימי גלותם. (במדבר רבה נשא פרשה יב פרק יב).

"וַיַּעַרְךָ עָלָיו עֵרֶךְ לֶחֶם לִפְנֵי ה' כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה" (מ, כג)

מעשה נורא עם "לחם הפנים" שהיה בצפת

בספר 'משנת חכמים' למהר"י חאגיז (אות רכ) מביא מעשה נפלא שאירע בימי האריז"ל באחד מן האנוסים שעלה מפורטוגל לארץ ישראל, והגיע לעיר צפת תובב"א, מקום מושבו של האריז"ל, ושמע שם מרב אחד שהיה דורש מענין לחם הפנים שהיה קרב במקדש מדי שבת בשבתו, ונאנח הרב בדרשותיו ונצטער ואמר: "עכשיו בעוונותינו הרבים אין לנו דבר מוכן שיחול השפע גם על הבלתי מוכן". ואותו אנוס כששמע הדבר, הלך בתום לבבו לביתו, וכך צוה לאשתו: "בכל יום שישי תכיני לי שתי ככרות לחם מנופים ביי"ג נפות, ושיהיו נילושים בטהרה ובכל מיני יפוי, ואפויים היטב בתנור בבית, לפי שאני רוצה להקריבו לפני היכל הקדש, אולי יתעשת לנו האלהים ויקבלם ויאכל את העולה ההיא".

וכאשר צוה כן עשתה לו אשתו, ובכל יום שישי היה מוליך את אותם שתי הלחם לפני היכל ה' ומתפלל ומתחנן לפניו יתברך שיקבלם ברצון טוב, ויאכל אותם ויערב לו ויבושם לו, וכיוצא מהדברים האלה היה מתפלל ומתחנן בשעת מעשה כבן המתחטא לאביו, ומניח שם הלחמניות והולך לו.

והשמש היה בא ולוקח את שתי הלחם מבלי דרישה וחקירה מהיכן באו ומי הביאם, ואוכל אותם ושמח בהם כשמחת העני בקציר. ובשעת מעריב כאשר היה בא אותו אנוס הירא את דבר ה' אל ההיכל, וכיון שלא מצא הלחמניות היה שמח שמחה רבה בלבו, והולך לאשתו ואומר לה: "שבח לאל וההודאה לשמו יתברך כי לא בזה ולא שקץ עונות עני, וכבר קבל ה' הלחם ואכלו חם. למען ה' אל תתרשלי בעשייתם והזהרי מאד, כי הואיל ואין בידינו במה לכבדו ואנו רואים שזה הלחם ערב לו, חובה עלינו לעשות לו נחת רוח". והיה מתמיד והולך ונוהג כן זמן מה.

ויהי היום, ויקר מקרה שרב הקהילה שעל פי דרשותיו הביא אותו האנוס הלחמניות, היה עומד על הבימה בבית הכנסת ביום שישי וחוזר על הדרשה שרוצה לדרוש מחר ביום שבת קודש, והנה הגיע אותו אנוס כמנהגו הטוב עם הלחמניות, וקרב אל ההיכל הקדוש והתחיל לסדר דבריו ותחנוניו כנהוג, ומרוב התלהבותו ושמחתו שהיה בעת ההיא שהביא דורון זה לפני המקום, לא הרגיש שהרב עומד על הבימה, והרב החריש לו והביט וראה ושמע את כל מה שהאיש מדבר ועושה. ואז חרה לרב וגער בו ויאמר לו: שוטה! וכי האלוה שלנו אוכל ושותה? הלא ודאי הוא שהשמש לוקח אותם, ואתה סובר שהאלוה לוקחם?! וזה עוון גדול עליך לתלות עניני הגשמיות באל יתברך שאין לו דמות גוף ואינו גוף, וכיוצא מדברי מוסר כאלה השמיע הרב לאזניו, עד שבא השמש כמנהגו לקחת הלחמניות.

וכראות הרב את השמש קראהו ואמר לו: "תודה על האמת לפני האיש הזה ותגיד לו על מה באת, ומי היה לוקח הלחמניות שהאיש הזה היה מביא בכל יום שישי אל היכל השם". אזי הודה השמש ולא בוש. ויהי כאשר שמע האנוס הדבר הזה התחיל בוכה ומתחנן לפני הרב, ואמר להרב שימחול לו לפי שטעה מן הדרוש שלו וחשב שמצוה עשה, ועכשיו כפי דבריו לא עשה אלא דבר עבירה בלבד.

והנה בתוך משך הדברים בא לאותו הרב שליח מיוחד מאת הרב האר"י ז"ל, ואמר לו בשם האר"י ז"ל: "לך צו לביתך, כי למחר בעת שתהיה דורש, מות תמות, וכבר יצא הכרוז על זה". וכששמע הרב נבהל מן השמועה הזאת אשר לא טובה היא, והלך אצל האר"י ז"ל שיגיד לו מה פשעו ומה חטאתו. והשיב לו הרב האר"י ז"ל שמעתי לפי שבטלת נחת רוח שהיה לו להקב"ה, שמיום שחרב בית המקדש לא היה לו נחת רוח לפניו כמו באותה שעה שהאנוס הזה היה מביא שתי הלחם בתום לבב ומקריבם לפני היכלו, וסבור היה שהקב"ה קבלם ממנו, ומפני כך שבטלת אותו מלהביא, נגזרה עליך גזירה של מיתה.

וילך הרב הדרשן אל ביתו, ויצו אל אנשי ביתו, וביום שבת קודש בשעה שהיה לו לדרוש, נפטר לבית עולמו, וכמו שהגיד איש האלהים האר"י ז"ל.

"וַיְכַבֵּד אֱתָהּ מוֹעֵד וַיְכַבֵּד ה' מְלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן" (מ, לד)

לאחר שהאדם עובד על עצמו השכינה שורה עליו

רק לאחר שהמשכן עמד על תילו מבחינת כליו וחפציו, שהוכנו והושמו במקום הנכון, רק אז השרה הקב"ה את שכינתו באוהל מועד. כן הוא הדבר גם בעולמו של האדם הפרטי, רק בשעה שמסיים האדם תפקידו עלי אדמות, כשמגיע לשיא חכמתו ותבונתו וסיים תיקונו, זהו הזמן שנפרד ומגיע זמנו לבקר בהיכל העליון, ולהנות מזיו השכינה.

וכך מצאנו גם אצל יעקב אבינו, שבשעה שהגיע לשיא שמחתו כשנפגש עם בנו אהובו יוסף הצדיק, לאחר כ"ב שנים שלא ראהו, רק עתה הוא אומר: (בראשית מו, ל) "אמותה הפעם אחרי ראותי את פניך". יעקב - כמו אומר: אם הגעתי למנוחה ולנחלה, לשמחה ולאוושר הגדול, אם העפלתי לפסגת הנעימות והמתיקות של חיי עלי אדמות, זה סימן שהגיע זמני להיפרד מן העולם הזה.

"וְלֹא יָכֹל מֹשֶׁה לָבוֹא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד כִּי שָׁכַן עָלָיו הָעֶנָן וַיְכַבֵּד ה' מְלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן" (מ, לה)

בית המקדש נבנה ע"י המשיח

כי שכן עליו הענן סופי תיבות ינון, וראשי תיבות שכן עליו הענן גימטריה שלמה, ורמזו בית שלישי שיבנה על ידי ינון שמו, וה' ברחמיו יאיר עינינו בתורתו תורת חיים. (נחל קדומים).

"וּבַהֲעֵלוֹת הָעֶנָן מֵעַל הַמִּשְׁכָּן יִסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל" (מ, לו)

הענן מראה את הדרך

מלמד שנעשה להם הענן תייר גדול, בזמן ששכן חונים, בזמן שנעלה נוסעים. (מדרש הגדול).

"כִּי עֲנַן ה' עַל הַמִּשְׁכָּן יוֹמָם וְאֵשׁ תִּהְיֶה לְלֵילָה בּוֹ לְעֵינַי כָּל בַּיִת יִשְׂרָאֵל בְּכָל מַסְעֵיהֶם" (מ, לח)

הת"ח צריך להיות "ענן ואש"

הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל, ראש ישיבת "פורת יוסף" מפרש בספרו "קול יהודה" שהתלמיד חכם הרומז למשכן, עליו לאמץ לעצמו את שתי התכונות שהיו במשכן: ענן ואש.

הענן - שמכסה את המשכן, רומז למידת הצניעות, שהתלמיד חכם צריך להיות תמיד צנוע וענו ומכוסה, כמו הענן.

האש - רומזת לכך שלפעמים התלמיד חכם צריך להיות בבחינת אש, לעמוד בפרץ על משמר חומת הדת.

בתוך הבית אין להסתיר מעשים טובים

אחד מהאדמו"רים היה אומר (ראה העמק דבר בהעלותך ט טו. ושפע חיים): באמת היתה אש על המשכן גם ביום, רק שביום היא לא היתה נראית אלא בלילה. ולמדנו מזה מוסר: "יום" - מסמל את הגלוי, ו"לילה" - מסמל את הנסתר, והקב"ה אומר, כמו במשכן שהיה אש והתלהבות והחמימות של התורה אבל "ענן ה' היה על המשכן יומם" שהאש לא נראתה ביום, כך גם האדם הוא משכן, אבל צריך שיהיה עליו ענן - שיהיה מכוסה שלא יתגאה במעשיו הטובים ובתורה.

וכל זה דוקא במעשיו "ביום" - שהם בגלוי. אבל בלילה - במעשיו שבסתר כשהוא בתוך ביתו, אז - "ואש תהיה לילה בו" - האבא צריך להראות התלהבות ואהבה וחשק לתורה, כדי שהבנים ילמדו ממנו את אהבת התורה. כי אם לא כן, איך הבן ילמד?! אבל בעיני אחרים לא צריך להראות.

עוצמתם של עמוד האש והענן

רבי שמעון בן אלעזר אומר, מנין אתה אומר שכל אותם ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, לא נצרכו לנר, אלא אפילו נכנס אדם לפנים מן החדר, כמו פנס נכנס עמו עד שעה שחוזר, תלמוד לומר "לעניני כל בית ישראל בכל מסעיהם" - אפילו נכנס לפנים מן החדר עמוד האש מאיר לפניו. (ספרי בהעלותך פסקא פג).

רבי שמעון בן יוחאי אומר, כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא נצרך אחד מהם לא לאור החמה ולא לאור הלבנה בלילה, אלא היו רואים בעמוד הענן, אם האדים - יודעים ששקעה החמה, הלבין - יודעים שזרחה החמה,

ומסתכל בחביות ויודע מה בתוכו, בטפיח ויודע מה שבתוכו, מפני ענן השכינה שביניהם, שנאמר "כי ענן ה' על המשכן יומם ואש תהיה לילה בו לעיני כל בית ישראל בכל מסעיהם", ואף לעתיד לבוא כן, שנאמר (ישעיה ס, א) "קומי אורי כי בא אורך וכבוד ה' עליך זרח", ואומר (ישעיה ס, יט) "לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם ולנגה הירח לא יאיר לך, והיה לך ה' לאור עולם", ואומר (ישעיה ס, כ) "לא יבוא עוד שמשך וירחך לא יאסף כי ה' יהיה לך לאור עולם ושלמו ימי אבלך". (ילקוט שמעוני פקודי רמז תכז).

סיפורו של הסבא מנובהרדוק

רבי יוסף יוזל הורביץ הסבא מנובהרדוק נולד בשנת תר"ח לאביו הדיין רבי שלמה זלמן, בילדותו היה יוסף יוזל שובב, היה מטפס על העגלות ובורח ליערות, הוא היה אמיץ ועז נפש, הכלב של הפריץ אשר הטיל אימתו על היהודים וילדיהם, לא הפחיד את יוסף יוזל, הוא הכריז מלחמה על הכלב, השליך עליו אבנים ופגע בו.

למרות רוחו הסוערת הצליח אביו להכניסו למסגרת לימודים ויראת שמים. בגיל שש עשרה אמר שיעור לפני הבחורים שלמדו בבית המדרש. בגיל צעיר השיאו אביו לבתו של אחד הסוחרים אשר הבטיח לו נדוניה חשובה, זמן קצר לפני נישואיו נפטר אבי הכלה, והוא נאלץ לנהל את העסק של חותנו ולפרנס את האלמנה ושמונת הילדים, הרחיים על צוארו היו כבדים, והוא נשא את העול בעוז ואומץ, זריזותו וחריצותו, אומץ לבו וכישוריו, עזרו לו לנהל את העסק על מי מנוחות, והצליח לפרנס את המשפחה העניפה בכבוד, עול הפרנסה והחובה לדאוג למשפחה, לא מנעו ממנו לקבוע עיתים לתורה והיה אומר שיעור לפני בעלי בתים חשובים ובני תורה. לרגל עסקיו היה מבקר לעיתים קרובות בעיר ממל, הקרובה למקום מגוריו של רבי ישראל סלנטר.

רבי ישראל ראה כי דמותו והליכותיו של אברך צעיר זה מיוחדים, ושאלו למה אתה אץ רץ כל כך, השיב רבי יוסף כי רחיים כבדים על צוארו והוא חייב לפרנס משפחה גדולה.

רבי ישראל הסביר לו כי הטרדה לפרנסת המשפחה אינו פוטרת אותו מלקבוע את עיקר זמנו לתורה.

מאז אותה פגישה נקשרו רבי ישראל ורבי יוסף יוזל, ולמדו יחד מסילת ישרים ובשיעור השלש עשרה חל שינוי מהפכני ברבי יוסף.

מאז החליט רבי יוסף לעזוב את חיי שעה סגר את עסקיו והקדיש את חייו לתורה, והיה לומד שמונה עשרה שעות ביממה בעמידה, כדי שלא ירדם. לתקופה בלתי ידועה פרש מכל הבלי העולם, הסתתר בבית הכנסת, לן בעזרת הנשים, התבודד ביערות, טבל בנהרות, בתקופה מסוימת הסתגר בחדר שהקציב לו נדיב לב אחד, יהודי פשוט שעבד כפחח, החדר היה סגור והוא סודר באופן כזה שלא יהיה לו צורך לבא במגע עם אנשים. רבי יוסף יוזל הקים תנועה המונית שנמנו עליה אלפי תלמידים צעירים שהקדישו חייהם לתורה והלכו בעקבות רבם הגדול שהפך לאחד מגדולי תנועת המוסר. (תנועת המוסר ח"ד פרק י').

הציפייה למשיח של החפץ חיים

תלמידו של החפץ חיים הרב ישר מספר בספרו "החפץ חיים חייו ופעלו" (ח"ב עמ' תפ"ו ואילך): באמונתו וציפייתו למשיח דומה שלא היה שני לחפץ חיים, בין צדיקי דורות רבים, דמעות רבות היה מזיל בתפילותיו על דבר המשיח, הרי בכלל מצוה היא לצפות לבואו, חז"ל אומרים במסכת שבת (לא). שביום הדין יישאל כל יהודי, "צפית לישועה?" החפץ חיים אף חיבר קונטרס מיוחד בשם "צפית לישועה" בו הוא מצביע על ערך הצפיה לגאולה ולמשיח. **כאשר** שמעו את החפץ חיים מדבר אודות המשיח, נדמה היה כי הנה שומעים כבר את פעמי בואו, מדבר היה ברצינות עמוקה כזו, בנעימת בטחון כזו, עד ששוב לא היה אפשר למישהו לפקפק אף כחוט השערה בהנחה שיש להתכונן לקבל במהרה פני גואל ישראל. מפי אורחים שהיו מבקרים אותו היה שואל פעמים רבות אם מדברים בעירם אודות המשיח, אף הכין לעצמו קפוטת [-בגד] שבת מיוחדת כדי לקבל בה פני המשיח, ומזמן לזמן היה מתעטף בה ויושב לחכות, תכופות היה מדגיש, שיותר משאנו רוצים שיבוא, הוא רוצה לבוא, ברם הוא לא יבוא אלא אם כן כל ישראל יחכו ויצפו לו.

עוד מסופר שם (עמ' תצ), שהחפץ חיים היה נוכח בשעה שנציגי הקהילה היהודית בבריסק דליטא באו אל הגאון הנודע רבי יוסף דב סלובייצ'יק זצ"ל, עם כתב רבנות בידם ובקשוהו כי יהיה להם לרב, בתחילה סרב רבי יוסף דב, משום

שלאחר עזבו את סלוצק גמר בנפשו לבלי לקבל שום משרת רבנות, אך אז פנה אליו אחד הנציגים ואמר: רבי כיצד הנך יכול לסרב לנו? הלא עשרים וחמשה אלף יהודים מחכים לך! רבי יוסף דב נודעזע ממילים פשוטות אלו, מיד חש אל הרבנית וקרא לה בהתלהבות, הואילי נא והגישי לי מהר את האצטלה ואת השטריימל שלי, נאלץ אני ללכת, עשרים וחמשה אלף יהודים מחכים לי, אסור להניח לעדה כזו של יהודים שתחכה לי.

החפץ חיים שראה את המעשה נאנח אנחה עמוקה ואמר, אם רבי יוסף דב נחפז כל כך, משום שלא היה יכול להרשות לעצמו שעשירים וחמשה אלף יהודים יחכו לו, הגיעו בעצמכם אילו היה יודע המשיח שכלל ישראל מחכה לבואו, הלא ודאי שהיה ממחר לחטוף את אבנטו ואצטליתו ובא במרוצה, ובודאי שלא היה מניח את כלל ישראל בצפייתו, ברם האסון הוא שכלל ישראל אינו מחכה לו, אין אומרים אלא בפה כי מחכים אנחנו לך, אבל באמת אין מקוים, ואין מחכים.

עמוד האש סיבב את המשכן

ביון שראו ישראל את עמוד הענן שוכן על המשכן, שמחו ואמרו עכשיו נתרצה בנו הקב"ה, וכיון שהיה לילה, ירד עמוד האש וסיבב את המשכן והיו רואים אותו כולו שלהבת אש, והתחילו מצטערים ובוכין ואומרים אוי לנו לריק יגענו מה שעשינו והגדלנו נשרף לשעה, השכימו בבוקר וראו עמוד הענן מקיף אותו, מיד שמחו יתרה ואמרו עדות זו לכל באי העולם שאם ירצו לעשות כזה אינם יכולים, וכל כך למה מרב חיבתו של הקב"ה לישראל, וכן הוא אומר (שיר השירים ב, ג) "בצלו חמדתי וישבתי ופריו מתוק לחכי". (מדרש הגדול).

משה רבנו כשהשלים את כל עבודת המשכן וכתב על כל פרשה ופרשה "כאשר צוה ה' את משה", נגלה הקב"ה והשרה שכינתו בו וראה אותו וערב לו, כענין שנאמר (מלאכי ג, ד) "וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים" אמר כל הכבוד הזה עשה לי בן עמרם והוא בחוץ? ראוי לו ליכנס למחיצה שלי ולהסתופף בצל שכינתי, מיד "ויקרא אל משה".

רבי יוחנן אומר עד שלא הוקם המשכן היתה איבה ושנאה וקנאה ותחרות ומצות ומחלוקת בעולם, אבל משהוקם המשכן ושרתה בו שכינה ניתנה אהבה ואחוה וריעות וצדק בעולם, ומה טעמיה דכתיב (תהלים פה, ט): "אשמעה מה ידבר האל ה' כי ידבר שולוח אל עמו ואל חסידיו". (מדרש הגדול)

דרוש לשבת החודש

מצות קידוש החודש

"ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר, החודש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה". (שמות יב, א-ב).

צריך להתבונן מדוע כאן מדבר הקב"ה עם משה ואהרן, ולא עם משה בלבד כמו תמיד ?

מבארת הגמרא במסכת ראש השנה (כה:): מפני שקידוש החודש צריך להעשות בשלשה דיינים (סנהדרין פ"א משנה ב), ולכך קרא הקב"ה למשה ואהרן, ובפסיקתא רבתי (פרשת החודש פסקה כא) מתאר איך היה קידוש החודש הראשון ואלו דבריו: אמר להם הקב"ה אני ואתם נקדש את החודש - ואז נתעטף הקב"ה בטלית מצויצת והעמיד למשה מכאן ולאהרן מכאן, וקרא למיכאל וגבריאל ועשה אותם כשלוחי החודש ואמר להם: "כיצד ראיתם את הלכנה, לפני החמה או לאחר החמה, לצפונה או לדרומה, כמה היתה גבוהה, ולאן היתה נוטה וכמה רחבה".

אמר להם [למשה ואהרן]: "כסדר זה יהיו בני מקדשים את החודש, על ידי זקן עם טלית מצויצת, ועוד שנים עמו, ועל ידי עדים".

וקידוש החודש היא המצוה הראשונה שנצטוו ישראל על ידי משה רבנו, שהרי נצטוו בה בארץ מצרים, [ולא כמו שאר המצוות שבתורה שנצטוו בהר סיני], והנה המצוה הזו היא יסוד לכל חגי ישראל, כי על ידי קידוש החודש

נקבעים חגי ישראל, ואם לא היו לנו מועדים ומצוותיהם וקדושתם, לא נשתנינו משום אומה ולשון, לכן ניתנה לישראל מצות קידוש החודש קודם לכל המצוות.

וידועים דברי המכילתא (בא פרשה א) שאחד משלושה דברים שנתקשה משה היה מולד הלבנה באיזה שיעור תיראה ותהיה ראויה להתקדש. והראה לו הקב"ה את הלבנה באצבע ואמר לו: "כזה ראה וקדש". מקשה רשב"י כיצד הראה לו הרי כל הדברות שדבר ה' עם משה לא דבר עמו אלא ביום שנאמר (שמות ו, כח): "ויהי ביום דבר ה'", אלא ביום סמוך לשקיעת החמה נאמרה לו פרשה זו, והראהו את המולד עם חשכה.

וראה, החודש הזה לכם ראש חדשים ר"ת גימ' רמ"ח וס"ת החודש הזה לכם מש"ה, כי זו המצוה הראשונה שמשנה קיבל למסור לנו, והיא שקולה כרמ"ח מצות עשה, ויש לה את הכח של כל ה'רמ"ח מצות עשה, ואם אנחנו מקיימים מצוה זאת כראוי ומקדשים את החודש, אז כל המצוות שלנו מתקדשות. וכפי שכתב בעל הרוקח בספרו סודי רזי (אלפא ביתא אות א) על מילת "בראשית" ברא ה', שתרגם בתרגום ירושלמי "בחכמה" ברא ה', והנה חכמ"ה במילוי חית"ת כ"ף מ"ם ה"י גימט' תרי"ג, ואם כן במילה הראשונה מונח השורש של כל התורה כולה, והיא שורש הבריאה בקדושה. ולפי דבריו אפשר לכאר גם כאן כי המצוה הראשונה של קידוש החודש כוללת את כל המצוות שנצטוו לאחריה.

וידוע מה שביאר רבי שמשון מאוסטרופולי הי"ד על הא דאיתא בגמרא (שבת קמז:): אמר ר' חלבו חמרא דפרוגיתא [- שם מדינה שיינה משובח, רש"י], ומיא דדיומסת [- נהר שמימיו מלוחים, רש"י] קפחו עשרת השבטים (ומפרש רש"י שהיו בעלי הנאה, ועוסקים בכך, ולא היו עוסקים בתורה, ויצאו לתרבות רעה), ר' אלעזר בן ערך אקלע להתם אמשיך בתרייהו, אעקר תלמודיה, כי הדר אתא קם למקרי (שמות יב, ב): "החדש הזה לכם", וקרא "החרש היה לכם" [תרגום: הגיע לשם ונמשך אחרי אותם הנאות, ושכח תלמודו, כאשר חזר בא לקרוא את הפסוק "החודש הזה לכם", וטעה וקרא "החרש היה לכם"]. וכתב לכאר הרב שמשון מאוסטרופולי בספרו ליקוטי שושנים (ט): מדוע טעה רק באותיות אלו, דאיתא בספר ציוני וז"ל "כי יש קליפה אחת שסוגלתה לשכח הלימוד ונקראת רי"ב, ויש לה תר"ה חיילות, וכתוב על מצח משיח בן דוד אותיות כד"ת לבטלה", ולכן החליף ר' אלעזר בן ערך את האותיות ד' ז' כ' מהחדש הזה לכם לאותיות רי"ב וקרא "החרש היה לכם", ועוד ש"החרש היה לכם" עולה גימ' 605 שהם כנגד תר"ה חיילותיה של הקליפה המשכחת את הלימוד, ואילו "החדש הזה לכם" (עם הכולל) גימ' 425 שהם שם גימ' כד"ת הכתובה על מצחו של משיח בן דוד שמבטל הקליפה הזו, וגם 'משיח בן דוד' גימ' כד"ת.

ולכן אומרת הגמרא, בעו רבנן רחמי עליה והדר תלמודיה [תרגום: בקשו החכמים רחמים עליו וחזר תלמודו], כי אותיות תורה הם ממש תר"ה, ועל ידי שחזר ללמוד תורה מיד נתבטלה וקליפה ו'תר"ה חיילותיה.

ונראה להוסיף כי המצוה הראשונה - "החדש הזה לכם", גימ' כד"ת כמנין "משיח בן דוד", כיון שהתכלית של כל המצוות היא להגיע אל הגאולה השלמה עם משיח בן דוד.

סיום ד' פרשיות

כתב בספר עדות ביהוסף (חשוון - אדר עמוד רכ"ה) פרשת החודש היא סיום של ארבע שבתות נשגבות ומיוחדות - שבת שקלים, שבת זכור, שבת פרה ושבת החודש, וכבר הורו לנו חכמים כי הכול הולך אחר הסיום והחיתום, ולכן צריך להתקדש, להיטהר ולהתחזק מאוד לקראת שבת זו. ע"כ.

ובכדי לזכות להשראת השכינה בחודש ניסן, צריך קודם לבטל עצמו ולהפריד עצמו מן הרע וההתגשמות. ולכן תיקנו ארבע פרשיות שענינם הוא זה שמתקנים בהם חו"ב חו"ג.

בפרשת שקלים הרי אנו תורמים את השקלים לקרבנות, ודוקא על ידי שקל אשר רומז לרצון (שקל בגי' נפש שפירושה רצון) לבטל רצוננו להתבטל אליו יתברך וזה ענין החסדים שע"י הקרבנות והצדקות ממתיקים את הדינים וממשיכים החסדים. וממילא אנו זוכים לפרשת זכור בחי' גבורות דדעת, שעל ידם נמחה עמלק, ולא נלך אחרי הטומאה והשקר. ואחר כך בפרשת פרה אנו מפרידים עצמנו מן הטומאה בסוד תבוא האם ותקנח צואת בנה, ועל ידי זה זוכים לפרשת החודש ולחודש ניסן, להתחדש ולהיות עם קדוש לה'.

שפה גי' שכינה

כתב בעל ה"ישועות משה" ראשי התיבות של המילים: "שבת פרשת החודש" הם אותיות **שפה**, והן בגימטרייה כמניין המילה "**שכינה**", שגם היא בגימטרייה שפ"ה. והדבר בא לרמוז לנו שכבר משבת פרשת החודש צריך להתכונן ולהתקדש כדי להיות ראויים להתחבר לשכינה הקדושה. (הגדש"פ ישועות משה עמ' יג).

וכתב בתורת אמת (איגר פרשת פרה ה'תרמ"א קא ע"א) בחודש ניסן מתעוררת בליבם של ישראל התחדשות בכל ענייני הקדושה, היות שבחודש זה יצאו בני ישראל מתחת שלטון הטומאה הקשה שהייתה במצרים, ולכן כבר בשבת זו מתחילה להאיר בעולם הארת כח ההתחדשות בכל ענייני הקדושה

שבת פרשת החודש היא זמן טוב ומסוגל לקנות בו את מידת האמת, ובפרט שקוראים בפרשת החודש (שמות יב, ב): "החדש הזה לכם ראש חדשים", וידוע שהמילה "ראש" רומזת אל מידת האמת, ופסוק מפורש הוא בתהלים (קיט, קס): "ראש דברך אמת" (תפארת בניי שפירא פרשת החודש רי ע"א).

בשבת פרשת החודש יורד שפע של קדושה לעולם, ובכוחו להמתיק את מידת הדין מעל ישראל, ובשבת זו ודאי שהקב"ה מאיר לעמו בכל העניינים הטובים. ובפרט בגאולה וישועה וברפואה קרובה (אמרי אמת ויקרא פרשת החודש).

אנו קוראים בתורה בשבת זו "החודש הזה לכם ראש חדשים" זה 'ראש' לכל סדר החדשים של השנה. והנה, כידוע, גם ראש השנה שנקבע בא' בתשרי, נקרא ה'ראש' של השנה, וכבר עמדו בזה הראשונים בהבדל בין ניסן לתשרי, שהרי מצינו מחלוקת בחז"ל (ר"ה ח). האם בתשרי נברא העולם או בניסן, ומבארים התוס' (שם נו. ד"ה כמאן מצלינו) שאין בזה מחלוקת, אלא שבתשרי עלה במחשבה לברוא את העולם, ובניסן נברא העולם בפועל. ועל פי סודן של דברים איתא בכתבי האריז"ל (שער הכוונות ר"ה דרוש א צא ע"א) שבתשרי נבראו חיצוניות העולמות, ובניסן היה בריאת פנימיות העולמות, ואם כן נאמר כי אף על פי שחודש תשרי הוא הראש לחיצוניות העולמות, מכל מקום ר"ח ניסן הוא הראש לפנימיות העולמות.

ומבואר בספרים הקדושים שעיקר בריאת פנימיות העולמות היה בצאת ישראל ממצרים, בעת שנתגלה קדושה העליונה בעולם, מה שאין כן קודם יציאת מצרים, כאשר אור אלקותו היה נסתר ונעלם מן העולם, והיה העולם בבחי' חיצוניות לבד היה העולם בחינת תוהו ולא חשיבא. (ע"פ קדושת לוי פסח ד"ה מאמר הגמרא).

ועל פי זה יש להשוות דברי התוס' עם דברי האריז"ל, כי כאשר נברא העולם בתשרי עדיין היה רק חיצוניות העולמות, והיה עיקר הבריאה חסרה, ואינה אלא כהכנה ומחשבה לבריאת העולם הפנימית שהיא העיקר, ולכן תשרי נחשב כמי שבו רק עלה במחשבה לברוא, אולם ביציאת מצרים בחודש ניסן היתה בריאת פנימיות העולמות.

שבת פרשת החודש היא תחילת יציאת מצרים, כי בה ציווה ה' עליהם לקחת שנה ולעשותו קורבן פסח, ולכן כבר בשבת זו מתחילה להאיר בעולם הארת יציאת מצרים והארת חג הפסח, ובשבת זו יכול האדם להתחדש ולחדש את אמונתו בה' יתברך עד שתהיה האמונה תקועה בליבו (הדעה והדיבור האדמו"ר מתו"א קונטרס רסו עמ' קיט).

כח ההתחדשות אף מעמקי שאול וטומאת מצרים

'שבת החודש' בא נצוץ אור חדש אשר סגולתה ותפקידה להתחדש ככריה חדשה לעבודתו ית"ש. (שפתי צדיק יוסטמאן ח"ב פרשת זכור אות ב).

כתב הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע (ווינברג שבת החודש עמ' צח ד"ה ויאמר ה') 'החודש הזה לכם' - היא המצווה הראשונה שה' צוה אותם, ואמרה להם (מצווה זו) עוד בהיותם בארץ מצרים, להורות בזה, שאיש יהודי הרוצה להתקרב להשי"ת לא ימתין עד שיצא מבוץ התאוות והטומאה שהוא משוקע בו, אלא בעוד היותו תחת 'מצריו' - משוקע במ"ט שערי טומאה ובגילולי ע"ז יתחיל כבר בעבודתו יתברך, ע"כ.

ולכן ההתחדשות היא מצוה הראשונה שנצטוו בה ישראל, כי היא יסוד לכל היסודות והעבודות, לבל יתייבש אף אם מצבו קשה ושפל, כי לעולם יש בידו להתחדש ככריה חדשה.

ויש להוסיף שלפיכך נמשלו בני ישראל ללבנה (שוח"ט תהלים כב יב), דהרי הלבנה מתמעטת וחוזרת ומתחדשת מדי חודש בחודשו, וזאת אשר הראה הקב"ה למשה רבינו את הלבנה בהתחדשותה ואמר לו 'כזה ראה וקדש' (רש"י שמות יב, ב, מ'מכילתא') כהתחדשות הלבנה מתוך מיעוטה וקטנותה, כך על בני ישראל להתחדש תמיד אף מתוך מיעוט וקטנות.

וצריך לזכור שאין שום מצב בעולם שאי אפשר לעלות משם לדרך המלך, ואף אם נמצא בשאול תחתיה אפשר לו לעלות במעלה ההר והוא שהיינו במצרים בשאול תחתית בטומאה נוראה. וכבר אמר הרה"ק ה'יסוד העבודה' זי"ע (עי' בית אברהם ווינברג מכתבי קודש אות יד בשם אביו) בפסוק (תהלים קמה, יב) "להודיע לבני האדם גבורותיו", דקאי על האדם, שעליו להודיע לעצמו שכוחות עצומים טמונים בו, וכל עבודתו היא להוציאם מהכח אל הפועל.

ראשון הוא לכם - ראש חודש ניסן

הרה"ק בעל הבת עין זי"ע (דרוש לפר' החודש) כתב בזה הלשון "בכל שנה כשמגיע העת ויום שנברא בו העולם ויום שהוקם בו המשכן, אז הקב"ה מחדש העולם להאיר אור אלוקי על בריותיו - על ישראל עם קדושו, והוא ר"ח ניסן, וכשמגיע בכל שנה ושנה עת ויום שהוקם בו המשכן אז נעשה בפרט כל אחד ואחד מישראל בחי' משכן וכו' וה' משרה שכינתו בתוך כל אחד ואחד מישראל. והארה זו נעשה בכל שנה ושנה כשישראל עושים תשובה ומתחרטים על הרע שעשו מקודם, ומקבלים על עצמם לטהר ולקדש את עצמם וכו', אזי ה' אל רחום מאיר עלינו ברוב חסדו את אור ה' אשר היה אז בעת ויום הוקם המשכן", עכ"ל.

כעין זה איתא בספר שם משמואל' (פר' משפטים שקלים תרע"ה), כי בר"ח ניסן הפיח הקב"ה חיים חדשים לכל אחד ואחד, וכך נשאר לדורות - בכל שנה ושנה בר"ח ניסן ניתנים בלב ישראל חיים חדשים, אך זה מועיל רק למי שרוצה לצאת מטומאתו ולהתחדש (כמו שבמצרים לא הועילו ההתחדשות על מי שלא השכיל לחזור בתשובה, שמתו בשלושת ימי אפילה). ועל כן עלינו לדעת, שמצד אחד יש כאן זמן מוכשר להתחדש ככריה חדשה, אך לאידך גיסא תביעה גדולה היא לאדם שימלא שעת הכושר זו כדבעי.

נוראות מצינו בדברי הרה"ק ה'עבודת ישראל' זי"ע (פר' החודש עמ' עט ד"ה ראשון) לפרש מה שנאמר (שמות יב, ב): "ראשון הוא לכם לחדשי השנה", שהנה בניסן הקב"ה מחליף הממונים והשררים העליונים להראותם שכולם ברשותו ית"ש, ועל כך נאמר (שמות יט, ה): "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש" - שאתם תמליכו את השרים העליונים על ידי עבודת הקודש, וזהו שנאמר ראשון הוא לכם, 'ראשון' היינו הקב"ה וכדכתיב (ישעיה מד, ו) "אני ראשון ואני אחרון", וכביכול 'ראשון' הוא לכם, שאתם תוכלו להנהיג את כל העולמות, לחדשי השנה - להתחדשות של כל השנה, שיכולים להפוך לכל הטובות והישועות.

"במצוה זו מתחיל להתהוות הקשר שבין קודשא בריך הוא לכנסת ישראל

מצוות קידוש החודש, היא המצוה הראשונה בה נצטוו ישראל לקראת לידתם וקריאתם בשם "עם" ביציאתם ממצרים. מצווה זו - "החודש הזה לכם" (שמות יב, ב) שניתנה ביציאת מצרים - עליה סובב כל ענין השכינה, והתורה, ועם ישראל, מפני שהיא מציינת את לידתו של עם ישראל, זו אף הסיבה שאמרנו חז"ל (ילקוט שמעוני פרשת בא רמז קפו ד"ה ויאמר) "לא הייתה התורה צריכה להתחיל אלא מהחודש הזה לכם", כיון ששם מתחיל להתוות הקשר שבין קודשא בריך הוא לכנסת ישראל, שהמצוות הם כל עניינה של התורה, "כי הם חיינו ואורך ימינו ובהם נהגה יומם ולילה". ולולא התורה אין חיות לעם ישראל. ובאמת התורה מתחילה במצוה זו, שהרי מצות קידוש החודש היא המצוה הראשונה שנצטוו בה ישראל, והיא מהווה את נקודת הראשית של התורה, אלא מבאר במדרש (שם) שהטעם שהתורה פתחה בבראשית משום "כח מעשיו הגיד לעמו" (תהילים קיא, ו).

טעם נוסף שלא היתה צריכה התורה להתחיל מבראשית אלא מהמצוה הראשונה שהיא מצות קידוש החודש, מפני שתחילת התחדשות הלבנה היתה ביציאת מצרים שהיא תחילת תיקון השכינה, שידועים דברי האר"י ז"ל (שער הכונות ענין פסח דרוש א) כי על ידי חטא אדם הראשון, נפגמה נשמתו ונפגמו כל הנשמות שהיו כלולות בו, והחלו להתקן בדור המבול, בדור הפלגה, ובדור סדום, [ובמגלה עמוקות (פרשת לך לך ט ע"ב) כתב שסימנם אמס"ה - ר"ת אנוש מבול סדום הפלגה], עד שבמצרים התחילה להראות בחינת הזהב שבהם, וביציאת מצרים נתקנו אלו הנשמות, והיו ראויות לקבלת התורה, והיה העולם מתוקן והשכינה ראויה ליחוד שלם.

עד מתי מזכירים זכר ליציאת מצרים

יציאת מצרים מחלקת את המציאות כולה לשניים: מבריאת העולם עד יציאת מצרים, ומיציאת מצרים עד ימות המשיח. בקידוש של ליל שבת אנו מזכירים את שתי הנקודות הראשונות - "זכר למעשה בראשית", ו"זכר ליציאת מצרים". מצוות רבות שנצטוו בהם ישראל נעשות "זכר ליציאת מצרים". אולם זיכרון זה ימשך רק עד ימות המשיח. אז יפסיקו לומר "זכר ליציאת מצרים", כי הגאולה הראשונה תהיה טפלה לגאולה האחרונה (עי' ברכות יב): כמו שכתוב בירמיהו (טו, יד): "ולא יאמר עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים, כי אם חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ צפון ומכל הארצות אשר הדיחם שמה".

התורה היא התכלית של הבריאה

יציאת מצרים היא התכלית של בריאת העולם, כך דרשו חכמינו (רש"י בראשית א, לא) על היום האחרון של בריאת העולם - "יום הששי" - כולם תלויים ועומדים עד יום הששי, הוא ששי בסיון המוכן למתן תורה", מתן תורה

בהר סיני הוא המשך למצות קידוש החודש שניתנה כבר במצרים, ובו באה לידי השלמתה התכלית של כל בריאת העולמות, עוד דורשים רבותינו (שבת פח:)- "יום הששי - ה' יתירה למה לי, מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית, ואמר להם אם ישראל מקבלים את התורה - מוטב, ואם לאו, אני מחזיר אתכם לתוהו ובהו". קבלת התורה מעמידה ומקיימת את כל העולם, ובלעדיה - אין תכלית לבריאה. אם ישראל לא יקבלו את התורה, העולם יהיה כאמצעי ללא תכלית. אם כן, כל העולם הזה - השמש והירח והכוכבים, הארץ, וכל פמליה של מעלה - מתקיימים רק בשביל שישאל יצאו ממצרים. וכאשר "נולדים" עם ישראל במצרים, נותן להם הקב"ה את כל אוצרותיו במצות "החודש הזה לכם".

ביציאת מצרים קיבלה כנסת ישראל את תכונותיה של הלבנה

מיציאת מצרים עד ימות המשיח, עלינו לעבור תהליך ארוך כמו מהלך הלבנה, להוליד את דמותנו מחדש ללא הרף ולנוע במציאות של אור וחושך. מחד, גם כאשר נראה כי החושך הוא מוחלט, דווקא מתוך החושך מתחיל האור להאיר ולצמוח מחדש. על הקב"ה נאמר (ויקרא טז, טז) "השוכן אתם בתוך טומאתם", והוא שנותן לנו בכל פעם מחדש את הכוח להתחדש ולהאיר מתוך החושך, כמו הלבנה. מאידך, גם כאשר נראה כי הלבנה במילואה ואורה שלם, שוב מועם אורה, ושוב עלינו להתחיל מחדש במאבקינו עם המציאות החשוכה.

לעומת יציאת מצרים בה קבלנו רק את הלבנה, בימות המשיח נקבל את המתנה הגדולה מכל. כל המתנות שנתן לנו הקב"ה ביציאת מצרים נחשבות מתנות מועטות, כמתנות אירוסין בלבד, לעומת המתנות שיינתנו לנו לעתיד לבוא, שיהיו כמתנות נישואין. וכמו שהקשר של האירוסין אינו דומה כלל לדבקות העליונה המתגלה בעת הנישואין. הארוסה מקבלת מאישה מעט מתנות - פרחים, תכשיטים, וטבעת. הנשואה, לעומת זאת, מקבלת בית שלם, מלא בצידוד ורהיטים. החתן כונסה לתוך ביתו, עד אשר היא עצמה נקראת בפיו 'בית' (עי' שבת קיח:). אולם עיקר מה שהכלה מקבלת הוא לא טבעת האירוסין, ולא טבעת הנישואין, לא הרהיטים ולא הבית, אלא - את החתן בעצמו, כך בגאולה העתידה יאיר שמשו של הקב"ה עצמו עלינו.

בגאולה האחרונה עתה נקבל פנימיות תורת הקבלה ויתגלה שער החמשים

ביציאת מצרים נעשו עם ישראל ככריה חדשה, משום שקבלו על עצמם עול תורה ומצוות, וגר שנתגייר כקטן שנולד דמי (יבמות כב). וזהו שאמר הכתוב (שמות יב, ב) - החודש הזה - התחדשות זו שקבלתם עתה ביציאת מצרים, לכם - היא שלכם בלבד, כי החידוש של בריאת העולם הוא לכל הברואים, אבל החידוש הזה הוא רק שלכם, והוא העיקרי, דבר נוסף שהוא "לכם" - בידכם לעד, כי כמו שעתה אתם נגאלים מהגלות הראשונה גלות מצרים ומתחדשים התחדשות נפלאה, כי אתם מקבלים עתה את התורה הקדושה, כן אחרי גלות ככל תתחדשו בחידוש נפלא, והוא התורה שבעל פה תלמוד בבלי וירושלמי. ואף אחרי גלות יון התגלו סתרי תורה. וגם בגלות הזאת האחרונה יתחדש עם ישראל בחדש ניסן, כמו שאמרו (ר"ה יא): "בניסן נגאלו ובניסן עתידים להגאל", והיא גאולת עולמים, והיא התגלות של מלך המשיח, שיגלה את שער החמשים, שהוא פנימיות תורת הקבלה כמרומז: משי"ח ר"ת משיח יגלה שער חמשים, וכן משיח אותיות יש-מח, שהוא יגלה את כל החמשים שערי בינה.

מדוע צריך לרקוד בברכת הלבנה

ועתה מובן מדוע מובא בג' מקומות מופיע בהלכה שיש לרקוד, והם: שמחת חתן (אבה"ע סי' סה סעיף א), שמחת תורה (מג"א סי' תרסט סק"א), וברכת הלבנה (או"ח סי' תכו סעיף ב). והענין הוא כי כאשר בני ישראל פנו אל משה ושאלו אותו, הרי כולנו עובדי עבודה זרה והגענו למ"ט שערי טומאה - שיא החשיכה, למה שה' יגאל אותנו?! משה רבנו שואל את הקב"ה, והתשובה לזה היא שהקב"ה מצווה על 'מצוות החודש' לומר: הביטו על הירח כשם שהיא מתחדשת ובשיא החשיכה וכשהעלטה מוחלטת לפתע מתחילה הלבנה להאיר, כך אתם עם ישראל, משיא הטומאה תתחדשו ותעלו לקדושה.

לכן ל-"חודש" יש מילה נרדפת: "ירח" (ירחי כלה - היו חודשי אדר ואלול בהם כלל ישראל היה בא ללמוד תורה), כי הירח מסמל את ההתחדשות והחידוש.

ובכל דבר המתחדש יש מצווה לשמוח ולרקוד! אם כך יוצא, כי כשמתחילים לבנות בית בישראל האדם מ'פג גופא' (עי' זוהר ח"ג ז ע"ב) מתחדש והופך להיות 'אדם שלם', ולכן יש מצווה לשמוח. וכן כשהלבנה מתחדשת מצווה לרקוד ולשמוח. וקל וחומר כשמתחילים מחדש את התורה בשמחת תורה - מצווה לשמוח ולרקוד.

כעת נבין את דבריו של ר' יצחק שהביא רש"י הקדוש (בראשית א, א) שהיתה התורה צריכה להתחיל מ"החודש הזה לכם" דוקא לא רק מפני שהיא מצווה ראשונה, אלא גם מחמת שהיא המצווה המורה על התחדשות, ואין דבר נאה להתחיל בו יותר ממצות ההתחדשות.

דוד המלך אומר (תהילים קג, ה): "תתחדש כנשר נעורייכי". שואל ר' דוד קמחי - הרד"ק: וכי מה לנשר ולהתחדשות? והוא משיב: על פי דברי רבינו סעדיה גאון שישנו סוג של נשר, שכל עשר שנים מגביה עוף לרקיע, ונשרף מהשמש, הוא צולל אל הים, משיר את נוצותיו וכך הוא מתחדש בכל פעם מחדש עד שמגיע הוא לגיל ק'. זוהי אם כן, ההודאה וההמלצה לאדם - תתחדש ועל ידי זה תאריך אף אתה ימים.

לא בכדי, בשבת שקודם חודש ניסן קוראים את פרשת החודש לומר לנו הגאולה מגיעה דווקא בחשכה המוחלטת, "בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל" (ר"ה יא.) - רק צריך להתחדש ביראת ה' ובמעלות התורה.

פרשת החודש

לשם יחוד ופרשה של החודש

קודם קריאת פרשת החדש אומרים זה

לְשֵׁם יִזְוֹד קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא וְשְׂכִינְתִּיה

זו"ן יאהדונהי

בְּדִזְלוֹ וּדְזִימוֹ וּרְזִימוֹ וּדְזִילוֹ

יאההויהה איההויהה

לִיזְדָא שֵׁם י"ה או"א בו"ה זו"ן

בְּיזְדָא שְׁלִים

יהוה

בשם כל ישראל, הנה אנחנו באים לקרות (לשמע) קריאת פרשת החודש לתקן שרש מצוה זו במקום עליון לעשות נחת רוח ליוצרינו ולעשות רצון בוראנו. ויהי נעם ארני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו:

קריאה לפרשת החדש

וַיֹּאמֶר יְהוָה יאהדונהי אל-משה ואל-אהרן בארץ מצרים לאמר: הוֹדֵשׁ הַזֶּה לְכֶם רֹאשׁ זֻדְשִׁים רֹאשׁוֹן הוּא לְכֶם לְזֻדְשֵׁי הַשָּׁנָה: דִּבְרוּ אֶל-כָּל-עַדְתֵּי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּעֲשֶׂר לַזֻּדְשׁ הַזֶּה וַיִּקְזוּ לָהֶם אִישׁ שְׁנָה לְבֵית-אָבֹת שָׁנָה לְבֵיתוֹ: וְאִם-יִמְעַט הַבַּיִת מִהַיּוֹת מִשָּׁה וְלִקְזָז הוּא וְשָׁכְנוּ הַקָּרֵב אֶל-בֵּיתוֹ בְּמִכְסַת נַפְשׁוֹת אִישׁ לְפִי אָכְלוּ תִכְסּוּ עַל-הַשָּׁה: שָׁנָה תִמְּוִי זָכַר בֶּן-שָׁנָה יִהְיֶה לְכֶם מִן-הַכִּבְּשִׁים וּמִן-הָעִזִּים תִּקְזוּ: וְהָיָה לְכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַזֻּדְשׁ הַזֶּה וְשִׁזְזוּ אֹתוֹ כָּל קְהַל עַדְתֵּי-יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעַרְבִים: וְלִקְזוּ מִן-הַדָּם וּנְתַנוּ עַל-שִׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וְעַל-הַמִּשְׁקוֹף עַל הַבַּתִּים אֲשֶׁר-יֹאכְלוּ אֹתוֹ בָּהֶם: וְאָכְלוּ אֶת-הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי-אֵשׁ וּמִצּוֹת עַל-מִרְרִים יֹאכְלֶהוּ: אֶל-תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ זָא וּבָשָׂל מְבָשָׂל בַּמַּיִם כִּי

אם-צלי-אש ראשו על-פרעיו ועל-קרבו: ולא-תותירו ממנו עד-בקר והנותר ממנו עד-בקר באש תשרפו: וככה תאכלו אתו מתניכם זוגרים נעליכם ברגליכם ומקלכם בידכם ואכלתם אתו בזפזון פסוה הוא ליהוה יאהדונהי: ועברתי בארץ-מצרים בלילה הזה והפיתי כל-בכור בארץ מצרים מאדם ועד-בהמה ובכל-אליהי מצרים אעשה שפטים אני יהוה יאהדונהי: והיה הדם לכם לאת על הבתים אשר אתם שם וראיתי את-הדם ופסוהתי עלכם ולא-יהיה בכם נגף למשוזית בהפתי בארץ מצרים: והיה היום הזה לכם לזכרון וזונתם אתו זוג ליהוה יאהדונהי לדרתיכם זקת עולם תזנהו: שבעת ימים מצות תאכלו אף ביום הראשון תשביתו שאר מבתים פי | כל-אכל זמץ ונכרתה הנפש ההוא מישראל מיום הראשון עד-יום השבעי: וביום הראשון מקרא-קדש וביום השביעי מקרא-קדש יהיה לכם כל-מלאכה לא-יעשה בהם אף אשר יאכל לכל-נפש הוא לברו יעשה לכם: ושמרתם את-המצות פי בעצם היום הזה הוצאתי את-צבאותיכם מארץ מצרים ושמרתם את-היום הזה לדרתיכם זקת עולם: בראשון בארבעה עשר יום לזרש בערב תאכלו מצות עד יום האזוד ועשרים לזרש בערב: שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם פי | כל-אכל מזמצת ונכרתה הנפש ההוא מעדת ישראל בנר ובאזרו הארץ: כל-מזמצת לא תאכלו בכל מושבתיכם תאכלו מצות:

ביאור ההפטר

הפטרות החודש

הקשר בין ההפטרות לפרשה

בהפטרות מסופר על הקרבנות שיעשה הנשיא בראש חודש ניסן, וכן מסופר על חג המצות, וזה מעין המפטיר שקורא בפרשת החודש שמסופר על ראש חודש ניסן ועל שבעת ימי חג הפסח.

תוכן ההפטרות

הנביא יחזקאל מתנבא על הגאולה בבנין הבית השלישי שיושלם ויחנכו את המזבח בראש חודש ניסן, וימי המילואים שהם מאה ותשעים יום וישלמו רק ביום השביעי של חג הסוכות.

הנביא מפרט את הקרבנות שיקריבו, גם יקריבו קרבנות לכפר על בני ישראל, שמא מתוך שמחה על חנוכת המזבח נכנס מישהו למקדש למקומות שאסורה בהם הכניסה לזרים.

כמו כן הנשיא יביא משלו את העולות המנחות והנסכים לחינוך, מלבד מה שמביאים בשבתות בראשי חודשים ובחגים.

ומוסיף הנביא שהשער הפונה קדים יהיה סגור כל ימות החול כי לא היו רגילים העם לבוא למקדש, אף כשהנשיא בא דרך שער המזרחי יצא דרך שם ויסגרו את השער אחרי צאתו, אך ביום השבת ור"ח שהעם רגילים לבוא ישאר הפתח פתוח שיוכלו העם להשתחוות דרכו מול קה"ק.

וכשיבוא הנשיא [המלך] לראות בהקרבת קרבנותיו בשבת ור"ח, יבוא דרך השער הגדול ויצא ג"כ דרכו אבל במועדים שכל העם נכנסים דרך שער א' ויוצאים דרך שער ב' אף הנשיא יעשה כן.

יחזקאל פרק מ"ה פסוק י"ח - פרק מ"ו פסוק ט"ו

מַה יְיָ פֶּה־אָמַר אֲדַנִּי יְהוָה בְּרֵאשִׁיׁן בְּחֹדֶשׁ הָרֵאשִׁון וְהוּא נִסָּן שֶׁהוּא רֵאשׁ הַחֹדֶשִׁים בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ

תִּקַּח פֶּרֶךְ־בֶּן־בֶּקֶר תָּמִים שְׁלֵם מִמּוֹם וְחִטָּאת וְתִטְהַר אֶת־הַמִּקְדָּשׁ [א] (מ"ד ומ"ז): יט וְלָקַח

הַכֶּהֵן מִיָּדָם הַחִטָּאת וְנָתַן אֵלֶּהָ עַל מְזֻזַת הַבַּיִת שֶׁל הָאוֹלָם וְהַיְחִיֵּל (מלבי"ם) וְאֶל־אַרְבַּע

פְּנֹת הָעֶזְרָה לַמִּזְבֵּחַ בּוֹזֵיזוֹת שֶׁל דְּפוס בִּנְיָן גַּג הַמִּזְבֵּחַ [כי המזבח היה בנוי ארבעה ריבועים זה על גב זה ושני הריבועים

עיונים והארות

לא שיצאו מהגלות בניסן, אלא קודם ניסן יצאו ויעלו, עד שבאחד בניסן יהיה בנין הבית נשלם ויחנכו המזבח באחד בניסן. וכן עשו במשכן, באחד בניסן החל אהרן לעבוד במזבח, אלא שקדמו לו שבעת ימי המלואים ששמש בהם משה. ואפשר גם כן הנה כי מה שזכר למעלה יהיו שבעת ימי מלואים, וביום השמיני שיהיה אחד בניסן יהיה זה הקרבן שאמר עתה, וגם באותו יום יזו על המזבח ועל פנות העזרה. אבל כשעלו מבבל עשו חנוכת המזבח באחד בתשרי והחלו להעלות עליו עולה קודם שיוסד הבית. מכל מקום, בין שהיתה חנוכת המזבח באחד בתשרי והחלו להעלות עליו עולה קודם שיוסד הבית, בין שהיה חנוכת המזבח קודם ניסן שבעה ימים, בין שתהיה באחד בניסן, בו ביום יכפרו על המזבח ויזו החטאות, לפיכך אמר "תקח פר בן בקר תמים וחטאת את המקדש" (רד"ק).

א. תקח פר בקר תמים וחטאת - חטאת, עולה היא, א"ר יוחנן פרשה זו אליהו ז"ל עתיד לדרשה. רב אשי אמר מלואים הקריבו בימי עזרא כדרך שהקריבו בימי משה (מנחות מ"ה). תקח פר בן בקר - הוא פר המלואים האמור בראש הענין, ולימד כאן שיהיו המלואים באחד בניסן. (רש"י).

בה אמר - בראשון באחד לחדש תקח פר בן בקר תמים וחטאת את המקדש, בראשון זהו חדש ניסן שהוא חדש הגאולה, שבו נגאלו ישראל ממצרים ובו עתידין להגאל לעתיד. באחד לחדש יחנכו את המזבח בקרבנות, כמו שאמר למעלה, ואמר קרבן הכהנים שיקריבו פר כמו שאמר למעלה, ושנה אותו הנה להשלים הענין ולומר באיזה יום יעשוהו. וזה הפסוק ראה לר' יהושע שבניסן עתידים להגאל, שאם תהיה הגאולה בתשרי איך יניחו מלהקריב במזבח עד ניסן הבא אחריו, ומלחטא ומלכפר את הבית. ומה שאמר בניסן עתידין להגאל,

התכוננים נקראו "עזרה" [ז] ועל-מזוזות שער החצר הפנימית [ב] הוא עזרת האנשים (מ"ד): כ [זן] תעשה וכן תתנדך בקרבנות בשבעה בחדש בכל משך שבעת ימים של ניסן (רש"י), וקרבנות אלו באו לכפר מאיש שנה ומפתי על אנשים שנכנסו בשגגה או בסכלות הדעת למקומות במקדש שהכניסה בהם אסורה וכפרתם את-הבית ובשני פרים אלו תגקן את הבית מן החילול שנגרם מן הנכנסים באיסור (מ"ד): כא פראשון בארבעה עשר יום לחדש ניסן יהיה לכם זמן שחישת הפסח חג שבעות שבעה ימים שבהם מצות יאכל (מ"ד) ונקרא כך כי מתחילים ממנו לספור שבעה שבועות (רש"י): כב מלבד קרבנות היום, עוד צריך ועשה הנשיא [ג] ביום ההוא קרבנות שיהיו בהוראת שעה, ואינם באים לכפר על המזבח או המקדש אלא כדי לכפר בעדו ובעד כל-עם הארץ והקרבן הוא פרה חטאת (מלבי"ם): כג ושבעת ימי-החג יעשה הנשיא משלו עולה ליהוה שבעת פרים ושבעת [ד] אילים תמימם ליום שבעת הימים לכל יום משבעת הימים יביא ז' פרים וחתאת שעיר עזים ליום לחינוך (מ"ד) וי"א שהוא משעירי הרגלים (רש"י): כד ומנחה מנחת סולת איפה ג' סאין של קמח (רש"י) לפר [ה] ואיפה לאיל יעשה ושמן תין שם מידה של לח ויש בה י"ב לוגין (מ"ז) לאיפה: כה בשביעי בחודש השביעי שהוא תשרי פחמשה עשר יום לחדש בחג הסוכות יעשה כאלה יביא קרבנות למילואים, כל שבעת הימים פחטאת בעלה וכמנחה וכשמן כמו שעשה בפסח כן יעשה בסוכות [אבל בשבועות ור"ה ויהכ"פ לא ציוה להוסיף קרבנות] (מ"ד):

עיונים והארות

וגד משום לפעמים המזל במקום הזה והוא טוב ולכמה שנים נשתנה המזל מטוב לרע וזהו נע וגד תהיה בארץ לבקש מקום שיש מזל וזהו נמי כי שבעתים יוקם קין ר"ל ז' כוכבי לכת. ולכן מביא הנשיא ז' פרים וז' אילים הכל להורות על זה הנ"ל וק"ל (אהבת יהונתן).

ה. ומנחה איפה לפר - משום דכתיב וישע אל הבל ואל מנחתו לכן מביא מנחה והנה אמר' במנחה שויתר לו הקב"ה משלו. והפירוש הוא דהנה באדם יש רוחני וגשמי הרוחני הוא חלק אלוה ממעל והגשמי הוא מאביו ואמו. וכשאדם חוטא חוטא ברוחני וגשמי וכשמביא קרבן בהמה או עוף מכפר על הרוחני וגשמי כי בהקרבן יש בו ג"כ רוחני וגשמי אכן כשמביא מנחה יש בו גשמי לבד אבל לא רוחני וזהו שויתר הקב"ה משלו. וידוע דכל המתבייש מוחלין לו על כל עונותיו. והעני כשמביא מנחה מתבייש בשעת הבאתו וא"כ נתכפר על כל עונותיו קודם ההקרבה והוי מנחה ר"ל מתנה דכבר נתכפר בשעת הבאתו. ולכן היה מנחה איפה ר"ל אי פה כשהוא מתבייש אין לו פה להשיב וק"ל (אהבת יהונתן).

ב. ונתן אל ד' פנות העזרה למזבח ועל מזוזת שער החצר הפנימית - הכל הוא כנ"ל [לכפר על חטא אדה"ר] דחטא אדה"ר היה שרצה להשיג יותר מכדי השגת האדם כדכתיב והייתם כאלהים יודעי טוב ורע ועץ הדעת הוא טוב ורע שהרוצה להחכים ידרים זהו טוב והרוצה להעשיר יצפין זהו רע ולכן ונתן אל ד' פנות העזרה היינו משתי רוחות שהן ארבע. וגם על שער החצר הפנימית שרצה להשיג מעלה הפנימית כנ"ל דגן יכול להשיג ועדן עין לא ראתה והוא רצה להשיג כל זה וק"ל (אהבת יהונתן).

ג. הנשיא האמור בענין לפי המצודות הוא מלך המשיח [כי יחזקאל מיירי בבנין הבית השלישי] עיין במצודות דוד פרק מד (פסוק ג').

ד. שבעה פרים ושבעה אילים - הכל שבעה שבעה לכפר על מעשה קין דהנה כתיב וישב קין בארץ נוד והיינו דמתחלה קודם שהרג להבל היה יושב תחת הקב"ה בעצמו ובכבודו ולא תחת המזל. אבל משחטא ישב לו תחת המזל והמזל נקרא נע

עתה יתחיל לספר הקרבנות שיקריב במאה ותשעים ימי החינוך מפסח עד שביעי לחג הסוכות, והקדים להסביר באיזה אופן יבא הנשיא לבית המקדש להקרבת הקרבנות

מו א כה אמר אדני יהוה שער החצר הפנימית שער המזרח של עזרת ישראל (מלבי"ם) **הפנה קלים** לצד מזרח **יהיה סגור** [ו] **ששת ימי המעשה** לפי שלא יהיו רגלין לבא לבית המקדש בימי החול לא העם ולא הנשיא, כי עובדים הם **וביום השבת יפתח וביום ראש החדש יפתח** כי אז היו רגילים לבא להשתחוות לה' מול פתח ההיכל ובית קודש הקודשים (מ"ד): **ובא הנשיא** לעמוד על קרבנות החינוך **דרך אולם השער מחוץ** לעזרה, כלומר יכנס בדרך שער המזרחי שהוא משמש כניסה ויציאה **ועמד הנשיא על מזוזת השער** בפשפש שהוא פתח קטן הנמצא דרומי משער ההיכל **ועשו הפהלים בהיותו עומד שם את עזלתו ואת שלמיו והשתחוה על מפתן** [על אסקופת העזרה שדורכים עליה (מ"ט)] **השער ויצא והשער המזרחי הנפתח לא יסגר עד הערב** (מ"ד): **ונותן טעם למה לא יסגר שער המזרחי (מ"ד), כי כל היום (רש"י) והשתחוו עם הארץ** מול ההיכל, דרך פתח השער **הוא המזרחי (מ"ד) בשבתות ובחדשים לפני** [ו] **יהוה: והעלה אשר יקרב הנשיא ליהוה ביום השבת** פ"י ביום טוב (רש"י), והוא במשך

עיונים והארות

שנא' לא חודש היום ולא שבת היום מכלל דבחדש ושבת איבעי ליה למיזל והנה רבים מקשים פתח ברגל וסיים בחדש ושבת. ונראה דכתיב מדי חודש בחדש ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחות ואי' במד' מן הראוי הי' שצריכין לעלות ולהראות בעזרה ג"כ בשבתות ובחדשים כמו ברגל אך מפני הטרחה לא צותה התורה כ"א ברגל לבד. ולעתיד יהיו נמי עולין בשבתות ובחדשים. ואי' בגמ' כל המקבל פני רבו כאלו מקבל פני שכינה. והנה לפ"ז פטורין מלהקביל פני רבן ברגל כי אין לך גדול מעליית לרגל ולקבל פני שכינה ממש כי כדרך שבא לראות וכו' אמנם כ"ז הוא ברגל אך בשבת ור"ח שאין עולין להשתחות מחוייבים בהכרח לקבל פני רבן כי הוא כאלו מקבל פני שכינה וז"ש מכלל דבחדש ושבת איבעי ליה למיזל. וכן נמי בזמן שאין בה"מ קיים שאין יכולין לעלות ולראות צריך ג"כ ברגל לקבל פני רבו כנ"ל. והנה מעשה השונמית היתה בזמן המקדש ולפ"ז מתורץ הגמ' שפיר חייב אדם לקבל פני רבו ברגל והיינו בזמן שאין בהמ"ק קיים הוכרח לקבל פני רבו אפי' ברגל יען נחשב לו כאלו מקבל פני שכינה. שנאמר לא חודש היום ולא שבת היום מכלל דבחדש ושבת אבעי ליה למיזל ולא ברגל דאז אינה חייבת להקביל פני הרב כי היתה בזמן המקדש והוטל החיוב רק על חודש ושבת ומזה מוכח דבזמן שאין בהמ"ק קיים חייב לקבל פני הרב אף ברגל וא"ש וז"ש לעתיד והשתחוו בשבתות ובחדשים ג"כ כמו ברגל וק"ל: ששה כבשים תמימים. נגד ששה כוכבי לכת כי כוכב שבתאי יהיה בטל לעתיד. ומנחה איפה לאיל ולכבשים מנחה מתת ידו ידוע דשני מיני כישוף הם בלעם היה אין כחו אלא בפה. ובמדין כתיב וקסמים בידם שהיו פועלים כישוף בידים ומכח המזל שולט כישוף ולכן מנחה איפה ומנחה מתת ידו נגד ב' מיני כישוף הנ"ל (אהבת יהונתן).

ו. כה אמר ה' שער החצר הפנימית הפונה קדים יהי סגור - מפני שהוא רוח נגד מערב והשכינה במערב ואסור להסתכל בפני השכינה ולכן יהיה סגור, וביום השבת יפתח וביום החודש יפתח דבשבת יש לאדם נשמה יתירה ויש לו מדריגה גדולה ולכן יפתח וגם בר"ח שמקבלין פני שכינה ע"י קידוש לבנה נמי יפתח וא"ש. או יאמר דהנה משיח לעתיד יהיה כמו אדה"ר שהיה תרומה וחלתו של עולם כן נמי משיח יהיה שקול נגד כל ישראל וכמו שאדה"ר גורש מג"ע והושכן מקדם לגן להט החרב המתהפכת לשמור את דרך עץ החיים כמו כן השער הפונה קדים שמשם תצא האורה הנאת זיו שכינה יהיה סגור כל ששת ימי המעשה משא"כ בשבת ור"ח דגם נשמת הרשעים נוחים בג"ע והותרה לכולם לכנוס ולכן גם בימים ההם יפתח. משא"כ ביי"ט שהם נמי ימי הדין דאע"פ שהם נחים מן הדין מ"מ אינם במדריגה גדולה כמו בשבת דאינם יכולים לכנוס לג"ע רק ע"י נשמת הצדיקים שעוברים דרך שם ומתדבקים בהם נשמת הרשעים ובאין עמהם לג"ע. ואולי לזה רמזו חז"ל ומה מתקו דבריהם באמרום הכל חבירים ברגל וא"ש. או יאמר דאי' במד' ביום השבת וביום החדש יפתח כדי שיהיו יודעין באיזה יום שבת ובאיזה יום ר"ח. ואמ"ו וצ"ל דלעתיד יהיה אור הלבנה כאור החמה וא"כ לא יהיו יודעין אימת ר"ח וכן בשבת דאור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת ימי בראשית ואי' במדרש שיהיה יום ולא לילה וא"כ לא יהיו יודעין אימת שבת ולכן ביום השבת וביום החדש יפתח. והשער לא יסגר עד הערב כנ"ל כדי שיהיו יודעין אימתי מוצאי שבת וא"ש וק"ל (אהבת יהונתן).

ז. והשתחוו עם הארץ פתח השער הוא בשבתות ובחדשים לפני ה' - ידוע מאמר חז"ל חייב אדם לקבל פני רבו ברגל

זמן ימי המילואים **שֵׁשָׁה כְּבָשִׁים תְּמִימִם וְאֵיל תְּמִים** מלבד הקרבנות שצוותה התורה הבאים חובה ליום (מ"ד):
וּמִנְחָה אֵיפָה ג' סאין קמח (רש"י לעיל פס' כד) **לְאֵיל** שכן הוקבע מנחת האיל בכל ימי החינוך (מלבי"ם) **וּלְכַבָּשִׁים**
מִנְחָה מִתַּת יָדוֹ ולכבשים יביא מנחה כפי נתינת ידו ונדבת ליבו (מ"ד), וי"א שהוא שישיית האיפה לכל כבש (מלבי"ם) **וְשִׁמֶן**
הַיֵּן היא מידת י"ב לוגין **לְאֵיפָה** שהוא ג' סאין של קמח: **וּבַיּוֹם** ראש **הַחֹדֶשׁ** יביא קרבן (רש"י) **פֶּרֶךְ בֶּן־בְּקָר**
תְּמִימִם [כמו תמים (מ"ז)] **וְשֵׁשֶׁת כְּבָשִׁים וְאֵיל תְּמִימִם יִהְיוּ:** **וְאֵיפָה לַפָּר וְאֵיפָה**
לְאֵיל [ח] **יַעֲשֶׂה מִנְחָה וּלְכַבָּשִׁים** יביא מנחה אחרת **כַּאֲשֶׁר תִּשְׁיַג יָדוֹ וְשִׁמֶן הַיֵּן**
לְאֵיפָה: **וּבְבֹא הַנְּשִׂיא** בשבת או ר"ח לעמוד בשעת הקרבת קרבנותיו **דֶּרֶךְ אֹלָם הַשְּׂעִר יָבֹא**
בשער הגדול **וּבְדֶרֶכוֹ** בדרך השער שבא ג"כ **יֵצֵא** ולא אצטרך לסבב ולצאת דרך השער השני שכנגדו (מ"ד): **ט אַמְנֵם וּבְבֹא**
עַם־הָאָרֶץ לִפְנֵי יְהוָה בְּמוֹעֲדִים כי חייבים עם ישראל להיות נראים בעזרה **הַבָּא דֶּרֶךְ־שְׂעִר צְפוֹן**
לְהִשְׁתַּחֲוֹת יֵצֵא דֶּרֶךְ־שְׂעִר נֹגֵב וְהַבָּא דֶּרֶךְ־שְׂעִר נֹגֵב יֵצֵא דֶּרֶךְ־שְׂעִר צְפוֹנָה
לֹא יָשׁוּב דֶּרֶךְ הַשְּׂעִר אֲשֶׁר־בָּא בּוֹ [ט] **כִּי נִכְחוּ** ממול המקום שבא **יֵצֵא** [י] (מ"ד):

עיונים והארות

עולם הזה, (דהיינו שמותר לו להתעסק בפרנסתו), ואם יכנס בשער צפון, דהיינו שבתחילת היום עסק בפרנסתו, צריך לצאת משער דרום, שלכל הפחות בסוף היום יעסוק בתורה. אבל הנשיא שעליו נאמר "וירו משפטיך ליעקב", צריך כל היום לעסוק בתורה, באותו שער שנכנס צריך לצאת, אבל במועדים שגם הנשיא צריך לקיים "חציו לכס", מותר לעשות ככל אדם, דהיינו להכנס בשער התורה, ולצאת בשער שכנגדו (מסגרת השער).

י. **וּבְבֹא** עם הארץ לפני ה' במועדים הבא דרך שער צפון להשתחוות יצא דרך שער נגב והבא דרך שער נגב יצא דרך שער צפונה לא ישוב דרך השער אשר בא בו כי נכחו יצא. הטעם שצריך לצאת מדרך שער אחר, כתב החסיד יעב"ץ (בספרו על אבות א, ד): "הקפיד הקדוש ברוך הוא שלא יראה השער שתי פעמים פן ישוה בעיניו לשער ביתו, וקירות הבית לקירותיו, וזה שייך רק בעם הארץ שהערכתו למקום היתה רק מצד הדמיון בלבד, ולכן התפעלותו רבה בפעם הראשונה ואחר כך תמעט, אבל הנשיא שהוא מורם מעם והשגתו מצד השכל ולא מצד הדמיון, ככל שיוסיף להתמיד תגדל הערכתו ואהבתו, ולכן יצא מדרך השער אשר בא בו".

ביאור הדברים הוא, שבתכונת נפשו של האדם טבועה מדת ההסתגלות, ולפעמים יש לאדם התעוררות לקדושה, ובשעה הראשונה היא כאש יוקדת בערה בו, אבל עם הזמן החולף הולכת ודועכת קמעה קמעה, ועל כן מוטל על האדם לשמור שלא תשקוט האש, ותוסיף ללהט כאשר בתחילה.

והנה חרדת קודש אופפת את העולה בית ה' בעת הכנסו בשער הבית, וכדי לשמור על אותה חרדה שלא תפוג, הקפיד הקדוש ברוך הוא שלא יצא דרך אותו השער, שאם יראה את אותו שער שתי פעמים, תסור החרדה ממנו, עד

ח. **וְאֵיפָה** לפר - אמר ר"ש וכי מדת פרים ואילים אחת הן, אלא שאם היו לו פרים מרובים ולא היו להם נסכים יביאו פר אחד ונסכיו ואל יקריבו כלם בלא נסכים, ואם היו שם אילים מרובים ולא היה להם איפתו, יביאו איל אחד ואיפתו ואל יביא כולם בלא איפות. רבי אלעזר בן חנניה בן חזקיה בן גרון אומר, איפה לפר ואיפה לאיל ואיפה לכבש וכי מדת פרים וכבשים ואילים אחת היא, והלא כבר נאמר שלשה עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל ועשרון לכבש, אלא מלמד שאיפה גדולה ואיפה קטנה קרויה איפה (מנחות מ"ה).

ט. **לֹא יָשׁוּב דֶּרֶךְ הַשְּׂעִר** אשר בא בו כי נכחו יצא - מובא בילקוט שמעוני, שערים שטבעו בארץ, עתידים לעלות להתחדש כל אחד ואחד במקומו, ושער החצר הפנימית הפונה קדים, ששת ימי המעשה יהיה סגור, וביום השבת הם נפתחים מאליהם, ועל ידי זה יודעים שאותו יום הוא יום השבת, וכן בראש חודש יהיו ישראל עומדים ורואים את הדלתות נפתחות מאליהן, ויודעים, שבאותה שעה עלתה הלבנה ומקדשים את החודש בעליונים. ומובא על זה במסגרת השער (שער בת רבים) כי לעתיד לבוא יהיה אור הלבנה כאור החמה, ואור החמה יהיה שבעתיים כאור שבעת ימי בראשית, ומובא במדרש: שלעתיד לא יהיה לילה, ואם כן, לא יהיו יודעים אימתי שבת וראש חודש, לכן יהיה השער פתוח ביום השבת וביום החודש, והשער לא יסגר עד הערב, ומזה ידעו מתי שבת ומתי ראש חודש.

אפשר לפרש בדרך רמז, כי צריך כל אדם ללכת בדרך הממוצע, כיון שהרבה עשו כרבי שמעון בר יוחאי שלא לעבוד כלל ולא עלתה בידם (כמבואר במסכת ברכות דף ל"ה:), והנה דרום רמז לחכמה וצפון לעשירות, ולפי זה יש לומר, כי אם יכנס האדם בתחילת היום בשער דרום דהיינו בשער התורה והחכמה, יכול לצאת משער צפון שהוא שער

וְהִנְשִׂיא גַם הוּא בְּתוֹכְכֶם בְּבוֹאֵם יָבוֹא עִמָּהֶם וּבְצֵאתָם מִן הָעִזְרָה יֵצְאוּ עִמּוֹ וְלֹא יֵצֵא דֶרֶךְ אוֹתוֹ שַׁעַר שְׂבָא (רש"י): יא וּבְחֻגֵיכֶם בחג השבועות שנקרא חג שבמיצאים בו שלמי חגיגה וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרֵאשֵׁי הַשָּׁנָה ויוהכ"פ שבתוך המאה ותשעים יום של ימי החינוך **תְּהִיָּה הַמִּנְחָה אֵיפָה לַפָּר הָאֶחָד וְאֵיפָה לְמִנְחָה לְאֵיל הָאֶחָד וּלְכַבָּשִׁים כְּפִי מִתַּת יָדוֹ** נדבת ליבו שהם ששה כבשים כמו בר"ח (מלבי"ם) **וְשֶׁמֶן הַיִּין לְאֵיפָה:** יב **וְכִי־יַעֲשֶׂה הַנָּשִׂיא** בששת ימי המעשה **נִדְבָה עוֹלָה אֶחָד־שְׁלָמִים נִדְבָה לַיהוָה וּפְתַח לוֹ אֶת־הַשַּׁעַר הַפְּנִיָה קָדִים** המזרחי לבא דרך שם **וַעֲשֶׂה חֶכְוֹן הָעוֹבֵד אֶת־עֲלֹתוֹ וְאֶת־שְׁלָמוֹ** בהיות הנשיא עומד שם **כַּאֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בַּיּוֹם הַשֵּׁבֶת** וּבְרֵאשֵׁי חוֹדֶשׁ **וְיֵצֵא וְסָגַר הַסּוּגָר אֶת־הַשַּׁעַר** מִיַּד **אַחֲרֵי יֵצְאוֹ** כי בימי החול לא יבואו העם להשתחוות כמו בשבת ור"ח (רש"י): יג מלבד התמידים שעושים כל יום עוד יביא **וְכִבֹּשׁ בֶּן־שָׁנָתוֹ תָּמִים תַּעֲשֶׂה עוֹלָה לַיּוֹם לַיהוָה בַּבֶּקֶר [יא] בַּבֶּקֶר תַּעֲשֶׂה אוֹתוֹ** בשביל המילואים (מ"ד): יד **וּמִנְחָה תַעֲשֶׂה עָלָיו** על הכבש הנוסף שבא למילואים **בַּבֶּקֶר בַּבֶּקֶר שְׁשִׁית הָאֵיפָה סוּלָת** וְשֶׁמֶן שְׁלִישִׁית הַהֵינִן לָרֶם לְרֶכֶךְ אֶת־הַסֹּלֶת ולבלול בו את הסולת בשמן הרבה, וזה יהיה **מִנְחָה לַיהוָה** מלבד מנחת התמיד של שחר שהוא **חֲקוֹת עוֹלָם תָּמִיד** יַעֲשׂוּ אֶת עוֹלֹת הַתָּמִיד וּמִנְחָתוֹ כְּדַלְקָנָן (מ"ד): טו כי מלבד קרבן המילואים יַעֲשׂוּ אֶת־הַכֶּבֶשׁ הַתָּמִיד וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת־הַשֶּׁמֶן בַּבֶּקֶר בַּבֶּקֶר בכל בוקר יקריבו, והיא **עוֹלַת תָּמִיד** כפי שציוותה התורה (מ"ד):

וַיֹּאמְרוּ־לוֹ יְהוָה לְדוֹד מִחָר רֵאשֵׁי חֹדֶשׁ וְנִפְקְדֶתָּ יִזְכֹּר הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁאַל וַיִּזְכֹּר אֶתָּה כִּי יִפְקֹד יַחֲסֹר מִקּוֹם מוֹשֶׁבֶךָ שֶׁאַתָּה יוֹשֵׁב בּוֹ (רש"י): מב **וַיֹּאמֶר יְהוָה לְדָוִד לֵךְ לְשָׁלוֹם** אבל תזכור את השבועה **אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה לֵאמֹר** ואמרנו (רד"ק) **יְהוָה יְהִיָּה בֵּינֵינוּ וּבֵינֶךָ וּבֵין זְרַעֵינוּ וּבֵין זְרַעֲךָ עַד־עוֹלָם:**

עיונים והארות

שישנה בעיניו כשער ביתו, וקירות הבית כקירותיו. **ומכאן** שעל עובד ה' ליתן דעתו על כך, שכל התעוררות של קדושה לא תדעך, והרבה הרבה יש לאדם לעמוד כדי לשמור על רענותה של התעוררות, שתשאר תמיד במידתה הראשונה, וכך יעלה מעלה מחיל אל חיל (שיחות מוסר חיי שרה תשל"ג).

יא. **וכבש** בן שנתו עולה ליום לה' בבקר וכו' - רבים

שאלות ברש"י על הפרשה

א. למה הכפילות: המשכן משכן?

תשובה

י"ד. הסבר: עבודת הלויים.

תשובה

ב. מה צווה משה את בצלאל לעשות תחלה ומה אמר לו בצלאל ומה עשה לבסוף?

תשובה

ג. הסבר: בקע.

תשובה

ד. ויביאו את המשכן אל משה? למה הביאו אותו למשה ולא הקימו אותו?

תשובה

ה. ויברך אותם משה - במה ברכם?

תשובה

ו. מהם שני הכתובים המכחישים זה את זה ובא הכתוב השלישי והכריע ביניהם (בפרשת פקודי)?

תשובה